

วิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก

รัชณี ไข่แก้ว

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2544

THE MUSLIM THAI WAYS OF LIFE
IN NONG CHOK COMMUNITY

RATCHANEE PAIKAEW

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(THAI STUDIES)

2002

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ISBN 974-09-0410-6

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ วิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก

ชื่อผู้เขียน นางรัชณี ไม้แก้ว

คณะ มนุษยศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์

อาจารย์สุวินัย สมั่นเถาะ

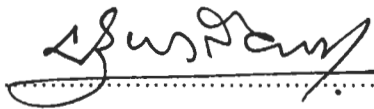
มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

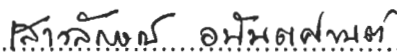
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ราชภัณฑารักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์)

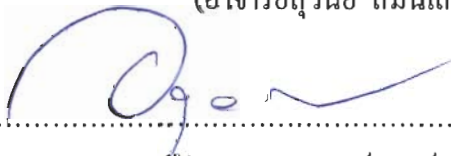
.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์)

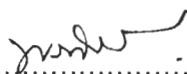
.....กรรมการ

(อาจารย์สุวินัย สมั่นเถาะ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อดุลย์ ตะพัง)

.....กรรมการ

(อาจารย์พรทิพย์ วนรัฐกาล)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : วิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก
ชื่อผู้เขียน : นางรัชณี ไข่แก้ว
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา : ไทยศึกษา
ปีการศึกษา : 2545

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :

1. รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์
3. อาจารย์สุวินัย สมั่นเลาะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตคนไทยมุสลิม ชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ อาศัยข้อมูลจากเอกสารและการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา และบุคคลในชุมชน 4 ตำบล คือ ตำบลโคกแฝด ตำบลคูฝี่งเหนือ ตำบลกระทุ่มราย และตำบลหนองจอก

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านกลุ่มนี้มีความสำนึกว่าตนเป็นมุสลิมอย่างแท้จริง มีความศรัทธาในศาสนาอิสลาม และรับเอาอิสลามเป็นวิถีในการดำเนินชีวิต ศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในสังคม ครอบครัว โรงเรียนสอนศาสนา และมัสยิดเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการปลูกฝังความศรัทธา ส่งเสริมให้เยาวชนมีจริยธรรมอิสลาม และค่านิยมตามแบบฉบับของบรรพบุรุษในอดีต ซึ่งมีผลทำให้เยาวชนเติบโตขึ้นมาในสังคมมีความเป็นมุสลิม ภายใต้วฒนธรรมอิสลาม โดยการปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความศรัทธาต่อพระเจ้า เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ใหญ่ในชุมชน ต้องปลูกฝังให้กับ

สมาชิกในครอบครัวของตนเอง ในปัจจุบันชุมชนได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ จึงทำให้ค่านิยมบางประการได้เปลี่ยนแปลงไป

วิถีชีวิตในด้านวัฒนธรรม ได้พบว่าประชากรในชุมชนมีความเป็นอยู่ภายใต้วัฒนธรรมอิสลาม คล้ายคลึงกับชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย คนในชุมชนได้รักษาวัฒนธรรมในช่วงชีวิตได้ตามแบบอย่างทีศาสดากำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่ ในขณะเดียวกัน เมื่อชุมชนหนองจอกมีความเจริญจากการพัฒนาของภาครัฐบาล ในด้านการคมนาคม และเศรษฐกิจจึงทำให้คนในชุมชนมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น อันเป็นผลให้ชุมชนได้รับอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกและทำให้เกิดการผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมภายนอก และผู้วิจัยได้พบว่าวัฒนธรรมทางด้านภาษา เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้ ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่สืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน คนในชุมชนจะใช้ภาษาอาหรับในพิธีกรรมทางด้านศาสนา และผู้อาวุโสในชุมชนยังคงใช้ภาษามลายูบางคำปะปนกับการใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร

ABSTRACT

Thesis title : The Muslim Thai Ways of Life in Nong Chok
Community

Stodentis Name : Mrs. Ratchanee Paikaew

Sought : Master of Arts

Major : Thai Studies

Academic Year : 2002

Advisory Commmittee :

1. Assoc. Prof. Praphon Ruangnarong Chairperson
2. Asspc. Prof. Sowalak Anantasant
3. Mr. Suwinai Smanloh

The objective of this dissertation is to study the Muslim thai ways of life in Nong Chok Community, Bangkok, Thailand. Data was gathered from different sources: documents, interviews, and participative observations. The samples for this study were religious leaders and villagers in four tambons: Tambon Khok Fatk, Tambon Khu Fang Nueah, Tambon Kratum Raib, and Tambon Nong Chok.

The findings of the studies indicate that Muslim Thais in the Nong Chok community gaive faith in Islam and hold to Islamism as their way of life. Therefore Islam has great impacts on the people living in the community. Families, religious schools, and mosques are the institutions that nurture the

youths to acquire Islamic ethics and values following their ancestors in the past. This helps the youths to have Muslim character and behave in the same manner especially having faith in God, which is the most important thing that parents and adults in the community teach to every member of their family as they grow up under the Islamic culture. At present, economic and social changes occur, and so do some values in the community.

The cultural way of life of the people in the community is very similar to that of Muslims in the South of Thailand. People in the community have preserve 2 the culture according to the way the founder of Islam has commanded. Meanwhile, people in the community have more and more interactions with the world outside so that they receive new cultures and mix them with the culture which they already have and set up some new cultures for the community. Language is the culture that people in the community have preserved from the past up to the present. People in the community use Arabic language in religious ceremonies and people age 50 years and up speak the Malay language mixed with Thai in their daily life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งท่านได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความมานะพยายามในการศึกษาค้นเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก เพื่อสร้างองค์ความรู้สำหรับเผยแพร่ให้ผู้สนใจศึกษา สามารถนำไปเป็นเอกสารประกอบการอ้างอิงได้

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ท่านได้ให้ความกรุณาชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อมูลบกพร่องอย่างใกล้ชิดจนความสมบูรณ์ทุกขั้นตอน ในฐานะครูผู้เปี่ยมไปด้วยความปรานีต่อศิษย์ นอกจากนี้แล้วท่านยังเป็นผู้จุดประกายความคิดของผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ ที่ท่านได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเป็นอย่างดีโดยเฉพาะการใช้ภาษาในการเขียน นอกจากนี้แล้วสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ คือ ความรักความเมตตา ความเอื้ออาทร ความห่วงใยที่ท่านได้มอบให้ต่อศิษย์ ตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความซาบซึ้งและเกิดกำลังใจ ในการทำงานจนประสบผลสำเร็จ

กราบขอบพระคุณอาจารย์สุวินัย สมันเลาะ ผู้เป็นทั้งกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ เพื่อนร่วมงาน ที่คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลในด้านชุมชนและศาสนา และอาจารย์สายสุณี สมันเลาะ ในความอนุเคราะห์ในด้านที่พักอาศัยเมื่อผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลภาคสนาม ตลอดจนผู้นำทางศาสนาและพี่น้องชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกทุกท่านในคำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลภาคสนามอย่างดี

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์อคุลย์ ตะพัง และอาจารย์พรทิพย์ วนรัฐกาล ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้วิทยานิพนธ์มีคุณค่ายิ่งขึ้น

ขอขอบคุณอาจารย์ปัญญา น้อยผาคติ และเพื่อนครูสายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในการแบ่งเบาภาระงานที่โรงเรียนพร้อมทั้งเพื่อน ๆ ไทยศึกษารุ่น 5 ทุกคน ที่คอยเป็นกำลังใจซึ่งกันและกันเสมอมา และ บุคลากรคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกในด้านการประสานงาน

ขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้ทุนอุดหนุนในการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

กำลังใจสำคัญในความสำเร็จครั้งนี้ขอขอบคุณนายณัฐวุฒิ ใฝ่แก้ว บุตรชายคนเดียวของผู้วิจัยที่คอยช่วยเหลือในการทำงานและคอยเป็นกำลังใจทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

รัชนี ใฝ่แก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(8)
สารบัญภาพประกอบ.....	(13)
สารบัญแผนที่.....	(14)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์ เฉพาะ.....	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับมุสลิม.....	9
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนหนองจอก.....	13
เอกสารและงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์.....	14
3 ภูมิหลังของไทยมุสลิมและเขตหนองจอก.....	16
มุสลิมในประเทศไทย.....	16
การเผยแผ่อิสลามเข้าสู่ปัตตานี.....	16
วิวัฒนาการของอิสลามในประเทศไทย.....	27
ประวัติความเป็นมาของมุสลิมชุมชนหนองจอก.....	32

บทที่	หน้า
การอพยพจากหัวเมืองทางภาคใต้เข้าสู่กรุงเทพ และปริมณฑลในสมัยราชการที่ 1 และรัชกาลที่ 3.....	32
การตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษในชุมชน.....	35
วิถีดำเนินชีวิตในอดีตของบรรพบุรุษในชุมชน.....	37
ประวัตินครทองแสนเสบ.....	39
ประวัตินครทองชอย.....	41
ชุมชนของเขตหนองจอก	42
สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน.....	48
สภาพชุมชนหนองจอก.....	48
อาชีพของคนในชุมชน.....	49
ระบบสาธารณูปโภค.....	50
สภาพเศรษฐกิจ.....	50
ระบบการปกครองในชุมชน.....	50
ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น.....	51
4 อิทธิพลของศาสนาอิสลาม จริยธรรม ที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ และค่านิยมของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก.....	55
หลักการของศาสนาอิสลาม.....	55
หลักศรัทธาของศาสนาอิสลาม (รูกันอีมาน).....	56
หลักปฏิบัติในอิสลาม (รูกันอีมาน)	65
จริยธรรมอิสลามในชุมชนหนองจอก.....	78
มารยาทอิสลามในชุมชนหนองจอก.....	79
ค่านิยมของคนในชุมชน.....	81
5 วัฒนธรรมในช่วงชีวิตและวัฒนธรรมทางภาษา.....	94
วัฒนธรรมในช่วงชีวิต.....	94
การเกิด.....	96

บทที่	หน้า
พิธีเข้าสู่หนัด (มาโซะยาวิ)	103
พิธีแต่งงาน.....	107
การถ่ายทอดวัฒนธรรมในชุมชน.....	118
วัฒนธรรมกับการถ่ายทอดในชุมชน.....	118
การผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมไทยพุทธ...	120
วัฒนธรรมทางภาษา.....	121
ภาษาที่ใช้ในชุมชน.....	121
เรื่องเล่าประเภทนิทาน.....	133
เรื่องเล่าชุดที่ 1	133
เรื่องเล่าชุดที่ 2	138
เรื่องเล่าชุดที่ 3	139
เรื่องเล่าชุดที่ 4	142
เพลงกล่อมเด็ก.....	143
ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กชุดที่ 1.....	143
ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กชุดที่ 2	145
ภูมินาม.....	146
6 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	149
สรุปอภิปรายผล.....	149
แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต.....	151
ข้อเสนอแนะ.....	152
ภาคผนวก.....	153
ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์.....	154
ข ภาพประกอบ.....	157
บรรณานุกรม.....	178
ประวัติผู้เขียน.....	185

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
1 การตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในกรุงเทพ.....	31
2 พื้นที่เขตหนองจอก.....	54
3 ถึงการปลูกบ้านที่มีหลังคาปั้นหยา.....	82
4 ถึงการแต่งกายของมุสลิมในชุมชนหนองจอก.....	84
5 ปันจ่าในพิธีเข้าสู่หน้าด.....	104

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1	
วิวัฒนาการของจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส.....	23
2	
วิวัฒนาการของมณฑลไทรบุรีจนแยกเป็นจังหวัดสตูล.....	26

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

วิถีชีวิตพื้นบ้าน (folklife) เป็นประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ และมีความสำคัญในสังคมมนุษย์ ในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจถึงการศึกษาวถีชีวิตของคนในแต่ละสังคมเพิ่มขึ้นอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการรวบรวมและค้นคว้าถึงลักษณะของการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ในการทำมาหากิน และบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของแต่ละกลุ่มชน

มุสลิมถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethnoreligious Group) ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างเข้มแข็งและโดดเด่นอยู่ในสังคม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมของมุสลิมผูกพันแนบแน่นกับศาสนาอิสลามจนเป็นเนื้อเดียวกัน อันจะส่งผลให้คนทั่วไปได้มองเห็นเอกลักษณ์มุสลิม ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านแบบแผนของการดำเนินชีวิตประจำวันในทุกแง่มุม ดังคำกล่าวที่ว่า “อิสลามมีลักษณะเป็นมากกว่าศาสนา กล่าวคือ วัฒนธรรมอิสลามเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นจนหลับ” และ “อิสลามเป็นมากกว่าศาสนาเพราะมุสลิมไม่สามารถแยกชีวิตของตนออกจากอิสลาม หรือ ไม่สามารถรับอิสลามไว้เพียงส่วนหนึ่งของชีวิต หากแต่เป็นทางชีวิตหรือระบอบในการดำเนินชีวิต” ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ อุทัย หิรัญโต ที่กล่าวไว้ในหนังสือมุสลิมในประเทศไทยตอนหนึ่งว่า “ศาสนาอิสลามได้หล่อหลอมกำหนดรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้อย่างมั่นคง” และ “นอกจากมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติคำสอนทางศาสนาโดยตรงแล้ว ยังได้รับอิทธิพลจากขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นแบบแห่งความประพฤติของคนในสังคมกำหนดขึ้นและยอมรับปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความนิยม เป็นวิถีชีวิตซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

ของวัฒนธรรมที่กำกับวิถีการดำเนินชีวิตทำให้เรารู้ว่าเป็นคนสังคมนั้น” (อุทัย หิรัญโต 2525, 66-67)

จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้มองได้ว่าลักษณะทางสังคมของมุสลิมเป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นสังคมปิด (closed society) แทบทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมจะผสมกลมกลืนกับสังคมอื่นยาก เนื่องจากมุสลิมที่ศรัทธากลับปิดประตูตัวเองจากวัฒนธรรมอื่นที่ขัดกับหลักศาสนา จึงทำให้เราได้พบว่ามุสลิมส่วนใหญ่ได้รักษาศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมไว้อย่างเคร่งครัด

ชุมชนมุสลิมในหนองจอกมีความเป็นมาคล้ายกับชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานครทั่วไป กล่าวคือเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานสืบมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้มีการอพยพชาวปัตตานีมายังกรุงเทพฯ และภาคกลางของประเทศไทยรวม 2 ครั้ง ครั้งแรก ในพ.ศ. 2329 และครั้งที่สอง ในพ.ศ. 2334 โดยมีสาเหตุมาจากพระยาปัตตานีก่อการกบฏ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระยากลาโหมและแม่ทัพนายกองคุมกำลังยกทัพไปตีเมืองปัตตานีและได้กวาดต้อนชาวเมืองปัตตานีมายังกรุงเทพฯ ๗ มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาได้ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบ ๆ ชานกรุง เช่น บริเวณสี่แยกบ้านแขก ทุ่งครุ อำเภอพระประแดง บางคอแหลม ยานนาวา และมหานาค

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้น 2 ครั้ง คือ ใน พ.ศ.2374 และพ.ศ. 2381 โดยมีสาเหตุมาจากเมืองไทรบุรี แล้วเลยไปถึงหัวเมืองทั้งเจ็ด ทำให้ชาวมุสลิมในไทรบุรี ปัตตานีถูกกวาดต้อนเข้ามายังกรุงเทพฯ ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเมือง แถวคลองมหานาค คลองส้มป่อย และย่านนางเลิ้ง เมื่อชาวจีนขุดคลองแสนแสบเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานี และ เคดาห์ (ไทรบุรี) ไปถางป่าจับจองที่ดินตลอดแนวคลองแสนแสบ

คลองแสนแสบเป็นคลองที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นคลองที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงโดยช่วยย่นระยะทางระหว่างกรุงเทพฯ ๗ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี จุดประสงค์ในการขุดเพื่อใช้เป็นเส้นทางอำนวยความสะดวกในการขนส่งเสบียงอาหารจากเมืองหลวงไปให้แก่กองทัพไทยไปรบที่เมืองเขมร

และฉนวน (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2504, 187) และต่อมาก็เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ เส้นทางหนึ่งที่มีสภาพสวยงามร่มรื่น สะดวกสบาย มีเรือพายไปมาระหว่างหมู่บ้านริมคลอง

เมื่อพิจารณาวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกตั้งแต่สมัยแรกๆ ได้ทราบ ว่าบรรพบุรุษได้อาศัยน้ำจากคลองแสนแสบในการประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวตลอดมา น้ำในคลองแสนแสบไม่ใช่เฉพาะการทำมาหากินเท่านั้นยังเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตทั้งในด้านการคมนาคมขนส่งและ การเดินทางในชีวิตประจำวันด้วย จึงทำให้ลักษณะของชุมชนเป็นแบบการตั้งบ้านเรือนอยู่สองฝั่งคลอง หันหน้าเข้าหากันและอยู่เป็นกลุ่มๆ แบบเครือญาติ

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของหนองจอกคือเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ พื้นที่ชุมชนหนองจอกประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นคลอง ลำกระโดง ลำราง มากถึง 114 สาย ชาวบ้านในสมัยก่อนจึงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การคมนาคมใช้ทางน้ำเป็นหลักแม้แต่ในปัจจุบัน คลองก็ยังมีประโยชน์ต่อชุมชนในด้านการประกอบอาชีพกสิกรรม และสำนักงานเขตหนองจอกก็มีนโยบายที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยใช้คลองเป็นที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านท้องถิ่นนี้ (สุวินัย สมันละาะ, 2545)

ชุมชนหนองจอกมีผู้นำเป็นบุคคลสำคัญของมุสลิม มีสถานที่สำคัญคือ สำนักจุฬาราชมนตรี สำนักคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและศูนย์บริหารกิจการอิสลามแห่งประเทศไทย

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ สังคมไทยและสังคมมุสลิมปัจจุบันหลายแห่งมีความเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของความทันสมัยอันเกิดมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตะวันตกแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชนมุสลิมหนองจอกส่วนใหญ่ยังคงมุ่งดำเนินวิถีชีวิตแบบมุสลิมดั้งเดิมตามที่เคยปฏิบัติมา

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ การที่มุสลิมในชุมชนหนองจอกมีความเคร่งครัดในการรักษาวัฒนธรรมอิสลามนั้น คงจะมีสาเหตุมาจากบรรพบุรุษส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากเชื้อเจ้าผู้ครองอาณาจักรปัตตานีซึ่งสอดคล้องกับที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวกกล่าวไว้ในหนังสือกลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม ตอนหนึ่งระบุว่า “มุสลิมที่มีเชื้อเจ้า จะมี

คำนำหน้า ตามลำดับฐานะหรือสถานะภาพคือ กู นิ วัง เจ๊ะ (มุสลิมที่มีเชื้อเจ้า หมายถึง คนที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองปัตตานีและกลันตัน) กลุ่มนี้จะมีวิถีชีวิตบางประการแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป เช่น การใช้คำราชาศัพท์ และการแต่งงานในกลุ่มผู้มีฐานะกันด้วยกันและคนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานในที่ห่างไกลชุมชนชาวพุทธเพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงการที่บุตรสาวต้องไปเป็นภรรยาของผู้มิใช่มุสลิม จึงไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หนองจอก ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา นครนายก” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2531, 115)

หากพิจารณาในเชิงคติชนวิทยาแล้ว วิถีชีวิตชาวมุสลิมหนองจอกที่ยังเป็นไปตามรูปแบบดั้งเดิม มีอยู่หลายประการที่น่าศึกษา เช่น ชาวบ้านยังคงเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามหลักอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การละหมาด การถือศีลอด วัฒนธรรมด้านอาหาร เช่น การปรุงอาหาร การรับประทานอาหาร ตลอดจนวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาพูด ซึ่งยังปรากฏวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ ดังตัวอย่างเช่น ภาษาพูดที่มีภาษาลาอูของจังหวัดปัตตานีผสมผสานกัน ซึ่งน่าสนใจและควรแก่การนำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ในด้านของการประกอบอาชีพนั้นปรากฏว่าชาวบ้านยังนิยมทำนากันอยู่ เนื่องจากหนองจอกเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ บรรพบุรุษประกอบอาชีพทำนา ชาวบ้านจึงมีที่นาสำหรับทำนากันมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมาน ชีระวัฒน์ ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากปัตตานี ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบ ๆ กรุงเทพฯ ฯ เช่น พระโขนง คลองตัน มีนบุรี หนองจอก มีจำนวนมากที่มีความรู้ทางด้านการเพาะปลูก จึงมีอาชีพทำนา ปลูกข้าว ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพทำนาเคยเป็นอาชีพดั้งเดิมที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยอยู่เมืองปัตตานี” (สมาน ชีระวัฒน์ 2531, 22-23)

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมยังอยู่คู่กับชุมชนก็คือ การใช้กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการประกอบกิจการทางศาสนา เช่น การละศีลอด ในช่วงเดือนรอมฎอนผู้มีฐานะหรือผู้นำในชุมชนจะเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารและถือโอกาสอบรมเยาวชนในการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักศาสนา นอกจากนี้แล้ว ผู้นำชุมชนยังได้จัดกิจกรรมอบรมเยาวชนในช่วงปิดภาคเรียนที่ 1 และภาคฤดูร้อน โดยการเข้าค่ายทั้งแบบอยู่ประจำ และเข้าไปเย็นกลับ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีความเข้าใจในการเป็นมุสลิม

ปีละ 1 ครั้ง แล้วเปิดโอกาสให้เด็กมุสลิมทุกคนเข้ารับการอบรมในการปฏิบัติตนตามแบบอย่างของมุสลิม

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคาดว่าอาจจะพบการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตบางส่วน เช่น ค่านิยมในการก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ในอดีต นิยมสร้างบ้านหลังคาทรงปั้นหย่า แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นรูปทรงแบบยุโรป ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนหนองจอก นอกจากนี้ยังมีสถานที่เล่าเรียนซึ่งเดิมมีลักษณะที่เรียกว่า “ปอเนาะ” มุ่งสอนศาสนาและภาษาอาหรับและภาษามลายู ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเอกชนที่สอนทั้งวิชาสามัญและศาสนาอิสลาม

การวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมหนองจอกครั้งนี้ จะมุ่งศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิมและวิถีชีวิตในบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่กล่าวมาแล้วอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในด้านคติชนวิทยา และเป็นข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหนองจอกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของศาสนา จริยธรรมและค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านสถานที่
การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาชุมชนมุสลิม แขวงหนองจอก แขวงกระทุ่มราย แขวงคูฝั่งเหนือ แขวงโคกแฝด ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ประเด็นเนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในด้านประชากรไว้ดังนี้

3.1 วิทยากร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและแบบแผนในการดำเนินชีวิตในชุมชน

3.1.1 ผู้นำทางศาสนาชาย จำนวน 5 คน

3.1.2 ผู้นำของชุมชนชาย จำนวน 4 คน

3.1.3 ครูในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามชาย 5 คน หญิง 5 คน

3.1.4 ข้าราชการมุสลิมจำนวน 4 คน

3.1.5 ข้าราชการครูชาย 2 คน หญิง 2 คน

3.2 ประชากรมุสลิมทั้งหญิงและชายเพื่อศึกษาวิถีชีวิตที่ดำเนินไปตามวัฒนธรรมอิสลาม

3.2.1 ประชากรมุสลิมสูงอายุ ชาย 5 คน หญิง 5คน อายุ 70 ปี ขึ้นไป

3.2.2 ประชากรมุสลิมที่มีอาชีพทำนา จำนวน 5 คน อายุ 45-60 ปี

3.2.3 ประชากรมุสลิมที่มีอาชีพค้าขาย ชาย 5 คน หญิง 5 คน

อายุ 35-60ปี

3.2.4 ประชากรมุสลิมอื่น ๆ จำนวน 6 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

มุสลิม หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามผู้นอบน้อมตนต่อพระเจ้าอัลลอ ฮ แต่ผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ

อิสลาม หมายถึง นามของศาสนาที่พระเจ้าผู้อภิบาล(อัลลอ ฮ สุบ ห ๑) ทรงประทานให้เป็นระบอบในการดำเนินชีวิตแห่งมนุษยชาติโดยผ่านทางบรรดาศาสดาต่าง ๆ

วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงามเกิดจากการผสมผสานของธรรมเนียมประเพณีต่างๆทั้งในท้องถิ่นและแพร่กระจายมาจากที่อื่น เป็นการปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคมสืบทอดกันมา

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่นิยมปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นนิสัย สังคมเป็นชนบ
 ธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี

ชนบธรรมเนียม หมายถึง ระเบียบแบบแผน, แบบอย่างที่นิยมปฏิบัติกันมา

วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนการดำเนินพฤติกรรม ซึ่งสืบทอดเป็นมรดกให้บุคคล
 ในสังคมนั้นยอมรับและยึดถือปฏิบัติสืบมาเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ชนบธรรมเนียม
 นิยมประเพณีและวัฒนธรรม

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับในสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่เหมือน
 กัน ของผู้คนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นภาพสังคมและวิถีการดำเนินชีวิต
 ของคนในสังคมนั้น

ค่านิยม หมายถึง ข้อกำหนด หลักปฏิบัติที่บุคคลและสังคมให้การยอมรับยึดถือ
 ประพฤติปฏิบัติตามความรู้สึกของคนซึ่งอาจจะเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งคนส่วนใหญ่เห็น
 ด้วยและต้องการและเป็นสิ่งที่คนยึดถือว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับ
 ความต้องการ ความปรารถนา และความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจ
 และการกระทำของตนเอง เมื่อได้กระทำสิ่งนั้นแล้วคงมีความสุข

ชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มชนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัย
 อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีศึกษาวิจัยดังนี้คือ

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ เอกสารและข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่
 เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมและประวัติความเป็นมาของชุมชนหนองจอก
 เพื่อใช้ในการประมวลแนวความคิดในการกำหนดแนวทางประเด็นการศึกษาจาก
 สถาบันต่าง ๆ เช่น

1.1 สำนักหอสมุดแห่งชาติ

1.2 หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล

- 1.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 1.4 สถาบันวิทยบริการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.5 สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 1.6 หอสมุดประชาชนสำนักงานเขตหนองจอก

2. การศึกษาภาคสนาม

เพื่อให้การศึกษาวิจัยได้ข้อมูลที่เป็นจริงและครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้เลือกการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีศพ ฯลฯ

3. การนำข้อมูลมาวิเคราะห์

- 3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต สัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูล แล้วจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของงานวิจัย
- 3.3 วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้ง
- 3.4 เสนอรายงานผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงอิทธิพลของศาสนา จริยธรรมและค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก
2. ได้ทราบถึงวิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับมุสลิม

อุทัย หิรัญโต (2525, 13-85) กล่าวไว้ในหนังสือมุสลิมในประเทศไทย กล่าวถึงการปกครองของหัวเมืองมุสลิมปักษ์ใต้ในอดีต และวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย พร้อมทั้งเสนอแนวคิดสรุปได้ว่า การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันของคนไทยทำให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นที่ต่างกันออกไปด้วย ซึ่งวัฒนธรรมจะเป็นแบบแผนแห่งชีวิต แสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของคนในสังคม แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ปัจจุบันผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่อยู่ภาคใต้ของประเทศไทย จึงทำให้เราได้พบเห็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามทุกแห่งหน และประชาชนก็มีเอกลักษณ์ของตัวเองอย่างเด่นชัดเนื่องจากศาสนาอิสลามได้กำหนดรูปแบบแห่งพฤติกรรมไว้อย่างมั่นคงจนกลายเป็นค่านิยมเป็นวิถีชีวิต และการที่มุสลิมไม่ยอมรับวัฒนธรรมภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา จึงทำให้มุสลิมสามารถรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในสังคมใดก็ตาม

พงษ์พัชรินทร์ พุทธวัณณะ (2531) วิเคราะห์เรื่องคติชนวิทยากับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยมุสลิม: ศึกษากรณีชุมชนบ้านครัวเหนือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเดิมเรียกว่าหมู่บ้านอาสาจาม เนื่องจากบรรพบุรุษเป็นชาวมุสลิมที่อพยพมาจากเขมร ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ผลของการวิจัยพบว่าคติชนประเภทต่าง ๆ ยังมีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีเนื้อหามุ่งเน้นถึงการอบรม สั่งสอน ถ่ายทอดค่านิยม ทักษะคติ และแบบแผนการดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งอิสลามที่ปรากฏในตำนานนิทานคติธรรม ความเชื่อต่าง ๆ แต่เนื่องจากชุมชนนี้ ตั้งอยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

และอยู่ในใจกลางสังคมเมืองในกรุงเทพมหานคร จึงได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตจากอดีตไปหลายด้านเช่นกัน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย ที่มีผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่อยู่แวดล้อม ได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิม จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการปรับตัวในการดำเนินชีวิตในสังคมเมือง แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษก็ยังคงโดดเด่นอยู่จนถึงทุกวันนี้ เช่น การทอผ้าไหม ซึ่งเป็นอาชีพที่มุสลิมอพยพจากเขมรได้ถ่ายทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลานจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531) เสนอแนวคิดไว้ในหนังสือกลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิมว่า อิสลามเป็นมากกว่าศาสนา กล่าวคืออิสลามเป็นวัฒนธรรม เป็นระบอบในการดำเนินชีวิต จึงทำให้ชาวมุสลิมต้องมีทั้งหลักศรัทธาและการปฏิบัติซึ่งอิสลามได้วางแนวทางการปฏิบัติทั้งหมดในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งต่อการผสมผสานกลมกลืน พร้อมทั้งได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมที่มีบรรพบุรุษมาจากเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ในสายต่าง ๆ เมื่อเข้ามาอยู่ประเทศไทย ในฐานะพลเมืองไทยก็ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอิสลามเหมือนดังเช่นมุสลิมทั่วโลก

นพรัตน์ จันทรดี (2535) วิเคราะห์เรื่องการสมรสภายในเครือญาติของชาวไทยมุสลิม อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี พบว่าสมาชิกภายในชุมชนมีค่านิยมเกี่ยวกับพิธีแต่งงาน โดยการสมรสกันในหมู่ชาวไทยมุสลิมตามแบบแผน ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมอิสลามพร้อมทั้งเสนอแนวคิดถึงการอพยพเข้ามาในชุมชนเนื่องจากการสมรสโดยวิเคราะห์จากนามสกุลที่ยังคงอยู่ ปรากฏว่าสัดส่วนของหญิงมุสลิมที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชนมีมากกว่าชาย

ประภา เสียงเสนาะ (2535) วิเคราะห์เรื่องอิสลามกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม : ศึกษาผลกระทบทางศาสนาจากการขยายตัวของเมืองในชุมชนมุสลิม แขวงทรายกองดินใต้ เขตมีนบุรี มีประเด็นสำคัญในการศึกษา 2 ส่วน คือ หลักในศาสนาอิสลามในด้านคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและศึกษาประวัติศาสตร์ตลอดจนวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันพบว่า การขยายตัวของสังคมเมืองในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ แรงงานการประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมอย่างมาก จึงทำให้วิถีชีวิตของมุสลิมในชุมชนเปลี่ยนไปทั้งในด้านการปฏิบัติศาสนกิจที่ไม่สามารถ

ปฏิบัติได้เต็มที่เท่ากับที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติมา ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการวางแผนสร้างงาน กระจายงาน และรายได้ พร้อม ๆ กับการให้ความรู้ทางศาสนาควบคู่กันไปเพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวกับผลกระทบดังกล่าวได้ โดยยังคงรักษาวัฒนธรรมอิสลามในการดำเนินชีวิตในชุมชน

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535) เสนอเรื่องวัฒนธรรมอิสลาม อธิบายถึงวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิมว่า มุสลิม หรือ อิสลาม แบ่งโครงสร้างสำคัญออกเป็น 2 ส่วน คือ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ อิสลามเป็นวัฒนธรรมหรือเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นจนหลับ วัฒนธรรมอิสลามจึงไม่ใช่เพียงสิ่งที่ปรากฏในคัมภีร์ แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในตัวมุสลิมทุกคนทุกขณะในตลอดชีวิต ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแห่งแรกที่ปลูกฝังจิตศรัทธาและจิตสำนึกในการเป็นอิสลามให้กับบุตรหลานและเป็นโรงเรียนไปตลอดชีวิต จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวมุสลิมทั่วโลกไม่มีความแตกต่างกันมากนัก อิสลามจึงให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวมากที่สุด

พิเชษฐ ทองศรีนุ่น (2536) วิเคราะห์เรื่องมุสลิมกับความมั่นคงแห่งชาติ : ศึกษากรณีชาวไทยมุสลิมในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ได้กล่าวถึงโครงสร้างของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นประชาชนที่มีเชื้อสายมลายูที่อพยพเข้ามาในผืนแผ่นดินไทยทางตอนใต้ และมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดหลายด้าน เช่น วัฒนธรรมทางภาษาที่นิยมพูดภาษามลายูท้องถิ่น ในชีวิตประจำวัน หรือจะกล่าวได้ว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ถือเอาศาสนาอิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิต (Code of Life) ซึ่งได้กำหนดหลักการและวิถีการดำรงชีวิตประจำวันไว้อย่างครอบคลุมทุกด้านซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นแกนของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมอย่างลึกซึ้ง

สมาน ธีระวัฒน์ (2536) วิเคราะห์เรื่องการจัดตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร พบว่าชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครโดยส่วนใหญ่มาจากเชื้อสายปัตตานี ลักษณะการจัดตั้งถิ่นฐานจะอยู่เป็นชุมชนเฉพาะของตน หรือเรียกว่าละแวก ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตแบบเดียวกัน ทั้งในด้านเชื้อสาย ความเชื่อ และองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมอื่น โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในการประกอบพิธีทางศาสนา การอาศัยอยู่ในละแวกบ้านเดียวกัน มีวิถีชีวิตแบบเดียวกัน จึงทำให้มุสลิม

ได้พึ่งพาอาศัยและคบหาสมาคมระหว่างกลุ่มของตนเองมากกว่ากลุ่มอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยมุสลิมแถบชานเมืองชั้นนอกมีโอกาสดัมผัสกับกลุ่มอื่นน้อยกว่ามุสลิมในเขตชั้นใน

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2540) เสนอผลงานทางด้านคติชนจากหนังสือบุหงาปัตตานี คติชนคนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ ได้อธิบายให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี ภาษา ศิลปะการแสดง ตำนาน นิทาน ฯลฯ ของชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นการรวบรวมเอามรดกอันล้ำค่าจากบรรพบุรุษมาสะท้อนให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและทำให้คนในสังคมไทยที่นับถือศาสนาอื่นได้มีความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมมากขึ้น

จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (2543) วิเคราะห์เกี่ยวกับชุมชนมุสลิมในบริบทสังคมเมืองตลาดชายแดนไทย – พม่า เสนอแนวคิดได้ว่าชาวไทยมุสลิมในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันในด้านการประกอบอาชีพซึ่งสามารถเลือกประกอบอาชีพได้แต่ต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นกระบวนการนำไปสู่การก่อตัวของเอกลักษณ์ทางสังคมมุสลิม พร้อมทั้งยังเป็นกลวิธีที่ใช้จำแนก มุสลิมออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างปกติสุขทั้งนี้เนื่องจากการพึ่งพาอาศัยและปะทะสังสรรค์กัน โดยผ่านกิจกรรมทางสังคมตลอดจนค่านิยมบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยและพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินชีวิตร่วมกัน

สุวินัย สมั่นเลาะ (2543) เสนอแนวคิดไว้ในเอกสารประกอบคำบรรยาย คติชนวิทยาชาวไทยมุสลิม เขตหนองจอก ว่าเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาพร้อม ๆ กับคลองแสนแสบ มุสลิมในชุมชนแห่งนี้บางส่วนมีเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองปัตตานีจึงมีผลต่อวิถีชีวิตที่ดำเนินไปด้วยการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามที่มาจากรากฐานเดิมไม่ประคิษฐ์หรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่เพราะถือเป็นบาป กิจกรรมในชีวิตประจำวันและงานที่จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ จึงอยู่ในขอบเขตที่ศาสนาอนุมัติ เช่น งานโกนผมไฟในประเพณีการเกิด งานแต่งงาน การทำสุหนัต และพิธีศพ เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหนองจอก

องอาจ อนุกุลประโยชน์ (2537) วิเคราะห์เรื่องการศึกษาเพื่อวางแผนชุมชนหนองจอก ศึกษากรณี ชุมชนบริการ ในตอนหนึ่งพบว่าการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมสองฝั่งคลองแสนแสบ โดยหันหน้าเข้าสู่คลอง อยู่รวมกันหนาแน่นเป็นหมู่บ้าน เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางถนนขึ้นจึงมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณข้างถนน เป็นตึกแถวเพื่อการพาณิชย์ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ในด้านกิจกรรมด้านศาสนาประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมีค่านิยมว่าศาสนาเป็นสิ่งสำคัญต่อชุมชน ตลอดทั้งวิถีชีวิตก็ผูกพันกับขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของศาสนาอย่างเห็นได้ชัดเจน

สกุณี ฉัฐพลวัฒน์ (2541) เสนอหนังสือเรื่องคลองและเส้นทางเดินเรือในอดีตได้กล่าวถึงคลองแสนแสบซึ่งเป็นคลองที่ชาวหนองจอกอาศัยเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตว่าเป็นคลองที่ขุดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คลองนี้แบ่งเป็นสองตอน ตอนบนเรียก คลองแสนแสบ ตอนปลายเรียก คลองบางขนาก ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดไว้ว่า คำว่า แสนแสบ น่าจะมาจากบริเวณนั้นมีขุมมากัดจนแสบ แล้วอ้างถึงบันทึกการเดินทางของนาย ดี โอ คิง (D.O. King) นักสำรวจชาวอังกฤษแห่งกรุงลอนดอนมีตอนหนึ่งว่า “คลองนี้มีความยาว 55 ไมล์ เชื่อมนครกรุงเทพฯ ๗ กับแม่น้ำบางปะกง ผ่านบริเวณที่ราบชนบทซึ่งใช้ในการปลูกข้าว โดยเฉพาะคนพื้นเมืองมีเชื้อสายมาเลย์ เช่นเดียวกับชาวสยามอื่น ๆ พื้นบ้านของคนเหล่านี้ทำด้วยไม้ไผ่ยกขึ้นสูงจากพื้นประมาณ 4 ฟุต เสื้อผ้าที่สวมเป็นผ้ารัดเอวธรรมดา ๆ และไม่ว่าพวกเขาจะทำอะไรอยู่ก็ตามมือข้างหนึ่งจะคอยปักขลุ่ยอยู่เสมอ

จินทนา บุญสง่า (2543) วิเคราะห์เรื่องการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อการอนุรักษ์คลองแสนแสบ ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมาตุลีอิสลาม เขตคลองสามวากรุงเทพฯ พบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนรวมกลุ่มกัน เพื่ออนุรักษ์คลองแสนแสบนั้น เกิดจากความผูกพันที่มีมายาวนาน ผู้นำชุมชนโดยเฉพาะศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นการรวมกลุ่มของชุมชนได้คอยกระตุ้นเตือนให้อุรักษ์คลองแสนแสบอยู่เสมอในด้านประวัติของคลอง เป็นคลองสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์คือ เป็นคลองที่ขุดขึ้นเพื่อเป็น

เส้นทางคมนาคมยุทธศาสตร์ส่งเสบียงอาหารในการทำสงครามกับญวนในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านวรรณกรรมท้องถิ่น ก็เป็นเรื่องราววิถีชีวิตของคนชาวเมืองแถบทุ่งบางกะปิ มีนบุรี หนองจอก บางน้ำเปรี้ยวไปจรดแม่น้ำบางปะกง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุสลิมสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่มีต่อชุมชนชาวเมือง ในด้านของชีวิตรักคนหนุ่มสาวในสมัยนั้น เช่น นวนิยายเรื่อง “แผลเก่า” ตำนานรักของ “ไอ้ขวัญ” กับ “อีเรียม”

ประพนธ์ เรื่องณรงค์ (2544) ในบทความเรื่อง “ริมฝั่งคลองแสนแสบเมื่อวันวาน” ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชื่อของนางเอกเรื่อง “แผลเก่า” บทประพันธ์ของไม้เมืองเดิมว่า การตั้งชื่อ “เรียม” คงเป็นการนำชื่อสาวมุสลิมคลองแสนแสบมาใช้ในละคร แต่การแสดงในเรื่องเป็นสาวชาวพุทธเนื่องจากมีบุคคลเชื้อสายมุสลิมที่มีชื่อเรียม อาทิเช่น นางสาวเรียม เพศยนาวิน ที่เกิดที่เขตบางรักและมีญาติพี่น้องหลายคนอยู่ริมฝั่งคลองแสนแสบ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นรานีเรียมแห่งรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย และเจ้าจอมมารดาเรียม หรือสมเด็จพระศรีสุราลัยพระราชชนนีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีขั้วตาเป็นมุสลิม ในด้านคลองแสนแสบบริเวณหนองจอก ได้กล่าวถึงการเสด็จประพาสคลองในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ซึ่งทำให้ทราบถึงสภาพของคลองแสนแสบเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนว่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องเฟลแลนโด (เป็นกระเบื้องซีเมนต์ที่นิยมในสมัยนั้น ผู้ทำขายคือ ฝรั่งอิตาเลียน ชื่อ ฟารันโด) ไม่สามารถมองเห็นวัดไทยเนื่องจากแถบนี้เป็นบ้านไทยมุสลิม แต่ได้พบกองข้าวและลานนวดข้าวซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติปรากฏอยู่

เอกสารและงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (2504) ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 กล่าวถึง การยกทัพไปปราบมุสลิมในหัวเมืองฝ่ายใต้โดยเจ้าพระยาพระคลัง และเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ได้ยกทัพไปตีเมืองตานีและหัวเมืองทางใต้ได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาในกรุงเทพฯ กล่าวถึงการขูดคลองบางขนาก (คลองแสนแสบตอนปลาย)

ความว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา เป็นแม่กองจ้างคนจีนขุดคลองตั้งแต่หัวหมากถึงบางขนาก เมื่อเดือนยี่ ขึ้น 4 ค่ำ ปีระกา จุลศักราช 1199 เป็นเส้นทางยาว 1,337 เส้น 19 วา 2 ศอก กว้าง 6 วา ลึก 4 ศอก

ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และ วิมล พงศ์พิพัฒน์ (2525) ได้อธิบายไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2394 กล่าวถึงความไม่สงบในหัวเมืองฝ่ายใต้ ในปี พ.ศ. 2373 เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ปราบไทรบุรีได้แต่หัวเมืองปัตตานีทั้งเจ็ดเมือง เจ้าพระยาพระคลังจึงยกทัพเรือมาสมทบในการปราบหัวเมืองทั้งเจ็ด ได้แก่ เมืองปัตตานี ยะลา ยะหริ่ง สายบุรี ระแงะ รามัน และหนองจิก ภายหลังจับตัวเจ้าเมืองปัตตานีได้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระยาหนองจิกเป็นเจ้าเมืองปัตตานี ใน พ.ศ. 2381 เกิดกบฏไทรบุรีและปราบไทรโดยพระยายมราชกับพระยาศรีพิพัฒน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงยกไทรบุรีออกเป็นอำเภอขึ้นกับปัตตานี

ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ (2535) ผลงานจากหนังสือมุสลิมในประเทศไทยกล่าวถึงความเป็นมาและบทบาทของมุสลิมตั้งแต่สมัยเริ่มประวัติศาสตร์ไทยและในสมัยต่าง ๆ จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จะเห็นได้ว่ามุสลิมบางคนได้มีบทบาทสำคัญในประเทศไทย เช่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ “คุณเริยม”ได้รับพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าจอมมารดาเริยมหรือสมเด็จพระศรีสุราลัยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และบุคคลสำคัญอีกหลายตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากมุสลิม ได้ร่วมสร้างชาติบ้านเมืองมาคู่กับคนไทยอย่างเป็นปกติสุข

บทที่ 3

ภูมิหลังของไทยมุสลิมและชุมชนมุสลิมเขตหนองจอก

มุสลิมในประเทศไทย

มุสลิมในประเทศไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากบรรพบุรุษซึ่งเคยอาศัยอยู่ในดินแดนทางตอนใต้ของไทยในสมัยก่อนซึ่งศาสนาอิสลามได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกที่ปัตตานีราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 หรือกว่า 1,000 ปีล่วงมาแล้ว (ประพนธ์ เรืองณรงค์ 2509, 30) ศาสนาอิสลามมีแหล่งกำเนิดในประเทศซาอุดีอาระเบีย ต่อมาพ่อค้าชาวอาหรับได้เดินทางเข้ามาค้าขายในแหลมมลายูพร้อม ๆ กับการเผยแผ่ศาสนาสู่ ภูมิภาคนี้ด้วย เช่น เปอร์เซีย อินเดีย ชวา สุมาตรา ปัตตานี จากปัตตานีจึงเข้าสู่อยุธยา กรุงเทพฯ และปริมณฑลแล้วแพร่ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย การแพร่ดังกล่าวแสดงได้ด้วยแผนภูมิดังนี้

1. ซาอุดีอาระเบีย → เปอร์เซีย → สุมาตรา → แหลมมลายู → ปัตตานี → กรุงเทพฯ
2. ซาอุดีอาระเบีย → แหลมมลายู → ปัตตานี
3. ซาอุดีอาระเบีย → ปัตตานี → ปริมณฑล

1. การเผยแผ่อิสลามเข้าสู่ปัตตานี

อาณาจักรลังกาสุกะ เป็นชื่อที่บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ของชาวต่างประเทศจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ว่าเป็นชื่อเดิมของอาณาจักรปัตตานี ซึ่งดินแดนแห่งนี้เป็นที่อาศัยของชาวป่า ชาวเขาเช่น เงาะเผ่าซาไก และเผ่าเซม้ง

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ (2524, 7) กล่าวถึงจดหมายของชาวจีนเขียนเกี่ยวกับการติดต่อกับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บอกถึงเมืองลังกาสุกะ (Jankasuka)

ได้ตั้งขึ้นแล้วในคริสต์ศตวรรษที่ 2 และนักเขียนชาวยุโรปหลายคนลงความเห็นว่าลังกาสุกะ เป็นชื่อเดิมของปัตตานี ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของมลายู คือระหว่างสงขลา กับกลันตัน มีเมืองหลวงอยู่ในจังหวัดปัตตานีปัจจุบัน

ชาวลังกาสุกะนับถือศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ภายใต้อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย ในสมัยนั้นลังกาสุกะเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมากเนื่องจากเป็นเมืองท่าที่สำคัญตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 และอ่าวลังกาสุกะยังเป็นแหล่งค้าขายจากพายุมรสุมของชาวเรือในสมัยนั้น เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยได้ขยายดินแดนครอบคลุมบริเวณปัตตานี แหลมมลายู บางส่วนของชวา บอร์เนียว และสุมาตรา จึงทำให้ศาสนาพุทธเข้าไปมีอิทธิพลในลังกาสุกะ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าอิสลามเข้ามาสู่ปัตตานีก่อนที่ปัตตานีจะตกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย คือประมาณก่อนยุคประวัติศาสตร์ของไทยซึ่งน่าจะก่อน พ.ศ. 1800 ซึ่งตรงกับทวิเคราะห์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2501, 1) ที่กล่าวว่า “สำหรับศาสนาอิสลามหรือคนที่นับถืออิสลามนั้นน่าจะอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของชาติไทยเพราะว่าศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้ามาถึงอินโดนีเซียและแหลมมลายูนั้นก่อนที่คนเผ่าหนึ่งจะเคลื่อนมาจากยูนานไต” และสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของรัฐกลันตันที่กล่าวไว้ว่า ในพ.ศ. 1693 มีคนปัตตานีคนหนึ่งไปเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเมืองมะละกา ก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงจะตั้งเมืองสุโขทัย

1.1 มุสลิมในสมัยปัตตานี

ในอดีตปัตตานีเป็นเมืองที่มีฐานะเป็นอาณาจักรหนึ่งหรือรัฐหนึ่ง มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางส่วนของสงขลาในปัจจุบัน ในสมัยนั้นปัตตานีมีความเจริญรุ่งเรืองมากในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะในคริสต์ศตวรรษที่ 16 – 18 ปัตตานีเป็นเมืองท่าเรือใหญ่ ซึ่งมีความเจริญทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และระบบการทูต จึงทำให้ปัตตานีไม่ต้องตกเป็นอาณานิคมของชาวตะวันตก

ชาวอังกฤษชื่อ อเล็กซานเดอร์ แฮมิลตัน (Alexander Hamilton) ได้เขียนเกี่ยวกับเมืองปัตตานีไว้ว่า เมืองปัตตานีมี 43 แคว้น รวมถึงตรังกานู และกลันตัน มีเมืองท่าสองแห่งคือ กวาลาปัตตานี และกวาลาปิเกาะฮ เป็นเมืองที่มีผู้คนหนาแน่นเต็มไปด้วยบ้านเรือนนับเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่ง จากประตู่วังจนถึงหมู่บ้านบานา มีบ้านเรือน ต่อ

เนื่องกัน ถ้าหากแมวตัวหนึ่งเดินบนหลังคาบ้านหลังนั้นจากราชวังจนถึงปลายสุด มันจะเดินได้ตลอด โดยไม่จำเป็นต้องลงเดินบนพื้นดินเลย (อ.บางนรา 2519, 42 – 43)

มันเดล สโกเออ (Mandel Skohe) ชาวเยอรมัน ได้บันทึกเกี่ยวกับเมืองปัตตานีไว้ว่า เป็นเมืองที่บริบูรณ์ ชาวปัตตานีสามารถรับประทานผลไม้หลายชนิดในทุกๆเดือน ไม้ที่นี้ออกไข่วันละ 2 ครั้ง มีข้าวมาก มีเนื้อหลายชนิด เช่น เนื้อวัว แพะ ห่าน เป็ด ไก่ ไก่ตอน นกยูง เนื้อกวางแห้ง กระเจง และนกต่างๆ และผลไม้เป็นร้อยๆชนิด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2531, 76)

จากการที่ปัตตานีเป็นรัฐอิสระและมีความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว จึงทำให้ปัตตานีกลายเป็นแหล่งวัฒนธรรมอิสลาม และแหล่งสำคัญของหัวเมืองมลายู เช่น การใช้ภาษามลายู (เขียนด้วยตัวภาษาอาหรับเรียกว่าอักษรยาวี) ปัตตานีจึงกลายเป็นที่รวมของนักปราชญ์ นักวิชาการมุสลิม นอกจากนี้แล้วปัตตานียังเรียกได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการศึกษาศาสนาของทั้งประเทศ และในแดนมาเลเซีย จนอาจกล่าวได้ว่า ปัตตานีเป็นแหล่งอารยธรรมของอิสลามแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คำราที่เป็นข้อเขียนของนักปราชญ์ในสมัยนั้น ปัจจุบันยังใช้เป็นฐานในการเรียนศาสนาทั้งในอินโดนีเซีย และ มาเลเซีย (อารง สุทธศาสตร์ 2519, 214) ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ปัตตานีเป็นรัฐเดียวที่สามารถขยายตัวทั้งในด้านวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ มานานกว่าหนึ่งศตวรรษ และเป็นแหล่งสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของโลกวัฒนธรรมอิสลาม

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 จนสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปัตตานีมีพระราชินีต่อกันหลายองค์ และยังคงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะในด้านการค้าขาย จะมีฝรั่งและชาวต่างประเทศอื่นๆมาค้าขายกับชาวพื้นเมือง ทำให้สินค้าพื้นเมืองแพร่ไปสู่ถิ่นอื่นๆ โดยผ่านไประหว่างเรือที่มาและเมืองท่าในสมัยนั้นมีชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา ชาวอังกฤษ ชาวญี่ปุ่น ชาวชวา และชาวยะโฮร์ มาค้าขายในปัตตานีมากมาย ซึ่งบางคนที่ได้ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ตั้งห้างสรรพสินค้าที่มีขนาดใหญ่กว่ารัฐอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง

จากหนังสือ The Indianized States of Southeast Asia ของยอร์จ โกด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2531, 80 อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม 2516, 2) เขียนไว้ว่า “ไทย

ได้เริ่มแผ่อาณาเขตเข้าไปถึงคาบสมุทรมลายู ราวสมัยของจักรพรรดิเป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ ซึ่งมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครศรีธรรมราช

ต่อมาในต้นพุทธศตวรรษที่ 21 อาณาจักรตามพรลิงค์ได้เสื่อมอำนาจลงในขณะที่มะละกาเจริญรุ่งเรืองขึ้น ปัตตานีจึงขึ้นกับมะละกาจนถึง พ.ศ. 2054 มะละกาได้ตกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส ปัตตานีได้กลับมาเป็นเมืองขึ้นของไทยต่อในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่คราวใดที่อยุธยาเสื่อมอำนาจลงปัตตานีก็กระด้างกระเดื่องโดยการแต่งตั้งเครื่องราชบรรณาการ เช่น ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ราชายองผู้ครองนครปัตตานีเห็นว่าพระเจ้าปราสาททองทรงแย่งราชสมบัติจากเจ้านายในราชวงศ์เดิมจึงแต่งตั้งเครื่องราชบรรณาการพระเจ้าปราสาททองจึงโปรดเกล้าฯให้กองทัพไปปราบ ทำให้พวกฮอลันดาช่วยเกลี้ยกล่อมให้ราชายองอ่อนน้อมต่อไทยเป็นผลสำเร็จ ปัตตานีจึงกลับมาเป็นของไทยอีกครั้งเมื่อถึงราชวงศ์กัณฑ์ ปัตตานีเป็นรัฐอิสระ

เมื่อสิ้นราชวงศ์กัณฑ์ ปัตตานีก็ไม่มีกษัตริย์ปกครอง และมีความสับสนวุ่นวายทางการเมืองเป็นเวลานาน ช่วงนี้จึงทำให้ปัตตานีค่อยๆตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทย จากบันทึกของนิโคลัส เกอริแวงส์ ที่เขียนไว้ใน พ.ศ. 2223 กล่าวถึงการปกครองของกษัตริย์ปัตตานีว่า “แต่ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองที่บรรณาการให้กษัตริย์ไทยนั้นก็ทำในนามของพระองค์ ไม่ได้ทำในนามของเสนาบดี ซึ่งบริหารแผ่นดินอย่างแท้จริง” จากการบันทึกนี้จึงทำให้มองได้ว่าปัตตานีแสดงการอ่อนน้อมต่อไทยโดยการถวายเครื่องราชบรรณาการเช่นเดียวกับที่ประเทศไทยได้เคยส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้แก่ประเทศจีนในอดีต (อารง สุทธศาสตร์ 2519, 118, 126 – 128)

ต่อมาใน พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาสิ้นอิสรภาพ ปัตตานีจึงได้รับอิสระจนกระทั่งถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปัตตานีจึงตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของไทยอย่างแท้จริง เนื่องจากพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทเป็นแม่ทัพไปปราบพม่าที่รุกรานทางปักษ์ใต้ และเมื่อทราบข่าวปัตตานีเกิดจลาจลใน พ.ศ. 2329 จึงยกทัพเข้าไปยึดปัตตานี ในครั้งนั้นมีรับสั่งให้กวาดต้อนครอบครัว เครื่องศาสตราวุธ ซึ่งมีปืนใหญ่ “นางพญาดานี” เข้าไปไว้ในกรุงเทพฯ ส่วนที่เมืองปัตตานีทรงแต่งตั้งให้เชื้อสายเจ้าเมืองเดิมชื่อ ตวนกูละบิติน เป็นเจ้าเมืองปกครองดูแลเรียกว่า “รายาปัตตานี” โดยอยู่ในความดูแลของสงขลา ซึ่งต่อมาท่านผู้นี้ก็

ถูกส่งเข้าไปจองจำในกรุงเทพฯจนสิ้นชีวิตเนื่องจากทำการกบฏร่วมกับ โตะสาเหนด ใน พ.ศ. 2334 หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งปัตตานีออกเป็น 7 เมือง คือ

- 1) เมืองปัตตานี
- 2) เมืองยะลา (ปัจจุบันคือจังหวัดยะลา)
- 3) เมืองยะหริ่ง (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
- 4) เมืองระแงะ (ปัจจุบันคืออำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส)
- 5) เมืองราห่มัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดยะลา)
- 6) เมืองสายบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
- 7) เมืองหนองจิก (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในปัตตานี)

เมื่อเมืองปัตตานีถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองที่อยู่ในความดูแลของสงขลา เจ้าเมืองปัตตานีจึงได้รับแต่งตั้งโดยตรงจากกรุงเทพฯ โดยคำนึงว่าเมืองใดมีชาวพุทธมากก็ให้ชาวพุทธเป็นเจ้าเมือง เมืองใดมีชาวมุสลิมมากก็ให้ชาวมุสลิมเป็นเจ้าเมือง (ขจัดภัย บุษย์พัฒน์ 2519, 75)

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดกบฏขึ้นที่ไทรบุรี และหัวเมืองต่างๆอีก 2 ครั้ง แล้วลุกลามไปยัง 7 หัวเมือง จึงทำให้กรุงเทพฯ ต้องยกทัพไปปราบ ในการปราบกบฏแต่ละครั้ง ชาวมุสลิมทั้งในปัตตานีและไทรบุรีก็จะถูกกวาดต้อนเข้ากรุงเทพฯในฐานะเชลยทุกครั้งไป

เมื่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดเกล้าฯให้เลิกการปกครองแบบเก่า(การปกครองแบบจตุสดมภ์) ที่ให้เจ้าเมืองมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองมาเป็นการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล แต่ยังคงแต่งตั้งรายาหรือสุลต่านที่เคยมีอำนาจปกครองเมืองต่างๆทางแหลมมลายูปกครองต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ 2505, 37) จาก 7 หัวเมืองทรงให้เหลือเพียง 4 หัวเมือง ได้แก่ ปัตตานี ยะลา สายบุรี และระแงะ ต่อมาในปี พ.ศ.2449 ทรงยุบมณฑลปัตตานี และปี พ.ศ. 2476 มณฑลปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสปัจจุบัน

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าไทยจะเข้าปกครองปัตตานีแล้วก็ตามวัฒนธรรมและค่านิยมของประชากรก็ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักอิสลามและ

วัฒนธรรมมลายู ดังนั้นหากจะพิจารณาในด้านวัฒนธรรมของปัตตานีโดยใช้ศาสนาและวิธีชีวิตเป็นหลักในการพิจารณา สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ 3 ช่วงเวลาดังนี้

- 1) ปัตตานีในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ อยู่ในแบบวัฒนธรรมพราหมณ์ฮินดูซึ่งได้รับมาจากอินเดีย
- 2) ปัตตานีในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย อยู่ในแบบวัฒนธรรมพุทธศาสนา ซึ่งได้รับมาจากอินเดียเช่นกัน
- 3) ปัตตานีในสมัยอาณาจักรปัตตานี ซึ่งหลังจากที่ราชาได้เข้ารับอิสลามแล้ว ทำให้ปัตตานีกลายเป็นรัฐอิสลาม อยู่ในแบบวัฒนธรรมอิสลาม แต่กระนั้นวัฒนธรรมพราหมณ์ฮินดู – พุทธ ก็หาได้หมดไปจากภูมิภาคนี้อย่างสิ้นเชิงทีเดียว สิ่งที่หลงเหลืออยู่นั้น ชาวบ้านที่ปฏิบัติส่วนใหญ่ก็หาได้คิดว่าเป็นวัฒนธรรมพราหมณ์ – พุทธ หากแต่คิดว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอิสลาม

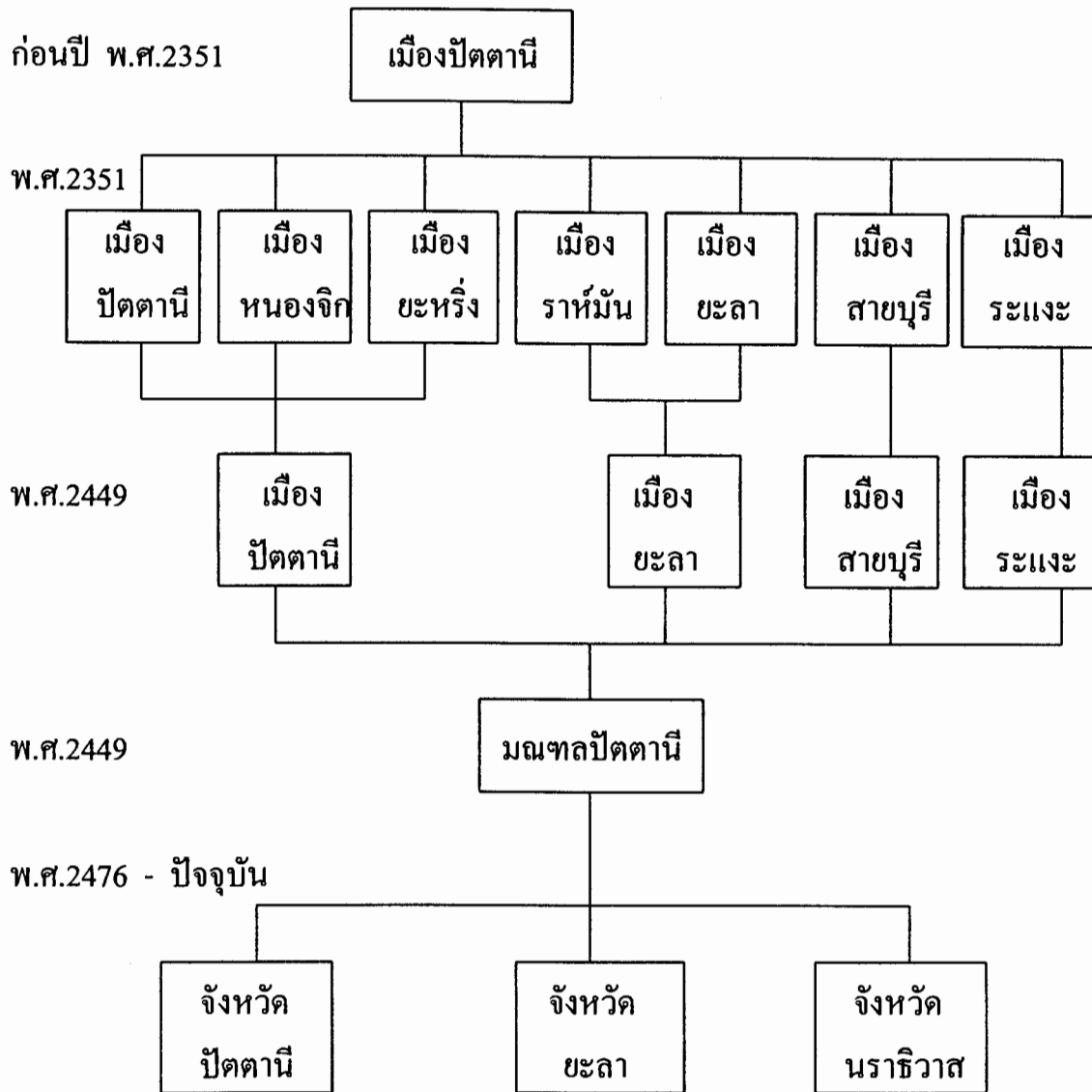
เมื่อพิจารณาวิวัฒนาการของอาณาจักรปัตตานีที่กลายมาเป็นจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมหลักของประชากรในบริเวณนี้จะเป็นวัฒนธรรมอิสลามและมลายูก็ตาม แต่ประชากรบางส่วนที่เป็นส่วนน้อยก็ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมพุทธและขงจื้อตามที่ตนนับถือมาก่อน โดยกลับกันกับในสมัยของอาณาจักรลังกาสุกะและศรีวิชัยที่ประชากรส่วนใหญ่ยึดมั่นใน วัฒนธรรมพราหมณ์ฮินดูและพุทธ มีแต่เพียงส่วนน้อยที่อยู่ในวัฒนธรรมอิสลาม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมอิสลามเผยแผ่เข้ามาในปัตตานีหลังจากพราหมณ์ฮินดูและพุทธ โดยวัฒนธรรมอิสลามได้เริ่มเข้ามาในภูมิภาคนี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 และเข้ามาอย่างเต็มที่จนทำให้ภูมิภาคส่วนนี้เป็นอิสลามในคริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา

1.2 ตำนานปัตตานี

ชาวไทยมุสลิมภาคใต้ตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก เช่น ตรัง กระบี่ พังงา สตูล และชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เช่น พัทลุง สงขลา ปัตตานี นราธิวาส โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่างบริเวณชายแดนเชื่อมกับสหพันธรัฐมาเลเซีย มีแม่น้ำ ทะเล และเทือกเขาสันกาลาคีรีเป็นพรมแดนกั้นอาณาเขตบริเวณดังกล่าวนี้มีไทยมุสลิมเป็นจำนวนมาก เราเคยเรียกดินแดนแถบนี้ว่า “สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ปัจจุบันนับรวมกับจังหวัดสงขลาด้วย เพราะบางอำเภอของจังหวัดนี้อยู่ติดกับ

ชายแดนมาเลเซีย เช่น อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอนาทวี แต่ไม่เรียกรวมกันว่า “ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้” เพราะทางราชการเห็นว่าการเรียกจังหวัดเป็นกลุ่มย่อยเช่นนี้ไม่เป็นการส่งเสริมความสมานฉันท์ระหว่างชนในชาติ จึงเรียกโดยทั่วไปว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้”

ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสเคยเป็นหัวเมืองใหญ่ เดิมเรียกว่า เมืองปัตตานี หรือปัตตานี มีตำนานเมืองและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ สตูลนั้นเคยรวมกับไทรบุรี หรือรัฐเคดาห์ ภายหลังแยกออกเป็นสี่เมือง คือ สตูล ไทรบุรี ปะลิส และ กะปิงปาซุ ช่วงที่ไทยทำหนังสือสัญญากับอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. 2452 เป็นผลให้ไทรบุรี และกะปิงปาซุ ตกเป็นของอังกฤษ ส่วนสตูลเป็นของไทยตราบเท่าทุกวันนี้

แผนภูมิที่ 1 วิวัฒนาการของจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

1.3 มุสลิมในสมัยไทรบุรี

เมืองไทรบุรีเป็นเมืองที่เคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ชาวเมืองไทรบุรีเดิมจึงนับถือศาสนาพุทธ ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ชาวมลายูจากสุมาตราได้อพยพเข้ามาในไทรบุรี ทำให้ชาวพื้นเมืองเดิมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม จึงถูกเรียกว่า “สามสาม” ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า “สยามอิสลาม” (ขจัดภัย นุรุษพัฒน์ 2519, 88)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อเจ้าเมืองไทรบุรีได้ถึงแก่กรรม เมืองไทรบุรีได้เปลี่ยนผู้ครองเมืองซึ่งมาจากตระกูลของพระยาไทรบุรีหลายคน จนกระทั่ง พ.ศ. 2363 ไทยยกทัพไปตีไทรบุรี เนื่องจากพระยาไทรบุรีไปสวามิภักดิ์ต่อพม่าในครั้งนั้น ชาวเมืองไทรบุรีถูกกวาดต้อนเข้ามาในกรุงเทพฯ และนครศรีธรรมราช เมืองไทรบุรีจึงมีข้าราชการไทยปกครองตั้งแต่สมัยนั้น จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดขบถเมืองไทรบุรีขึ้น 2 ครั้ง และไทยก็สามารถปราบขบถได้ทุกครั้ง ต่อมาไทรบุรีถูกแบ่งออกเป็น 4 เมือง ได้แก่ ไทรบุรี ปะลิส กะบังปาซุ และสตูล โดยมีทายาทเจ้าเมืองที่เป็นมุสลิมและที่สวามิภักดิ์เป็นผู้ปกครองเมืองขึ้นตรงกับนครศรีธรรมราช

จากประวัติของปัตตานีและไทรบุรี ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่ามีประวัติความเป็นมาที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันดังนี้

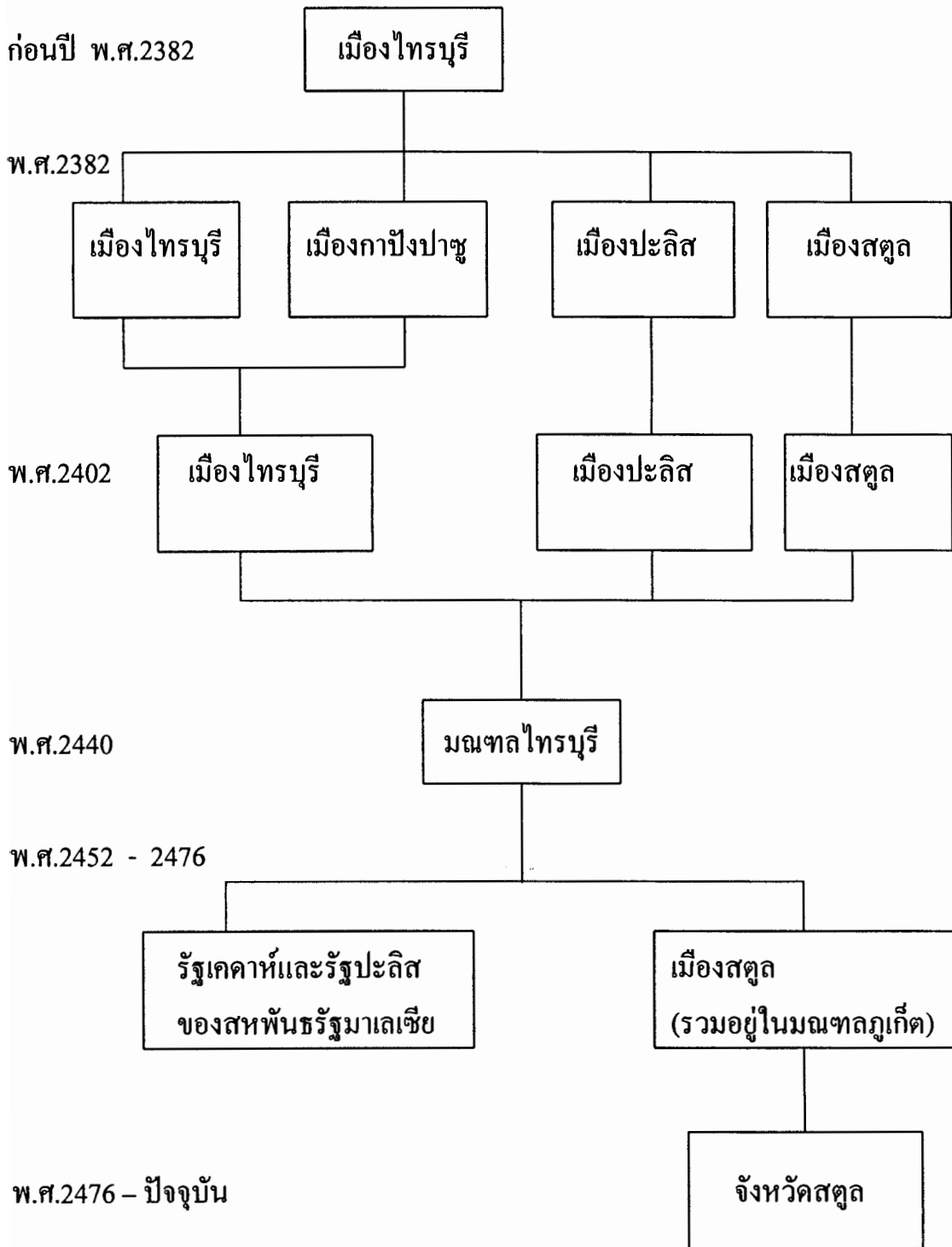
1.4 ความคล้ายคลึงกันของปัตตานีและไทรบุรี

ดินแดน ปัตตานีและไทรบุรีก่อนที่จะเป็นรัฐอิสลาม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูและศาสนาพุทธตามลำดับ ดินแดนทั้งสองแห่งเคยส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และต่างก็เคยสู้รบ จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ปัตตานีและไทรบุรีจึงแยกตัวเป็นอิสระ ต่อมาแม้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปราบดินแดนทั้งสองได้แล้วก็ตาม ลักษณะการแข็งเมือง การแสวงหาอิสระไม่ขึ้นกับกรุงรัตนโกสินทร์ก็คงยังเกิดขึ้นอยู่ จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นในการทำการสู้รบแต่ละครั้ง เมื่อฝ่ายใดแพ้ก็น่าจะต้องถูกกวาดต้อนผู้คนเข้าไปเป็นเชลยพร้อมด้วยทรัพย์สินต่างๆด้วยเหตุนี้ ชาวเมืองปัตตานีเดิมและไทรบุรีจึงถูกกวาดต้อนเข้ามาที่กรุงเทพฯ เป็นจำนวนไม่น้อย โดย

ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบนอกกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบ ดังนั้นที่ดินตามแนวริมคลองต่างๆแต่อดีตมาจึงมักเป็นที่ดินของชาวมุสลิมซึ่งปัจจุบันที่ดินเป็นจำนวนมากได้เปลี่ยนเจ้าของ

1.5 ความแตกต่างกันของปัตตานีและไทรบุรี

ปัตตานีเคยเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมอิสลาม มีภาษาพูดของตนเองที่เรียกว่าภาษามลายู ในขณะที่ไทรบุรีเป็นเพียงผู้นำภาษามลายูมาใช้ เมื่อไทรบุรีติดต่อกับทางกรุงเทพฯ จึงมีการรับภาษาไทยไปใช้มากขึ้น เนื่องจากในสมัยนั้นข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณเป็นผู้ที่ถูกส่งไปจากนครศรีธรรมราช และได้นำครอบครัวตลอดจนญาติพี่น้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในไทรบุรีด้วย ทำให้คนในไทรบุรีสามารถพูดภาษาไทยถิ่นได้และภาษามลายูได้ ในขณะที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเป็นรัฐปัตตานีเดิม คนส่วนใหญ่ยังใช้ภาษามลายูสืบทอดต่อกันมา แต่คนในสตูลจะสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ดีกว่า สำหรับกลุ่มชนที่ถูกกวาดต้อนมาที่กรุงเทพฯ กลุ่มที่มาจากสตูลพูดภาษาไทยถิ่นได้ แต่กลุ่มที่มาจากทางปัตตานีพูดภาษามลายู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชานเมืองรอบ ๆ กรุงเทพฯ ปัจจุบันยังมีคนที่พูดมลายูได้บ้าง

แผนภูมิที่ 2 วิวัฒนาการของมณฑลไทรบุรีจนแยกเป็นจังหวัดสตูล

2. วิวัฒนาการของมุสลิมในประเทศไทย

2.1 มุสลิมในสมัยสุโขทัย

เมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้เผยแพร่อาณาจักรสุโขทัยออกไปอย่างกว้างขวางทางทิศใต้ขยายไปจนถึงปลายแหลมมลายูนั้น ปรากฏว่าศาสนาอิสลามมีอิทธิพลในดินแดนแห่งนี้มาก่อนแล้ว และปรากฏหลักฐานว่าชาวมุสลิมเข้ามาตั้งหลักแหล่งที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เราได้พบเครื่องถ้วยชามสังคโลก อันเป็นหัตถกรรมของกรุงสุโขทัย เป็นสินค้าออกสำคัญของประเทศมุสลิมหลายแห่งในปัจจุบัน (สมาน ธีระวัฒน์ 2531, 29 อ้างจาก รัชณี สาคเปรม 2521, 8)

หลักฐานที่แสดงว่าชาวมุสลิมติดต่อกับสุโขทัย คือ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ 1 ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 1 มีข้อความว่า “เบื้องดินนอนเมืองสุโขทัยนี้มีตลาดปสาน มีพระอจนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว มีป่าหมากกลาง มีโรมีนา มีถิ่นมีถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก...” ซึ่งคำว่า ปสาน นี้หมายถึง ตลาดของแห้ง และเชื่อกันว่ามาจากศัพท์เปอร์เซีย บาซาร์ (Bazar) หรือ มลายู ปะสัร ซึ่งเพี้ยนมาจากบาซาร์ จากคำเปอร์เซียดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมได้เดินทางมาติดต่อกับชาวสุโขทัยตั้งแต่สมัยนั้นแล้ว (ศิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2506, 13)

2.2 มุสลิมในสมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยามีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อกับไทยหลายชาติด้วยกัน เช่น จากหลักฐานที่ปรากฏภาพลายรดน้ำบนบานประตูตู้ใบหนึ่งในพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปัจจุบัน เป็นภาพพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส และภาพที่สันนิษฐานว่าเป็นกษัตริย์เอารังซิบแห่งราชวงศ์โมกุล ซึ่งทำให้มองเห็นว่าได้มีการเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศทั้งสองในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งสอดคล้องกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาচারราชานุภาพเกี่ยวกับ นิทานอิหร่านราชธรรมว่า “ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ฯ พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียได้แต่งราชทูตเข้ามาเมืองไทย โดยประสงค์จะเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์ ฯ เข้ารีตนับถือศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างฝรั่งเศสพยายามจะให้สมเด็จพระนารายณ์ ฯ เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์” หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

มุสลิมกับไทยในสมัยอยุธยา คือ เหยียดของสองเหยียดที่จารึกด้วยอักษรอาหรับทั้ง 2 ด้าน ซึ่งเป็นเหยียดทองคำที่สร้างขึ้นในประเทศเคชเมียร์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ 2517, 15-16)

นอกจากหลักฐานดังกล่าวยังได้พบคำว่า แยกเทศ แยกครัว แยกจาม แยกเจ้าเซ็น ฯลฯ ในจดหมายเหตุโบราณและวรรณกรรม ในสมัยนั้นมีมุสลิมจำนวนมากไม่น้อยที่เข้ารับราชการจนได้รับตำแหน่ง และยศถาบรรดาศักดิ์เหมือนกับขุนนางของไทย เช่น มุสลิมสองพี่น้องชื่อ เจกอะหมัด และมะหะหมัดสะอิด ชาวเมืองกุ่ม ประเทศเปอร์เซียเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในปลายรัชกาลแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ.ศ. 2133 – 2148 ได้รับความดีความชอบหลายครั้ง จนกระทั่งได้รับยศเป็นพระยาเจกอะหมัดรัตนบดี ว่าที่สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม และดำรงตำแหน่งจางวางกรมมหาดไทย หรือเป็นที่ปรึกษาในการปกครองแผ่นดินในสมัยพระเจ้าปราสาททอง พระยาเจกอะหมัดยังเป็นต้นสกุลของตระกูลขุนนาค โดยมีทายาทสืบทอดมากมายในปัจจุบัน ภายหลังบุคคลทั้งสองตระกูลนี้ก็เปลี่ยนไปนับถือพุทธศาสนา แต่บุตรหลานชาวเปอร์เซียที่ยังนับถืออิสลามก็ยังมีอยู่มาก (สมาน ธีระวัฒน์ 2531, 30 อ้างจาก สมคิด มณีวงศ์ 2507, 71)

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ทำให้มองเห็นว่า ในสมัยอยุธยาไทยมีการติดต่อกับชาวมุสลิมหลายชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีขุนนางแยกทุกภาษา เช่น เปอร์เซีย อาหรับ อินเดีย มลายู จาม ฯลฯ เข้ามาในประเทศไทย แต่ละชาติมีวัตถุประสงค์ต่างกัน เช่น เพื่อเจริญสัมพันธไมตรี ค้าขาย พึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยการรับใช้บ้านเมือง พร้อมทั้งนำชาวมุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจนได้รับตำแหน่งสำคัญทางการทหารและการปกครอง นอกจากนั้น ยังมีผลงานทางด้านวรรณคดี เช่น หนังสืออิหร่านราชธรรมซึ่งขุนนางเชื้อสายเปอร์เซียได้แต่งถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นต้น

2.3 มุสลิมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

มุสลิมที่เข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ มีหลายกลุ่ม เช่น บางกลุ่มอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาในฐานะพ่อค้าและสมรสกับหญิงไทย บางกลุ่มเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม อาจแบ่งตามเชื้อสายดังนี้

2.3.1 สายที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวเปอร์เซีย เป็นกลุ่มที่อพยพหลบภัย มาตามลำนํ้าภายหลังกองศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในพ.ศ. 2310 ได้มาตั้งหลักแหล่งกระจัด กระจายอยู่ริมคลองรอบๆพระนคร เนื่องจากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์คลองเป็นเส้นทาง สำคัญไปมาที่สำคัญ จึงเป็นโอกาสให้ชาวมุสลิมกลุ่มนี้ขายสินค้าในแพด้วยความสะดวก สบาย จึงได้รับการกล่าวถึงจากคนทั่วไปว่า “แขกแพ” (ศิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2517, 76) ระยะเวลายังมีชาวไทยมุสลิมไม่มากจึงปรากฏว่ามีมัสยิดเพียงแห่งเดียว คือ มัสยิดบาง กอกใหญ่ ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรชาวมุสลิมเพิ่มขึ้น จึงมีการสร้างมัสยิดอีกหลัง หนึ่ง ในบริเวณใกล้เคียงกันเรียกว่ามัสยิดบางหลวงหรือกุฎีขาว (คำว่า กุฎี หรือกะฎี เป็นคำที่มุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียใช้เรียกที่ประกอบศาสนกิจ)

2.3.2 สายที่มีบรรพบุรุษเป็นกลุ่มชาวไทยมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากจาม หรือเขมรที่เป็นทหารอาสารบกับพม่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่บางส่วนได้อพยพมาอยู่ อาศัยเป็นกลุ่มชนของตนในกรุงเทพมหานคร ภายหลังก่ออาสารบกับพม่าในศึกเก้าทัพ เมื่อชนะสงครามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ ดินให้อาศัยอยู่ใกล้บริเวณคูเมือง ต่อมาได้สร้างมัสยิดขึ้น ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวนี้ ได้แก่ บริเวณหลังตลาดเจริญผล ถนนพระราม 6 และซอยกิ่งเพชร ชื่อชุมชนมัสยิด บ้านครัวกลาง และบ้านครัวตะวันตก (สมาน ธีระวัฒน์ 2531, 32 อ้างจาก กองผังเมือง 2524, 37)

2.3.3 สายที่มีบรรพบุรุษมาจากปัตตานี มุสลิมกลุ่มนี้ได้อพยพเข้ามาใน กรุงเทพฯ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะเชลย เนื่องจากพระยาปัตตานีก่อการกบฏ ได้มาตั้งถิ่น ฐานอยู่ในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง ส่วนที่อยู่ในกรุงเทพฯ ได้อาศัยอยู่รอบ ๆ ชาน กรุง เช่น บริเวณสี่แยกบ้านแขก ทุ่งครุ พระประแดง บางคอแหลม มหานคร พระ โขนง คลองตัน มีนบุรี และหนองจอก

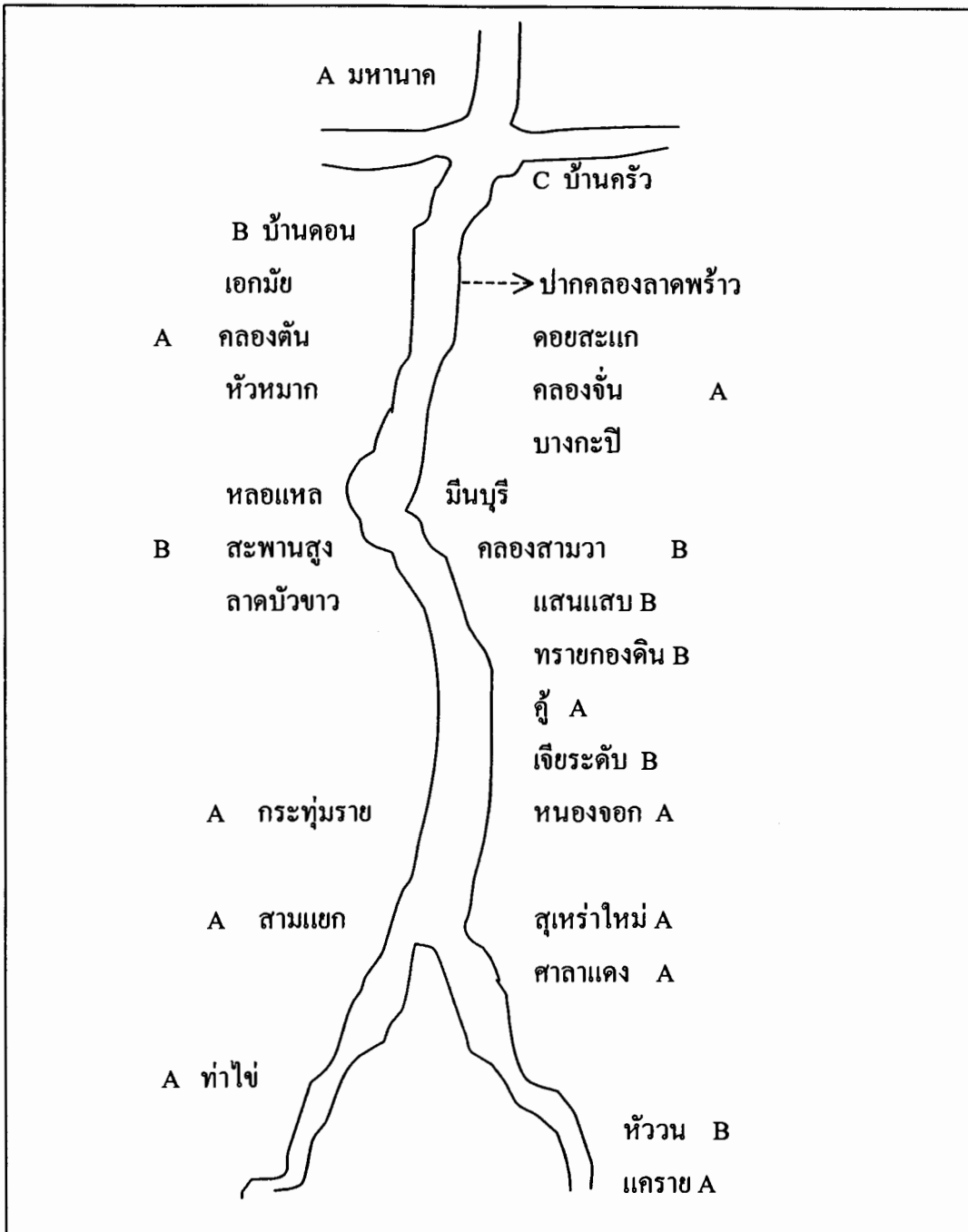
มุสลิมกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่มีความรู้ทางการเพาะปลูกเป็น อย่างดีจึงมีอาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยปัตตานี เมื่อมาอยู่ในภูมิ ประเทศที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก เช่น เขตพระโขนง มีนบุรี หนองจอก บางกะปิ การ ตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มเป็นชุมชนในบริเวณลำคลองในพื้นที่ดังกล่าวจึงมีการขุดคลองเพิ่ม

เพื่อทศน้ำเข้ามา และตั้งชื่อบางแห่งเป็นชื่อที่แสดงความเป็นมุสลิม เช่น ลำแขก แมะคำ ฯลฯ (รัชนี สาคเปรม 2521, 148 – 150)

2.3.4 สายที่มีบรรพบุรุษมาจากอินโดนีเซีย มุสลิมกลุ่มนี้เข้าสู่ประเทศไทย ด้วยเหตุผลทางการเมืองและวิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เมื่อราวเสด็จประพาสชวา พระองค์โปรดการทำสวนแบบชวา จึงขอรับมุสลิมอินโดนีเซียเข้ามาในพระบรมราชูปถัมภ์ และโปรดให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มตามแบบมุสลิมที่ริมคลองแสนแสบ พญาไท เนื่องจากมีถิ่นเดิมอยู่ที่เกาะมาถัซซาร์ ประเทศอินโดนีเซีย การตั้งชื่อหมู่บ้านจึงเปลี่ยนเป็น “มักกะสัน” มาจนทุกวันนี้ก็มีชื่อตำบลมักกะสัน และชุมชนมัศยิดยะหฺวา เขตยานนาวา มัสยิดอินโดนีเซีย แขวงลุมพินี มุสลิมกลุ่มนี้ได้ประกอบอาชีพรับราชการและค้าขายรวมทั้งตกแต่งต้นไม้เป็นรูปต่าง ๆ (สมคิด มณีวงศ์ 2507, 72)

2.3.5 สายที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวอินเดีย มุสลิมชาวอินเดียที่มาอยู่ในประเทศไทย มีทั้งมาจากปากีสถาน อินเดีย และอัฟกานิสถาน ส่วนใหญ่เริ่มเข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย จึงทำการค้าและรับราชการต่อมา บางคนได้สมรสกับหญิงไทย จึงมีลูกหลานเป็นไทยมุสลิม กลุ่มนี้จะอาศัยอยู่บริเวณถนนบำรุงเมือง แถบสะพานช้างโรงสี วัดสัมพันธวงศ์ ถนนสีลม และพาหุรัด (สมคิด มณีวงศ์ 2507, 72)

จากการที่มุสลิมเชื้อสายต่างๆ ได้อพยพเข้ามาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์นั้น ช่วงแรกแต่ละกลุ่มมักจะอยู่รวมกันตามเชื้อสายและภูมิลำเนาเดิมต่อมาทางการจึงได้จัดชุมชนที่เกาะกลุ่มเพื่อป้องกันการรวมตัวและคึกคักก่อการไม่สงบโดยให้กระจายอยู่ตามแนวคลองแสนแสบดังแผนภูมิที่ นายสุวินัย สมันเลาะ อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนสุเหร่าใหม่ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เสนอไว้

ภาพที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

การแบ่งกลุ่มมุสลิมช่วงแรกกระจายไปตามแนวคลองแสนแสบ ดังนี้

- A = มุสลิมจากปัตตานีและกัณฑ์ตัน
- B = มุสลิมจากไทรบุรี
- C = มุสลิมจากเขมรคังนี่

ประวัติและความเป็นมาของมุสลิมชุมชนหนองจอก

มุสลิมในชุมชนหนองจอกเกิดขึ้นพร้อมๆ กับคลองแสนแสบ ดังที่กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ว่าใน พ.ศ. 2373 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ซึ่งต่อมาก็คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ คุมกองทัพไปตีปัตตานีและเมืองเคดาห์ (ไทรบุรี) ได้ดื้อนผู้คนมายังกรุงเทพฯ โดยให้ตั้งบ้านเรือนอยู่รอบนอกคูเมืองแถวคลองมหานาค คลองสัมป่อย และย่านนางเลิ้ง เมื่อชาวจีนชุดคลองแสนแสบสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานี และเคดาห์ (ไทรบุรี) เข้าไปถางป่าจับจองที่ดิน ตั้งหลักแหล่งตลอดแนวคลองแสนแสบ ทำนา ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักตลอดมา

1. การอพยพของชาวไทยมุสลิมจากหัวเมืองทางใต้เข้าสู่กรุงเทพและปริมณฑลในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3

เมื่อ พ.ศ. 2328 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรฯ ยกทัพไปปราบพม่าทางภาคใต้ จากนั้นก็ยกทัพไปปราบปัตตานี การนี้ได้ดื้อนผู้คนมุสลิมจากหัวเมืองดังกล่าว มาไว้ในกรุงเทพฯ ถ้าเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองจะนำมาให้ตั้งบ้านเรือนที่สี่แยกบ้านแขก ส่วนประชาชนนำมาไว้ที่ถนนตกลึงบ้านอู่ ประตุน้ำ (ริมคลองแสนแสบ) ถึงสามแยกท่าไข่ ปากลัด เพชรบุรี ละเชิงเทรา นครนายก ปทุมธานี หลังจากนั้นมุสลิมบางส่วนจากเขตหนองจอกจึงไปตั้งถิ่นฐานอยู่ริมทะเลบางละมุง พัทยา จังหวัดชลบุรี (สมคิด มณีวงศ์ 2516, 5)

ในประชุมพงสาวดาร (2507, 50) กล่าวว่า รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ มีการอพยพเขลยปัตตานี ขึ้นมาไว้ที่ภาคกลางถึงสองครั้ง ครั้งแรกคือ พ.ศ. 2329 และครั้งต่อมาก็คือ พ.ศ. 2334

สาเหตุของการอพยพโยกย้ายเขลยครั้งนี้เนื่องมาจากพระยาปัตตานีก่อการกบฏร่วมกับโต๊ะสาเหต พระองค์จึงโปรดฯ ให้พระยากลาโหมราชเสนายกทัพลงไปปราบ เพื่อปราบกบฏปัตตานีแล้ว จึงกวาดต้อนเขลยชาวปัตตานีขึ้นมาภาคกลางเป็นครั้งที่สอง

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ (2506, 459) กล่าวว่า การอพยพเชลยชาวปัตตานีขึ้นมาเป็นครั้งที่สองมีจุดประสงค์ตรงกับการเอาเชลยขึ้นมาในครั้งแรกด้วยเช่นกัน และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือต้องการให้ปัตตานีมีกำลังน้อย เพื่อจะได้ไม่สะดวกในการคิดกบฏเอาใจออกห่างจากไทย และทางกรุงเทพฯก็จะหมดภาระในการจัดกองทัพไปปราบกบฏปัตตานี ซึ่งย่อมมีปัญหาทั้งการเดินทาง เสบียงอาหาร และการสูญเสียชีวิตทหาร ดังนั้นหลังจากปราบกบฏปัตตานี พ.ศ. 2334 แล้ว ก็โปรดเกล้าฯให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง

จากหลักฐานต่างๆที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการอพยพเชลยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการเพิ่มกำลังพลเมืองในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งกำลังอยู่ในระยะการทำสงครามกับพม่า อีกทั้งเสบียงอาหารที่ผลิตจากพลเมืองเป็นส่วนน้อยก็คงไม่พอใช้สอยระหว่างออกศึกสงครามแต่ละครั้ง นับเป็นภาระหนักที่สุดของประเทศ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ทรงตระหนักในข้อนี้ดี ดังนั้นพระองค์จะทรงละเว้นการทำศึกสงครามที่ไม่จำเป็นจริงๆ เช่น กรณีตักเตือนให้หัวเมืองมลายูทางใต้มาอ่อนน้อมโดยดีเมื่อหัวเมืองเหล่านั้นขัดขึ้น แทนที่พระองค์จะใช้กำลังทัพเข้าปราบแต่พระองค์ก็ไม่ทรงทำเช่นนั้น น่าสังเกตว่าพระองค์ไม่ได้ตั้งพระทัยจะยกทัพไปปราบปัตตานีโดยตรง แต่ให้จัดทัพก็เพื่อไปปราบพม่าซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญกว่า แต่เมื่อกองทัพไปถึงเมืองสงขลา จึงมีพระราชดำรัสให้หัวเมืองมลายู อ่อนน้อม โดยไม่คิดจะใช้กำลังเข้าบังคับในตอนแรก แต่เมื่อเจ้าเมืองปัตตานีไม่ยอมอ่อนน้อม จึงจำเป็นต้องตัดสินใจตั้งพระทัยใช้กำลังเข้าบังคับการปราบปัตตานีในครั้งนั้น ทำให้เสียกำลังไปไม่น้อย จึงจำเป็นต้องอพยพชาวปัตตานีขึ้นมาเพื่อชดเชยแรงงานของประเทศ

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดความไม่สงบอีกสองครั้ง คือ ใน พ.ศ. 2374 และ พ.ศ. 2381 ซึ่งมีสาเหตุมาจากเมืองไทรบุรี และต่อไปยังเมืองทั้ง 7 เหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้มุสลิมในไทรบุรี และปัตตานีถูกกวาดต้อนเข้ามาบริเวณเมืองนครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวด กล่าวไว้ว่า ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ยกทัพไปปราบขบถเมืองไทรบุรี และนำเอาครอบครัวชาวพื้นเมืองจำนวนหนึ่งเข้ามายังพระนคร โดยมอบให้พระยาวังส้นเป็นผู้จัดแจง

ดูแล “...แล้วรับสั่งแก่พระยาวังสัจจะว่าที่สุเหร่ามีที่กว้างขวางพอจะผ่อนพักไว้ได้ ก็รับเอาพักไว้ให้สบายก่อนเถิด พระยาวังสัจจะก็กราบทูลว่า ที่สุเหร่าคลองนางหงษ์ ก็กว้างขวางพอจะพักอยู่ได้ รับสั่งว่าเออ เอาพักไว้ที่นี้ก่อนเถิด ที่มันเจ็บไข้อยู่ก็ดู ขอให้หมอไปรักษาพยาบาลด้วย เอาใจใส่ดูแล เบิกข้าวปลาอาหารให้กิน อย่าให้หิวคอดอยากชวดโซได้ ถ้าข้างหน้ามีครอบครัว ส่งเข้าไปอีกมากมายแล้ว จึงค่อยจัดแจงออกไปตั้งที่แสนสบายข้างนอก...” (อำพัน ฅ พัทลุง 2531, 267)

ที่สี่แยกบ้านแขกมีสุเหร่าสองแห่งคือ สุเหร่าบ้านสมเด็จบม หรือสุเหร่าเก่ากับสุเหร่ากูโบร์ สุเหร่าและบ้านเรือนของมุสลิมบริเวณรอบๆสุเหร่าเก่าตั้งอยู่ในที่ดินของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

เสาวนีย์ จิตต์หมวด ได้กล่าวไว้ในหนังสือ กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม ว่ามุสลิมที่อยู่บริเวณสุเหร่าบ้านสมเด็จ คือกลุ่มที่มาจากปัตตานีพูดภาษามลายูมีทั้งเชื้อเจ้าขุนนาง และประชาชน ผู้เป็นกำลังสำคัญของสุเหร่าแห่งนี้เมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้ว เช่น ฮัจญีซอและห์ ตันตระกูลบินซอและห์ และ ร.ท. แอ อาริยะ ร.น. สำหรับผู้มีเชื้อเจ้าจะมีค่านำหน้าตามลำดับฐานะหรือสถานภาพ คือ กุณี วัง เจ๊ะ กลุ่มนี้จะมีวิถีชีวิตบางประการแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป เช่น การใช้คำราชาศัพท์ และจะแต่งงานภายในกลุ่มผู้มีฐานะกัน แต่เนื่องจากสี่แยกบ้านแขกตั้งอยู่ไม่ไกลจากพระราชวังเดมณิก ตลอดจนอยู่ใกล้กับบ้านขุนนางหลายท่าน ดังนั้นเชื่อว่า ครอบครัวเชื้อสายเจ้าเมืองและขุนนางประชาชนจำนวนหนึ่งได้อพยพออกไปตั้งถิ่นฐานในที่ที่ห่างไกลจากชุมชนชาวพุทธ เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงการที่บุตรสาวต้องจากไปเป็นภรรยาของผู้ที่มีใช้มุสลิมกลุ่มต่างๆ บริเวณที่ชนกลุ่มนี้แยกตัวไปตั้งหลักแหล่ง เช่น หนองจอก ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา และนครนายก เป็นต้น

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า มุสลิมชุมชนหนองจอกมีบรรพบุรุษเดิมมาจากปัตตานีเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนก็มาจาก เคดาห์(ไทรบุรี)ซึ่งอพยพมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และเป็นบรรพบุรุษของมุสลิมในชุมชนหนองจอกปัจจุบัน

2. การตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนหนองจอก แขวงกระทุ่มราย หนองจอก โศกแฟก และคูฝิ่งเหนือ ได้ข้อมูลดังนี้

นายอารีฟิน ไทพิทักษ์ อายุ 87 ปี แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก เป็นคนที่มีเชื้อสายมาจากสายสุลต่านสุไลมาน ปัจจุบันเป็นคนเดียวในกระทุ่มรายที่พูดมลายูได้ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า บรรพบุรุษในชุมชนนี้ถูกจับกุมมาจากปัตตานี ครั้งแรกตั้งถิ่นฐานอยู่ที่คลองมหานาค ต่อมาลากเรือมาตามคลองแสนแสบ และถูกทางราชการกำหนดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมคลองเป็นกลุ่มๆ เป็นก๊ก ตามเชื้อสายที่มาจากทางใต้ เริ่มแรกนั้นสภาพแวดล้อมของหนองจอกเป็นป่าละเมาะมีต้นกระทุ่มต้นใหญ่ๆ ขึ้นเรียงรายอยู่ตามริมคลอง ด้วยสาเหตุนี้จึงได้ชื่อว่า กระทุ่มราย

นายอารีฟินเล่าว่า เมื่อชาวบ้านได้บุกเบิก ถางป่า จนกลายเป็นทุ่งเพื่อทำนาปลูกข้าวตามกำลังความสามารถของแต่ละคนที่มีอยู่ ลักษณะการจับจองที่นั่นที่ทำนาตามฝั่งคลองจะมีขนาดกว้างของพื้นที่ประมาณคนละ 20 วา เท่ากันทุกครอบครัว ส่วนความยาวถางลึกเข้าไปตามกำลัง ในด้านการทำนา ชาวบ้านต้องตักน้ำจากหนองน้ำมารดต้นข้าวในนา ในกรณีที่ไกลจากน้ำก็จะใช้เรือมาดเป็นพาหนะ โดยการลากเรือไปตามลำคลอง ในสมัยนั้นยังไม่มีชาวพุทธมาอาศัยอยู่ จึงมีแต่ชาวมุสลิมล้วนๆ ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านจึงไม่แตกต่างไปจากบรรพบุรุษเดิมที่อยู่ปัตตานีเท่าไรนัก อาทิเช่น การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน การแต่งกายแบบมุสลิมทางภาคใต้ อาหารซึ่งแต่ละครอบครัวประกอบเอง แต่ผลผลิตจากการทำนาสามารถขายให้กับพ่อค้าชาวจีนได้เช่นกัน

สำหรับการปลูกสร้างบ้านเรือน สร้างเป็นหลังใหญ่หลังคามุงจาก กลอน ประตุมีลักษณะกลอนเจาะ ตงถี่มาก เป็นการปลูกบ้านแบบง่ายๆ โดยไม่คำนึงถึงความเรียบร้อย แต่ ชาวบ้านก็อยู่กันอย่างมีความสุข เนื่องจากไม่มีโจรผู้ร้าย ชาวบ้านในชุมชนเคร่งครัดในด้านการศึกษาอิสลามเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำในชุมชนก็คือผู้นำทางศาสนานั่นเอง

เมื่อชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย คนในสมัยนั้นจะรักษาด้วยวิธีการเสกเป่าจากคนที่มีความเชี่ยวชาญและเรียนเกี่ยวกับการเสกเป่ารักษาโรคโดยเฉพาะ นอกจากการเสกเป่าแล้ว ก็มีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคอีกด้วย

ในสมัยนั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับภินิหารและวิชาอาคม เช่น ผู้ที่มีอาคมชาวบ้านจะเรียก “โตะครู” พ่อครูจะเป็นคนที่มีกำลังวังชามากสามารถทำให้ของหนักกลายเป็นของเบาได้ เช่น ท้องคาถาเป่าให้ต้นตาลเอนลงมาเพื่อเป็นสะพานข้ามบ่อไปฝั่งตรงกันข้าม ซึ่งวิชานี้อิสลามจะเรียกว่า “ฮัลมุ” และอาจารย์บางคนก็ได้ไปร่ำเรียนวิชานี้มาจากเมืองนอก แล้วนำมาถ่ายทอดในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีความเชื่อเรื่องผี ซึ่งชาวมุสลิมเรียกว่า “ญิน” กับ “ซัยฎอน” เชื่อว่าคนที่ตายไปแล้วจะถูกนำไปพำนักไว้ยังสถานที่ที่ไม่มีใครล่วงรู้ได้ ญินก็มี 2 ประเภท คือ ญินที่ศรัทธาต่อพระเจ้า และญินกาเฟรหรือญินที่ฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้าเรียกว่า ซัยฎอน

นางสาตี บริสุทธิ อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 29/2 หมู่ 3 ถนนประชาสำราญ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก และนางอำนิระ พรหมประดิษฐ์ อายุ 76 ปี เล่าถึงความ เป็นมาของบรรพบุรุษในชุมชนดังนี้

บรรพบุรุษของคนในชุมชนนี้ เป็นคนที่มีเชื้อสายมาจากปัตตานี ซึ่งมีวิถีชีวิต เช่นเดียวกับกับมุสลิมในระเทศมลายู แต่บรรพบุรุษบางกลุ่มเป็นคนที่มิเชื้อสายมาจากเชื้อเจ้าเมืองปัตตานี และตัวท่านเองก็มีเชื้อเจ้าเมืองปัตตานีด้วย จะสังเกตง่ายๆ ว่าคนที่มีเชื้อเจ้าเมืองนั้นจะมีผิวขาว สวย แตกต่างจากชาวบ้านธรรมดา แต่ทุกคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นญาติกันทุก ครอบครัว ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองคนเล่าต่ออีกว่า

สภาพแวดล้อมในสมัยนั้นเป็นป่าข้างมีข้างมาก บางครั้งข้างก็จะเดินออกมาบริเวณที่ทำกินของชาวบ้าน แต่ชาวบ้านก็มีความเชื่อว่า ถ้าใช้คำพูดอันไพเราะเพื่อให้ข้างกลับเข้าป่า ข้างก็จะเชื่อฟังและไม่ทำอันตรายผู้คน เมื่อถึงฤดูแล้งก็มีกระเข้ในบึงแต่ชาวบ้านก็สามารถปรับตัวอยู่ได้อย่างมีความสุข

ส่วนการเดินทางในสมัยนั้นใช้คลองเป็นเส้นทางสัญจรไปมา โดยมีเรือแจวและเรือสำปั้นเป็นพาหนะ ท่านทั้งสองได้เล่าว่าบางครั้งบรรพบุรุษของท่าน ได้เดินทางไปเมืองยะโฮด้วยเรือใบ เนื่องจากบรรพบุรุษที่มาจากยะโฮมีอาชีพในการประมงจึงมีความชำนาญในการใช้เรือใบเป็นพิเศษ

นายมะห่มูด สมันเลาะ อายุ 105 ปี แขวงโคกแฝด เขตหนองจอกได้เล่าให้ฟังว่า ในที่ชุมชนหนาแน่นคือที่ย่านคู้ หนองจอก ส่วนใหญ่บรรพบุรุษอพยพโยกย้ายมาจากมหานาค ท่งพญาไท คลองสามบ่อ และนางเลิ้ง ซึ่งบรรพบุรุษเหล่านี้มีความชำนาญ และเป็นช่างฝีมือ เช่น ช่างจัดดอกไม้ ช่างทำทอง ช่างแกะสลัก

นายอมรศักดิ์ นีละไพจิตร อายุ 69 ปี แขวงหนองจอก เขตหนองจอก เล่าว่า พวกที่เป็นสถาปนิกออกแบบอาคาร มีบางส่วนที่มาจากปัตตานี ได้เข้ารับราชการจนมียศ มีตำแหน่ง ในแผ่นดินไทย แต่บางส่วนก็ไม่ยอมทำงานให้กับทางรัฐบาลไทยจึงอพยพมาอยู่ที่หนองจอก ยกตัวอย่างเช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบูรณะวัดสุทัศน์เทพวราราม จึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศหาช่างที่มาจากปัตตานีไปช่วย จึงมีช่างชาวปัตตานีส่วนหนึ่งที่เข้าไปช่วยบูรณะวัด และบางส่วนอพยพมาอยู่ หนองจอกคงได้กล่าวไว้ในข้างต้น

จากข้อมูลทางด้านเอกสาร และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบรรพบุรุษในชุมชนหนองจอกนี้จะเห็นได้ว่า บรรพบุรุษส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากรัฐปัตตานี บางส่วนมาจากรัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) และอยุธยา เป็นต้น แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ถ้าเป็นมุสลิมที่มีเชื้อสายมาจากปัตตานีแล้ว ในช่วงแรกบรรพบุรุษจะใช้ภาษามลายูในการสื่อสารและในปัจจุบันก็ยังพอมีคนที่จะพูดภาษามลายูได้แต่ไม่มากนัก ส่วนคนที่มีเชื้อสายมาจากเคดาห์ (ไทรบุรี) จะใช้ภาษามลายูในการสื่อสารเช่นกัน แต่ภาษามลายูที่ใช้แตกต่างไปจากภาษามลายูในปัตตานี นอกจากนี้แล้วคนในหนองจอกบางส่วนมาจากเชื้อสายที่มีตระกูลเจ้า ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตพิถีพิถัน แตกต่างไปจากชาวบ้านธรรมดา ดังนั้นสังคมมุสลิมในชุมชนหนองจอกปัจจุบันจึงมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม อิสลามแบบดั้งเดิม และวัฒนธรรมอิสลามที่ สร้างขึ้นใหม่

3. วิธีการดำเนินชีวิตในอดีตของบรรพบุรุษในชุมชน

“คลอง” มีความสำคัญต่อชาวบ้านในชุมชน เพราะเป็นเส้นทางคมนาคมได้เพียงทางเดียว ชาวบ้านจึงต้องเดินทางโดยอาศัยเรือนานๆ จะมีเสียงเรือยนต์แล่นผ่านเพื่อรับคนเข้าไปในกรุงเทพมหานคร โดยใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน แต่ชาวบ้านก็ต้องเข้าเมืองเพื่อหาซื้อเครื่องอุปโภคและ บริโภคในครัวเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะอยู่ห่างกันตามพื้นที่ชายคลองที่แต่ละคนทำนาอยู่ ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างเครือญาติ ในเวลากลางคืนชาวบ้านก็จะจุดตะเกียงเพื่อทำภารกิจส่วนตัว ก่อนเข้านอนจะได้ยินเสียงอ่านอัลกุรอาน ดังตลอดชายคลอง หลังละหมาดกลางคืน (อิชาอ์) ชาวบ้านจะรีบเข้านอนเพื่อตื่นละหมาดตอนเช้า (ซุบฮ์) และออกไปทุ่งนาแต่เช้ามีดและกลับบ้านตอนเย็น ในช่วงกลางวันก็จะหยุดพักรับประทานอาหารที่เตรียมไปจากบ้าน

ชาวบ้านเลี้ยงควายไว้สำหรับไถนา บางบ้านก็มีสัตว์เลี้ยงประเภทเป็ด ไก่ ไข่ ตามบ้าน สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำนา หากแรงงานไม่พอก็จะจ้างเพื่อนบ้านมาช่วย โดยแลกเปลี่ยนค่าแรงงานเป็นเสื้อผ้า อาหารและการช่วยแรงเป็นการตอบแทนภายหลัง เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะช่วยกันเก็บเกี่ยวและนวดข้าว นำมาเก็บในยุ้งข้าวของตัวเองเพื่อเก็บไว้กินบ้าง และขายแก่พ่อค้าชาวจีนเป็นบางส่วน สมัยแรกชาวบ้านจะใช้วิธีตำข้าวเปลือกด้วยครก หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวก็จะเป็นเวลาพักเพื่อรอฤดูทำนาในปีต่อไป ดังนั้นชาวบ้านมีเวลาว่างมากในช่วงนี้ จึงทำให้มีงานพิธีต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน งานตำมัดกุรอาน (พิธีฉลองในโอกาสที่ลูกหลานเรียนจบอัลกุรอาน คือ สามารถอ่านอัลกุรอานได้ทั้งเล่มแล้ว) งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ

นายมุกตาค บรอฮีม (บุรณะ เอี่ยมอิทธิพล) อายุ 73 ปี ชาวบ้านเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ได้เล่าถึงบรรพบุรุษให้ฟังว่า เดิมบรรพบุรุษได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองแสนแสบ ภาษาที่ใช้ก็ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นมีภาษาถิ่นภาคใต้ผสมอยู่บ้าง การปฏิบัติตามหลักศาสนาเคร่งครัดแบบอิสลาม แต่ชาวบ้านก็อยู่กันอย่างมีความสุข ในคลองแสนแสบมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยกุ้งและปลา ส่วนที่เป็นเรือสวนไร่นาก็ให้ผลผลิตตลอดปี การเดินทางของชาวบ้านใช้เรือเป็นพาหนะ มีเรือเมล์โดยสารของบริษัทนายเลิศแล่นเป็นประจำ ต่อมาราวปีพ.ศ. 2482 ทางกรมเริ่มทำถนน ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมวัตถุก็พลอยหลั่งไหลเข้ามาด้วย

จากหนังสือ “รัชกาลที่ 5 ประพาสคลองแสนแสบ” รวบรวมโดย ประยูทธ สิทธิพันธ์ ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเปิดสถานีรถไฟและประพาสทะเลเชิงเทรา โดยทางรถไฟ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับพระองค์ทรงประทับเรือมาดชื่อ “ยอดไชยา” กล่าวถึงหนองจอกว่า เมื่อเรือพระที่นั่ง

ผ่านหนองจอก มีเหย้ามีเรือนรายมาจนถึงหนองจอกเป็นหมู่ใหญ่ เรือนฝากระดานหลังโต ๆ มีหลังคามุงกระเบื้อง เฟล แรนโค (มีเชิงอรธอธิบายว่าเป็นกระเบื้องซีเมนต์ ชอบใช้กันในสมัยนั้น ผู้ทำขายเป็นฝรั่งอิตาลีชื่อ ฟารันโค) เห็นวัดสักวัดเดียวเท่านั้น เพราะแถบนี้เป็นบ้านแขก คือ พวกแขกหลวงอุดมทีเดียมมิใช่อื่นไกล (มีเชิงอรธอธิบายหลวงอุดมหรือหลวงอุดมสมบัติว่าเป็นแขกมลายูเข้าเมืองไทยเมื่อคราวสมเด็จพระนเรศวรมหาราชพิชัยญาติ เมื่อยังเป็นพระยาศรีพิพัฒน์ฯ เป็นแม่ทัพออกไปปราบกบฏในสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้าอยู่หัว มีเรื่องปรากฏในงานหลวงอุดม) (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2544, 7)

4. ประวัติคลองแสนแสบ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ข้าศึกจะเข้ามาทำสงครามทางด้านตะวันออกของกรุงเทพฯ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุเวียงจันทน์ ครั้งนั้นเจ้าอนุเวียงจันทน์รับสั่งให้ราชวงศ์มากวาดค้อนประชาชนเมืองสระบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีไปตั้งค่ายที่ทุ่งวัวลำพอง(หัวลำโพง)จนถึงทุ่งบางกะปิ และ กองทัพไทยได้กวาดค้อนพวกแขกจามเขมร (พวกจามในเขมรที่นับถือศาสนาอิสลาม) มาจากเมืองพนมเปญ พระองค์จึง โปรดเกล้าฯ ให้พวกแขกจามไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองบางกะปิ แสนแสบ เลยไปถึงหลอแหล

สาเหตุที่ต้องกวาดค้อนเข้ามา ก็เพื่อไม่ให้พวกนี้ไปเป็นกำลังของญวน ซึ่งในเวลานั้นกำลังมีข้อวิวาทบาดหมางกันอยู่ และกองทัพไทยออกจะเสียบเปรี๊ยะ เพราะอยู่ไกลกรุงเทพฯ การส่งเสบียงอาหารและกำลังตลอดจนข้าวคราวที่ส่งไปมาต้องเสียเวลามากจึงได้เกิดความคิดที่จะขุดคลองลัดให้สะดวกรวดเร็วขึ้นจึงได้เลือกขุดคลองแสนแสบ

จากการค้นคว้าของ “ปรีดา ศรีชลาลัย” กล่าวว่า เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) มีบัญชาให้กองเขมรจามขุดลอกคลองแสนแสบ แสดงว่าในครั้งนั้นจะมีคลองในทุ่งแสนแสบอยู่แล้ว แต่คงจะตื้นเขินจึงได้ให้ขุดลอกและกล่าวต่อไปอีกว่าระหว่างขุดลอกคลองแสนแสบ คนงานได้พบพระพุทธรูปหินเหล็กไหล เป็นแบบพระพุทธรูปปางลีลามิขนาดสูงเกือบสองศอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาจึงให้สร้างวัดตั้งขึ้น

แล้วอัญเชิญพระพุทธรูปที่ขุดได้ประดิษฐานเป็นประธานที่วัดนั้น ต่อมาภายหลังขนานนามใหม่ว่า วัดเทพศิลา แต่ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดเทพลิ้นลา

จากพงศาวดารประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2394 ได้กล่าวไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (ถึงสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ หรือที่เรียกกันว่าสมเด็จพระยาองค์น้อย) เป็นแม่กองจ้างคนจีนขุดคลองตั้งแต่หัวหมากไปถึงบางขนาก เข้าใจว่าจะเริ่มขุดเมื่อเดือนยี่ ขึ้น 4 ค่ำ ปีมะกา จุลศักราช 1199 ตรงกับวันเสาร์ที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2380 และขุดอยู่จนถึง พ.ศ. 2483 จึงสำเร็จเป็นทางยาว 1,337 เส้น 19 วา 2 สอก กว้าง 6 วา ลึก 4 สอก สิ้นพระราชทรัพย์ 5,040 บาท แบ่งเรียกชื่อเป็น 2 ตอน ตอนต้นเรียกว่า คลองแสนแสบ ตอนปลายเรียกว่า คลองบางขนาก

คลอง “แสนแสบ” เป็นชื่อที่น่าจะมาจาก 2 กรณี ทางแรกคือ น่าจะมาจากสาเหตุที่บริเวณนั้นมีขุมมาก กัดผิวหน้าผู้คนจนเจ็บแสบในเรื่องนี้มีนิทานเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งเจ้าพ่อแสนแสบได้เล่นสกาพนันกับเจ้าพ่อหอกคลอง ใครแพ้จะต้องรับสิ่งที่ก่อความรำคาญแก่ผู้ชนะไปรักษาแทน ปรากฏว่าเจ้าพ่อหอกคลองชนะทั้งสองกระดาน...ในครั้งนั้น ในกรุงเทพฯ มีขุมมาก ก่อความรำคาญให้แก่ชาวบ้าน เจ้าพ่อหอกคลองจึงมอบขุมให้เจ้าพ่อแสนแสบไปรักษาแทน แล้วขอสุนัขจากเจ้าพ่อแสนแสบมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ตั้งแต่นั้นมา ตำบลแสนแสบก็เต็มไปด้วยขุมและกรุงเทพฯ ก็เต็มไปด้วยสุนัข (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2544, 7)

ความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมุสลิมริมคลองแสนแสบมีหลักฐานยืนยันได้ จากรายงานการเดินทางของนายดี โอคิง (D.O. King) นักสำรวจชาวอังกฤษ แห่งกรุงลอนดอนมีความตอนหนึ่งเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและความเป็นอยู่ว่า

“...คลองนี้มีความยาว 55 ไมล์ เชื่อมกรุงเทพฯ กับแม่น้ำบางปะกงผ่านบริเวณที่ราบชนบทซึ่งใช้สำหรับการเพาะปลูกข้าว โดยเฉพาะคนพื้นเมืองเป็นคนเชื้อสายมาเลย์ เช่นเดียวกับชาวสยามอื่น ๆ พื้นบ้านของเหล่านี้ทำด้วยไม้ไผ่ยกขึ้นสูงจากพื้นประมาณ 4 ฟุต เสื้อผ้าที่สวมใส่เป็นผ้ารัดเอวธรรมดา ๆ และไม่ว่าพวกเขาจะทำอะไรอยู่ที่ตาม มือข้างหนึ่งจะต้องใช้ปักขุมเสมอ”

ทางที่สองคือ คำว่า แสนแสบ น่าจะหมายถึง แม่น้ำลำคลอง ห้วย หนอง คลองบึงหรือทะเลสาบ เพี้ยนมาจาก “แส – สาบ” มาจากภาษาเขมร แส หมายถึง ทะเลสาบ หมายถึง จืด และเพี้ยนมาจากคำว่า “สุโห่งแซนแญบ มาจากภาษามลายู สุโห่ง หมายถึง คลอง แซนแญบ หมายถึง เจียบ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2544, 6) ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีดา ศรีชลาลัย อ้างว่า สมัยหนึ่งเคยเรียกทะเลว่า เส หรือ แส เช่น หลงเส หรือเสหลง เท่ากับ เสหลวง พงสาวดารเชียงแสน เรียกว่าหนองแส ที่ “แส – สาบ” กลายเป็น “แสนแสบ” มีตัวอย่างเป็นคำ แม้เป็นแม่น้ำ แสเป็นแสน ปลาบเป็นแปลบ ดังนั้น สาบจึงเป็นแสบได้

สภาพคลองแสนแสบสมัยก่อนนั้น เคยมีคนกล่าวไว้ว่า มีสภาพที่สวยงาม และร่มรื่นมาก ริมฝั่งคลอง มีผู้คนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ เช่น มุสลิมจากปัตตานี ไทบุรี สตูล เขมร อินโดนีเซีย อินเดีย รวมทั้งลาวเวียงจันทน์ ซึ่งถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่สมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมีความผูกพันและเกี่ยวข้องกัน โดยมีคลอง แสนแสบเป็นสื่อเชื่อมโยง

5. ประวัติคลองซอย

จากการสัมภาษณ์ นางเอม ซากีรี อายุ 94 ปี แขวงกระทู้มราช เขตหนองจอก ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า การขุดคลองซอยในหนองจอก ขุดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าสง่างามเป็นผู้ควบคุม ในการจ้างบริษัทของชาวอังกฤษให้เรือขุดตั้งแต่คลองระพีพัฒน์ คลองห้า คลองรังสิต (แปลควา) คลองหกวา คลองประเวศร์ คลองสำโรง คลองด่าน ระหว่างคลองระพีพัฒน์ ถึงคลองประเวศร์ มีคลองซอยยาว 12 – 30 กิโลเมตร เชื่อมอยู่หลายสิบคลอง ในจำนวนนี้มีคลองแก้ว ถึง คลองสิบสี่ (สายล่าง) อยู่ในพื้นที่ของเขตหนองจอก โดยต้นคลองถึงปลายคลอง เริ่มจากสระบุรี นครนายก ปทุมธานี กรุงเทพมหานคร ฉะเชิงเทรา และสมุทรปราการ

หลังจากมีการขุดคลองหลักและคลองซอย ก็มีมุสลิมที่อยู่ริมคลองแสนแสบ และมุสลิมในหนองจอกได้อพยพไปจับจองที่ดินตามคลองซอยต่างๆ คลองแก้ว สิบ สิบเอ็ด สิบสอง สิบสาม สิบสี่ คลองลำหิน และคลองหลวงแพ่ง โดยอพยพไปเพื่อ

การทำนา ซึ่งมุสลิมในสมัยนั้นก็คือ บรรพบุรุษของชาวหนองจอกที่เป็นเจ้าของที่นาในปัจจุบันนั่นเอง

6. ชุมชนเขตหนองจอก

6.1. ข้อมูลทั่วไปเขตหนองจอก

6.1.1 ที่ตั้ง

เขตหนองจอก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ กรุงเทพมหานคร จำนวนเนื้อที่ประมาณ 236 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตที่มีเนื้อที่มากที่สุดประมาณ 1 ใน 7 ของจำนวนเนื้อที่ รวมของกรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตลาดกระบัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว

จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตมีนบุรี และเขตคลองสามวา

6.1.2 การปกครอง

เขตหนองจอกแบ่งการปกครองเป็น 8 แขวง 93 หมู่บ้าน ดังนี้

แขวง	จำนวนหมู่บ้าน
1. แขวงกระทุ่มราย	18 หมู่บ้าน
2. แขวงหนองจอก	13 หมู่บ้าน
3. แขวงคลองสิบ	14 หมู่บ้าน
4. แขวงคลองสิบสอง	11 หมู่บ้าน
5. แขวงโคกแฝด	11 หมู่บ้าน
6. แขวงลำผักชี	10 หมู่บ้าน
7. แขวงลำต้อยติ่ง	8 หมู่บ้าน
8. แขวงคูฝั่งเหนือ	8 หมู่บ้าน

1) ผู้ปกครองท้องถิ่น

ประกอบด้วย กำนัน 8 คน ผู้ใหญ่บ้าน 93 คน สารวัตรกำนัน 16 คน แพทย์ประจำตำบล 8 คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 186 คนในแต่ละหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนภายในหมู่บ้านเป็นผู้ปกครองและดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่หมู่บ้านขึ้นตรงต่อกำนัน ซึ่งเป็นผู้ปกครอง ระดับแขวง

2) จำนวนประชากร

แขวง	จำนวน			จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
กระทุ่มราช	9,849	10,132	19,981	6,205	6,730	12,935
หนองจอก	6,057	6,172	12,229	4,017	4,273	8,290
คลองสิบ	3,431	3,589	7,020	2,414	2,565	4,979
คลองสิบสอง	3,790	3,839	7,629	2,675	2,774	5,449
โคกแฝด	8,566	8,801	17,367	5,618	5,978	11,596
คู้ฝ่งเหนือ	4,035	4,141	8,176	2,662	2,882	5,544
ลำผักชี	6,402	6,688	13,090	4,410	4,852	9,262
ลำต้อยตั้ง	3,153	3,175	6,328	2,142	2,269	4,411
รวม	45,283	46,537	91,820	30,143	32,323	62,466

หมายเหตุ :- สำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2543

6.1.3 การคมนาคม

1) ทางบก

ปัจจุบันเขตหนองจอกมีถนนสายหลักที่ใช้เป็นเส้นทางในการสัญจรในพื้นที่เขต และเส้นทางสัญจรระหว่างเขตหนองจอกกับเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครจำนวน 5 สาย คือ

- (1) ถนนสุวินทวงศ์
- (2) ถนนเชื่อมสัมพันธ์
- (3) ถนนเลียบบวาริ
- (4) ถนนมิตรไมตรี
- (5) ถนนคลองกรุง

และมีถนนสายรองอีก 13 สาย คือ

- (1) ถนนประชาสำราญ
- (2) ถนนสังฆสันติสุข
- (3) ถนนอยู่วิฑู
- (4) ถนนร่วมพัฒนา
- (5) ถนนคู้-คลองสิบ
- (6) ถนนผดุงพันธ์
- (7) ถนนทหารอากาศอุทิศ
- (8) ถนนสังฆประชา
- (9) ถนนสกุลดี
- (10) ถนนเลียบบคลองสิบสาม
- (11) ถนนคลองแก้ว
- (12) ถนนคลองสิบ-สิบสี่
- (13) ถนนบุรีภิรมย์

* ถนนปลอดฝุ่น 1 แห่ง คือ ถนนเลียบบวาริ

2) ทางน้ำ

ในอดีตการคมนาคมสัญจรภายในเขต จะอาศัยทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันมีการตัดถนนเชื่อมทุกหมู่บ้าน ประชาชนใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลักในการสัญจร คลองต่าง ๆ จึงใช้ประโยชน์เป็นแหล่งกักเก็บน้ำและระบายน้ำ คลองในเขตหนองจอก มีจำนวน 114 คลอง โดยมีคลองสายหลักจำนวน 10 คลอง คือ

- (1) คลองแสนแสบ
- (2) คลองแก้ว

- (3) คลองสิบ
- (4) คลองสิบเอ็ด
- (5) คลองสิบสอง
- (6) คลองสิบสาม
- (7) คลองสิบสี่
- (8) คลองลำปลาทิว
- (9) คลองหลวงแพ่ง
- (10) คลองนครเนื่องเขตต์

นอกจากนี้แล้ว ยังมีคลองย่อยต่าง ๆ เชื่อมระหว่างคลองสายหลัก ซึ่งสามารถใช้ติดต่อ
กันได้ทุกหมู่บ้าน

6.1.4 เศรษฐกิจ

ประชาชนชาวหนองจอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
ได้แก่ ทำนา ทำสวน ปลูกผลไม้ เลี้ยงสัตว์ อาชีพของประชาชนแยกได้ดังนี้

1) เกษตรกรรม	ร้อยละ 80
2) รับราชการ	ร้อยละ 10
3) รับจ้าง ค้าขาย	ร้อยละ 6
4) อื่น ๆ	ร้อยละ 4

6.1.5 สังคมและศาสนา

ประชาชนชาวหนองจอก ประกอบด้วยผู้นับถือศาสนาพุทธ
อิสลามและคริสต์ โดยแบ่งกลุ่มการนับถือศาสนาออกได้ ดังนี้

อิสลาม	ร้อยละ 75
พุทธ	ร้อยละ 20
คริสต์	ร้อยละ 5

ศาสนสถาน

วัด	16	วัด
มัสยิด	41	มัสยิด
โบสถ์คริสต์	1	แห่ง
ศาลเจ้า	1	แห่ง

6.1.6 หน่วยงาน ในเขตหนองจอก เช่น

1) สถานศึกษา ศูนย์ฝึกอบรม

โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร	37	โรงเรียน
โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา	2	โรงเรียน
โรงเรียนราษฎร์	4	โรงเรียน
สังกัดกรมอาชีวศึกษา	1	โรงเรียน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร		
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน		
ศูนย์อบรมสถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร		
โรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร		
โรงเรียนสอนศาสนาและภาษาอาหรับ	3	โรงเรียน
โรงเรียนสอนภาษามลายู	1	โรงเรียน

2) สถานพยาบาล

โรงพยาบาลหนองจอก	1	แห่ง
ศูนย์บริการสาธารณสุข	12	แห่ง

3) สวนสาธารณะ

1 แห่ง

4) สวนหย่อม

19 แห่ง

5) ห้องสมุดประชาชน

1 แห่ง

6) ห้องสมุดห้องแถวหรือห้องสมุดริมทาง

5 แห่ง

7) สถานีตำรวจนครบาล

8) สถานีตำรวจนครบาลหนองจอก

4 แห่ง

6.1.7 ของดีของหนองจอก

อาหารพื้นเมือง ข้าวหมกไก่

สินค้าพื้นเมือง กรงนกสวยงาม - ผักปลอดสารพิษ

สัตว์เศรษฐกิจ ไก่ชน

ประเพณีวัฒนธรรม การจัดงานสงกรานต์ของชาวมอญ ณ วัดใหม่ เจริญราษฎร์ แขวงคลองสิบสอง และวัดราษฎร์บำรุง (แขวงลำต้อยตั้ง) ศิลปะการแสดง “ลิเกเรือบ” การตีกลอง “กลองรำมะนา” ของชุมชนชาวคลองสิบสี่ แขวงคลองสิบสอง เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

6.1.8 คำขวัญเขตหนองจอก

ธารน้ำใสสะอาด

พฤษชาติเขียวขจี

พื้นที่กว้างใหญ่

มหาวิทยาลัยระดับชาติ

ผดุงบทบาท “บรม” “บวร”

พัฒนาประชากรหนองจอก

(สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร 2544)

6.1.9 สถานที่สำคัญ

ศูนย์บริหารการศาสนาอิสลามแห่งชาติ หมู่ที่ 3 ถนนคลองเก้า แขวงคลองสิบ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

สำนักจุฬาราชมนตรี และสำนักงานคณะกรรมการกลางแห่งประเทศไทย หมู่ที่ 12 ถนนมิตรไมตรี แขวงเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ถนนเชื่อมสัมพันธ์ แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

6.1.10 ชุมชนตัวอย่าง

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า (ลำไทร) หมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ได้รับรางวัลชนะเลิศ ชุมชนประเภทชานเมือง ด้านการรักษาความสะอาด ปี 2540 และรางวัลชุมชนดีเด่นในการรวมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ ปี

2542 โดยได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2542

สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

1. สภาพชุมชนหนองจอก

ชุมชนหนองจอกมีลักษณะคล้ายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีคลองแสนแสบคั่นแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติสามารถมองเห็นความเขียวชอุ่มของนาข้าวได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นพื้นที่แห่งเดียวของเขตปริมณฑลรอบนอกกรุงเทพฯ ที่ชาวบ้านยังประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก ลักษณะภูมิประเทศประกอบไปด้วย คลอง บึง ลำกระโดง ลำราง ถึง 114 (กรุงเทพมหานคร 2544) จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองแสนแสบตลอดจนคลองซอยที่ 9-14 บึงและลำรางต่าง ๆ เนื่องจากในอดีตคนในชุมชนใช้คลองเป็นเส้นทางในการคมนาคมจึงนิยมปลูกบ้านโดยหันหน้าเข้าสู่คลอง ต่อมาเมื่อถนนตัดผ่านขนานกับลำคลองหรือที่นา เชื่อมไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ จึงทำให้คนนิยมปลูกบ้านริมถนนมากขึ้นเพื่อความสะดวกในการสัญจร คลองจึงหมดความสำคัญลงไป ดังนั้นในปัจจุบันสภาพคลองจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เช่น มีผักตบชวา และพืชน้ำอื่น ๆ แพร่พันธุ์อยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้เรือสัญจรไปมาไม่สะดวก

การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก นิยมปลูกติดกันเป็นกลุ่ม ๆ ตามแนวที่ดินที่หมู่พวกของตนเองถือกรรมสิทธิ์ครอบครอง บางชุมชนจะมี บ้านเรือนปลูกติดต่อกันหนาแน่นในที่ดินจำนวนไม่กี่ไร่ จึงทำให้ชาวบ้านเรียกบ้านเรือนลักษณะนี้ว่า “เกาะ” เช่น “เกาะสี่สิบ” ซึ่งเป็นที่ที่มีบ้านปลูกรวมกันมากกว่า 40 หลังคาเรือน โดยที่ดินที่ปลูกสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มเป็นแบบเครือญาติ ยกเว้นครอบครัวที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นที่มาซื้อหรือเช่าที่ดินปลูกบ้าน ตลอดแนวคลองแสนแสบมีบ้านเรือนหนาแน่นมากกว่าคลองซอย เนื่องจากสองฝั่งลำคลองเป็นชุมชนที่เก่าแก่มองเห็นถนน

ขนาดทั้ง 2 ด้าน คือ คลองแสนแสบฝั่งเหนือมีถนนมิตรไมตรี และคลองแสนแสบฝั่งใต้มีถนนเลียขวารี ชาวบ้านนิยมเรียกคลองแสนแสบฝั่งเหนือว่า “คู้ซ้าย” และเรียกคลองแสนแสบฝั่งใต้ว่า “คู้ขวา” รูปแผนที่ที่ดินตลอดแนวคลองแสนแสบและคลองข่อยจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 20 วา สูงขึ้นไปเป็นแนวฉากกับลำคลองประมาณ 40 เส้น ชาวบ้านจึงนิยมเรียกพื้นที่เหล่านี้ว่า “เส้น” (พื้นที่ 1 เส้นจะมีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่) พื้นที่ที่เป็นนาทั้งหมดเป็นของมุสลิมรุ่นแรกที่อยู่พหุมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มาจับจองและตากถางป่าในการทำกิน ดังนั้นปริมาณของพื้นที่จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการถางป่าของบรรพบุรุษในสมัยนั้น

ชุมชนทั้งสองฝั่งคลองแสนแสบ มีสะพานข้ามคลองเป็นช่วง ๆ เพื่อให้คนภายในชุมชนติดต่อกันได้โดยสะดวก เนื่องจากการปลูกสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมคลองจึงทำให้การปลูกสร้างมัสยิดอยู่ริมคลองด้วย เมื่อเข้าไปในชุมชนจึงสามารถมองเห็นมัสยิดตั้งขนานไปกับแนวคลองแสนแสบ และมีการติดตั้งลำโพงกระจายเสียงห่างกันเป็นระยะทางประมาณ 1-2 กิโลเมตรเพื่อใช้ในการบอกเวลาละหมาดที่เรียกว่าอะซาน โดยจะแจ้งวันละ 5 ครั้ง คือ ตอนเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ตอนบ่ายที่พระอาทิตย์คล้อย ตอนเย็นเวลาประมาณหลัง 16.00 นาฬิกา ตอนค่ำหลังเวลาพระอาทิตย์ตกดิน ตอนกลางคืนก่อนเข้านอนเวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา (เวลาอาจเปลี่ยนแปลงได้ซ้ำเร็วตามพระอาทิตย์ขึ้นและตก) และใช้แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการเจ็บการตายของคนในชุมชน

2. อาชีพของชาวชุมชนหนองจอก

ชาวบ้านหนองจอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเนื่องจากมีที่ดินในการทำนาเป็นของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขายไม้ดอกไม้ประดับ ขายอาหาร ไม้แปรรูป เลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ดังนั้นเมื่อเข้าไปในชุมชนจึงยังคงเห็นสภาพวิถีชีวิตแบบชนบทในอดีตอยู่เป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้คนรุ่นใหม่นิยมออกไปทำงานนอกชุมชน หรือการขายที่นาบางส่วนเพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน เช่น การเปิดกิจการจำหน่ายสินค้าตลอด 24 ชั่วโมง ก็ไม่ส่งผลกระทบต่ออาชีพเกษตรกรรมที่เป็น

อาชีพหลักได้ ในกรณีบางครอบครัวไม่สามารถทำนาได้ด้วยตนเอง ก็จะแก้ปัญหาโดยการจ้างแรงงานในชุมชน

3. ระบบสาธารณูปโภค

ปัจจุบันคนในชุมชนหนองจอกปัจจุบันได้รับความสะดวกสบายเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค คือ ทุกครอบครัวมีไฟฟ้าใช้ สำหรับน้ำประปาที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคจะมีใช้เฉพาะพื้นที่ที่อยู่ใกล้สำนักงานเขตหนองจอก นอกนั้นยังคงใช้น้ำจากแหล่งธรรมชาติ เช่น น้ำบาดาล น้ำในลำคลองแสนแสบ หรือลำกระโดง ลำรางที่อยู่ใกล้บ้าน ส่วนการคมนาคม คน ชุมชนจะใช้พาหนะคือ รถประจำทาง รถตู้ รถสองแถว ติดต่อกับบุคคลภายนอก

4. สภาพเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนหนองจอกคือ ชาวมุสลิมที่เป็นเจ้าของที่ดินแปลงใหญ่ ๆ มีฐานะดีมาก เนื่องจากการแบ่งที่ดินขายนำเงินมาเก็บสะสม และใช้เงินจำนวนไม่น้อยที่ได้จากการขายที่ดินปลูกบ้านใหม่หลังใหญ่ของตนเองพร้อมกับปลูกบ้านให้ลูกและซื้อรถแจกลูก ๆ รวมทั้งจัดการแต่งงานอย่างใหญ่โตให้กับลูกหลานด้วย

สภาพเศรษฐกิจหลัง พ.ศ. 2540 มีภาวะซบเซาลงตามความผันผวนของเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่ดินไร่นาที่คาดหวังว่าจะขายให้นายทุนกลับขายไม่ได้ มุสลิมที่มีอาชีพรับจ้างเป็นนายหน้าขายที่ดินตงงาน เศรษฐีที่ดินหลายคนเงินทุนร่อยหรอลง ขณะที่ค่าใช้จ่ายยังคงเท่าเดิมและเพิ่มมากขึ้น บางครอบครัวไม่มีงานประจำมารองรับจึงเป็นผลให้ฐานะทางครอบครัวตกต่ำลงซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวอีกทางหนึ่ง

5. ระบบการปกครองในชุมชน

สมาชิกในชุมชนหนองจอกมีความสนิทสนมกันมาก เนื่องจากมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ประกอบกับคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถือว่ามุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน ไม่นิยมให้คนในชุมชนไปแต่งงานกับคนนอกศาสนา จึงทำให้คนในชุมชนยังคงรวมกลุ่มเป็นพวกเดียวกันตลอดมา ส่วนการแบ่งเขตชุมชนจะใช้มัสยิดเป็นหลัก ดังนั้นระบบการปกครองของชุมชนจึงมีผู้นำทางศาสนาเป็นผู้นำชุมชน ในกรณีที่ชาวบ้านมีความเดือดร้อนหรือมีปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือหรือคำแนะนำ

ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับอิหม่าม จึงทำให้อิหม่ามมีบทบาทสำคัญมากกว่าผู้นำจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

ชาวบ้านชุมชนหนองจอก นับถือศาสนาอิสลามตาม บรรพบุรุษ มีการยึดมั่นและปฏิบัติตามคำสอนทางอิสลามมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามเราสามารถจำแนกชาวบ้านออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของศาสนาดีอยู่แล้ว กลุ่มนี้มีจำนวนน้อยในจำนวนชาวบ้านทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความศรัทธาค่อนข้างสูง และปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัด

ในอดีตผู้นำท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากที่สุด คือ โต๊ะครูใน หมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้ทรงความรู้ทางศาสนาอยู่น้อย (การเดินทางไปศึกษาที่ปอเนาะทางใต้หรือการเดินทางไปศึกษาในตะวันออกกลางสมัยก่อนนั้นไม่ได้สะดวกง่ายดายอย่างทุกวันนี้) หมู่บ้านหนึ่งจะมีโต๊ะครูอยู่เพียงหนึ่งหรือสองคนเท่านั้น โต๊ะครูจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเกรงใจ และเกรงกลัวมาก เพราะเกือบทุกคนในหมู่บ้านเป็นลูกศิษย์ของโต๊ะครู ชาวบ้านจะเกรงกลัวและเกรงใจโต๊ะครู ดังลูกศิษย์ที่กลัวครูๆ นายฮัจยีมะห์มูด สมันเลาะ ชาวบ้านในชุมชนหนองจอกได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า หากโต๊ะครูโกรธใคร ก็จะเอาไม้มาหวดก้นคนนั้นอย่างครุลงโทษศิษย์ แม้คนนั้นจะเป็นผู้ใหญ่ หรือแม่แต่จะเข้าสู่วัยสูงอายุแล้วก็ตาม

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มของชาวบ้านโดยทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ไม่มีความรู้ในหลักการอิสลามเท่าที่ควร เพราะไม่มีโอกาสได้ศึกษา ส่วนใหญ่ เชื่อถือและปฏิบัติตามบรรพบุรุษที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิมนั่นเอง

ส่วนประเพณีทำงานบุญ นิยมทำกันมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่พ้นจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ตัวอย่างเช่น พิธีฉลองการแต่งงาน โกงมไฟ ทำบุญให้แก่คนตาย เป็นต้น ลักษณะการทำงานบุญแต่ละครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานแต่งงาน จะมีพิธีใหญ่โต เลี้ยงอาหารคนเป็นจำนวนมาก และแต่ละครั้งจัดกันหลายวัน เพราะจะ

ต้องเตรียมงานก่อนล่วงหน้า เรียกว่า “วันสุกดิบ” โดยจะมีเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องมาช่วยกันอย่างพร้อมเพรียง ทั้งที่อยู่ใกล้เคียง ตลอดจนญาติพี่น้องที่อยู่ไกล ๆ ก็ตาม นอกจากมีการเลี้ยงอาหารในวันทำพิธีแต่งงานแล้ว ยังมีการเลี้ยงในวันแห่ เจ้าบ่าวและเจ้าสาวอีกด้วย ในช่วงเวลาที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ประเพณีเช่นนี้ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวกันในหมู่ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านเป็นอย่างดีเพราะเป็นโอกาสในการไปมาหาสู่กันและช่วยเหลือกันโดยตลอด นอกจากนี้เมื่อมีคนตาย เพื่อนบ้านใกล้เคียงจะรวบรวมสิ่งของเงินทองไปช่วยเหลือด้วยเช่นกัน เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ประสบความโศกเศร้าจากการสูญเสียญาติของตัวเอง ประเพณี เหล่านี้ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาต่อเนื่องหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบัน

จากความเป็นมาของบรรพบุรุษในชุมชน และสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันทำให้ผู้วิจัยพบว่า มุสลิมในชุมชนหนองจอกเป็นกลุ่มที่มีบรรพบุรุษมาจากปัตตานีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมากกว่า 160 ปี จึงทำให้มองเห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนว่ามีความสัมพันธ์กัน ในลักษณะญาติกับเครือญาติเกือบทุกครอบครัว ประกอบกับคนในชุมชนไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกศาสนา จึงทำให้มีพลังของความเป็นอิสลามอย่างเหนียวแน่นมากและมีคนนอกชุมชนมาปะปนเป็นจำนวนน้อย

ลักษณะของการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ เป็นผลให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักฐานสนับสนุนประการหนึ่งก็คือ จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลเขตหนองจอก ทำให้ทราบว่าในจำนวนโจรผู้ร้ายที่ก่อคดีอาชญากรรมในเขตหนองจอก ผู้ที่ก่อคดีเป็นคนที่มาจากถิ่นอื่นจะเป็นคนมุสลิมในพื้นที่น้อยมาก

ในด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั่วไป ยังพบว่ามีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมุสลิมแบบดั้งเดิมที่มีแนวปฏิบัติคล้ายคลึงกับบรรพบุรุษจากปัตตานี เช่น การประกอบอาชีพอาหาร การแต่งกาย ภาษาพูด ฯลฯ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการยึดมั่นในหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ยังได้พบความเปลี่ยนแปลงบางส่วน

ในสังคมที่มีผลกระทบมาจากวัฒนธรรมภายนอก เช่น การประกอบอาชีพ การแต่งกาย และค่านิยมบางประการ

บทที่ 4

อิทธิพลของศาสนาอิสลาม จริยธรรมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ และค่านิยมของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก

อิสลามเป็นศาสนามีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมุสลิมมากที่สุด จนกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนตายตั้งแต่ตื่นจนหลับ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา หลักปฏิบัติ หลักจริยธรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นธรรมเนียมแห่งชีวิตของมุสลิมทั้งสิ้น ดังที่ พงษ์พัชรินทร์ พุชรวัฒน์ กล่าวไว้ใน คติชนวิทยากับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยมุสลิม: ศึกษากรณีชุมชนบ้านครัวเหนือ กรุงเทพมหานคร ว่า “ขณะที่ชีวิตครอบครัวดำเนินไปอยู่นั้น เราพบว่าศาสนาอิสลามได้เข้ามาแก้ปัญหาให้ตลอดเวลาคด้วยวิธีอันชาญฉลาด จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีวิธีการอื่นใดที่ดีกว่านี้อีกแล้ว” (พงษ์พัชรินทร์ พุชรวัฒน์ 2531, 63 อ้างจาก ชัยยิด ซาอิด รัชวี 2516, 19)

หลักการของศาสนาอิสลาม

หลักการของศาสนาอิสลาม แบ่งเป็น 2 หลักใหญ่ ๆ คือ

1. หลักศรัทธา (รูกันอีมาน) คือหลักการหรือบทบัญญัติที่มุสลิมทุกคนต้องศรัทธายึดมั่น
2. หลักอิสลาม (รูกันอิสลาม) คือหลักการหรือบทบัญญัติให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตาม ชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกในปัจจุบันเป็นชุมชนกลุ่มหนึ่งที่มีความยึดมั่นในอิสลาม โดยมีครอบครัวเป็นสถาบันแรกทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชน ตามวิถีทางอิสลาม โรงเรียนสอนศาสนาและมัสยิดก็จะถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับหลักศาสนา เมื่อเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนหรือมัสยิด ผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะนำเรื่องราว

ทางศาสนาอิสลามเล่าเป็นเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ตำนาน บทสอนใจต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5

1. หลักการศรัทธาของศาสนาอิสลาม (รูก่นอีมาน) มี 6 ประการคือ

1) การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา (ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา มาจากภาษาอาหรับ หมายถึง คำสรรเสริญต่อนามพระเจ้าเพื่อเป็นการบอกถึงการสรรเสริญพระองค์)

2) การศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮ์ (มะลาอิกะฮ์ คือ บ่าวของพระเจ้า ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นเทวดา)

3) การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ (คัมภีร์เตารออต เป็นภาษาอิบรอนีย์ (ภาษาฮีบรู) คัมภีร์อินญิล เป็นภาษาฮุรยานีย์ (ภาษากรีกโบราณ) คัมภีร์ซำบูร์ เป็นภาษาคิบฎีย์ (ภาษาซีเรียโบราณ)

4) การศรัทธาต่อบรรดانبีและร่อซูล (นบีและร่อซูล คือ ศาสนทูตของศาสนาอิสลาม)

5) การศรัทธาต่อวันอาคีเราะฮ์ (วันอาคีเราะฮ์หรือวันกียามะฮ์ คือวันที่มนุษย์ที่ตายไปแล้วฟื้นชีพใหม่ เพื่อรับการพิพากษาและได้รับการตอบแทนสิ่งที่ทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่)

6) การศรัทธาต่อการกำหนดสภาพการณ์ (เป็นหลักศรัทธาประการหนึ่งของอิสลาม มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธาต่อการกำหนดสภาพการณ์ว่า อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

(สมคักดี (มุนีร์) มุฮำหมัด 2544, 6-27)

1.1 อิทธิพลของหลักศรัทธาต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

1.1.1 การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา

อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา คือ พระเจ้าผู้มียอำนาจสูงสุด เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ในโลกทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต (อภิฤดี นิละไพจิตร, 2545) มุสลิมเชื่อว่า ถ้าไม่มีพระเจ้าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นเองไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเรามองเห็นถ่านไฟที่มอดไหม้เราก็จะรู้ว่าถ่านที่ไหม้นั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองต้องมีคนจุดไฟ จึงกลายเป็นถ่านกลายเป็นขี้เถ้าในที่สุดในการทำนองเดียวกันคนและทุกอย่างในโลกจึงเกิดขึ้นเองตาม

ธรรมชาติไม่ได้ ต้องมีผู้สร้างจึงเกิดสิ่งนั้น ๆ มา (สุวินัย สมันเลาะ, 2545) พระเจ้ามองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในโลกแตกต่างไปจากการมองของคน พระเจ้าจะมองเห็นทุกสิ่งโดยไม่มีจุดเริ่ม แต่คนในโลกมองสิ่งต่าง ๆ โดยเข้าใจถึงจุดเริ่มต้น และจุดจบ ดังนั้น มุสลิมจึงมีความศรัทธาต่อพระเจ้าเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ โดยเฉพาะคนที่รู้สึกรู้ว่ามีปาฏิหาริย์เกิดขึ้นในตัวของเขา มุสลิมก็จะรู้สึกรู้ว่า ปาฏิหาริย์นั้นมาจาก อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา กำหนด ดังนั้น ความดีความชั่วก็ถูกกำหนดโดยพระเจ้าเช่นกัน คนจึงต้องทำความดีจึงจะได้รับบุญแต่คนที่ทำความไม่ดี ก็ต้องรับเอาบาปไปในชีวิต (หมัด คาบีดีน, 2545)

1.1.2 การศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮ์

นายหมัด คาบีดีน อายุ 77 ปี อิหม่ามประจำมัสยิดทรุลนาอิม (สุเหร่าใหม่) ได้อธิบายถึงการศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮ์ของชาวหนองจอกไว้ดังนี้

มะลาอิกะฮ์ คือ บ่าวของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดจากรัศมีบัลลังก์ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ไม่มีเพศ ไม่มีกินไม่ดื่ม ไม่หลับไม่นอน พวกเขาภักดีต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ไม่ฝ่าฝืนคำสั่งของ พระองค์ มาละอิกะฮ์มีจำนวนมาก คนทั่วไปไม่ทราบจำนวนที่แท้จริงของพวกเขา นอกจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา หน้าที่ของพวกเขาคือ การปฏิบัติอิบาดะฮ์ (ความเคารพภักดี) สดุดีสรรเสริญ และเทิดทูนความยิ่งใหญ่และความบริสุทธิ์ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา นอกจากนี้มะลาอิกะฮ์ยังมีหน้าที่อื่นอีก เช่น

- 1) ญิบรียล มีหน้าที่นำบัญญัติจากพระองค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา มามอบให้กับบรรดานบีและร่อซูล
- 2) มิกะอิล มีหน้าที่ดูแลฝนและต้นไม้ และนำโศกโลก (ริสกี) ปัจจัยยังชีพต่าง ๆ จากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา มาสู่โลก
- 3) มะละกุลมาต มีหน้าที่เก็บวิญญาณของมนุษย์เมื่อวาระความตายของเขามาถึง
- 4) มาลิก เป็นผู้ดูแลนรก
- 5) มะลาอิกะฮ์บางท่านทำหน้าที่ดูแลทารกที่อยู่ในครรภ์
- 6) มะลาอิกะฮ์บางท่านทำหน้าที่ดูแลมนุษย์

7) รอกีบ อฎีต ทำหน้าที่บันทึกการทำงานของมนุษย์ที่ได้ปฏิบัติ โดยประจำอยู่กับมนุษย์แต่ละคนทางด้านขวาและด้านซ้าย

8) มุงักร นะกีร์ ทำหน้าที่สอบถามผู้ตายในกุโบร์ (สุสาน) ผู้ตายแต่ละคนจะมีมะลาอิกะฮ์ 2 ท่าน ทำการสอบถามเกี่ยวกับพระเจ้าของเขา ศาสนาของเขา และนบีของเขา

9) ริฎวาน ทำหน้าที่ดูแลกิจการในสวนสวรรค์

มุสลิมในชุมชนหนองจอกมีความศรัทธาว่า บรรดามะลาอิกะฮ์ เป็นบ่าวประเภทหนึ่งของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา พวกเขามีความรักต่อบรรดา มุสลิมที่เป็นมุมีน (มุมีน คือ มุสลิมที่มีความดีพร้อม) และขอพรจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาให้พวกเขา มะลาอิกะฮ์ไม่มีอำนาจใด ๆ ในการที่จะให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ และไม่มีฐานะตำแหน่งเท่าเทียมอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ไม่มีอำนาจในการเป็นสื่อกลางในการได้โทษจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา นอกจากจะได้รับอนุญาตจาก พระองค์เท่านั้น (หมัด คาบีดีน, 2545)

1.1.3 การศรัทธาต่อคัมกีร์

ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอก ศรัทธาว่าพระมหาคัมกีร์อัลกุรอาน เป็นคำตรัสขององค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่สุดที่มนุษย์สามารถมองเห็นด้วยสายตาถ้อยคำในพระมหาคัมกีร์เป็นถ้อยคำที่มีความไพเราะ สมบูรณ์ โดยไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกัน ในพระมหาคัมกีร์อัลกุรอานได้บอกถึงลักษณะของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาไว้อย่างชัดเจน (ชลาฮุท ธรรมชารีย์, 2545)

อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาได้ทรงประทานคัมกีร์มายังร่อซูล มีดังนี้

1) คัมกีร์เตาร็อด อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงประทานมายัง นบีมุซา (โมเสก) อะลัยฮิสลาม (อะลัยฮิสลาม คำสรรเสริญต่อนามของท่านศาสดาองค์ที่ 1 – องค์ที่ 24 การเขียนคำนี้ลงไปเพื่อบอกถึงการสรรเสริญศาสนา) เป็นภาษาอิบรอนีย์ (ภาษาฮีบรู) คัมกีร์เล่มนี้ประกอบด้วยบัญญัติศาสนาและหลักการศรัทธาที่ถูกต้อง และบอกข่าวการมาของท่านนบี มุฮัมหมัด คือ คีอ์ลลัลล่อฮฺอะลัยฮิวะซัลลัม คัมกีร์นี้บางครั้งรู้จักกันในนามของคัมกีร์โตราห์ (โตราห์) เนื้อหาบางส่วนของคัมกีร์นี้

อยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ พันธสัญญาเก่าของศาสนาคริสต์ (Old Testament) และในคัมภีร์ทัลมุด (Talmud) ในศาสนาฮิว

2) คัมภีร์อินญีล เป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงแสดงประทานมายังนบีอิซา อะลัยฮิสสลาม เป็นภาษาฮีบรู (ภาษากรีกโบราณ) คัมภีร์อินญีลได้ชี้แจงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหลักการศรัทธาและเชิญชวนให้มนุษย์เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาองค์เดียว และยกเลิกบัญญัติบางส่วนในคัมภีร์เตวารีอต์พร้อมกันนั้นก็ได้ออกข่าวเกี่ยวกับการมาของนบีมุฮัมมัด คือลัลลอลุอะลัยฮิวะซัลลัม (เป็นคำบอกนามต่อท้ายของศาสดามุฮัมมัด ซึ่งเป็นศาสดาองค์ที่ 25 และเป็นศาสดาองค์สุดท้ายมีเกียรติสูงสุดเหนือศาสดาทุกองค์) คัมภีร์อินญีลบางส่วนมีอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ พันธสัญญาใหม่ (New Testament) (สุวินัย สมันเถาะ, 2545)

3) คัมภีร์ซำบูร์ เป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงแสดงประทานมายังนบีดาูด (เดวิด) อะลัยฮิสสลาม เป็นภาษาฮีบรู (ภาษาซีเรียโบราณ) คัมภีร์ซำบูร์ได้ประมวลถึงคำวิงวอน คติธรรม ศาสนา โดยไม่มีบัญญัติศาสนา เพราะอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ได้ทรงใช้ท่านนบีดาูด อะลัยฮิสสลาม ดำเนินตามบัญญัติของ นบีมุซา อะลัยฮิสสลาม

4) คัมภีร์อัลกุรอาน เป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงประทานแก่นบีมุฮัมมัด คือลัลลอลุอะลัยฮิวะซัลลัม เป็นภาษาอาหรับ โดยมีคุณลักษณะพิเศษดังนี้ คือ

(1) คัมภีร์มีความประเสริฐสูงสุดที่ได้ประทานมายังบรรดา

ศาสนทูต

(2) คัมภีร์สุดท้ายที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา (ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา มาจากภาษาอาหรับ หมายถึง คำสรรเสริญต่อนามพระเจ้า เพื่อเป็นการบอกถึงการสรรเสริญพระองค์) ได้ทรงประทานมา

(3) คัมภีร์อัลกุรอานได้ยกเลิกบัญญัติต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทรงประทานมาในคัมภีร์ก่อน ๆ

(4) คัมภีร์อัลกุรอาน จะคงอยู่จนถึงวันกิยามะฮ์ (หมายถึงวันสิ้นโลกหรือวันปรโลก เป็นวันที่ทุกคนในทุกศาสนาจะฟื้นคืนชีพขึ้นมาจากหลุมฝังศพ และไปรวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง) โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง

นายอับดุลฮาดี มะกูดี เล่าว่า มุสลิมในชุมชนหนองจอกมีความเชื่อมั่นว่าคัมภีร์อัลกุรอานมีความถูกต้องไม่บิดเบือน ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮฺทรรักษาคัมภีร์นี้ไว้ ถึงแม้ว่ามีศัตรูศาสนาพยายามบิดเบือนด้านตัวบทของคัมภีร์ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เมื่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮฺ ประทานตัวบทของคัมภีร์มา คัมภีร์ก็จะได้รับการบันทึกไว้ทันทีก่อนท่านนบีมุฮัมมัด จะถึงแก่กรรม และอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮฺยังได้ส่งญิบรีลลงมาทบทวนคัมภีร์กับท่านนบีมุฮัมมัด ปีละ 1 ครั้ง ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์เป็นภาษาอาหรับ ถึงแม้จะมีการพิมพ์ในประเทศต่าง ๆ เช่น อาหรับ อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ข้อความจะตรงกันหมด ถือว่าคัมภีร์อัลกุรอานคือพจนานุกรมของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮฺ ไม่มีคำพูดของมนุษย์ปะปนอยู่เลย (อับดุลฮาดี มะกูดี, 2545)

พระเจ้าได้ประทานคัมภีร์อัลกุรอานมาเป็นภาษาอาหรับ แบ่งออกเป็น 114 ซูเราะฮ์ (บท) และแบ่งออกเป็นญุซอ์ (ภาค) ได้ 30 ญุซอ์ มีจำนวนอายะฮ์ (โองการ) 6,236 อายะฮ์ เนื้อหาของคัมภีร์ประกอบด้วย

- (1) หลักการศรัทธา
- (2) หลักศาสนบัญญัติ
- (3) หลักจริยธรรม
- (4) ชีวประวัติศาสนทูตบางท่าน และประวัติชนรุ่นก่อนพอเป็น

สังเขป

- (5) หลักรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- (6) ธรรมชาติวิทยา และวิทยาศาสตร์พื้นฐาน

1.1.4 การศรัทธาต่อบรรดาอัครทูต (ศาสนาทูต)

1) นบี คือ ผู้ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮฺ ได้ทรงประทานบัญญัติศาสนามาให้ แต่มิได้รับคำสั่งให้ทำการเผยแผ่

2) ร่อซูล คือ ผู้ที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ได้ทรงประทาน บัญญัติศาสนามาให้ และใช้ให้นำไปเผยแผ่ ผู้ที่เป็นร่อซูลจะต้องเป็นนบีมาก่อน

จำนวนร่อซูลที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน มีทั้งหมด 25 ท่าน คือ

- (1) อาคัม อะลัยฮิสสลาม (2) อิดรีส อะลัยฮิสสลาม
- (3) นัวะห์ อะลัยฮิสสลาม (4) ฮูด อะลัยฮิสสลาม
- (5) ซอและห์ อะลัยฮิสสลาม (6) อิบรอฮีม อะลัยฮิสสลาม
- (7) ลูฏ อะลัยฮิสสลาม (8) อิสมาอิล อะลัยฮิสสลาม
- (9) อิศฮาก อะลัยฮิสสลาม (10) ยะฮ์ญูบ อะลัยฮิสสลาม
- (11) ยูซุฟ อะลัยฮิสสลาม (12) อัยยูบ อะลัยฮิสสลาม
- (13) สุอัยบ์ อะลัยฮิสสลาม (14) มูซา อะลัยฮิสสลาม
- (15) ฮารูน อะลัยฮิสสลาม (16) ซุลกิฟลี อะลัยฮิสสลาม
- (17) ซอและห์ อะลัยฮิสสลาม (18) สุลัยมาน อะลัยฮิสสลาม
- (19) อิลยาส อะลัยฮิสสลาม (20) อัลยะฮะฮ์ อะลัยฮิสสลาม
- (21) ยูनुส อะลัยฮิสสลาม (22) ซากาเรีย อะลัยฮิสสลาม
- (23) ยะหฺยา อะลัยฮิสสลาม (24) อีซา อะลัยฮิสสลาม
- (25) มุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม

(สุวินัย สมันเลาะ, 2545)

1.1.5 การศรัทธาต่อวันอาคิเราะห์ หรือวันกียามะห์

วันกียามะห์ คือ วันที่มนุษย์ที่ตายไปแล้วฟื้นชีพใหม่ เพื่อรับการพิพากษาการงานที่เขาปฏิบัติขณะที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และได้รับการตอบแทนผลงานที่เขาทำได้ วันกียามะห์มีชื่ออีกหลายอย่าง เช่น วันอาคิเราะห์ (มารียะห์ แซอี, 2545)

เครื่องหมายที่แสดงว่าจะเกิดก่อนวันสิ้นโลกมี 2 ประเภท คือ เครื่องหมายเล็ก เกิดขึ้นเพื่อเตือนบรรดามนุษย์ทั้งหลายว่า วันสิ้นโลกจะต้องมีขึ้นอย่างแน่นอน เครื่องหมายใหญ่ เกิดขึ้นก่อนวันสิ้นโลกเพียงเล็กน้อย

1.1.5.1 เครื่องหมายเล็กที่แสดงว่าจะเกิดวันสิ้นโลกมีมากมาย เช่น

- 1) สิ่งประหลาดใหม่ๆ ที่ประหลาดโดยมีทั้งคุณและ

โทษมาก

2) คนยากจนซึ่งห่างไกลความเจริญเกิดความรำรวยแข่งขันกันสร้างตึกสูง ๆ

3) สภาพของหญิงที่เกือบจะเปลือยกาย สวมเสื้อผ้าบาง รัศรูป แต่งเติมหน้าตา ผิวพรรณ แต่งผมทรงประหลาด อวดแสดงส่วนพืงปกปิด

4) ความรู้ทางศาสนาและคุณธรรมได้เสื่อมสูญไปจากจิตใจของมนุษย์

5) เกิดแผ่นดินไหวบ่อยครั้ง แข่งขันกันประดับประดา มัศจรรย์และสร้างตึกสูง ๆ

6) เกิดเหตุการณ์ยุ่งเหยิง และเกิดการรบราฆ่าฟันกันอย่างรุนแรง

7) การกล่าวสละม (กล่าวทักทายตามแบบฉบับของอิสลาม) จะมีเฉพาะผู้ที่รู้จักกันเท่านั้น

8) การน้อโงง การตัดสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ การเป็นพยานเท็จ การสาบานเท็จแพร่หลายโดยทั่วไป

9) การละเมิดทางเพศ (ซินา) คืมสุรา ยาเสพติด และสิ่งมีนเมา กินดอกเบียร์ระบาศทั่วไป

10) ปฏิเสธความจริง ความถูกต้อง แต่งตั้งผู้ที่ไม่เหมาะสมให้ดำรงตำแหน่ง ยิ่งผู้ที่โง่เขลาและผู้ทุจริตจะได้เป็นผู้นำ

11) ทักทายกันโดยใช้คำคำและการสาปแช่ง ผู้ชายทำตัวเป็นผู้หญิง และผู้หญิงทำตัวเป็นผู้ชาย

1.1.5.2 เครื่องหมายใหญ่ที่จะปรากฏขึ้นก่อนวันสิ้นโลก ได้แก่

1) ดวงอาทิตย์จะขึ้นทางทิศตะวันตก และจะตกทางทิศตะวันออก เมื่อเครื่องหมายนี้เกิดขึ้น ผู้ที่อีมาน (ศรัทธา) หลังจากนั้นจะไม่เกิดประโยชน์สำหรับผู้ที่ไม่ยอมศรัทธาก่อนหน้าที่จะเกิดเครื่องหมายนี้ อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาจะไม่ทรงรับการเตาบัต (สารภาพผิด) ใด ๆ หลังจากนั้น

2) สัตว์ประเภทหนึ่งจะปรากฏตัว และจะพูดกับมนุษย์ว่าเขาไม่เป็นผู้ศรัทธาเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธา

3) อัลดัจญาลจอมโกหกจะปรากฏตัวโดยอ้างว่าเป็นพระเจ้าพร้อมกับแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ให้ประชาชนทั้งหลายเชื่อถือ

4) นบีอิซาอะลัยฮิสลาม จะลงมาโดยปฏิบัติตามบัญญัติของนบีมุฮัมมัด คือล้ดลลอสูอะลัยฮิวะซัลลัม จะหักไม้กางเขน จะฆ่าสุกร ยกเลิกภาษีหัวที่เรียกเก็บจากชาวอะฮ์ลุลคิตาบ (ชาวคัมภีร์) เพราะพวกเขาจะเข้ารับอิสลามทั้งหมด (นบีอิซา อะลัยฮิสลาม หมายถึง พระเยซูคริสต์ผู้อยู่บนชั้นฟ้าซึ่งเป็นนบีลำดับที่ 24 ส่วนนบี มุฮัมมัดเป็น นบีองค์ที่ 25ซึ่งเป็นองค์สุดท้าย มุสลิมมีความเชื่อว่าพระเยซูคริสต์ที่ถูกตรึงกางเขนเป็นคนที่หน้าตาคล้ายกับนบีอิซา แต่ไม่ใช่ นบีอิซา เมื่อมุสลิมศรัทธาในนบีมุฮัมมัด ซึ่งเป็นองค์สุดท้าย เป็นผู้นำคำสั่งสอนที่อัลลอฮ์ยอมรับมาเผยแพร่ พร้อมทั้งสอนให้มนุษย์ละทิ้งคำสั่งสอนของนบีองค์ก่อน ดังนั้นคำว่า จะหักไม้กางเขน จะฆ่าสุกร ยกเลิกภาษีหัวที่เรียกเก็บ จึงเป็นการสอนที่นบีอิซาจะสอนให้มุสลิมและผู้คนทั่วไปละทิ้งความเชื่อเรื่องที่ว่าพระองค์เคยถูกตรึงกางเขน ไม่เคยอนุญาตให้ประชาชนชาติของพระองค์บริโภคนสุกร เมื่อพระองค์ลงมาจากชั้นฟ้าแล้วพระองค์จึงลบล้างความเชื่อที่ผิดและเชิญชวนให้ผู้คนดำเนินรอยตามการเผยแพร่ของนบีมุฮัมมัด คือล้ดลลอสูอะลัย ฮิวะซัลลัม (ปิยะนุช สมันเลาะ, 2545)

5) ผู้ดำรงอยู่ในแนวทางที่ถูกต้อง (อัล มะซฮิบี) จะปรากฏตัวโดยทำหน้าที่ผู้นำมุสลิมและเป็นผู้นำละหมาด ซึ่งคนหนึ่งในบรรดามะมูม (ผู้ตามในขณะเวลาละหมาด) คือ นบีอิซา อะลัยฮิสลาม

6) ญะญูจ และมะญูจ คือสัตว์ประหลาด โผล่ขึ้นมาจากพื้นดินแล้วก่อความหายนะอย่างใหญ่หลวง ซึ่งไม่มีใครหรืออาวุธชนิดใดที่จะฆ่าได้ แต่ต่อมาสัตว์ประหลาดสองตัวนี้จะถูกนบีอิซาฆ่า

1.1.6 การกำหนดสภาวะการณ์

การกำหนดสภาวะเป็นหลักการศรัทธาประการหนึ่งของอิสลาม ซึ่งมีความ เกี่ยวพันกับการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮูวะตะอะลาตา จำเป็นที่มุสลิมทุกคนต้องศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะการณ์ว่า อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮูวะตะอะลาตาทรงรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในความรอบรู้ เป็นไปตามพระประสงค์ และเจตนาของพระองค์ ถ้าหากว่าพระ

องค์ไม่ทรงประสงค์เหตุการณ์นั้น เหตุการณ์ดังกล่าวก็จะไม่เกิดขึ้น (สายสุณี สมันเลาะ, 2545)

การกำหนดสภาพการณ์แบบตายตัว คือ อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาได้ทรงกำหนดให้แก่สิ่งที่พระองค์ทรงบันดาล เช่น ความสูง ความใหญ่โต รูปร่าง ลักษณะของมนุษย์ สัตว์ พืช หรือการโคจรของโลก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ซึ่งมีระยะเวลาที่แน่นอนเป็นระบบ การกำหนดสภาพการณ์ประเภทนี้ มนุษย์หรือสิ่งต่าง ๆ ไม่อาจเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ต้องยอมรับตามที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาทรงกำหนดมาให้ไม่ว่าจะมีรูปร่าง สูง ต่ำ คำ ขาว และอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา จะไม่ทรงเอาผิดกับมนุษย์ในภาพลักษณ์ที่ปรากฏ (สมศักดิ์ มุฮำหมัด 2544, 27 – 28)

ในด้านหลักศรัทธาที่ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอก จะปลูกฝังให้แก่ลูกหลานในครอบครัว ตั้งแต่เด็กเริ่มหัดพูดประมาณ 1 ขวบ โดย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ประวัติของท่านศาสดา สาวก และวีรบุรุษของอิสลามให้ฟัง (สุนันท์ ชัยมานิต, 2545) และวิธีสอนอีกวิธีหนึ่ง คือ ผู้ใหญ่จะสอนว่าพระเจ้าประทับอยู่เหนือชั้นฟ้า แต่ความรอบรู้ของพระองค์อยู่ทั่วไปหมด สามารถมองเห็นเราทุกคน ทุกเวลา แต่เราจะมองไม่เห็นพระเจ้า (มรัยัม ฮับมุซอ, 2545) ในการปลูกฝังความศรัทธาควรกระทำอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อายุน้อย เด็กจะได้เรียนรู้ตามวัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อาจจะไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ และได้รับความร่วมมือจากสังคมในชุมชน เช่น โรงเรียนสอนศาสนามัซฮิดหรือบ้านของผู้นำทางศาสนาที่สอนศาสนาให้แก่เด็กในช่วงเช้าก่อนเข้าเรียนวิชาสามัญ ตอนเย็นหลังเลิกเรียนและตอนค่ำ

นายหมัด ดาบี่ดิน อิหม่ามมัซฮิด คาร์ลูนานิม (สุเหร่าใหม่) ได้เล่าเพิ่มเติมว่า ในกรณีที่มีเด็กหรือลูกหลานในครอบครัวไม่เชื่อในหลักศรัทธาหรือไม่ปฏิบัติตามคำสอนในเรื่องนี้ผู้ใหญ่ก็มีบทลงโทษซึ่งบางครั้งก็ต้องเขียน ตี ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องหลักศรัทธาทุกครอบครัวในชุมชนหรือมุแกม (หมู่บ้าน) จะรู้จักกันหมด พร้อมทั้งรู้ด้วยว่าครอบครัวใดที่ไม่เคร่งครัดต่อหลักศรัทธาซึ่งครอบครัวนั้นก็จะถูกสังคมลงโทษโดยไม่มีคนคบหาสมาคมด้วย เวลามีนงานบุญ คนในมุแกม (หมู่บ้าน) ก็จะไม่ไปร่วมงาน ซึ่งจะทำให้เขารู้สึกเสียใจคิดทบทวนและปรับปรุงตัวเองในที่สุด (หมัด ดาบี่ดิน , 2545)

2. หลักปฏิบัติในอิสลาม (รูก์นอิสลาม)

รูก์นอิสลาม คือ บทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติซึ่งมีทั้งหมด 5 ประการ คือ

2.1 ต้องกล่าวปฏิญาณตนหรือที่เรียกกันว่า กล่าวกะลิมะฮ์ช่าฮาดะฮ์ คือ (อัสฮะอ์อันลาอิลลาฮะอ์อัลลัฮ์ ว่าอัสฮะอ์อันน้ามุฮัมมาดร์รอซูลุลลัฮ์) ความว่า “ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า แท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮูวะตะอะลาอังก์เคียว และข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า แท้จริงท่านนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูต (ร่อซูล) ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮูวะตะอะลา ”

2.2 ต้องดำรง “ละหมาดฟิรฎู ที่ทุกคนจำเป็นต้องละหมาด” 5 เวลา ทุกวัน

2.3 ต้องจ่ายทรัพย์สิน “ซะกาต”

2.4 ต้องถือ “ศีลอด” ทุกวันตลอดเดือนรอมฎอน

2.5 ต้องเดินทางไปประกอบพิธี “ฮัจญ์” ณ บัยตุลละฮ์ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย 1 ครั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่ สำหรับผู้ที่มีความสามารถที่จะเดินทางไปกลับได้โดยปลอดภัย (สมศักดิ์ (มุนีร) มุฮัมมัด 2544, 7)

2.1 การกล่าวคำปฏิญาณตน

การกล่าวปฏิญาณตน หรือที่เรียกกันว่าการประกาศศรัทธานั้น มุสลิมจะต้องปฏิบัติทุกคน อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต โดยกล่าวอย่างชัดเจนด้วยความตั้งใจ และเข้าใจในเนื้อหาจากถ้อยคำที่กล่าวออกมาอย่างชัดเจน คำกล่าวปฏิญาณตนมีใจความเป็นภาษาอาหรับว่า “อัสฮะอ์อันลาอิลลาฮะอ์อัลลัฮ์ ว่าอัสฮะอ์อันน้ามุฮัมมาดร์รอซูลุลลัฮ์” ซึ่งแปลความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “ข้าพระองค์ขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮูวะตะอะลาและแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์”

การปฏิญาณตนที่แท้จริงและสมบูรณ์นั้น ผู้ปฏิญาณจะต้องประกอบด้วยความศรัทธาตั้งใจปฏิบัติผู้ใดที่กล่าวข้อความดังกล่าวข้างต้นด้วยความจริงใจและความเชื่อมั่น ผู้นั้นนับได้ว่าเป็นมุสลิมแล้ว โดยได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน บทที่ 49 โองการ 15 การกล่าวปฏิญาณตนนี้ ผู้ที่เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาอื่น ๆ มานับถือศาสนาอิสลามก็จะต้องกระทำด้วยเช่นกัน

การกล่าวคำปฏิบัติตนนี้เป็นการยอมรับในหลัก 2 ประการคือ

1) ยอมรับหลักเอกภาพของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา (หลักเตาฮีด) คือ ยอมรับว่าตนได้ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวคืออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ไม่มีพระเจ้าอื่นใดอีกนอกจากพระองค์ การยอมรับหลักการนี้ย่อมแสดงถึงการปฏิเสธชริก (การตั้งภาคี) หรือการยอมรับนับถือผู้ใด และสิ่งอื่นใดร่วมกับอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา

2) ยอมรับว่า นบีมุฮัมมัด เป็นรอสูล (ศาสนทูต) ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา เป็นผู้นำทางให้มวลมนุษยชาติรู้จักอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และเคารพภักดีต่อองค์อัลลอฮ์เพียงองค์เดียว

ในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมชุมชนหนองจอก เมื่อละหมาดวันละ 5 ครั้ง ก็จะกล่าวคำปฏิญาณตนวันละ 5 ครั้ง เช่นกัน (สุรียา สุจริต, 2545) แต่ถ้าเป็นมุสลิมใหม่ก่อนที่จะปฏิญาณตนตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะต้องอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดแล้วกล่าวคำปฏิญาณตนเป็นภาษาอาหรับ (ผู้ที่เข้ามุสลิมใหม่จะต้องฝึกท่องให้คล่อง) มุสลิมในชุมชนหนองจอกเชื่อมั่นว่า เมื่อเรากล่าวคำปฏิญาณตนก็จะต้องปฏิบัติตามที่กล่าวจึงจะเป็นมุมิน (มุมิน หมายถึง อิสลามที่ดีพร้อม) และคนที่เป็นมุมินเท่านั้นที่จะได้เข้าไปสวนสวรรค์ (สวัสดี ปรียากร, 2545)

2.2 การละหมาด

การละหมาดหมายถึง การเข้าเฝ้าอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอน ขอพร และการขออภัยโทษต่อพระองค์

การละหมาดเป็นการอิบาดะฮ์ หรือการแสดงการเคารพภักดีต่อพระเจ้า อภิบาลประการหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย คำกล่าว ท่าทางหรืออิริยาบถ เริ่มด้วยการกล่าวตักบีร์ว่า “อัลลอฮูอักบัร” และสิ้นสุดลงด้วยการให้ สลาม

การละหมาดแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ละหมาดฟิรฎู
- 2) ละหมาดสุนัต

ในการละหมาด ผู้ละหมาดจะต้องหันหน้าไปทางทิศกิบลัต สำหรับกิบลัตคือ ทิศที่ตั้งของกะอ์บะฮ์หรือบัยตุลลอฮ์ ซึ่งอยู่ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย แต่ละประเทศก็มีทิศของกิบลัตต่างกันไป เช่น ประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันออกของกะอ์บะฮ์ ก็มีทิศของกิบลัตอยู่ทางทิศตะวันตก ประเทศที่อยู่ทางทิศเหนือของกะอ์บะฮ์ก็มีทิศกิบลัตอยู่ทาง ทิศใต้ สำหรับประเทศไทย กิบลัตอยู่ทางทิศตะวันตก

ในบางกรณีที่ไม่สามารถจะหันไปทางกิบลัตได้ ก็อนุญาตให้หันไปทิศใดก็ได้ เช่น ในกรณีที่ละหมาดอยู่บนเรือ หรือเครื่องบิน หรือบนรถที่กำลังเคลื่อนที่อยู่ การละหมาดรวม คือ การละหมาดที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำ ซึ่งก็คือ อิมามโดยจะยืนอยู่ข้างหน้า และอีกคนหนึ่งเป็นผู้ตาม (มะฆูม) การละหมาดรวมนี้เรียกว่า ละหมาดญะมาอะฮ์ จะกระทำที่บ้านหรือที่มัสยิดก็ได้

การละหมาดวันศุกร์ วันศุกร์เป็นวันที่สำคัญที่สุดในศาสนาอิสลาม ในวันศุกร์นี้เป็นบัญญัติของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลาทำให้ผู้ที่อยู่ในเกณฑ์บังคับทางศาสนาบัญญัติ (บาลิก) ทุกคน โดยเฉพาะชายมุสลิมทุกคนต้องไปละหมาดรวมกันที่มัสยิดในตอนเวลาตะวันตกล้อย แทนการละหมาดครุห์ การบัญญัติให้มีการละหมาดรวมกันในวันศุกร์นั้น ทำให้ มุสลิมได้มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของชาวมุสลิมในชุมชนอีกด้วย

สำหรับการละหมาดในวันศุกร์นั้น ได้มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยมีใจความว่า

“บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อได้ยินเสียงร้องเรียก (อะซาน) ให้ไปทำละหมาดในวันศุกร์แล้ว ต้องรีบเร่งไปเพื่อการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลาเถิด และจงละการค้าขายไว้ก่อนนั้นเป็นการดีกว่าสำหรับสุเจ้า หากสุเจ้ารู้ ครั้งเมื่อการละหมาดได้เสร็จสิ้นแล้วก็จงแยกย้ายกันไปบนพื้นแผ่นดิน และจงแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลา และจงรำลึกถึงอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลาให้มาก เพื่อสุเจ้าจะได้บรรลุความสำเร็จ” (อัลกุรอาน 62, 9-10)

เงื่อนไขของการละหมาด บุคคลที่ต้องละหมาดคือผู้ที่บรรลุศาสนภาวะ การละหมาดเป็นบัญญัติที่บังคับสำหรับมุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิงที่บรรลุศาสนภาวะ

ยกเว้นเพียงบางกรณีเท่านั้น เช่น หญิงขณะมีประจำเดือน หรือมีเลือดออกหลังคลอด (จรรยาบรรณ ลิมสังจา 2528, 89)

หากบุคคลดังกล่าวไม่ปฏิบัติตามศาสนกิจข้อนี้ ทางศาสนาอิสลามให้ผู้ที่มิหน้าทีรับผิดชอบ เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง สามี ฯลฯ สั่งสอนว่ากล่าวตักเตือน ผู้ปกครองมีหน้าที่ที่จะต้องสั่งสอนให้ลูกหลานเริ่มศึกษาและฝึกหัดเกี่ยวกับการละหมาดเริ่มตั้งแต่อายุ 7 ขวบ และให้ลงโทษโดยการตีเมื่ออายุ 10 ขวบ โดยผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่กระทำให้เด็กกลายเป็นตัวอย่าง

เวลากำหนดเวลาที่ชาวมุสลิมถือปฏิบัติในการทำละหมาดในแต่ละวันนั้น จะถือปฏิบัติวันละ 5 เวลา ดังนี้คือ

- 1) เวลาเช้ามีด ช่วงแสงพระอาทิตย์จับขอบฟ้า เรียกว่า ละหมาดซุบฮิ ปฏิบัติ 2 ร็อกอะฮ์
- 2) เวลาเลยเที่ยงวัน เรียกว่า ละหมาดดูหฺริ ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮ์
- 3) เวลาเย็น เรียกว่า ละหมาดอัศริ ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮ์
- 4) เวลาค่ำหลังพระอาทิตย์ตก เรียกว่า ละหมาดมัฆริบ ปฏิบัติ 3 ร็อกอะฮ์
- 5) เวลากลางคืนหมดแสงพระอาทิตย์ เรียกว่า ละหมาดอิชา

ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮ์

(ร็อกอะฮ์ หมายถึง จำนวนครั้งที่ก้มลงเวลาละหมาด)

สถานที่สำหรับทำละหมาด เมื่อถึงช่วงเวลาของการทำละหมาด มุสลิมจะกระทำละหมาดที่ใดก็ได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องเป็นสถานที่ที่สะอาด ไม่จำเป็นจะต้องเป็นที่มัสยิดหรือสุเหร่า (ยกเว้นละหมาดวันศุกร์) อาจเป็นที่บ้าน ที่ทำงานก็ได้

ผลของการทำละหมาด มุสลิมเชื่อว่า การละหมาดเป็นการภักดีต่อองค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลา ผู้ดำรงการละหมาดเป็นนิจ คือผู้กระทำดี ย่อมได้รับผลตอบแทนที่ดีจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอาลา ก็จะได้อยู่ในสวรรค์ได้รับความปลอดภัยในโลกหน้า (อาคิเราะห์) ไม่ต้องถูกลงโทษ ได้รับการอภัยโทษ และได้รับปัจจัยการยังชีพอันประเสริฐ

สำหรับเรื่องการละหมาดของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก ผู้วิจัยได้มีโอกาสดำเนินการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและได้พบว่าคนในชุมชนถือปฏิบัติกันเป็นอย่างดีด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นสิ่งที่มุสลิมจะต้องทำ ดังนั้นเมื่อทุกคนครบถ้วนนอนในตอนเช้า (เวลาประมาณ 04.00 น.) ก็จะได้ยินเสียงอะซาน (เสียงเรียกจากผู้ประกาศเวลาละหมาด) ทุกคนก็จะต้องรีบไปที่มัสยิดทำการละหมาด “ซุบฮิ” แล้วจึงกลับบ้าน คนที่ไม่ได้ทำภารกิจในช่วงเวลาเช้ามีคหลังจากละหมาดแล้วก็จะนอนต่อ และตื่นในเวลาที่ต้องการได้

สำหรับคนที่นอนตื่นสายก็มีข้อห้ามว่าห้ามละหมาดในเวลาที่พระอาทิตย์ขึ้นในตอนเที่ยงก็ห้ามละหมาดในเวลาที่จะถึงพระอาทิตย์ตรงศีรษะช่วงเย็นก็ห้ามละหมาดในเวลาที่จะถึงพระอาทิตย์กำลังจะตกดิน คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้อบรมบุตรหลานให้ตื่นเพื่อทำการละหมาดแต่เช้า ด้วยเหตุผลที่ว่าในทุก ๆ เช้าพระเจ้าจะให้มาลาอิกะฮ์เป็นผู้ทำหน้าที่ แจกจ่ายริสกีให้กับผู้ที่ตื่นเช้าทุกคน (ชลาบุทธ ธรรมสารี, 2545) สำหรับคนที่ไม่ละหมาดคนในชุมชนถือว่าเป็นความผิดต่อบทบัญญัติทางศาสนา และเป็นบาปใหญ่อย่างหนึ่ง ส่วนในช่วงเวลาอื่นในระหว่างวันการละหมาดของคนในชุมชนก็เป็นไปตามลักษณะอาชีพซึ่งบางคนต้องหาที่ละหมาดในที่ทำงาน แต่มีข้อกำหนดว่าสถานที่ที่จะใช้ทำการละหมาดนั้นต้องสะอาด

การละหมาดในวันศุกร์ คนในชุมชนยึดถือว่าการละหมาดในวันศุกร์เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนจะต้องไปปฏิบัติที่มัสยิด เพื่อที่ทุกคนจะได้มีโอกาสมาฟังคำอบรมสั่งสอน คำตักเตือนจากอิหม่าม นอกจากนี้แล้วการมาพบปะกันในวันศุกร์ที่มัสยิดจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอย่างพร้อมเพรียง ในวันดังกล่าวชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอกยังถือเป็นโอกาสเยี่ยมญาติหรือเพื่อนบ้านเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือปรับความเข้าใจเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น โดยอาศัยความสำนึกทางศาสนา ตามที่ท่านศาสดา ได้กล่าวไว้ว่า “มุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน”

2.3 การบริจาต “ชะกาต”

คำว่า ชะกาต เป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับว่า “ชะกาฮ” แปลว่า การทำให้บริสุทธิ์หรือการทำให้หมดมลทิน มีความเจริญงอกงาม ชะกาตจึงหมายถึงการจ่ายทานบังคับจากผู้ที่มีทรัพย์สิน ครอบรอบปีเมื่อเกิดจำนวนที่กำหนด ให้แก่คนที่มีสิทธิรับบริจาคตามอัตราที่กำหนด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2522, 122 – 123)

ความสำคัญและคุณค่าของการจ่ายชะกาด หลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม บัญญัติให้มุสลิมทุกคนที่อยู่ในฐานะที่จะแบ่งปันทรัพย์สินส่วนที่เหลือใช้ บริจาคให้แก่ผู้ยากจนขัดสน การบริจาคเป็นสิ่งสำคัญ มีคุณค่าต่อตัวมนุษย์เอง ชัดเกล้าจิตใจมนุษย์ ให้สะอาดบริสุทธิ์ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะเป็นผู้ขาดความอดทนและเห็นแก่ตัวและเป็นการชำระบาปที่มนุษย์ได้กระทำไป อีกทั้งการจ่ายชะกาดมีประโยชน์ในการใช้ชีวิตในสังคม เป็นการทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์อยู่ในลักษณะสมดุล เป็นการกระจายความมั่งคั่งร่ำรวยไปสู่คนยากจน ก่อให้เกิดการลดช่องว่างระหว่างคนร่ำรวยและคนยากจน ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาคในชุมชน

การให้ทานของมุสลิม แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

- 1) การให้โดยบัญญัติศาสนาบังคับเรียกว่า ชะกาด
- 2) การให้โดยไม่บังคับ เรียกว่า “เซาะคะเกาะห์”

บุคคลที่ต้องจ่ายชะกาด ศาสนาอิสลามบัญญัติให้มุสลิมทุกคนช่วยเหลือตนเอง ในทางเศรษฐกิจโดยการประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความมานะอดทนมีความขยันขันแข็ง จนเมื่อครบเวลา 1 ปี บุคคลใดสามารถมีเงินเหลือเก็บครบปีถัด (นะศอบ) คือมีเงินเหลือเก็บตั้งแต่ 30000 บาทขึ้นไปจะต้องจ่ายทานชะกาด ร้อยละ 2.5 นอกจากนั้นผู้ที่ครอบครอง ทรัพย์สินอย่างอื่น เช่น ทองคำ(ต้องมี 6 บาทขึ้นไป) สัตว์เลี้ยง พืชผลต่าง ๆ เมื่อครบปีถัดก็ต้องจ่ายชะกาดตามอัตราที่ศาสนากำหนดไว้

บุคคลที่มีสิทธิรับชะกาด คัมภีร์อัลกุรอาน ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิรับชะกาดไว้ชัดเจน ความว่า

“ทาน (ชะกาด) นั้นเป็นสิทธิของคนเชื่องใจ และผู้ขัดสน และเจ้าหน้าที่ในที่เก็บจัดการและแจกจ่ายชะกาด และผู้ที่จิตใจของเขามุ่งมาเลื่อมใสอิสลามและในการไถ่ทาสและผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว และในทางของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และผู้พลัดถิ่นเป็นข้อกำหนดจากอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาเป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณในการแก้ปัญหาสังคมของมนุษย์”

ชาวไทยมุสลิม ชุมชนหนองจอกในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ผู้ใดมีฐานะเศรษฐกิจไม่ขัดสน มีเงินบางส่วนเหลือจากการใช้จ่ายที่จำเป็นและมีสิ่งของที่เหลือใช้ทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค ก็

ได้มีการแบ่งปันให้แก่ผู้ยากจนในชุมชน ลักษณะการให้ทานที่เปลี่ยนไปจากเดิมก็คือ ปัจจุบันชาวมุสลิมชุมชนหนองจอก ไม่เพียงบริจาคทานให้แก่ผู้ยากจนที่เป็นชาวมุสลิมด้วยกันเท่านั้น หากแต่ได้มีการบริจาคทานให้กับผู้ยากจนขาดสนทั่วไประดับที่ต้องการความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม นอกจากนั้นยังร่วมบริจาคทรัพย์สินกับโครงการหาทุนเพื่อช่วยเหลือสังคมในแต่ละโอกาสอีกด้วย มุสลิมให้ความเห็นเกี่ยวกับการบริจาคทานของพวกเขาว่า นอกจากจะถือว่าได้กระทำตามบัญญัติทางศาสนาอิสลามก่อให้เกิดผลบุญแก่ตนแล้ว การบริจาคทานยังเป็นวิธีหนึ่งที่จะฝึกฝนหรือกล่อมเกลาจิตใจของผู้ให้ทาน ให้เกิดความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละ ฝึกฝนการเป็นผู้ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (ไอบูบ ซัยมานิต, 2545)

2.4 การถือศีลอด (อัสเศอมา หรือ อัส-ศิยาม)

การถือศีลอด หมายถึง การงดหรือการระงับจากการรับประทาน การดื่ม การร่วมประเวณี และการควบคุมตนเองอยู่ในขอบเขตจริยธรรมของศาสนา การถือศีลอดนี้จะกระทำในเวลากลางวัน ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นในตอนเช้าจนกระทั่งแสงอาทิตย์ตกในตอนค่ำ เป็นเวลา 1 เดือน คือ เดือนที่ 9 ตามปฏิทินทางจันทรคติของอิสลาม ซึ่งเรียกว่า “รอมฎอน” โดยปฏิทินของอิสลามถือว่าจันทรคติเป็นหลัก ในปีหนึ่งเดือนรอมฎอนจะเริ่มเร็วขึ้น 10 วัน นับว่าใน 3 ปีให้เร็วขึ้น 1 เดือน เดือนรอมฎอนนี้อาจมี 29 หรือ 30 วัน แต่ตามหลักที่ปฏิบัติเคร่งครัดให้เริ่มถือศีลอด เมื่อเสี้ยวดวงจันทร์ปรากฏบนท้องฟ้าเป็นครั้งแรกในต้นเดือนที่ 9 ทางจันทรคติ (รอมฎอน) และให้เลิกถือศีลอดในเมื่อเห็นเสี้ยวจันทร์ ถ้าไม่เห็นก็ให้ถือศีลอดต่ออีก 1 วัน รวมเป็น 30 วัน

จุดมุ่งหมายของการถือศีลอด มุสลิมทุกคนที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ต้องถือศีลอดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการฝึกหัดร่างกายและจิตใจให้มีความอดทนอดกลั้น หนักแน่นและตระหนักถึงความหิวโหย ระลึกถึงความอดอยากของผู้ที่ยากจนขาดสน ไม่มีอาหารจะกินเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ปรีดี เอี่ยมอิทธิพล, 2545)

วัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่งของการถือศีลอดก็เพื่อเป็นการทดสอบความศรัทธาของชาวมุสลิมทุกคนที่มีต่อพระเจ้า ทดสอบและฝึกฝนความซื่อสัตย์ต่อตนเองในเรื่องการอดอาหารแม้ว่าจะอยู่ในที่ลับตาผู้อื่น ไม่มีผู้ใคร่เห็นแต่มุสลิมยังเชื่อมั่นว่า

พระเจ้าทรงรู้ถึงการกระทำทุกอย่างของมนุษย์ และหากมุสลิมทุกคนสามารถผ่านพ้นช่วงเวลาของการถือศีลอดนี้ไปได้ ทุกคนจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและสามารถทำตนเองเป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานให้ถือปฏิบัติตาม (รอซีดะห์ ทรงศิริ, 2545)

บุคคลที่ต้องถือศีลอด สำหรับผู้ที่จะต้องปฏิบัติการถือศีลอดนั้น มีบทบัญญัติว่า จะต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามบรรลุนิติภาวะคือชายที่บรรลุนิติภาวะคือ การเริ่มมีน้ำอสุจิและมีสติสมบูรณ์ หญิงอายุตั้งแต่เริ่มมีประจำเดือน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ในกรณีของหญิงจะต้องสะอาดปราศจากเลือดประจำเดือน หรือเลือดที่ออกมาหลังการคลอดบุตร เป็นผู้ที่มีความสามารถถือศีลอดได้ ไม่เจ็บป่วยและเป็นผู้ที่อยู่ในถิ่นฐานนั้น ไม่ใช่คนเดินทาง มุสลิมจึงฝึกให้เด็กได้เกิดความเคยชินและเกิดศรัทธาอย่างจริงจังเมื่อเติบโตขึ้น โดยผู้ที่เป็นปู่ ย่า ตา ยายก็มักที่จะนิยมสั่งสอนและถือปฏิบัติให้ลูกหลานดูเป็นตัวอย่างด้วย

ในกรณีที่มีมุสลิมบางคนอยู่ในสถานะที่ไม่เหมาะสมกับการถือศีลอดก็จะได้รับการผ่อนผันไม่ต้องการปฏิบัติถือศีลอด ซึ่งบุคคลเหล่านั้นได้แก่ คนชรา คนป่วย เรื้อรังที่แพทย์วินิจฉัยว่ารักษาไม่หาย หรือสุขภาพไม่ปกติ หากถือศีลอดแล้วจะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพ แต่ถ้าเป็นโรคเรื้อรังที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเช่นคนเป็นโรคไตจะไม่ถือศีลอดก็ได้ นอกจากนี้แล้วบุคคลที่ได้รับการผ่อนผันไม่ต้องถือศีลอด ได้แก่ หญิงมีครรภ์และหญิงมีลูกอ่อนที่ต้องให้นมแก่ทารก เพราะอยู่ในภาวะที่ร่างกายต้องการอาหารมาก (สุริยา สุจริต, 2545) บุคคลที่ทำงานหนักจะสามารถถือศีลอดได้ตามความศรัทธาของตนเอง และหญิงขณะมีประจำเดือนหรือเลือดหลังคลอดบุตร ให้เลิกถือศีลอดหากไม่เลิกถือถือว่าเป็นความผิดและการถือศีลอดก็จะมีผล เมื่อพ้นสภาวะดังกล่าว ก็ให้ถือศีลอดชดใช้ในภายหลัง (สุนันท์ ซัยมานิต, 2545) วิธีการถือศีลอดชดใช้ ให้ถือศีลอดใช้แทนวันที่ขาดไป จะเป็นวันใดก็ได้ในรอบปีนั้น แต่ต้องมีในวันอีด (วันตรุษ) ทั้งสองและไม่ใช่วันตารีค (วันหลังจากวันอีดใหญ่ 3 วัน) คือวันที่ 11, 12, 13 ของเดือนชุลฮิจญะฮ์ (เดือนที่เป็นช่วงฤดูกาลประกอบพิธีฮัจญ์) อนุญาตให้ผู้ถือศีลอดชดใช้ทำการถือศีลอดต่อเนื่องกันไป หรือจะเว้นระยะข้ามวันก็ได้ (อับดุลฮาคีม มะกูดี, 2545)

ผู้วิจัยได้พบการปฏิบัติเกี่ยวกับการละศีลอดของคนในชุมชนคือ เมื่อเวลาประมาณ 18.00 น. เวลาโดยประมาณ ยืดการตกของดวงอาทิตย์เป็นหลัก) เป็นช่วงเวลา

ที่เรียกว่าละศีลอด คือรับประทานอาหารได้ ชาวบ้านก็จะนำอาหารคนละอย่าง สองอย่างไปที่มีสยิด แล้วจัดใส่สำหรับตั้งไว้ตามโต๊ะอาหาร (แต่ยังไม่รับประทานอาหารในขณะนั้น) เมื่อตั้งสำหรับอาหารตามโต๊ะต่าง ๆ เสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนั่งที่โต๊ะแล้ว จากนั้นจึงรับประทานอินทผลัม ซึ่งจะต้องรับประทานเป็นจำนวนคี่ เช่น หนึ่ง สาม ห้า เจ็ด ฯลฯ (เนื่องจากพระเจ้ามีองค์เดียว ดังนั้นการถือจำนวนคี่จึงเป็นการรำลึกถึงพระเจ้า ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของศาสดา) แล้วจึงดื่มน้ำ การรับประทานอินทผลัม ก่อนอาหารนี้มีเหตุผลตามคำสอนของศาสนาว่า ในเมล็ดอินทผลัมมีธาตุเหล็ก วิตามิน และกลูโคสสูงมาก จะทำให้ร่างกายกระชุ่มกระชวย หลังจากที่ได้รับประทานอินทผลัมแล้วชาวบ้านก็จะรับประทานอาหารเบา เช่น ขนม ผลไม้ แล้วหยุด เพื่อไปทำการละหมาดมัฆริบในมัสยิด เมื่อเสร็จจากการละหมาดก็กลับมานั่งที่โต๊ะเพื่อรับประทานอาหารมื้อหลักที่จัดไว้สำหรับเมื่อรับประทานอาหารอิ่มแล้วก็จะไปละหมาดอีซาอีกครั้ง

สำหรับช่วงเดือนรอมฎอนเมื่อละหมาดอีซาแล้วก็ต้องละหมาดพิเศษเรียกว่า ตะรอเวียหฺ มี 8 ร็อกอะฮ์ บางคนอาจจะละหมาดวิตรี อีก 3 ร็อกอะฮ์ ก็ได้ (สายสุนี สมันละฮะ, 2545) เมื่อเสร็จสิ้นการละหมาดทุกอย่างแล้วก็จะเป็นการอบรมจากอิหม่ามหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนจุดประสงค์ในการอบรมก็จะเน้นเกี่ยวกับความศรัทธาและความเกรงกลัวพระเจ้า ซึ่งใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที

ผลที่เกิดจากการถือศีลอด มุสลิมชุมชนหนองจอกต่างมีศรัทธาในการถือศีลอดอย่างเคร่งครัด ส่วนใหญ่มุ่งปฏิบัติศาสนกิจลักษณะนี้ด้วยความมุ่งมั่น และเชื่อว่าจะเกิดผลดีแก่ตนเองและสังคม ซึ่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติได้แก่ จะมีความสุขใจที่เกิดจากความหวังในชีวิตตามแต่อัลลอฮ์ สุขุขานะฮฺวะตะอะลาจาจะทรงโปรด เสริมสร้างให้เกิดศรัทธาต่อองค์อัลลอฮ์ สุขุขานะฮฺวะตะอะลาเนาแน่ยังขึ้น ช่วยให้จิตใจตนเอง จิตใจหนักแน่นไม่คล้อยตามอำนาจใฝ่ต่ำ หรือถือใจตนเองเป็นส่วนใหญ่เป็นการ อบรมขัดเกลาอุปนิสัยใจคอ และความประพฤติให้เป็นคนดี เช่น เห็นใจผู้ขัดสนยากจนที่ต้องประท้วงกับความหิวกระหาย เนื่องจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ สำนึกในความเสมอภาคของมนุษย์เพราะทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือยากจนต่างก็ต้องถือศีลอด เหมือนกัน นอกจากนี้แล้ว ยังเชื่อว่าการอดอาหารในช่วงเวลาถือศีลอดมีผลต่อร่างกายเพราะอวัยวะในการย่อยอาหารได้พักผ่อนในรอบวันอีกด้วย (สมคิด โพธิ์กระเจิน, 2545)

สำหรับผลดีต่อสังคม อันเกิดจากการถือศีลคณั้นชาวบ้านเชื่อมั่นว่า การถือศีลคณั้นเป็นการสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากการถือศีลคณั้นเป็นข้อกำหนดบังคับให้มุสลิมทุกคนทั้งร่ำรวยและยากจน มีฐานะตำแหน่งอย่างไรในสังคม ก็ต้องถือศีลคณั้นเหมือนกันหมด อันแสดงถึงความเสมอภาคของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยอัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮาเช่นเดียวกัน (สวัศดี เควีเลาะ, 2545) และมีหน้าที่ต้องเคารพยำเกรงต่ออัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮาเหมือน ๆ กันการถือศีลคณั้นทำให้คนร่ำรวยระลึกถึงและเห็นอกเห็นใจคนยากจนที่อดอยากหิวโหย เกิดจิตสำนึกที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจไมตรีต่อกันเสริมสร้างมิตรภาพและการอยู่ร่วมกันโดยสันติลดช่องว่างระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวย และเปิดโอกาสให้คนที่หลงผิดกลับใจ เริ่มต้นทำความดีใหม่ตามแนวทางของอัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลาฮา อันเป็นการช่วยสร้างสรรคสังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น (อับดุลฮาคีม มะกุดี, 2545)

การถือศีลคณั้นของชุมชนมุสลิมหนองจอกได้ปฏิบัติเช่นเดียวกับมุสลิมทั่วไปกล่าวคือ เมื่อถึงเดือนรอมฎอนและรับทราบจากการประกาศของสำนักจุฬาราชมนตรีว่าการถือศีลคณั้นจะเริ่มวันใด คนในชุมชนก็ปฏิบัติตามยกเว้นบุคคลที่มีลักษณะของงานในอาชีพที่ต้องใช้แรงงานมากและบุคคลที่ได้รับการยกเว้นตามบทบัญญัติของศาสนา ผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอก็จะสามารถบริโภคอาหารได้ตามปกติ แม้ในปัจจุบันคนในชุมชนหนองจอก จะต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก็ยังพบว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงถือปฏิบัติในเรื่องการถือศีลคณั้นอย่างเคร่งครัดตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่งจะได้พบเห็นในเดือนรอมฎอนทุกปี

2.5 การประกอบพิธีฮัจญ์

“ฮัจญ์” เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า การออกเดินทางในทางศาสนาหมายถึงการออกเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ นครมักกะฮ์ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ หรือเดือนที่ 12 ของปีทางศาสนาอิสลาม พิธีฮัจญ์เริ่มจากวันที่ 1 – 13 เดือนซุลฮิจญะฮ์

ชื่อเดือนทางจันทรคติ 12 เดือน คือ

- 1) มุฮัรรัม
- 2) ซอฟัร
- 3) รอบีอุลเอาวัล

- 4) รอบีอุลอาเคร
- 5) ยะมาคิลเอาวัล
- 6) ยะมาคิลอาเคร
- 7) รอย์บ
- 8) ชะอ์บาน
- 9) รอมฎอน
- 10) เซาวาล
- 11) ชุลเกาะห์คะห์
- 12) ชุลฮิจยะห์

ความสำคัญของการประกอบพิธีฮัจญ์ การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นพิธีทางศาสนาที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในเอกภาพของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และประวัติศาสตร์ของมนุษย์การประกอบพิธีนี้ยังแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเป็นพี่น้องกัน ยืนยันความศรัทธาที่ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์ทั้งหลายเป็นพี่น้องกัน เพราะมีผู้สร้างองค์เดียวกันคืออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา และมีประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษร่วมกัน ซึ่งได้แก่ อาดัมและฮาวา และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาสร้างขึ้น และมีหน้าที่เชื่อฟังคำสั่งของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาดุจศาสนาดาบรอฮิม ร่อซูลท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์ผู้เป็นตัวอย่างที่ดีงาม ในการแสดงความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระองค์แม้จะต้องสละชีวิตบุตรชายของตนตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีฮัจญ์มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบเดียวกัน โดยสวมใส่ผ้าขาวทุกคนเหมือนกัน ทั้งนี้เพศชายจะนุ่งห่มผ้าขาวที่ไม่มีการเย็บ จำนวน 2 ผืนเท่ากัน ส่วนเพศหญิงจะนุ่งห่มชุดปกคิสีขาวหรือสีดำ จุดมุ่งหมายของการทำฮัจญ์จำแนกได้คือ

- 1) การบำเพ็ญฮัจญ์เป็นรૂก่นหนึ่งของรૂก่นอิสลามซึ่งมีความสำคัญมาก มุสลิมทุกคนที่มีความสามารถ จำเป็นต้องเดินทางไปทำพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชั่วชีวิตของตน (ชลาบุทท ธรรมชารีย์, 2545) โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการด้วยกันกล่าวคือ

2) เป็นการยืนยันถึงศรัทธาที่มีต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา เพราะบุคคลนั้น ๆ ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปเป็นระยะทางไกล และเป็นเวลานาน ทั้งบุคคลอันเป็นที่รักไว้เบื้องหลัง ทั้งการงานประจำ นับเป็นการเสียสละอย่างหนึ่งเพื่อภารกิจทางศาสนา

3) เป็นการรวมพี่น้องมุสลิมทั่วไปให้มารู้จักกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเห็นอกเห็นใจกัน ภายใต้พระเจ้าองค์เดียวกัน ปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบเดียวกัน แสดงถึงความ เป็นเอกภาพของมุสลิมทั่วโลก เสริมสร้างความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพี่น้องมุสลิม

4) เพื่อความเสมอภาคในหมู่มนุษยชาติ บุคคลทุกคนฐานะเท่าเทียมกัน เมื่ออยู่ต่อหน้าอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสายตาของพระองค์ ไม่มีใครยิ่งใหญ่กว่าใคร ผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้จริงคืออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ทุกคนนมัสการพระองค์ในเสื้อผ้าอาภรณ์ที่เหมือนกัน กระทำทุกสิ่งทุกอย่างต่อพระองค์เหมือนกัน ดังนั้นบุคคลที่ก่อกวนจากการทำฮัจญ์ไม่ควรมีความเยอหยิ่งจองหอง เพราะการทำฮัจญ์ไม่ได้หมายความว่า ตนดีกว่า หรือใกล้ชิดพระองค์มากกว่าบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้ไป

คุณสมบัติของบุคคลที่ทำฮัจญ์ คนที่สามารถจะประกอบพิธีฮัจญ์ได้นั้น จะต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ต้องเป็นผู้มีอิสระ มีกำลังทรัพย์เพียงพอ มีสุขภาพแข็งแรง บุคคลที่ไม่มีคุณสมบัติไม่สามารถไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ได้ในระหว่างที่ประกอบพิธีฮัจญ์ จะต้องสำรวจตนต่อองค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา โดยไม่ปฏิบัติสิ่งใดที่เป็นการฝ่าฝืนคำสั่งของพระองค์

สิ่งที่มุสลิมพึงปฏิบัติในการประกอบพิธีฮัจญ์ ในการประกอบพิธีฮัจญ์นั้น มุสลิมทุกคนจะต้องมีการสำรวจตนจากความชั่ว และการสำรวจต่ออัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ไม่โอ้อวดต่อผู้อื่นในลักษณะของการยกตนข่มท่านเมื่อได้ประกอบพิธีฮัจญ์ มาแล้วเพราะมิใช่พระประสงค์ของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ตรงข้ามพระองค์ให้มนุษย์ระลึกอยู่เสมอว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียม การปฏิบัติสิ่งใดที่ตรงข้ามกับพระประสงค์ของพระองค์ ถือเป็นการละเมิดฝ่าฝืน ย่อมได้รับการลงโทษจากองค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา เป็นการตอบแทนบุคคลในประกอบพิธีฮัจญ์ ด้วยความ

บริสุทธิ์ใจคืออ่อนน้อมยอมมอบต่ออัลลอฮ์ สุภานะฮฺวะตะอาลาอย่างแท้จริง ย่อมได้รับสวรรค์เป็นการตอบแทน

นางสายสุนี สมันเลาะ ครูในโรงเรียนสอนศาสนา ได้เล่าว่าคนในชุมชนที่มีความพร้อมทั้งทางด้านการเงิน สุขภาพ และไม่มีข้อห้ามทางศาสนาก็จะนิยมไปประกอบพิธีฮัจญ์ เพราะถือว่าเป็นการไปประชุมพบปะกับชาวมุสลิมในระดับนานาชาติ เช่นเดียวกับการไปละหมาดวันศุกร์ที่มีสยิดเป็นการประชุมในระดับมุแกม (หมู่บ้านหรือชุมชน) วันอิคคนในหลาย ๆ มัสยิดมาประชุมกัน ดังนั้น การไปประกอบพิธีฮัจญ์จึงเป็นการประชุมในระดับกว้าง ในการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ผู้ชายจะเป็นผู้ปกครองผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงไม่สามารถเดินทางไปคนเดียวได้ ถึงแม้ว่าหญิงคนนั้นจะมีฐานะดี มีสุขภาพดีก็ตาม สำหรับผู้ชายที่สามารถเป็นผู้ปกครองผู้หญิงก็จะต้องมีความเกี่ยวพันกันในครอบครัวเช่น

บุคคลอยู่ในลำดับที่ 1 คือ พ่อ ปู่ หรือตา

บุคคลอยู่ในลำดับที่ 2 คือ สามี

บุคคลอยู่ในลำดับที่ 3 คือ ลูก

บุคคลอยู่ในลำดับที่ 4 คือ พี่ชาย น้องชาย

บุคคลอยู่ในลำดับที่ 5 คือ อา หรือ น้ำ ที่เป็นผู้ชาย

หรือในกรณีไม่ใช่บุคคลในครอบครัวก็ต้องเป็นผู้ชายอยู่ในฐานะที่จะมาแต่งงานกับหญิงคนนั้นไม่ได้ เช่น ลูกเขย ลูกเลี้ยง ฯลฯ และผู้ชายหนึ่งคนก็สามารถเป็นผู้ปกครองให้กับสตรีได้ถึงสิบคน

ชาวมุสลิมชุมชนหนองจอกมีความเชื่อตามคำสอนของศาสนาว่า คนที่มีโอกาสไปประกอบพิธีฮัจญ์ แล้วกลับมาในชุมชนของตนเองและประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ก็จะถือว่าเป็นคนบริสุทธิ์เหมือนทารกแรกเกิด ซึ่งถ้าก่อนไปประกอบพิธีฮัจญ์เคยมีความผิด ความผิดเหล่านั้นก็จะถูกยกเลิกไปหมด ดังนั้น คนที่กลับมาจากประกอบพิธีฮัจญ์ส่วนใหญ่จึงตั้งหน้าตั้งตาประกอบแต่ความดี

ในกรณีที่คนมีฐานะร่ำรวยแต่ไม่ยอมไปประกอบพิธีฮัจญ์ก็ถือว่ามิบาปจนกระทั่งเสียชีวิตไปแล้วบาปนั้นก็ยังคงอยู่กับทายาทในครอบครัว ซึ่งทายาทคนใดคนหนึ่งจะต้องรับผิดชอบในการไปประกอบพิธีฮัจญ์แทน บาปนั้นจึงจะหมดไป

จริยธรรมอิสลามในชุมชนหนองจอก

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสอบถามจากชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกถึงกระบวนการการถ่ายทอดจริยธรรมอิสลามในชุมชน เช่น อิหม่าม ครูสอนศาสนา ข้าราชการ ครู พ่อค้า ชาวบ้าน ฯลฯ เพื่อจะได้ทราบถึงการถ่ายทอดจริยธรรมอิสลามในชุมชน ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

แม่เป็นบุคคลคนแรกที่จะต้องคอยอบรมดูแลลูกๆ พร้อมทั้งสอนเกี่ยวกับจรรยา มารยาทที่ดีงาม จึงถือว่าแม่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นครูคนแรกของลูก บางครอบครัวได้ปลูกฝังจริยธรรม โดยการร้องเพลงกล่อมเด็กซึ่งเนื้อเพลงที่ใช้ขับกล่อมก็คือ คำกล่าวปฏิญาณตน แล้วนำมาใส่ทำนองร้องเอื้อนให้ลูกฟังตั้งแต่ลูกอยู่ในท้องแม่ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาจึงคุ้นเคยกับสิ่งที่ได้ถูกปลูกฝังมาพร้อม ๆ กับการเกิด

นางสายสุณี สมันเลาะเล่าว่า มีสาวกคนหนึ่งถามศาสดาเป็นคำถาม ดังนี้

สาวกถามครั้งที่ 1: “ใครที่ลูกควรทำความดีให้กับท่านมากที่สุด”

ศาสดาตอบ : “แม่”

สาวกถามครั้งที่ 2: “ใครที่ลูกควรทำความดีให้กับท่านมากที่สุด”

ศาสดาตอบ : “แม่”

สาวกถามครั้งที่ 3: “ใครที่ลูกควรทำความดีให้กับท่านมากที่สุด”

ศาสดาตอบ : “แม่”

สาวกถามครั้งที่ 4: ท่านศาสดาจึงตอบว่า “พ่อของท่าน”

จากคำตอบนี้จึงทำให้มองเห็นว่าแม่มีความสำคัญมากกว่าพ่อถึง 3 เท่า นั่นก็คือ 1) การอุ้มท้อง 2) การให้นมบุตร 3) การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก ซึ่งแม่จะต้อง อบรมดูแล จนกระทั่งลูกออกไปสู่สังคมภายนอก คือโรงเรียน (หลังจากอายุ 7 ขวบ) จากนั้นจึงเป็นภาระของพ่อที่จะต้องทำงานหารายได้เลี้ยงดูต่อไป

ครอบครัวส่วนใหญ่จะสอนให้เด็กกล่าวนามพระเจ้าตั้งแต่เด็กเริ่มพูดได้ เช่น รู้จักกล่าวคำว่า “อัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลา” “นบีมุฮัมมัด” “อัสลามุอะลัยกุม” (ขอสันติสุขจงมีแก่ท่าน) “ลาอิลาฮาอิลัลลอฮ์” (ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลา) และคำพูดที่ดีอื่น ๆ เพื่อจะทำอะไรก็ตามจะต้องกล่าวนามของพระเจ้า

เจ้าเสมอ นอกจากนี้แล้วยังสร้างบรรยากาศแบบอิสลามในครอบครัว เช่น การฝึกให้เด็กรู้จักการปฏิบัติละหมาด โดยเฉพาะครอบครัวที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเวลาละหมาด ก็จะต้องละหมาดพร้อม ๆ กับลูกถึงแม้ว่าลูกจะยังเป็นเด็กอยู่ก็ตาม (อามีนะ ยาสุลง, 2545)

มารยาทอิสลามในชุมชนหนองจอก

มุสลิมในชุมชนหนองจอกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทอิสลามหรือจริยธรรมอิสลามในชีวิตประจำวัน โดยเป็นไปตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม ดังนี้

1. มารยาทต่อบิดามารดา

ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอกได้อบรมลูกหลานว่าบิดามารดาเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อลูกรองลงมาจากอัลลอฮ์ สุบฮานะฮะฮะตะอะลา ด้วยเหตุผลหลายประการดังที่กล่าวมาแล้วดังนั้นลูกจึงควรรักเคารพและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ด้วยความอ่อนน้อม ดูแลเมื่อบิดามารดา แก่เฒ่าและในเวลาเจ็บป่วย ที่สำคัญที่สุดต้องหมั่นขอพรให้บิดามารดาเสมอ โดยเฉพาะกับแม่อิสลามต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษเนื่องจากบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญในการเลี้ยงดูลูก (มรัยัม ฮับมุซอ, 2545)

2. มารยาทในการรับประทานอาหาร

ในการรับประทานอาหารทุกคนจะต้องกล่าวนามของพระเจ้าก่อนว่า “อัลลอฮุมมาวาริกลานา ฟิมารอซกตะนา วะกินาอะฮะฮันนารบิสมิลาห์” (โอ้อัลลอฮ์ สุบฮานะฮะฮะตะอะลาขอพระองค์ทรงโปรดประทานความเจริญในสิ่งที่พระองค์ทรงประทานเป็นรัศกีแก่เราและขอพระองค์ทรงปกป้องเราให้พ้นจากไฟนรกด้วยเถิด” (ไมมูนะ สมันละ, 2545) เวลารับประทานอาหารต้องรับประทานอาหารช้า ๆ ไม่มูมมาม เคี้ยวให้ละเอียดก่อนกลืน โดยเฉพาะการใช้มือหยิบอาหารเข้าปาก ต้องใช้มือขวาและคนในชุมชนมีค่านิยมในการรับประทานอาหารด้วยมือมากกว่าการใช้ช้อน ผู้ใหญ่จะสั่งสอนเด็ก ๆ ว่าควรรับประทานอาหารให้หมดจานเพราะถ้าเหลือไว้ก็จะเป็นอาหารของชัยฏอน (มารร้าย)

3. มารยาทในการพบปะกัน

เมื่อมุสลิมพบกันให้กล่าวสวัสดีซึ่งกันและกันพร้อมทั้งสัมผัสมือกัน การสัมผัสมือจะนิยมสัมผัสด้วยมือขวา แล้วทักทายว่าอัสสลามูอะลัยกุม (ขอสันติสุขได้ มีแก่ท่านทั้งหลาย) และผู้ถูกทักทายก็จะกล่าวตอบว่า ว่าอะลัยกุมุสสลาม (และขอความสันติสุข ได้ประสบแก่ท่านทั้งหลาย) (คอรอมาน เควีเลาะ, 2545) ผู้วิจัยได้สังเกตเห็น คนในชุมชนได้กล่าวสวัสดีซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ แม้แต่เด็กเล็กๆเมื่อพบกับผู้อื่น ก็จะปฏิบัติเช่นนี้ทุกครั้งไป

4. มารยาทเกี่ยวกับการเข้ามัสยิด

มัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติบูชาต่ออัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลา (การเคารพภักดีต่อพระเจ้า) ผู้ที่เข้ามัสยิดต้องปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ซึ่งคนในชุมชนจะก้าวเท้าขวาเข้ามัสยิด แล้วกล่าวขอพรว่า “อัลลอฮุมมัฟตะหฺลี อับวาบะเราะหฺมะติก” (ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลา ขอพรและความสุขให้มีแก่ท่าน ร่อซูลุลลอฮ์ โอ้อัลลอฮ์ สุบฮานะฮฺวะตะอะลาโปรดเปิดประตูแห่งความเมตตาให้ฉันด้วย) หลังจากนั้นก็ละหมาดตะฮียะตุลมัยิด 2 ร็อกอะฮ์ จึงนั่งลงและต้องอยู่ในอาการสำรวมไม่ส่งเสียงดังแล้วอ่านหนังสืออัลกุรอาน หรืออ่านบทเรียน เมื่อจะออกจากมัสยิดก็ให้ก้าวเท้าซ้าย เนื่องจากเป็นการลาจากสถานที่อันประเสริฐ (รอซีคะห์ ทรงศิริ, 2545)

5. มารยาทต่อเพื่อนบ้าน

มุสลิมในชุมชนหนองจอกรู้จักสนิทสนมกันดีทุกครอบครัว ดังนั้นเพื่อนบ้านจึงเปรียบเสมือนญาติพี่น้อง ทุกครอบครัวจึงดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงความยินดีเมื่อเพื่อนบ้านได้รับสิ่งดี และแสดงความเสียใจหรือปลอบใจในยามทุกข์ เมื่อครอบครัวใดมีงานบุญหรือทำงานก็มีการช่วยเหลือกัน ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “เอาแรง” (เสาวนีย์ มีมุซอ, 2545) และในกรณีที่มีแขกมาเยี่ยมที่บ้าน ชาวบ้านก็จะรีบต้อนรับจับผู้ให้ดีที่สุดเท่าที่ทำได้ เพราะถือວ່านำความเจริญมาสู่บ้านของตนเอง ในการต้อนรับแขกนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเห็นการชงชาต้อนรับแขกจากการสอบถามชาวบ้านทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการชงชานี้ คงได้รับอิทธิพลมาจากประเทศชาอูคีอาระเบียเนื่องจากการไปประกอบพิธีฮัจญ์ของชาวไทยมุสลิมและคาดว่าน่าจะปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยที่บรรพบุรุษอาศัยอยู่ปัตตานี (สุรียา สุจรีต, 2545) ซึ่งคนในชุมชนบางบ้านยังถือปฏิบัติอยู่ โดยจะนำใบชา

จากอาหารมาต้มแล้วปรุงเองเพื่อเลี้ยงรับรองแขกซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมุสลิมที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

6. การออกจากบ้านและการกลับเข้าบ้าน

ก่อนออกจากบ้านให้กล่าวว่า “บิสมิ้ลลาฮิ ต่าวักกัลตุ อ่าลลลอฮิ ลาเฮอะ ลาอาลา ต่าวักกัลตุ อี้ลลา บิ้ลลาฮ์” (ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลา ซ้าฟเจ้าขอความคุ้มครองจากพระองค์ ซึ่งไม่มีพลังกำลึงใด ๆ ที่จะปกป้องข้าพระองค์ได้นอกจากองค์อัลลอฮ์ ศุบฮานะฮฺวะตะอะลาองค์เดียวเท่านั้น) และเมื่อกลับเข้าบ้านชาวบ้านในชุมชนจะต้องกล่าวขอพรจากพระเจ้าว่า “อัลลอฮุมมา อินนี อัสอ่าลู่ก่า ค็อยร็อลเมาลิฮิ ว่าค็อยร็อลมัคร็อนญิ บิสมิ้ลลาฮิ ว่าลัจญ์นา ว่าบิสมิ้ลลาฮิ ค็อร็อยญ์นา ว่าอะลาร็อบบินา ต่าวักกัลลา” (ชลาฮุทฺ ธรรมชาวี, 2545) นอกจากนี้แล้วชาวบ้านยังได้เล่าว่า ก่อนจะออกจากบ้านให้ก้าวเท้าขวา (เป็นสิ่งที่ศาสดาได้กำหนดไว้ให้ปฏิบัติ) และเมื่อกลับเข้าบ้านก็ต้องก้าวด้วยเท้าขวาเช่นกัน ในเวลาโพล้เพล้หรือตอนพลบค่ำชาวบ้านจะไม่นิยมให้ลูกหลานออกจากบ้านในช่วงเวลานั้นเนื่องจากเป็นเวลาของชัยฏอนกำลังออกมาวุ่นวายและอาจจะทำอันตรายให้กับคนได้ หากมีธุระจำเป็นจริง ๆ ก็ต้องรอให้ผ่านเวลานั้นไปก่อน

ค่านิยมของคนในชุมชน

1. ค่านิยมด้านวัตถุ

1.1 ค่านิยมการปลูกสร้างบ้านเรือน

ชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกเล่าว่าการปลูกสร้างบ้านเรือนนั้นค่านิยมปลูกเป็นทรงปั้นหยา (บ้านที่มีหลังคาหักมุมค่อนข้างเป็นที่นิยมจัดรีสและที่เหลื่อมผืนผ้าหลังคาจะเทปัดลาดลงมาทั้งสี่ด้าน ซึ่งลักษณะไม่ใช่หน้าจั่ว บางทีจะมีหน้ามุขอยู่หน้าบ้าน) หรือทรงสูงซึ่งขนาดของบ้านบ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เป็นเจ้าของบ้าน ลักษณะของบ้านมีทั้งบ้านชั้นเดียวและสองชั้น ไม่นิยมกันห้องจึงเห็นเป็นห้องใหญ่ ๆ กว้างขวางสะดวกในการต้อนรับแขก ตกแต่งบ้านด้วยการทาสีน้ำมันสนจึงทำให้เห็นเป็นสีแดงออกน้ำตาล สำหรับพื้นบ้าน (ในกรณีบ้านชั้นเดียว) นิยมปลูกระดับเดียวกับพื้นดิน ถ้าเป็นบ้านของเกษตรกรในบริเวณบ้านจะมีสวนผลไม้ พืชผักสวน

ครัว มีลานกว้างสำหรับตากข้าวหรือพืชผลต่างๆ บางครอบครัวมีบ่อเลี้ยงปลาที่สำหรับเก็บเครื่องมือเกษตรไว้ข้าง ๆ บ้าน หอน้ำห้องส้วมอยู่นอกบ้านในส่วนที่เป็นบริเวณบ้านชาวบ้านจะเรียกเป็นภาษาพื้นบ้านว่า “กบาลบ้าน” (สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า หัวหรือใจกลางของบ้าน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีบริเวณกว้าง และประโยชน์ใช้สอยมาก) และมีโรงสำหรับเก็บผลผลิตในบริเวณบ้านด้วย (สุวินัย สมันเลาะ, 2545)

ภาพที่ 3 การปลูกบ้านที่มีหลังคาทรงปั้นหยา

ในปัจจุบันพบว่า การปลูกสร้างบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ลักษณะของบ้านทรงไทยและเรือนทรงปั้นหยา มีน้อยเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจจึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนนิยมปลูกบ้านทรงสเปนหลังคาหน้าจั่ว นิยมปลูกบ้าน 2 ชั้น แต่ถ้าเป็นบ้านชั้นเดียวก็จะยกพื้นสูงประมาณ 2 – 3 ชั้นบันไดเพื่อป้องกันน้ำท่วมและสัตว์มีพิษเข้าบ้าน ในตัวบ้านก็จะมีการกั้นห้องหลายห้อง จึงทำให้ขนาดของห้องภายในบ้านเล็กลงมีห้องน้ำห้องส้วมอยู่ในตัวบ้าน ตัวบ้านนิยมทาสีหลากหลายเพื่อความสวยงาม ชาวมุสลิมสมัยใหม่นิยมสร้างโรงจอดรถไว้ข้าง ๆ บ้าน ผู้วิจัยพบว่าบางครอบครัวต้องขายที่ดินเพื่อนำเงินมาปลูกบ้านแบบใหม่ และซื้อรถยนต์ไว้ใช้สอยเพื่อสนองความต้องการในด้านความสะดวกสบายในสภาพสังคมปัจจุบัน รวมทั้งไม่นิยมทำรั้วกั้นบ้านเนื่องจากลักษณะการปลูกบ้านยังรวมกันอยู่เป็นกลุ่มญาติ ดังนั้นบ้านที่ต้องมีเขตกันจึงนิยมกันด้วยแนวต้นไม้ เช่น กอไผ่ มะม่วง มะพร้าว เป็นเขตกันแทนรั้ว

1.2 ค่านิยมในเรื่องการแต่งกาย

ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกทั้งหญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะคนในวัยหนุ่มสาวซึ่งต้องมีการพบปะติดต่อกับสัมพันธ์กับสังคมภายนอก กล่าวคือ คนรุ่นใหม่ต้องไปทำงานและไปศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งเดิมบรรพบุรุษในชุมชนประกอบอาชีพทำนา ในปัจจุบันประกอบอาชีพต่างๆ มากขึ้น เช่น รับราชการ พนักงานบริษัทและพนักงานโรงงาน ฯลฯ จึงทำให้รูปแบบของการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของอาชีพ กล่าวคือ ผู้ชายที่ประกอบอาชีพนอกบ้านจะแต่งกายตามลักษณะของงานที่ทำ ส่วนคนที่ทำนา ทำสวน หรือผู้สูงอายุจะนุ่งผ้าโสร่ง มีผ้าคาดเอวหรือพาดบ่า สำหรับผู้ที่ไปทำงานนอกบ้าน เวลาละหมาดก็จะสวมเสื้อผ้าซุนั้น โดยนำเอาผ้าขาวมาปูพื้นที่จะทำการละหมาด เมื่อกลับถึงบ้านก็จะนิยมนุ่งผ้าโสร่งสวมเสื้อแขนยาว สวมหมวก สำหรับการละหมาด ในตอนเย็นหรือค่ำตามบทบัญญัติของอิสลาม

สำหรับผู้หญิงมีลักษณะการแต่งกายตามสมัยนิยมเช่นเดียวกับผู้ชาย ในกรณีที่ออกไปทำงานนอกบ้าน และผู้ที่ทำงานอยู่กับบ้านก็จะนุ่งผ้าโสร่งหรือผ้าถุงยาว กรอมเท่าเหมือนกับคนในสมัยก่อน เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า สตรีมุสลิมในชุมชนหนองจอกนิยมการคลุม “ฮิญาบ” (ฮิญาบ เป็นคำสั่งของอัลลอฮ์ ซึ่งสตรีมุสลิมถือเป็น

ว้ายิบ หมายถึงสิ่งจำเป็นละทิ้งมิได้) ดังนั้นจึงพบว่าสตรีมุสลิมในชุมชนหนองจอกตั้งแต่ วัยเด็กคือ เริ่มเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก็จะแต่งกายโดยการ อีญาบเสมอ โดยเฉพาะเวลาออกนอกบ้าน ไปปฏิบัติศาสนกิจ หรือแม้กระทั่งเมื่อมีผู้ชายแปลกหน้ามา ที่บ้าน โดยผู้ชายเหล่านั้นไม่ใช่ มะหฺรอม (มะหฺรอม หมายถึง ผู้ชายที่แต่งงานกับเรา ไม่ได้) ส่วนหนึ่งที่สตรีมุสลิมในชุมชนยึดคือ การแต่งกายที่ไม่ขัดต่อหลักปฏิบัติคือ ต้อง ปกปิดสิ่งอันพึงสงวน เช่น ไม่สวมกางเกงขาสั้น ไม่สวมเสื้อไม่มีแขน ถึงแม้ว่าการ ประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบันอาจพบความเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรม สมัยใหม่บ้าง แต่สตรีมุสลิมส่วนหนึ่งก็แต่งกายโดยมีความเป็นเอกลักษณ์ของมุสลิมและ อยู่ในขอบเขตของหลักปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลาม

ภาพที่ 4 การแต่งกายของมุสลิมในชุมชนหนองจอก

1.3 ค่านิยมในการรับประทานอาหาร

มุสลิมในชุมชนหนองจอกมีค่านิยมเกี่ยวกับการรับประทานอาหารและเครื่องคัม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของมุสลิมและเป็นที่ยึดมั่นดีของผู้ที่นับถือศาสนาอื่นที่เด่นที่สุด คือการที่มุสลิมไม่บริโภคสุกร และปฏิบัติตามข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภคอาหารดังนี้

- 1) ต้องบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย ไม่บริโภคอาหารที่ให้โทษและจะต้องกล่าวขอบคุณอัลลอฮ์ ที่ประทานอาหารเหล่านั้นมาให้ด้วยการทำดีทั้งกาย วาจา และใจ
- 2) ไม่บริโภคสัตว์ที่ตายในอาการต่างๆ คือ ตายเอง ถูกรัดคอตาย ถูกตีจนตาย พลัดตกจากที่สูงตาย ชนกันตาย เพราะสัตว์ที่ตายเองมักเป็นสัตว์ที่สุขภาพไม่ดีอาจเป็นโรคที่เป็นอันตรายแก่มนุษย์ และสัตว์ที่ตายในอาการต่างๆดังกล่าว ตายโดยไม่ผ่านการกล่าวนามของพระเจ้าก่อน
- 3) ไม่บริโภคเลือดของสัตว์ทุกประเภท ถือว่าการเอาเลือดสัตว์มาทำเป็นอาหารเป็นสิ่งต้องห้ามเพราะไม่สะอาด ทั้งเลือดยังเป็นแหล่งรวมโรคร้ายต่างๆของสัตว์เหล่านั้น
- 4) ไม่บริโภคสุกร หรือ อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของสุกร
- 5) ไม่บริโภคสัตว์ที่ตายโดยไม่ผ่านการเชือดให้เลือดไหล และกล่าวนามพระเจ้า อาหารที่มุสลิมชุมชนหนองจอกจะบริโภคต้องผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดตามศาสนบัญญัติ
- 6) ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ที่ไม่ได้ผ่านการฆ่าโดยมุสลิม เพราะถือว่าไม่ผ่านการกล่าวนามพระเจ้า และไม่ผ่านการทำความสะอาดตามศาสนบัญญัติ
- 7) ไม่บริโภคสัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บต่างๆ รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลาน
- 8) ไม่ใช้ภาชนะต่างๆ เช่น แก้วน้ำ จานชาม ฯลฯ ร่วมกับผู้ต่างศาสนา
- 9) ไม่ดื่มเครื่องดื่มประเภทมีนเมาทุกชนิด หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับมุสลิมชายหญิงทุกคน (สายสุนี สมันเถาะ, 2545)

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติทางศาสนาอิสลามก็ไม่ห้ามอย่างเด็ดขาด หากถึงคราวจำเป็นหรือเกิดภาวะคับขัน ไม่มีอาหารอื่นบริโภคซึ่งจะเป็นอันตรายถึงชีวิตศาสนาก็อนุญาตให้บริโภคอาหารที่ต้องห้ามได้ มุสลิมชุมชนหนองจอกจึงได้ยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งในบ้านและนอกบ้าน

การประกอบอาหารของคนในชุมชน นิยมใช้กะทิเป็นส่วนประกอบเกือบทุกชนิดทั้งอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน และอาหารที่ใช้ในงานบุญก็จะใส่กะทิและเครื่องเทศจำนวนมากๆ ในการปรุงอาหาร อาหารที่ใช้ในงานบุญ เช่น แกงมัสมั่น แกงกุ่ม่า แกงคารจา (แกงเปรี้ยว ใส่ใบคารจา เป็นต้นไม้ที่นำมาจากอินเดีย นำใบมาใส่แกง) แกงจะมอและแกงสุลง (มาจากภาษามลายู มีลักษณะคล้ายกับแกงเผ็ด มีกะทิเป็นส่วนประกอบ แต่ใช้เครื่องในแทนเนื้อสัตว์) ซุปหางวัว ผัดบางอย่างก็ใส่กะทิ เช่น ผัดวุ้นเส้น ส่วนข้าวที่นิยมในงานบุญ คือ ข้าวมัน ข้าวหมก ข้าวมักตุม (ข้าวที่หุงแบบประเทศอาหรับ โดยผสมเครื่องเทศและหญ้าฝรั่งที่เป็นสีเหลืองแทนขมิ้น) นอกจากอาหารและข้าวแล้ว ขนมหวานก็เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในงานบุญ และการจัดอาหาร ขนมหวานนี้ จะเป็นการบ่งบอกถึงฐานะของเจ้าของงาน คือถ้าเป็นคนที่มีฐานะดีก็จะจัดขนมหวานแต่ละครั้ง 16-20 ชนิดในงาน โดยจัดใส่ภาชนะให้สวยงาม เช่น ทองหยอด เม็ดขนุน ฝอยทอง สังขยา ขนมหม้อแกง ขนมชั้น โรตีสเฒ่า บางครอบครัวก็จัดผลไม้มาพร้อมกับขนมหวานด้วย ซึ่งคนในชุมชนได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ถ้าเป็นวัฒนธรรมในการจัดอาหารสำหรับงานบุญของมุสลิมแบบเดิมจะมีผลไม้ในบางโอกาสเฉพาะงานพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การจัดผลไม้เจ็ดสิ่ง แต่ปัจจุบันเมื่อคนในชุมชนได้ไปพบปะสังสรรค์กับคนภายนอก จึงรับเอาค่านิยมในการจัดผลไม้พร้อมกับขนมหวานในงานแต่งงานบางบ้านด้วย

คนในชุมชนหนองจอกเล่าว่า ย่านชุมชนคู่เป็นย่านที่มีชื่อเสียงในด้านการทำอาหารและขนมต่างๆ โดยเฉพาะ การแช่อิ่ม เช่นการแช่อิ่มของเผ็ด ของเปรี้ยว ของขม จำพวกมะดัน เขียวไข่กา(มีลักษณะเป็นเถาไม้เลื้อย ลูกกลม มีรสฝาด) ฟัก มะละกอบอระเพ็ด พริก ซึ่งอาหารประเภทแช่อิ่มนี้ทำรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ดีอีกอย่างหนึ่ง (โนริยะห์ ทรัพย์สมาน, 2545)

อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

1) แกงกรม่า เครื่องปรุงประกอบ

พริกสด หอม กระเทียม จิง เครื่องแกงกรม่าชนิดผง นมสด เนยเหลว
อย่างดี ผักชี กะปิ น้ำปลา

วิธีทำ

โขลกเครื่องแกงทั้งหมดรวมกัน โดยให้หัวหอมมากกว่ากระเทียม
แล้วนำเครื่องแกงที่ได้มาหมักกับเนื้อและนม (การหมัก คือ การคลุกเข้าด้วยกัน) ใส่หอม
เจียวและหมักไว้ประมาณ 1-2 ชั่วโมง ผัดเครื่องแกงที่หมักไว้กับเนยโดยเติมนมหรือ
มะนาว ที่เพื่อให้มีรสเปรี้ยวและให้มีรสเค็มไม่ให้หวานมาก เมื่อปรุงรสได้ที่ให้เติม
หอมเจียว

2) แกงสุลง เครื่องปรุงประกอบด้วย

น้ำพริกแกงเผ็ดไม่ใส่ลูกผักชี เนื้อวัวหรือไก่ มะเขือเปราะ ใบมะกรูด
โหระพา กะทิ กะปิ น้ำปลา

วิธีทำ

นำกะทิตั้งไฟผัดพริกแกงพอสุกโดยไม่ให้แตกมัน นำเนื้อหรือไก่ลงไป
ผัดพอสุกใส่มะเขือเปราะ ใบมะกรูด โหระพา ปรุงรสด้วยการเติมน้ำปลาดีให้มีรส
ตามความต้องการ (เทคนิคของแกงคือใส่น้ำปลาดี)

3) แกงคารจา (แกงเปรี้ยว) เครื่องปรุงประกอบด้วย

เครื่องเทศ กะทิ น้ำปลา ใบคารจา (มีกลิ่นฉุน ซ่า มีรสเปรี้ยว) เครื่อง
ในวัวหรือไก่วิธีทำนำกะทิตั้งไฟผัดน้ำพริกพริกหอม นำเครื่องในวัวลงไปผัดพร้อมทั้งใส่
ใบคารจาใส่ผัก (เป็นผักรวมหลายชนิดแต่ไม่ใช่โหระพา) ปรุงรสตามชอบใจ

4) แกงมัสหมัน เครื่องปรุงประกอบด้วย

พริกแห้ง หอม กระเทียม ผงมัสหมัน ลูกผักชี ยี่หระ ลูกกระวาน จิงกะปี น้ำปลา มันเทศ หรือมันฝรั่ง (อาจใช้สับปะรด หรือ หน่อไม้) เนื้อวัว หรือเนื้อไก่

วิธีทำ

นำกะทิตั้งไฟเคี่ยวให้แตกมัน นำกะทิที่แตกมันผัดกับเครื่องแกง แล้วใส่เนื้อหรือไก่ลงไปผัดต่อประมาณ 1 ชั่วโมง พอเนื้อเปื่อยได้ที่ ใส่หอมแดงในขณะที่ยังผัด แล้วสังเกตดูว่าถ้าหัวหอมเปื่อย แล้วจึงใส่ผัก ปรุงรสตามชอบใจ

5) ซุป เครื่องปรุงประกอบด้วย

เนื้อวัว หรือหนังวัว มะเขือเปรี๊ยะ(มะเขือเทศ) ผักชี หอมเจียว มะนาว พริกชี้หนู เกลือ

วิธีทำ

นำฟางมาสุมวัวทั้งตัวจนหนังตั้ง ขูดหนัง (ขูดขณะที่หนังอยู่บนตัววัว) นำหนังไปเผาไฟ (หรือหาง) นำหนังหรือหางที่เผาไฟแล้วไปต้ม ประมาณ 2-3 ชั่วโมง เทน้ำทิ้งใส่น้ำใหม่ ใส่รากผักชี มะเขือเทศ ใส่เกลือเคี่ยวต่อจนได้ที่ แล้วจึงปรุงรส ตามใจชอบ

6) ข้าวหมก เครื่องปรุงประกอบด้วย

พริกสด หอม กระเทียม จิง ขมิ้น ผักชี เครื่องแกงกุรมา นมสด มะขาม หรือมะนาว หญาฝรั่ง ข้าว น้ำปลาดี

วิธีทำ

นำน้ำใส่หม้อเคี่ยวเนื้อหรือไก่กับเครื่องแกงกุรมา ปรุงและชิมรสเมื่อได้รสตามต้องการแล้วนำน้ำข้าวไปหุงในหม้อที่เคี่ยวเนื้อ โดยใส่สัดส่วนข้าวและน้ำในอัตราส่วน 1 : 1 เมื่อเดือดใส่อยู่าฝรั่ง (หญ่าฝรั่ง เป็นเครื่องปรุงที่ใช้ผสมอาหารมีลักษณะ เป็นเส้นนำมาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย)

7) ข้าวบูรยานี (ข้าวมัดตูม) เครื่องปรุงประกอบด้วย

เหมือนกับเครื่องปรุงข้าวหมก

วิธีทำ

ผสมเนื้อข้าวหมกไว้ก้นหม้อ (โดยไม่ตั้งไฟ) ต้มน้ำใส่เกลือแล้วนำข้าวสารเทลงไปลวก ประมาณ 5 นาที นำข้าวที่ลวกแล้วมาโรยในหม้อซึ่งหมักไว้ไว้อยู่ก่อนแล้ว (ใช้ตะแกรงลวด) โรย 3 ถึง 4 ชั้น แล้วใส่หญ้าฝรั่นลงไป ปิดฝานำไปตั้งไฟแล้วรอนข้าวและไก่สุกดีจึงราไฟ ถ้าเป็นเนื้อพะ ตั้งไฟประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง ถ้าเป็นเนื้อวัว ตั้งไฟประมาณ 2 ชั่วโมง ถ้าเป็นเนื้อไก่ตั้งไฟประมาณ 1 ชั่วโมง ใส่หอมเจียวตั้งไฟประมาณ 5 นาที แล้วใช้ไฟอ่อนอีก 5 นาที ก่อนรับประทานโรยหน้าด้วยหอมเจียว

8) น้ำพริกตานี เครื่องปรุงประกอบด้วย

พริกสด มะพร้าวคั่ว กะทิ น้ำตาลปี๊ป น้ำมะขามเปียก น้ำปลาดี

วิธีทำ

นำพริกมาโขลกกับมะพร้าวคั่วให้ละเอียด ผสมเครื่องปรุงทุกอย่างเข้าด้วยกันแล้วนำมาตั้งไฟ ปรุงรสให้มีหวานนำ ลักษณะของน้ำพริกข้น

9) น้ำจิ้มแซก เครื่องปรุงประกอบด้วย

พริกแดง ใบผักชี มะเขือเทศ น้ำส้ม น้ำตาล เกลือ

วิธีทำ

นำเครื่องปรุงมาโขลกรวมกันให้ละเอียด นำไปเคี่ยวพอเดือดปรุงรสตามชอบใจ

1.4 ค่านิยมในการรักษาโรค

ชาวมุสลิมชุมชนหนองจอกเป็นผู้ที่เคร่งครัดในการรักษาสุขภาพอนามัย รวมทั้งการเลือกรับประทานอาหารที่เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย และการละเว้นอาหารที่เป็นโทษต่อร่างกาย เช่น เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในสมัยอดีตเมื่อมีคนเจ็บป่วยนิยมไปรักษาที่หมอกกลางบ้านตามความเชื่อของคนในกลุ่มนั้นๆ หมอกกลางบ้านมี 2 ประเภท ประเภทแรก เรียกว่า หมอเสกเป่า ที่มีวิธีการรักษาผู้ป่วยดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ประเภทที่สอง เรียกว่า หมอกกลางบ้าน ชาวบ้านได้เล่าให้ผู้วิจัยทราบเกี่ยวกับวิธีการรักษาผู้ป่วยของหมอกกลางบ้านว่า จะรักษาเกี่ยวกับโรคกระดูก เช่น กระดูกแตก กระดูกหัก กระดูกคด กระดูกงอ โดยใช้น้ำมันในการรักษา และการดื่งกระดูกให้เข้าที่แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการรักษา หมอกกลางบ้านที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในสมัยนี้ คือ หมอที่อาศัยอยู่คลองซอย 11 ตำบลคลอง 10 แม้แต่การแพทย์สมัยใหม่เจริญแล้ว คนก็ยังนิยมไปรักษากระดูกกับหมอกกลางบ้านเช่นเดิม และเพิ่มจำนวนมากขึ้นทั้งคนในเขตหนองจอก และเขตอื่น การรักษาด้วยการเสกเป่าตามหลักอิสลาม ถือเป็นบาปใหญ่ที่สุด ถือเป็น การตั้งภาคีต่อพระเจ้า

1.5 ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา

1.5.1 ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาในอดีต

ประมาณ 60 ปีมาแล้ว มุสลิมในชุมชนหนองจอก ไม่นิยมให้สตรีเรียนหนังสือ เนื่องจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับการไปปะปนกับคนที่นับถือศาสนาอื่นซึ่งการจะนำไปสู่การแต่งงานกับคนนอกศาสนา การศึกษาของสตรีมุสลิมในหนองจอกเริ่มได้รับความนิยมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ยังคงเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่แต่ก่อนสตรีมุสลิมเรียนจบเพียงระดับการศึกษาภาคบังคับแล้วเรียนศาสนา และอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ส่วนเด็กผู้ชายนิยมศึกษาเล่าเรียนเฉพาะความรู้ศาสนาโดยจัดที่เรียนที่บ้าน โต๊ะครู (โต๊ะครู หมายถึง ผู้มีความรู้ทางศาสนาภาษาอาหรับและภาษามลายู) บางชุมชนมีโรงเรียนสอนศาสนาและมีการเรียนเต็มเวลา ปีศาจเรียนในช่วงฤดูการเริ่มทำนาและฤดูเก็บเกี่ยวข้าวชุมชนที่มีโรงเรียนสอนศาสนาและมีชื่อเสียงมากที่สุดคือชุมชนบ้านกระทุ่มราย ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนศาสนาวิทยาในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อการศึกษาภาคบังคับ จึงมีผู้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนจนจบการศึกษาที่กำหนดคนบางชุมชนมีความคิดก้าว

หน้าโดยช่วงเช้าจะเรียนการศึกษาภาคบังคับและช่วงเย็นจะต้องไปเรียนคัมภีร์อัลกุรอาน ที่มีสยิด บางชุมชนจัดให้เด็กเรียน ฟิรฎูอีน (หลักปฏิบัติศาสนกิจภาคบังคับของมุสลิม) ในตอนกลางคืน โดยมีความศรัทธาว่าทุกคนต้องเรียนตามวัฒนธรรมอิสลามจนสามารถ อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ได้จึงจะได้รับการยอมรับว่าเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์

ในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา โรงเรียนสอนศาสนาในชุมชนหนองจอกได้รับการฟื้นฟูให้มีบทบาทต่อการศึกษาคือของคนในชุมชนมากขึ้น เนื่องจากคนที่จบการศึกษาจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศในแถบตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย คูเวต เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เรียกว่า “โตะครู” หรือภาษาอาหรับเรียกว่า “อาห์ลิหม” มาเป็นผู้สอนในโรงเรียน

1.5.2 ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน

ปัจจุบันชุมชนที่สนับสนุนส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษามากที่สุด คือ มุสลิมในบ้านกระทุ่มราย โดยส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งแต่เดิมมีเพียงแห่งเดียวในอำเภอหนองจอก คือ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์มัธยม (เดิมชื่อโรงเรียนนูรัลอิสลาม) เปิดสอนระดับมัธยม 1-6 ในช่วงเวลาดังกล่าวนักเรียนหลายคนมารับการศึกษาระดับมัธยม 6 แล้วบิดามารดาได้ส่งเสริมให้ศึกษาต่อจนจบระดับมัธยม 8 และบางคนเรียนจนจบมหาวิทยาลัย ในยุคต่อมามุสลิมจากชุมชนบ้านกระทุ่มรายหลายคนได้เป็นมุสลิมรุ่นแรกของหนองจอกที่จบการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิต และจบการศึกษาระดับปริญญาเอก

โรงเรียนสอนศาสนาที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ คือ โรงเรียนศาสนวิทยากรทุ่มราย โรงเรียนอิสลามบูรณศาสตร์ และโรงเรียนศาสนศึกษา ซึ่งสอนเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ภาษาอาหรับ และภาษามลายูคนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษารอบคร้วถึงแม้ว่าจะเข้ารับการศึกษภาคบังคับของรัฐบาลก็ตาม บางครอบครัวที่มีบุตรหลานหลายคนก็จะแบ่งให้ลูก 1-2 คน มาศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนาโดยเฉพาะ ซึ่งมีหลักศรัทธาว่าผู้ที่ศึกษาทางศาสนาจะขอพรจากพระเจ้าได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษาทางศาสนา

เกี่ยวกับการศึกษาของสตรีมุสลิม พบว่าคนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาด้านศาสนา ภาษาอาหรับ และภาษามลายู ทั้งในประเทศและต่าง

ประเทศ มากขึ้น ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูง(ด้านภาษา)จะสามารถประกอบอาชีพนอกชุมชน ในสถานที่ราชการ หน่วยงานต่างๆ

ปัจจุบันคนมุสลิมในชุมชนหนองจอก อนุรักษ์การใช้ภาษามลายูและภาษาอาหรับ โดยการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ และนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนที่มีการสอนคล้ายปอเนาะ โดยสอนด้านศาสนา ภาษามลายู และภาษาอาหรับ (ประวัติดชาگیرี, 2545) ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในด้านค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น โรงเรียนศาสนศึกษา ตั้งอยู่ถนนมิตรไมตรี เขตหนองจอก มีนักเรียนประมาณ 170 คน ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถประกอบอาชีพเสริมโดยเป็นครูผู้สอนให้กับเด็กเล็กหลังเลิกเรียนจากโรงเรียนสามัญและมีความศรัทธาว่าจะได้รับผลบุญอีกด้วย และโรงเรียนอนุบาลสวนสันติ ของอาจารย์ ประวัติด ชาگیرี ตั้งอยู่ที่ 4/5 ถนนเรียบวารี เขตหนองจอก ครูผู้สอนเป็น ครูที่ผ่านการคัดเลือกจากคนที่มีความรู้ในด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีจำนวน 6 คนต่อนักเรียนประมาณ 100 คน ดำเนินการสอนตามแนววัฒนธรรมอิสลาม

จากที่นำเสนอมาในบทนี้จะเห็นได้ว่าชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอก ดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ศาสนากำหนดไว้คนส่วนใหญ่มีความศรัทธาและเคร่งครัดในการประกอบศาสนกิจซึ่งสังเกตได้จากการละหมาดอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าบางส่วนจะมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจน้อย แต่คนในชุมชนก็ไม่มีใครละทิ้งศาสนาครอบครัวเป็นสถาบันแรกในการอบรมสั่งสอนเยาวชน ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและมัสยิด

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนคือผู้นำทางศาสนา และเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพ เชื่อฟัง ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้นำทางศาสนาสามารถอบรมตักเตือน โดยใช้หลักการทางศาสนาในการปกครองคนในชุมชน มัสยิดเป็นสถานที่สำคัญในการเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในทุกรูปแบบสำหรับคนทุกวัย นอกจากนี้แล้วมัสยิดยังเป็นศูนย์รวมของคนในด้านข่าวสารข้อมูล คือเป็นที่รับและกระจายข่าวของคนในชุมชน เช่นการจะเริ่มเข้าเดือน รอมฎอน เพื่อการถือศีลอด การเจ็บป่วย และเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมอิสลาม เช่นการบรรยาย

ยศาสตร์รวมพลังในการประกอบกิจอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชน เช่น การจัดงานประจำปีเพื่อนำรายได้มาพัฒนา masjid ต่อไป

ในด้านค่านิยม และจริยธรรมของคนในชุมชนพบว่า ครอบครัวได้ถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่ลูกหลานตามแนวทางการปฏิบัติของบรรพบุรุษได้อย่างเหมาะสมกับการเป็นมุสลิมและเนื่องจากชุมชนหนองจอกเป็นเขตหนึ่งของปริมณฑลในกรุงเทพมหานคร จึงทำให้คนในชุมชนมีการติดต่อกับคนในเขตอื่นๆ ซึ่งมีทั้งสังคมพุทธและสังคมอิสลาม จึงทำ ค่านิยมบางประการเปลี่ยนแปลงไปแนวคิดดังกล่าวสะท้อนผ่านมาทางด้านปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการศึกษานิยมให้สตรีมุสลิมเข้ารับการศึกษามากขึ้นเป็นต้น

บทที่ 5

วัฒนธรรมในช่วงชีวิต และวัฒนธรรมทางภาษาของ ชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก

รูธ เบนเคิลด์ นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเกิดจากการผสมผสานกันขึ้นมาของลักษณะธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่มารวมกันโดยบังเอิญจากทุกทิศทุกทาง โดยการแพร่กระจาย และเกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยมีพลังสร้างสรรค์ภายในวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นเครื่องจักรปรุงแต่งขึ้นมาเป็นแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติที่แสดงออกเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ พลังสร้างสรรค์ดังกล่าวมีอยู่ในความคิดของบุคคล สามารถนำมาใช้เลือกสรร ปฏิเสธ หรือวางระเบียบลักษณะต่าง ๆ ตามมาตรฐานด้านจิตวิสัยหรือรสนิยมของวัฒนธรรมนั้น (พรณี ฉัตรพลรักษ์ 2526, 10)

“วัฒนธรรม” ตามความหมายของพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญ ความมั่งคั่ง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน การที่คนในแต่ละกลุ่ม แต่ละสังคมอยู่รวมกันได้ด้วยดีก็เนื่องมาจากการเข้าใจและปฏิบัติในวัฒนธรรมอันเดียวกัน การที่คนเรามีหลายกลุ่มหลายสังคมจึงทำให้เกิดความแตกต่างกันในแนวปฏิบัติ จึงทำให้มองเห็นว่าสังคมของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในวิถีชีวิต ถึงแม้ว่าคนในสังคมเดียวกัน ถ้าต่างยุคต่างสมัยหรือต่างชนบุคคล วัฒนธรรมก็แตกต่างกันไปด้วย

วัฒนธรรมในช่วงชีวิต

ในเวลาชั่วชีวิตของคน ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายซึ่งเรียกว่าอายุ ย่อมผ่านเหตุการณ์ที่ถือว่าสำคัญเป็นระยะๆมา เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิด พิธีบวช พิธีแต่งงาน และ

พิธีเกี่ยวกับการตายเพื่อให้ชีวิตมีความสุขเกี่ยวกับโลกหน้า พิธีเหล่านี้เมื่อทำสืบทอดกันมา ก็เกิดเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตขึ้น ฝรั่งเศสเรียกประเพณีอย่างนี้เป็นคำเฉพาะว่า rites de passage ซึ่งมีอยู่ด้วยกันทุกชาติทุกภาษา (เสฐียร โกเศศ 2539, 6)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า rites of passage คือ พิธีผ่านภาวะ หมายถึง พิธีที่กระทำในโอกาสสำคัญต่างๆของชีวิต หรือในช่วงระยะที่ผ่านพ้นจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง เช่น ตอนเกิด ตอนเข้าวัยรุ่น ตอนแต่งงาน และตอนตาย (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ 2543, 10)

พจนานุกรมศัพท์คติชน ให้คำอธิบาย rites de passage ว่าหมายถึงพิธีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง ซึ่งเป็นศัพท์ภาษาฝรั่งเศสที่นักมานุษยวิทยา ยุโรปทั้งหลายนำมาใช้เพื่อรวมเอาพิธีและงานฉลองต่างๆทั้งหมดที่เป็นเครื่องนำปัจเจกบุคคลเข้าไปสู่วิถีทางการดำเนินชีวิตแบบใหม่ หรือสถานภาพใหม่ในชีวิต ซึ่งอาร์โนลด์ ฟาน เจนเนป อธิบายคำนี้ว่า “พิธีที่มาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงทุกครั้งในเรื่องสถานที่ ภาวะ สถานภาพสังคม และอายุ” พิธีต่างๆเหล่านี้คงอยู่ในวัฒนธรรมทุกแห่ง ไม่ว่าจะโบราณหรือปัจจุบัน ไม่ว่าจะในกลุ่มคนสมัยดั้งเดิม ชาวชนบท หรือคนเมือง” (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ 2543, 13)

ประเพณีหรือวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งเป็นกฎธรรมดาของสิ่งทั้งหลายที่ประกอบกันขึ้น สำหรับวัฒนธรรมที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมในช่วงชีวิต ของมุสลิมในเขตหนองจอก ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของมุสลิมทั่วไปในประเทศไทย

สังคมชาวไทยมุสลิมในประเทศไทย มีความเกี่ยวพันกับสังคมไทยที่มีความเชื่อต่อศาสนาอื่น เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาฮินดู รวมทั้งความเชื่อของชาวไทยเชื้อสาย ดังนั้นเมื่อชาวไทยมุสลิมได้ยึดปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวปฏิบัติบางอย่าง ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมอิสลาม กับพิธีกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่น จนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันต่อมาดังต่อไปนี้

1. การเกิด

คำที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ที่อธิบายไว้พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย มีดังนี้

พิธีการเกิด (rites, birth) พิธีที่ทำกันเวลาเด็กแรกเกิดตามประเพณีดั้งเดิมของหลายสังคม มีจุดประสงค์เพื่อชำระล้างราศีในการคลอดให้หมดไปจากมารดาและบุตร เพื่อปกป้องคุ้มครองทารกจากภูตผีปีศาจ และเพื่อให้ทารกมีกำลังวังชาแข็งแรง

พิธีทำให้บริสุทธิ์ (rites, purification) พิธีในหลายเผ่าชน เพื่อให้มารดาและบุตรสะอาดบริสุทธิ์จากสิ่งโสโครกในการคลอด ในบางสังคมหรือบางวัฒนธรรมมนุษย์มีความหวาดกลัวการตั้งครรภ์และการคลอดบุตร ซึ่งเป็นเรื่องลึกลับ มีความเชื่อว่าหญิงมีครรภ์เป็นบุคคลผิดปกติ และสามารถนำภัยพิบัติมาสู่ชุมชนได้ จึงต้องมีการควบคุมและข้อห้ามต่างๆ ถึงขนาดบังคับให้ไปอยู่ตามลำพังแยกจากครอบครัวของตัวเองก็มี เมื่อคลอดแล้วทั้งมารดาและบุตรอาจถูกกักตัวไว้ให้ผ่านพิธีกรรมทำให้บริสุทธิ์เสียก่อน โดยปกติแล้วจะต้องทำพิธีทำลายสายสะดือของทารกเพื่อปิดเป่าอันตรายที่จะมีได้ (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ 2543, 14)

การเกิดคือการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขั้นตอนแรกของชีวิตมนุษย์ พิธีต่างๆ หรืองานฉลองที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีทางศาสนา หรือข้อห้ามที่เกี่ยวกับการเกิด ล้วนจัดอยู่ในเรื่องของพิธีผ่านภาวะทั้งสิ้น โดยทั่วไป การเกิดและวัยทารก เป็นภาวะที่คนในทุกรัฐคมเชื่อว่าเต็มไปด้วยอันตราย ทั้งต่อมารดาและทั้งตัวเด็กเองด้วย ในบางสังคมอันตรายนี้ยังอาจขยายไปถึงญาติพี่น้อง และขยายไปถึงที่สุดคือคนในชุมชนทั้งหมด ผู้คนจะแสดงความกลัวในเรื่องหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิด เช่น กลัวว่าจะมีอันตรายถึงแก่ชีวิตในตอนที่คลอด กลัวการตกเลือด กลัวทารกจะไม่รอด กลัวพลังอำนาจอันชั่วร้ายที่จะเข้าครอบงำทำอันตรายร่างกายที่อ่อนแอของมารดาและร่างกายที่ยังไม่เจริญเติบโตของบุตร ดังนั้นจึงมีการคิดหาวิธีการป้องกัน เพื่อให้มารดาและบุตรที่เกิดใหม่ปลอดภัย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ และวิธีการป้องกันนี้มีอยู่ในสังคมต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งเครื่องป้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับทางร่างกาย มากกว่าเกี่ยวข้องกับอันตรายจาก

สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ส่วนใหญ่แล้ววิธีการป้องกันจะเป็นแบบที่นำเอาส่วนประกอบทางธรรมชาติและความเชื่อทางศาสนาเข้ามาผสมผสานกัน

สำหรับเรื่องของการเกิดในสังคมไทยนั้น ผู้ที่ศึกษาไว้อย่างละเอียดคือ เสฐียรโกเศศ ซึ่งได้กล่าวนำเรื่องไว้ดังนี้ “เกิดและตายเป็นของคู่กัน เกิดเป็นเบื้องต้นและตายเป็นเบื้องปลายแห่งชีวิตของคนแต่ละคน เพราะฉะนั้นเกิดและตายจึงต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์ถือเหตุการณ์ทั้งสองนี้เป็นตอนสำคัญ เพราะเป็นต้นต้นและบั้นปลายแห่งชีวิต ต้องประกอบกิจพิธีกรรมตามประเพณี เพื่อประโยชน์แห่งความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ว่าเฉพาะตอนเกิดแม้มีเรื่องต้องทำตามลัทธิประเพณีน้อยกว่าตอนตาย แต่ก็มีเรื่องกระดูกกระดูกอยู่มาก ซึ่งมาบัดนี้เสื่อมคลายการถือและค้อยหมดไป เปลี่ยนเป็นความคิดเห็นและความเชื่อถืออย่างสมัยใหม่ อันเป็นไปตามความรู้และความเจริญของวิชาแพทย์”

ความเชื่อหรือความศรัทธาของชาวมุสลิมทั่วไป เกี่ยวกับการเกิดนั้นเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ โดยพระองค์ทรงสร้างมนุษย์คนแรกมาจากดินแล้วทรงเป่าวิญญาณเข้าไปคือ ท่านนบีอาดัม และคู่ครองของท่านคือพระนางฮาวา จากนั้นมนุษย์จึงเกิดมาด้วยพระประสงค์ของพระองค์ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2524, 115)

แนวปฏิบัติของมุสลิมชุมชนหนองจอก เกี่ยวกับการเกิด ผู้อาวุโสในครอบครัวเช่น พ่อหรือ ปู่ ตา ลุง (คนใดคนหนึ่ง) หรืออาจจะมอบหมายให้คนใกล้ชิดเช่น ญาติเพื่อนบ้าน เข้ามาอะซานที่หูขวาของเด็กทั้งเพศหญิงและเพศชาย และกล่าวคำอิกอมะฮ์ลงในหูซ้ายของเด็กทั้งเพศหญิงและเพศชายก่อนตัดสายสะดือ การกระทำเช่นนี้เป็นการป่าวประกาศให้รู้ พร้อมทั้งเป็นการป้องกันอิทธิพลอันชั่วร้ายให้แก่เด็ก โดยปกติแล้วการอะซาน คือ การประกาศเรียกให้คนมาทำละหมาดที่มัสยิด แต่การที่ชาวบ้านในชุมชนอะซานที่หูเด็กตอนแรกเกิดนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการสร้างจิตใจทางด้านศาสนา คือ เสียงแรกที่เด็กได้ยินเป็นเสียงที่กล่าวถึงพระนามของพระเจ้า

ในกรณีการเกิดนั้น มุสลิมทั่วไปใช้ผลอินทผลาล์ม หรือน้ำผึ้งทาปากให้กับเด็กเพื่อเป็นพิธีเปิดปาก

สมัยก่อนชาวบ้านหนองจอกนิยมคลอดบุตรที่บ้าน ดังนั้นคนที่รู้หลักศาสนาอิสลามก็จะอะซานให้กับสมาชิกที่เกิดใหม่ แต่ปัจจุบันชาวหนองจอกนิยมไปคลอดที่โรงพยาบาล และเลือกโรงพยาบาลที่มีแพทย์เป็นมุสลิม เช่น ที่โรงพยาบาลนพรัตน์ราชธานี เขตคันนายาว กรุงเทพฯ ชาวบ้านในหนองจอกนิยมไปฝากครรภ์และคลอดกับนายแพทย์กฤษฏาเนื่องจากท่านเป็นนายแพทย์มุสลิมที่รู้หลักศาสนาอิสลามเมื่อเด็กคลอดแล้ว ท่านก็จะอะซานให้ และเมื่อเด็กอายุครบ 7 วัน (ในกรณีที่เด็กอยู่โรงพยาบาล) ก็จะโกนผมไฟให้กับเด็ก (อภิฤดี นีละไพจิตร, 2545)

ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอกมีความเชื่อว่า เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้ว และสามารถมีบุตรได้ถือว่าเป็นโชคอันยิ่งใหญ่ (อามีนะ ยาสุลง, 2545) เนื่องจากหลักความศรัทธาในข้อที่ว่าอัลลอฮ์เป็นผู้ประทานบุตรให้แก่ครอบครัว และก็ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะได้รับผลเช่นนี้ คือ เมื่อชายหญิงแต่งงานกันแล้วจะมีบุตรได้เสมอไป ดังนั้นครอบครัวที่สามารถมีบุตรได้ จึงถือว่าเป็นผู้ที่นำโชคลาภ (ริสกี) มาให้แก่ครอบครัว และเด็กนั้นก็เกิดมาจากอนุมัติของพระเจ้า (มรัยัม ฮับมุซอ, 2545) เพื่อนบ้านก็จะมาแสดงยินดีด้วยความเชื่อที่ว่า วันหนึ่งเราอาจจะได้โชคนั้นเหมือนกับเจ้าภาพ

นายฮัจญ์ โต๊ะสะและ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เมื่อมีสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในครอบครัว ชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกจะรู้สึกดีใจมาก และสิ่งที่มีมนุษย์ และชัยฎอนไม่สามารถรู้ล่วงหน้าได้ มี 5 อย่างคือ

- 1) ไม่อาจรู้ได้ว่าคนที่เกิดมาแล้วจะไปตายที่ไหน
- 2) ไม่อาจรู้ว่าโชคลาภ (ริสกี) จะมีมาถึงเราเวลาใด
- 3) ไม่อาจรู้หรือกะเกณฑ์ได้ว่าฝนจะตกเมื่อไร
- 4) ไม่อาจรู้ได้ว่าสตรีที่มีหน้าตาสวยงาม มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

สามารถให้กำเนิดบุตรได้หรือไม่

- 5) ไม่อาจรู้ได้ว่าวันสิ้นโลกจะเกิดขึ้นเมื่อใด

1.1 การตั้งชื่อ

การตั้งชื่อที่ดีและเหมาะสมเป็นสิ่งทีศาสดามูฮัมหมัดรับสั่งให้พึงกระทำ ลักษณะการตั้งชื่อก็คือหลักดังนี้

- 1.1.1 ตั้งชื่อตามคุณลักษณะขององค์อัลลอฮ์ ตัวอย่างเช่น
 อับดุลเราะฮมาน หมายถึง บ่าว, ผู้รับใช้ขององค์อัลลอฮ์, ผู้ทรง

เมตตา

อับดุลรอร์ฮิม หมายถึง ข้าขององค์อัลลอฮ์, ผู้ทรงปรานีเสมอ
 อับดุลลอฮ์ หมายถึง ข้าขององค์อัลลอฮ์

- 1.1.2 ตั้งตามชื่อท่านนบีต่าง ๆ หรือบุตรของท่านนบี เช่น
 มุฮัมหมัด ยะโกป (ยะโกะ)

ฮาซัน (ฮาแซ)

และฮูเซน (ฮูเซ็ง)

คำว่า ยะโกะ ฮาแซ ฮูเซ็ง เป็นภาษามลายูถิ่นปัตตานี

คำว่า มุฮัมหมัด ยะโกป ฮาซัน ฮูเซน เป็นภาษามลายูกลาง

- 1.1.3 ตั้งตามชื่อวีรชนในประวัติศาสตร์อิสลาม เช่น ฮาเซาะ ฯลฯ

- 1.1.4 ชื่อผู้หญิง ตั้งชื่อตามภรรยาท่านนบี หรือบุตรท่านนบี เช่น
 คาคียะฮ์ รอกียะฮ์ อฟเซาะฮ์ ฟาตีมาฮ์

(ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2540, 53)

การตั้งชื่อลูก เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องคิดเตรียมไว้ตั้งแต่ก่อนลูกเกิด
 พ่อแม่เริ่มตั้งท้อง พ่อแม่ควรเลือกชื่อไว้สองชื่อสำหรับลูกผู้ชายชื่อหนึ่ง และสำหรับลูก
 ผู้หญิงอีกชื่อหนึ่ง การตั้งชื่อให้ลูกถือว่าสำคัญมาก ควรตั้งชื่อที่มีอยู่ในครอบครัวของ
 ท่านสาสดา ซึ่งท่านได้กล่าวไว้ว่า “พ่อแม่” แต่ละคนมีหน้าที่ต้องเลือกชื่อที่ดีให้แก่ลูก
 (กิติมา อมรทัต 2544, 123)

ชาวไทยมุสลิมในภาคกลางนิยมการตัดชื่อให้สั้น โดยเฉพาะในสมัยที่
 “รัฐนิยม” กำลังเฟื่องฟู จึงถูกบังคับทางอ้อมให้เปลี่ยนชื่อและชื่อสกุลเป็นส่วนมาก
 ตัวอย่างชื่อที่ถูกตัดให้สั้น (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2506, 65) คือ

อับดุลลอฮ์ เหลือ นายหลอ พ่อเลาะ นายไพเราะ

อิบรอฮีม เหลือ นายเฮม พ่อฮีม นายเหม

อะลีย เหลือ พ่อลี นายอารี

อิสมาอีล เหลือ นายแอ นายสมัย

กอลิม เหลือ นายเกษม

เคาะคีญะฮฺ เหลือ แม่ยะ คุณหยา คุณกันยา คุณซัดติยะ

อาอิชะฮฺ เหลือ แม่ฉ่า คุณอุษา

กัลบูม เหลือ ยายสุ่ม แม่โสม คุณกุสุมา

การเรียกชื่อให้สั้นนี้มีในภาคใต้เช่นกัน เช่น หัจญีอิสมาอีลคงเหลือแต่ หัจญีแอ แต่เป็นที่ห้ามในวัฒนธรรมของอิสลามเพราะทำให้เปลี่ยนความหมายได้ เช่น อับดุลกะรีม แปลว่า บ่าวของพระเจ้าทรงการุณมากเหลือ เป็นการิม พ่อริม พ่อหริม คำกะรีม เป็นนามคุณลักษณะของอัลลอฮฺจะเอามาตั้งชื่อไม่ได้ จึงเติม อับดุล ที่แปลว่า บ่าวไว้ข้างหน้า การพระราชทานยศศักดิ์ในสมัยก่อน จึงมีการเปลี่ยนแปลงชื่อบ้าง บางครั้งก็เป็นไทยล้วน ๆ จนยากจะทราบได้ว่า ผู้ได้รับพระราชทานเป็นศาสนิกใด กระนั้นก็ตามที่พระยาอนุমানราชธนอธิบายว่าชื่อ คนในภาษาอาหรับที่เป็นคำตัดในไทย เช่น โก้หฺร่าน -Koran- เหลือ โก้ นั้น ไม่มีมุสลิมชื่อเช่นนั้น เพราะกูรอาน เป็นนามของคัมภีร์อัลกุรอานไม่ใช่ชื่อคน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2506, 66)

มุสลิมในชุมชนหนองจอกตั้งชื่อที่เป็นมงคลให้แก่ลูก ไม่เรียกคำที่ไม่เป็นมงคล เช่น หมู หมา ฯลฯ ท่านศาสดา กล่าวว่า “ความจริงพวกท่านจะถูกเรียกขานในวันกิยามะฮ์ด้วยชื่อของพวกท่าน และบิดาของพวกท่าน ดังนั้นพวกท่าน จงตั้งชื่อของพวกท่านให้ดี”

คนในชุมชนหนองจอกนิยมตั้งชื่อมีความหมายดีให้ลูก และไม่นำสัตว์มาตั้งชื่อ จะใช้เป็นชื่อคอกไม้ หรือต้นไม้ (หวังฮิม มาแม, 2545) โดยทั่วไป ๆ ไปแล้ว คนในชุมชนหนองจอกนิยมนำชื่อศาสดาต่างๆ ในประวัติศาสตร์อิสลามหรือสหายของศาสดามาตั้งชื่อลูกชาย และนำชื่อภรรยาของศาสดามาตั้งชื่อลูกสาว (ซัมมัตุฮา เดวีเลาะ, 2545) ชื่อของผู้ชาย เช่น อาคัม มูซา อีซา อะหมัด มุฮัมหมัด อิลยาส ซักการียา ฮารูน อุมัร อะลี ฯลฯ ชื่อผู้หญิงเช่น คอดียะฮ์ อาอิชะฮ์ ฟาติมะฮ์ ซอฟียะฮ์ อุสนา ตัสนีม มาเรียม ฯลฯ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการตั้งชื่อในลักษณะนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นมุสลิม

ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก 1 คน จะมีชื่อมากกว่า 1 ชื่อคือ มีทั้งชื่อที่เป็นภาษาไทยและภาษาอาหรับ ตัวอย่างเช่น

ชื่อภาษาไทย	ชื่ออาหรับ
สายสุนีย์	มูนีเราะ หมายถึง แสงรัศมี
สุนันท์	นูริยะห์ หมายถึง แสงรัศมี
อังสนา	อัสมะห์ หมายถึง สูงส่ง
ลลิตา	ละดีพะห์ หมายถึง ความละเอียดอ่อน
เนาวรัตน์	เนาวเราะห์ หมายถึง แสงรัศมี
สุวินัย	อับดุลอะซีร หมายถึง บ่าวของผู้ยิ่งใหญ่
นิวัตติ	นะบีล หมายถึง เฉลียวฉลาด
ประเสริฐ	ฟาฎิล หมายถึง ประเสริฐ
ณัฐวุฒิ	นัสซอร หมายถึง ผู้ช่วยเหลือ
นที	เนาวัร หมายถึง แสง

ปัจจุบันชาวบ้านต้องมีชื่อในทะเบียนบ้านหรือสำมะโนครัวจึงมักพบชื่อมีลักษณะเป็นคำภาษาไทย หรือภาษาอาหรับที่เพี้ยนไปจากคำเดิม ทั้งนี้เพื่อเข้ารับการศึกษิตตามี่ทางรัฐบาลกำหนดไว้ แต่ปัจจุบันการใช้ชื่อภาษาอาหรับโดยตรง สามารถแจ้งเกิดในทะเบียนราษฎรได้ (สำราญ สุขุมภักย์, 2545)

1.2 การโกนผมไฟ

ตามหลักการวัฒนธรรมอิสลามที่ท่านศาสดาได้กำหนดไว้เป็นแบบฉบับให้แก่ชาวมุสลิมได้ปฏิบัติ คือ การโกนผมไฟในวันที่ 7 หลังจากวันเกิด ในปัจจุบันมีแนวการปฏิบัติเพิ่มขึ้น เช่น การนำลูกมะพร้าวอ่อนหรือน้ำเต้ามาสลักเป็นลวดลายแล้วใส่ผมเด็กเพื่อนำไปฝัง หรือ การแต่งกายให้เด็กผู้หญิง ด้วยเครื่องประดับของผู้ใหญ่เป็นจำนวนมาก (รอชีดะห์ ทรงศิริ, 2545) พิธีโกนผมไฟที่ชาวบ้านปฏิบัติเช่นนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าผู้ริเริ่มทำคงมีเจตนาในการที่จะไม่ให้ผมปลิวก่อนจะนำไปฝัง อีกเหตุผลหนึ่งน่าจะมาจากความเชื่อของชาวบ้าน คือ มะพร้าวและน้ำเต้าเป็นพืชผลแห่งความเจริญงอกงาม และคาดหวังว่าชีวิตเด็กคงเป็นเช่นนี้

บางครอบครัวถ้าลูกเป็นเด็กชายก็จะเชือดแกะหรือแพะ 2 ตัว วัว 1 ตัว แต่ถ้าเป็นเด็กหญิงก็จะเชือดแกะหรือแพะ 1 ตัว (สุวินัย สมันเถาะ, 2545) โดยมีความเชื่อว่าครอบครัวจะเฉลิมฉลองเนื่องจากยินดีที่อัลลอฮ์ประทานบุตรให้ตนเองการที่เชือดแกะแพะ หรือวัว จำนวนต่างกันั้น เนื่องจากคนมุสลิมให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง เมื่อเด็กผู้ชายเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะต้องเป็นผู้นำของครอบครัว เป็นผู้รับผิดชอบในการหาเลี้ยงครอบครัว และเป็นผู้ปกครองของพี่สาวน้องสาว

การโกนผมไฟที่คนในชุมชนนิยมทำกันอีกอย่างหนึ่งก็คือการเชิญผู้ใหญ่ในตระกูล เช่น ปู่ หรือตา มาโกนผมให้เด็ก แล้วนำผมนั้นไปขังเมื่อได้นำน้ำหมักผมแล้วเปลี่ยนมาขังน้ำหมักทอง เพื่อพ่อแม่ชื่อของมอบให้เป็นของขวัญสำหรับเด็ก (หวังฮีม มาแม, 2545) หลังจากนั้นก็เชิญแขกที่ร่วมงานดูอาฮ์ ขอพรให้แก่เด็กที่เกิดมาเพื่อให้พระเจ้าคุ้มครองเด็กให้รอดพ้นจากชัยฏอนและมีความมุ่งหมายให้เด็กมีิริสกีในอนาคต พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อพระเป็นเจ้า ศรัทธาในศาสนาอิสลามดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ศาสดากำหนดเมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นมามีความรักและกตัญญูต่อมารดา และเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา

ในพิธีโกนผมไฟนี้บางครอบครัวมีขบวนแห่ การอ่านบทกลอน และอ่านบทโคลงขับกล่อมเด็กเป็นภาษาอาหรับหรือภาษามลายู (ฟาตีมะห์ เดวีเถาะ, 2545) จากนั้นชาวบ้านจะนำเด็กวางลงในถาดพร้อมก็นำเข็มและด้ายวางไว้ได้เบาะนอนของเด็กด้วย การนำสิ่งของวางไว้ได้ที่นอนเด็กนั้น มาจากความเชื่อของชาวบ้าน เช่น เข็มกับด้าย นิยมวางไว้ได้เบาะของเด็กที่เป็นเพศหญิง เพื่อว่า เมื่อเติบโตขึ้นจะมีความสามารถในด้านการเย็บปักถักร้อย เป็นแม่บ้านแม่เรือน เด็กผู้ชายมักจะวางมีดพับ เพื่อว่าเด็กโตขึ้นจะได้มีความสามารถในการทำมาหากินหลังจากนั้นก็นำเด็กขึ้นสู่เปลนอนแล้วไกวเปล ตัวเปลนอนก็ประดับตกแต่งด้วยริบบิ้นหลากสี พร้อมทั้งใส่เงิน ขนม ไว้ในเปลด้วย พิธีนี้จะใช้เวลาในการอ่านบทกลอนภาษาอาหรับ สลับกับอัลกุรอาน

2. พิธีเข้าสู่หนัด (มาโชะยวี)

คำว่า “สุหนัด” หรือ “สุนัด” มาจากภาษาอาหรับว่า “ซุนนะห์” แปลว่าแบบอย่าง หรือแนวทาง ซึ่งหมายความว่า เป็นการปฏิบัติตามท่านนบีได้เคยกระทำมา

คำว่า “มาโชะยวี” มาจากภาษามลายู แปลว่า เข้าเป็นมุสลิม
มาโชะ แปลว่า เข้า

ยวี เป็นศัพท์เรียกชื่อมุสลิมที่อยู่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แถบเกาะชวา โดยส่วนรวม หนังสือต่าง ๆ ที่แต่งเป็นภาษามลายู เรียกอักษรของเขาว่า “อักษรยวี” แต่สำหรับชาวอินโดนีเซียนั้น ชาวมุสลิมด้วยกันมักเรียกว่า พวกยวา หรือยาวอ

เกี่ยวกับคำยวีนี้ ชุนศิลป์กิจพิสัยทำให้ความเห็นว่าเป็น เดิมชาวอาหรับเรียกเกาะสุมาตราว่าเกาะยวี ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมีกล่าวไว้ว่า “ชาวสวี” คำว่าสวีหมายถึงเกาะยวีนั่นเอง

ยวี หมายถึง ชาวชวาจากสุมาตรา นำศาสนาอิสลามเผยแพร่มาสู่แหลมมลายู รวมทั้งทางใต้ของไทย ดังนั้นมาโชะยวี จึงหมายถึง การเข้ารับถือนับถือศาสนาอิสลามที่ชาวชวาเป็นผู้เผยแพร่

ถ้าพิจารณาคำจำกัดความมาโชะยวีตรงกับความหมายเป็นที่นิยมของมุสลิม แปลว่า “เข้าอิสลาม” หรือ “พิธีขริบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศชาย” มาโชะยวีต่างกับสุหนัดคือ ตรงที่บุคคลมิใช่เป็นมุสลิมเข้ารับถือนับถืออิสลาม ส่วนสุหนัดเป็นพิธีการที่มุสลิมชายทุกคนพึงปฏิบัติ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2540, 61-63)

สุหนัด เช่น เข้าสู่หนัด หรือ เข้าสู่สนับ ในคัมภีร์ไบเบิลภาษาไทยมีปรากฏใช้ศัพท์นี้หลายแห่งเช่นใน กิจการ 7:8 “พระเจ้าจึงได้ทรงตั้งคำสัญญาไว้กับอับราฮัม โดยให้รับพิธีสุหนัดเหตุฉะนั้นเมื่ออับราฮัมมีบุตรชื่ออิสหาคจึงให้รับพิธีสุหนัดในวันที่แปด...” คำนี้จาก สุนนะฮ์ อ่านตามสำเนียงอินเดียและเปอร์เซียว่า สุหนัด หมายถึงจริยวัตรของท่านนบีมุฮัมมัด คือลัดลอลอฮูอะลยฮิวะซัลลัม คนไทยและมุสลิมเรียกการขริบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศชายว่า พิธีเข้าสู่หนัดหรือเข้าสู่สนับ ซึ่งศัพท์อาหรับว่า กิฎอน ความจริงจารีตนี้เป็นของชาวอาหรับ หรือตะวันออกกลางหลายพันปีมาแล้ว เพื่อรักษา

ความสะอาด และวงการแพทย์ยืนยันว่า โรคมะเร็งในช่องคลอด หรือที่อวัยวะเพศของชายก็ดี มักไม่ค่อยปรากฏเมื่อชายได้ทำกิฎอน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2506, 62)

มาโซะยาวิ เป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวมุสลิม เพราะถือว่า ถ้าเป็นมุสลิมแท้ผู้ชายต้องเข้าสู่หัตถ์ ถ้าหากไม่ผ่านพิธีกรรมนี้ถือว่าเป็นคนมุสลิมที่ไม่สมบูรณ์ ไม่บริสุทธิ์ถ้าหากมีภรรยา ภรรยาที่จะรังเกียจ (ชลายุทธ ธรรมชาธิบดี, 2545)

ในอดีตจนถึงปัจจุบัน การเข้าสู่หัตถ์ จะนิยมทำกันที่บ้าน โดยนำเด็กหลายคนมาทำพิธีรวมกัน เด็กที่คลอดที่โรงพยาบาล ผู้ปกครองบางคนอาจให้เด็กทำหัตถ์ที่โรงพยาบาลได้ เนื่องจากผู้ปกครองมีค่านิยมว่ารักษาความสะอาดง่าย และเป็นการป้องกันโรคที่วงการแพทย์ทั่วไปต่างก็ยอมรับ (สวัสดิ์ เดวีเลาะ, 2545)

การปฏิบัติของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอกเกี่ยวกับการเข้าสู่หัตถ์ คือ เมื่อลูกชายมีอายุประมาณไม่เกิน 10 ขวบ ชาวบ้านก็จะรวบรวมเด็กในชุมชนที่จะเข้าพิธี ต่อจากนั้นชาวบ้านก็จะเตรียมสถานที่โดยเตรียมแท่นสี่เหลี่ยมที่ทำด้วยไม้ ตกแต่งด้วยทางมะพร้าวโค้งรอบ ๆ แท่นไม้พร้อมกับกระดาศี่ต่าง ๆ (วัสดุที่นำมาตกแต่งนี้ เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น) ชาวบ้านจะเรียกแท่นสี่เหลี่ยมว่า “ป็นจา” คำว่า ป็นจา ตรงกับภาษาไทยถิ่นใต้ที่เรียกเตียงเตี้ยๆ หรือ ตั่ง ว่า เบญจา เช่น ในพิธีรดน้ำผู้ใหญ่ว่า “ขึ้นเบญजारคน้ำ”

ภาพที่ 5 แสดงป็นจาในพิธีเข้าสู่หัตถ์

ขั้นตอนต่อไปเตรียมตัวเด็กที่จะเข้าพิธี คือให้เด็กแต่งตัวอย่างโอ้อ่าตามแบบชาวมลายู โดยนุ่งกางเกงขาวและนุ่งผ้ายกทับแค่ว่า สวมเสื้อแขนยาวคอปกที่เรียกเป็นภาษามลายูว่า “บายจาโรบาราง” มีผ้าโพกศีรษะว่า “สตาเง” สวมใส่เครื่องประดับ เช่น สร้อย สังกวาล จี้ ฯลฯ เมื่อเจ้าภาพตกลงกันไปว่าจะใช้สถานที่บ้านใคร เจ้าภาพจะออกบัตรเชิญให้คนในชุมชนมาร่วมงาน คนที่มาร่วมงานก็จะแสดงความยินดีต่อเจ้าภาพ และส่วนใหญ่จะนำเงินบริจาคของ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเจ้าภาพ (อนุรักษ์ เทียงตรง, 2545) ถ้าเจ้าภาพมีความพร้อมในการจัดงานก็จะนำ “นาเสบ” (วงดนตรีมลายู) ซึ่งขับร้องเพลงภาษามลายู และภาษา อาหรับ แต่บางงานอาจมีเพียงการตีกลองรำมะนา และขับร้องเพลงประกอบเช่นกัน

ก่อนจะทำพิธีเข้าสู่หน้า เจ้าภาพนำเด็กที่แต่งตัวเสร็จแล้วเข้ากระบวนแห่รอบ ๆ แท่นป็นจา โดยการให้ญาติหรือคนในครอบครัวเป็นคนแบก 3,5 หรือ 7 รอบ ขณะที่แห่ก็มีคนขับร้องเพลง ในขบวนแห่ เจ้าภาพจะเตรียมไข่ 3 สี คือ เหลือง เขียว ชมพู รวมทั้งข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวชมพู ข้าวเหนียวสีเขี้ยว (การที่อาหารในพิธีกรรมประกอบด้วยสีต่าง ๆ นั้น สันนิษฐานว่า เป็นพิธีดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ซึ่งเป็นความเชื่อของคนพื้นถิ่นเดิมในปัตตานีและหัวเมืองมลายูในอดีต ก่อนที่วัฒนธรรมพุทธ และวัฒนธรรมอิสลามจะเผยแผ่เข้าไป) ไก่ปิ้ง (ไก่ย่างแต่ชาวบ้านเรียกไก่ปิ้ง) ฆานง ดาดา (เป็นขนมประเภทแป้งทอด) เมื่อนำของทั้งหมดใส่ถาดแล้วชาวบ้านก็จะทำพิธีคูอาห์ (ขอพรจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ) โดยการคูอาห์เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายู

หลังจากมีขบวนแห่เด็กแล้ว เจ้าภาพก็นำเด็กไปอาบน้ำโดยพยายามอาบทุกส่วนของร่างกายให้สะอาดที่สุด จากนั้นเด็กก็จะนอนรอหมอนึ่งเนื่องจากจะต้องขริบหนังปลาขุมอวัยวะเพศทีละคน หมอที่มาทำพิธี เดิมเป็นหมอพื้นบ้านโบราณที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้เป็นพิเศษ วิธีการขริบหนังขุมอวัยวะเพศ จะใช้ยาจุน (ยาเส้น) ผสมน้ำปูนแดงแล้วทาบริเวณที่จะขริบเนื่องจากยังไม่มียาชา แต่วิธีนี้เด็กจะได้รับความเจ็บปวดมาก ต่อมาความเจริญทางการแพทย์เข้าถึงชุมชน จึงมีหมอมหา (หมอเสนารักษ์) หรือหมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญทางด้านนี้เป็นพิเศษ และมีความรู้ทางการแพทย์

สามารถใช้ยาชาฉีดก่อนทำพิธีเพื่อบรรเทาความเจ็บปวด คนในชุมชนเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า คนในหนองจอกนิยม และเน้นในการเลือกหมอมที่มีความชำนาญ ที่กล่าวมาแล้ว ไม่นิยมเชิญหมอตามโรงพยาบาลมาทำพิธี เนื่องจากหมอมือชำนาญ เวลาตัดหนังที่ปลายอวัยวะเพศแล้วจะไม่มีเลือดออก

วิธีการขริบหนังปลายอวัยวะเพศ ต้องฉีดยาชาเข้าไปในบริเวณนั้นแล้ว หมอจะใช้ก้านไม้ขีดสอดเข้าไป เพื่อให้ทราบตำแหน่งว่าจะต้องตัดส่วนใดออก จากนั้นจึงใช้คีมคีบเนื้อแล้วใช้มีดโกนตัด เย็บแผล เป็นขั้นตอนสุดท้าย หลังจากพิธีเข้าสู่หัตถ์แล้ว เจ้าภาพก็จะเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงานอย่างอิมหน้าสำราญ

ในปัจจุบันนอกจากเด็กที่เข้าพิธีกรรมนี้แล้วผู้ใหญ่ต่างศาสนานอกชุมชนก็นิยมมาทำสุหนัดกับหมอมกลางบ้านในชุมชนด้วย (สุวินัย สมันเลาะ, 2545) ด้วยเหตุผลที่ว่าสะอาดปราศจากโรค ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ การที่คนนอกชุมชนมาทำสุหนัดกับหมอมกลางบ้านที่หนองจอกนั้น แสดงว่ามีความไว้วางใจหมอมกลางบ้าน จนเป็นที่ยอมรับมากกว่า การไปปรึกษากับแพทย์แผนใหม่ ในโรงพยาบาล ซึ่งเป็นข้อดีอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนหนองจอกยอมรับและปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ

ความเชื่อในพิธีเข้าสู่หัตถ์นี้นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว คนในชุมชนที่เป็นมุสลิมเก่าแก่ยังมีความเชื่ออีกว่าการขูดอูฐ และขับกล่อมเพลงเป็นภาษาอาหรับและมลายูนั่น เลือดจะไม่ไหล ในขณะที่ทำพิธี (อนุรักษ์ เทียงตรง, 2545) ดังนั้นหมอมกลางบ้านจึงถ่ายทอดวิชานี้ให้กับลูกหลานในครอบครัวโดยการสอนลูก หรือหลานผู้ชาย ให้มีความสามารถในการทำสุหนัดด้วย เมื่อหมอมกลางบ้านมีอายุมากแล้ว

การทำคิฎอนในหนองจอก (คิฎอน มาจากภาษาอาหรับ แปลว่า การขริบหนังที่ปลายอวัยวะเพศชาย) ได้รับความนิยมนอกจากคนศาสนาอื่นและคนนอกชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเด่นของพิธีกรรมนี้เนื่องจากมีเหตุผลส่วนหนึ่งที่ตรงกับความคิดเห็นของแพทย์ในปัจจุบัน และการยอมรับจากคนในสังคมใกล้เคียง แต่การทำคิฎอนของมุสลิมในชุมชนในส่วนที่ให้เด็กแต่งกายแบบมลายูและใช้วงดนตรีของมลายูมาเป็นส่วนประกอบในพิธี แสดงให้เห็นถึงการรับวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษเดิมตั้งแต่สมัย

ปิตตานี ซึ่งในสมัยนั้นชาวปิตตานีเองก็ยังรับเอาอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูไว้บ้าง เช่นกัน เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ก่อนที่อิสลามจะเข้าสู่ปิตตานี ดังนั้นการทำสุหนัดในชุมชนหนองจอก จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพชีวิตของบรรพบุรุษในอดีตของคนในชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า คนในชุมชนนิยมเข้าสู่สุหนัดโดยการเชิญหมอไปทำพิธีที่บ้าน มากกว่าที่จะนำบุตรหลานขริบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศที่โรงพยาบาลซึ่งทำให้เห็นกระบวนการทางวัฒนธรรมในชุมชน และมีความเชื่อในเหตุผลที่ว่า เป็นการรักษาความสะอาดและป้องกันการเกิดโรค

3. พิธีแต่งงาน

คำที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน ที่อธิบายไว้ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ไทย – อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีดังนี้

การสมรส, การแต่งงาน (marriage) สถาบันสังคมซึ่งจัดรูปแบบที่สังคมยอมรับ เพื่อนำไปสู่การสร้างครอบครัว การสมรสแบ่งออกเป็น 2 ประเภทที่สำคัญๆ คือ (ก) การมีคู่สมรสคนเดียว (monogamy) และ (ข) พหุสามีภรรยา (polygamy) คือการมีสามีหรือภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกัน การมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน เรียกว่า พหุสามี (polyandry) และการมีภรรยาหลายคนเรียกว่า พหุภรรยา (polygyny)

การแต่งงานเป็นเครื่องแสดงถึงการอนุมัติทางประเพณี กฎหมาย และศาสนา ในการตั้งครอบครัวใหม่ และมักมีการแลกเปลี่ยน ทางเศรษฐกิจควบคู่กันไป ด้วย (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ 2543, 18 - 19)

การแต่งงานนับตั้งแต่การเริ่มต้นไปจนกระทั่งคู่สมรสมาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน นั้น โดยทั่วไปเป็นกระบวนการที่ยืดยาวและมีขั้นตอนมากมาย ในสังคมต่างๆ จะมีการประกอบพิธีที่เกี่ยวกับการสมรสซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพของผู้ชายคนหนึ่ง และผู้หญิงคนหนึ่ง และเป็นเครื่องหมายของการกำหนดรูปแบบของครอบครัวใหม่ที่สังคมจะต้องยอมรับ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม ทั้งในด้านการเพิ่มประชากร และในด้านการถ่ายทอดระเบียบทางสังคม และวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จุดเริ่มต้นของครอบครัวเกิดจากการแต่งงาน

การแต่งงานในอิสลาม หมายถึง การที่ชายและหญิงมาอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยา โดยนำตามบทบัญญัติที่ศาสนาได้กำหนดไว้

3.1 พิธีแต่งงานแบบอิสลามตามแนวทางที่ศาสนากำหนด มีองค์ประกอบของพิธีแต่งงานมี 5 อย่าง คือ

3.1.1 เจ้าบ่าวและเจ้าสาว

3.1.2 ะลีสหรือผู้ปกครอง หมายถึง พ่อ พี่ชาย น้องชาย ลุง ปู่ อาผู้ชาย

3.1.3 พยานจำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ต้องเป็นมุสลิมที่มีจิต

ไม่พินเพื่อน ไม่หูหนวก ตาบอด มีอาชีพ และมีมารยาทอันดีงาม

3.1.4 มะฮัร (ของมอบให้ฝ่ายหญิง)

3.1.5 การกล่าวเสนอ และกล่าวตอบรับ

จากการสัมภาษณ์ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอก ผู้วิจัยพบว่าคนในชุมชนส่วนหนึ่งยังมีพิธีแต่งงานในลักษณะนี้อยู่แต่ก็เป็นส่วนน้อย เนื่องจากคนส่วนใหญ่ชอบการจัดงานแต่งงานใหญ่โตหรูหรา พิธีแต่งงานตามแบบฉบับที่แท้จริงของท่านนบีในด้านมะฮัรนั้นคือ มะฮัรของมอบแก่ฝ่ายหญิงที่มีคุณค่ามากที่สุด ก็คือ มะฮัรที่มีค่าน้อยที่สุดทั้งนี้ก็คงจะเป็นเพราะว่า ไม่ต้องการให้ฝ่ายชายเกิดการแข่งขันเนื่องจากถ้าฝ่ายชายยากจนก็จะหมดโอกาส หรือไม่มีโอกาสในการแต่งงาน มะฮัรนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเงินทองเสมอไปอาจจะเป็น มีด 1 ค้ำม เอาไว้ตัดฟัน หรือหม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ เอาไว้หุงข้าวรับประทานในครอบครัวก็ได้ แต่สิ่งสำคัญ คือถ้าไม่มีมะฮัรจะแต่งงานไม่ได้

3.2 ขั้นตอนในการแต่งงาน

3.2.1 การเลือกคู่ครอง ชาวมุสลิมหนองจอกนิยมเลือกแต่งงานกับคนที่ เป็นมุสลิมเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าอิสลามห้ามแต่งงานกับคนนอกศาสนา ถ้าหากจะต้องแต่งงานกับคนนอกศาสนาจริง ๆ ก็ต้องให้คนนั้นมาเป็นมุสลิมด้วยความศรัทธามาก่อน (อามีนเนาะห์ เควีเลาะ, 2545)

3.2.2 การสู่ขอ ชาวบ้านหนองจอกได้ปฏิบัติตามหลักอิสลามเกี่ยวกับการสู่ขอ คือ เมื่อฝ่ายชายมีความพึงพอใจฝ่ายหญิง ก็ปฏิบัติตามขั้นตอนของการสู่ขอ กล่าวคือ การให้ผู้ใหญ่ไปทาบทามเพื่อให้ฝ่ายชายได้มีโอกาสพบฝ่ายหญิงที่เรียกว่าการขอคู่ตัว เช่น นาย ก. ชอบและต้องการจะแต่งงานกับนางสาว ข. นาย ก. ก็จะไปสอบถามคว่านางสาว ข. เป็นใคร เป็นลูกของใคร มีบรรพบุรุษมาจากไหน มีความศรัทธาในอิสลามที่ดีพร้อมที่จะเป็นภรรยาหรือไม่ จนเป็นที่แน่ใจแล้ว ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายและเจ้าบ่าวจึงไปที่บ้านฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงก็จะมาต้อนรับด้วยการอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง เช่น พ่อ ปู่ ลุง อา หรือน้องชาย ฯลฯ คนในครอบครัวจะไม่ยอมให้ฝ่ายหญิง และฝ่ายชายพูดคุยกันตามลำพัง ถึงแม้ว่าฝ่ายหญิงและชายจะเคยเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนก็ตาม (ฮับเซาะห์ อัสอาดี้, 2545)

ในการคู่ตัวฝ่ายหญิงนั้นฝ่ายชายจะคู่ได้เพียง 2 ส่วน คือ ใบหน้ากับฝ่ามือ เนื่องจากการแต่งกายของสตรีมุสลิมต้องปกปิดทุกส่วนยกเว้นใบหน้ากับฝ่ามือ ห้ามดูเท้าเนื่องจากฝ่ายหญิงนิยมสวมชุดยาวกรอมเท้า เมื่อฝ่ายชายได้ดูและพอใจแล้วทางฝ่ายหญิงก็มีการนัดหมายให้ฝ่ายชายมาฟังคำตอบในวันหลัง (คอยเราะห์ มีฮะ, 2545)

เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงเรื่องการแต่งงานแล้ว ก็จะเริ่มกำหนดวันแต่งงานโดยเร็ว ไม่ต้องมีการหมั้นเพราะการสู่ขอถือว่าการจองที่ยิ่งใหญ่กว่าการหมั้น นายบูรณะ เอี่ยมอิทธิพล อายุ 74 ปี ได้เล่าว่า การที่ต้องรีบแต่งงานนั้น เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อสืบทอดกันมาว่า ชัยภูอนสามารถทำลายพิธีต่าง ๆ ให้ล้มเหลวลงได้ เช่น ถ้าชัยภูอนทราบว่ นาย ก . กำลังจะแต่งงานกับนาง ข. ในอีก 3 เดือนข้างหน้า ชัยภูอนก็มีเวลาไปยุยงให้เกิดความเข้าใจผิดทั้งสองฝ่าย เช่น ทำไมจึงเลือกผู้ชายคนนั้น ทั้ง ๆ ที่เป็นคนปัญญาที่บ่ เคยมีภรรยาแล้วหรืออื่น ๆ ทำให้ฝ่ายหญิงเปลี่ยนใจได้ดังนั้นคนในชุมชนจึงไม่นิยมหมั้นหรือสู่ขอเป็นเวลานาน

3.2.3 พิธีแต่งงานของชาวบ้านในชุมชนหนองจอกตามแบบฉบับท่านนบี จะจัดขึ้นที่มัสยิด หรือในอาณาเขตของบ้านเจ้าสาวก็ได้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) ขบวนแห่เจ้าบ่าวไปที่บ้านเจ้าสาว จากนั้นมีการอ่าน อัลกุรอาน และกฎหมายชะรีอะห์ (คำตักเตือน) เพื่อเป็นการอบรมให้ข้อคิดแก่คู่บ่าวสาว และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

(2) การกล่าวคำเสนอและคำตอบรับ เช่น

ผู้ปกครองฝ่ายหญิง : ข้าพเจ้าขอแต่งให้นางสาว ข. ซึ่งเป็นบุตรของข้าพเจ้าให้แก่ท่าน
ฝ่ายชาย : ข้าพเจ้า นาย ก. ขอรับนางสาว ข. บุตรของนาย ค. เป็นภรรยาของ
ข้าพเจ้าด้วยมะฮัร ที่ตกลงกันไว้

การกล่าวเสนอและกล่าวรับนั้นในสมัยก่อนคนในชุมชนนิยมใช้ ภาษามลายู แต่ต่อมาประมาณ 20 ปี ก่อนหน้านี้ นิยมใช้เป็นภาษาไทย

(3) การกล่าวขอพรให้กับคู่บ่าวสาว

(4) การเลี้ยงอาหารแขกหรือที่มาร่วมงาน ซึ่งตามหลักการที่ท่าน ศาสดา ไว้กล่าวไว้ว่าการแต่งงานที่ดีที่สุด คือ การแต่งงานที่เรียบง่ายที่สุด และสิ้นเปลืองน้อยที่สุด งานเลี้ยงที่เร็วที่สุดคือ งานเลี้ยงที่เชิญเฉพาะคนรวย ๆ มาร่วมงาน (หมัด คาบีดีน, 2545)

3.2.4 พิธีแต่งงานที่คิดขึ้นใหม่

คนในชุมชนหนองจอกได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ไม่แน่ใจว่าพิธี คั้งเดิมและคิดขึ้นใหม่แบบนี้มีมาตั้งแต่สมัยใด มุสลิมส่วนใหญ่ก็ได้ถือปฏิบัติมาจนเป็น ประเพณี โดยทั่วไปแล้วถ้าลูกสาวบ้านใดแต่งงาน ก็มีการจัดงานซึ่งมีญาติพี่น้องมาช่วย เหลือ เช่น เตรียมอาหาร ตกแต่งบ้านเรือน ฯลฯ ทั้งนี้เพราะว่าเจ้าบ่าวจะต้องมาทำพิธีที่ บ้านเจ้าสาว และชาวมุสลิมในชุมชนก็ถือว่า พิธีแต่งงานเป็นงานใหญ่ซึ่งจะใช้เวลา ประมาณ 3 - 4 วัน (พีชะห์ พิสุทธิพงษ์, 2545)

ก่อนจะถึงวันแต่งงาน เรียกว่าวันสุกดิบ บ้านเจ้าสาวก็จะเตรียม เครื่องมือประกอบอาหาร โดยการไปขี้มจากมัสยิด เพื่อให้ญาติพี่น้องที่มาช่วยงานได้ เตรียมหุงข้าว ปรุงอาหาร ทำขนม ฯลฯ อาหารที่ขาดไม่ได้ คือ แกงมัสมั่น ข้าวหมก ชูปหางวัว แกงदारจา แกงกรูหม่า ซึ่งอาหารที่กล่าวมานี้ มีรสชาติ เลี่ยน และไขมันสูง สิ่งที่ขาดไม่ได้คืออีกอย่างหนึ่งและทำให้คนที่มาช่วยงานได้ร่วมมือกันทำอย่างคึกคักก็คือ

การเชือดวัวซึ่งในแต่ละงาน ประมาณได้ว่าเชือดมากกว่า 1 ตัว (อับดุลฆอนี นาทอง, 2545) แล้วนำเครื่องในวัวมาประกอบอาหารประเภทแกง เช่น แกงสุตง แกงจะฆอน นอกจากอาหารเหล่านี้แล้วยังมีอาหารประเภทขนม เช่น ทองหยอด หม้อแกง บ้าปิ่น ฝอยทอง บอคิน (มีลักษณะคล้ายขนมสาลีแต่ใส่นมข้นหวาน เนย และ ไข่ ในปริมาณมาก) ขนมชั้น โรตีสเฒ่า ข้าวเหนียวแก้ว วุ้น ลำปะนี ฯลฯ ชาวบ้านในชุมชนนิยมทำอาหารและขนมและขนมหลาย ๆ ชนิด ในวันงาน อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้บ่งบอกถึงฐานะและความพร้อมของเจ้าภาพก็ได้

การแต่งกายของเจ้าสาวนิยมแต่งด้วยชุดไทย ชุดมลายู ในปัจจุบันได้พบเจ้าสาวสวมใส่ชุดวิวาห์แล้วมีผ้าคลุมศีรษะ (เยาะ สมะทอง, 2545) แล้วสวมใส่เครื่องประดับมากมายเพื่อเป็นการบอกถึงฐานะของเจ้าสาว

ในปัจจุบันขบวนแห่เจ้าบ่าวใช้รถยนต์ และคนที่เข้าร่วมขบวน แต่งตัวสวยงามสวมใส่เครื่องประดับมากมาย เพราะเชื่อว่าเป็นขบวนอันทรงเกียรติ เมื่อขบวนมาถึงบ้านเจ้าสาว (ที่บ้านเจ้าสาวตั้งประตูปารอยู่แล้ว) เจ้าบ่าวต้องผ่านประตูป่า ซึ่งใช้สิ่งของต่าง ๆ เป็นตัวกั้น เช่น เข็มขัดทอง เข็มขัดนาก (แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมไทยที่ได้มาจากฮินดู) จึงทำให้มีความสนุกสนานในการผ่านประตูป่า เมื่อเจ้าบ่าวขึ้นบ้านเจ้าสาวเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีพิธีอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พ่อ หรือ ผู้ปกครองของเจ้าสาวก็จะกล่าวคำเสนอ เจ้าบ่าวก็จะกล่าวคำตอบรับและกล่าวคำอวยพรพร้อมทั้งกล่าวสรรเสริญพระเจ้า

ประเพณีที่คิดขึ้นมาใหม่อีกอย่างหนึ่งคือ การอ่านบทโคลงกลอน ตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์ขึ้นของวันสุกดิบ จนถึงเวลาประมาณ 08.00 น. ของวันแต่งงาน และหลังจากเสร็จพิธีก็จะอ่าน โคลงและกลอนอีกเป็นเวลานานมาก จนเสร็จพิธีจึง มีการเลี้ยงอาหารแขกที่มา เมื่อแขกกลับแล้ว เจ้าบ่าวต้องช่วยทำงานเก็บข้าวของเครื่องใช้ แล้วจึงส่งตัวเจ้าสาวและเจ้าบ่าวเข้าหอ ก่อนเข้าห้องหอ ผู้ใหญ่ก็จะอบรมพูดคุยให้ข้อคิดกับเจ้าบ่าวเจ้าสาว บางครอบครัวจะจัดให้น้องฝ่ายหญิงไปนอนเป็นเพื่อนเจ้าสาว (มารีเยห์ แซอี, 2545) แต่ถ้าตามหลักอิสลามแล้วเมื่อสิ้นสุดการแต่งงานถือว่าฝ่ายเจ้าสาวต้องมีผู้ปกครองใหม่ คือ สามี เวลานอนสามีภรรยาจะต้องกล่าวขอพรจากพระเจ้าในการ

ปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากชัยฏอนที่ถูกสาปแช่งและป้องกันลูกที่เกิดมา เมื่อระหว่างการปฏิบัติ

พิธีรับเจ้าสาวจะจัดขึ้นที่บ้านเจ้าบ่าว การปฏิบัติคือจะมีขบวนแห่เจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าว ในขบวนเพื่อนเจ้าสาวจะแต่งตัวสวยงาม บ้านเจ้าบ่าวก็น่าเตรียมจัดงานคล้ายกับบ้านเจ้าสาว แต่การเตรียมงานจะไม่ใหญ่โตเท่ากับจัดที่บ้านเจ้าสาว บางครอบครัวจะทำกันเป็นเวลา 3 - 4 วัน บางครอบครัวใช้เวลาสั้น ๆ บางคนถือฤกษ์ยาม (แม่ หมั่นทอง, 2545) หลังจากพิธีนี้แล้วก็จะเป็พิธีส่งกบส่งเขียด คือเจ้าบ่าวจะพาเจ้าสาวไปไหว้ทำความรู้จักกับญาติของเจ้าบ่าวแต่ไปเวลากลางคืนจึงเรียกพิธีส่งกบส่งเขียด เมื่อเจ้าสาวไปถึงบ้าน ญาติของเจ้าบ่าวก็นำไหว้ด้วยเงินหรือของชำร่วยที่เตรียมไว้

3.2.5 เปรียบเทียบประเพณีการแต่งงานของไทยมุสลิมหนองจอกและไทยพุทธ

(1) การดูฤกษ์ยามในการแต่งงานตามแบบที่ศาสดากำหนดไว้ไม่มีขั้นตอนของการดูฤกษ์ยาม แต่ในปัจจุบันคนในชุมชนหนองจอกบางครอบครัว ได้นำวันเดือน ปี เกิด ของคู่บ่าวสาวไปดู ชะซี (คำในภาษามลายู หมายถึงความพอเหมาะพอดีกันที่สมควรจะเป็นเนื้อคู่กัน ตามคำทำนายหรือไม่) ซึ่งคล้ายกับวัฒนธรรมของไทยพุทธที่ญาติผู้ใหญ่ จะนำชื่อ วัน เดือน ปีเกิด ไปให้พระดูฤกษ์ยาม เพื่อกำหนดวันแต่งงาน การที่ชาวมุสลิมบางคนปฏิบัติเช่นนี้ คงจะได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของชาวไทยพุทธ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต

วัฒนธรรมอิสลามไม่ได้ให้ความสำคัญกับความหมายของคำ แต่วัฒนธรรมไทยพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับความหมายของคำ เช่น “ขึ้น” สังคมไทยได้ยึดถือความหมายไปในทางที่ดี เช่น ทำมาค้าขึ้น มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ปัจจุบันชาวมุสลิมในหนองจอกบางกลุ่มนิยมจัดงานแต่งงานในตอนข้างขึ้นเนื่องจากเหตุผลดังกล่าว

(2) ขบวนแห่ ขบวนแห่เจ้าบ่าว ตามแบบฉบับที่แท้จริงของทำนบปี มุสลิมจะไม่มีต้นกล้วย ต้นอ้อยและพานขันหมาก จะมีเฉพาะของที่เป็นของ

ของมอบให้แก่เจ้าสาว (มะฮัร) เท่านั้น แต่ขบวนแห่ที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่จะมีต้นอ้อย ต้นกล้วย ชั้นหมาก กล้ายขบวนแห่ชั้นหมากของไทยพุทธ ชาวชุมชนได้เสนอข้อคิดเห็นไว้ว่า ประเพณีนี้อาจมีมาตั้งแต่สมัยปัตตานี ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของพราหมณ์ก่อนที่จะมีวัฒนธรรมอิสลาม พิธีนี้ก็ถูกต่อต้านจากกลุ่มมุสลิมที่เคร่งครัดตามแบบฉบับของท่านบีเช่นกัน (สุวินัย สมันเถาะ, 2545) แต่ที่แตกต่างในขบวนแห่ของไทยพุทธก็คือ การใช้วงดนตรีมลายูบรรเลงในขบวน พร้อมทั้งการร้องเพลงภาษาอาหรับ และภาษามลายู

การกั้นประตูป่า ก็เป็นพิธีหนึ่งที่มีบางครอบครัวปฏิบัติคล้ายกับคล้ายกับความเชื่อของชาวไทยพุทธ พร้อมทั้งนำซองที่บรรจุเงินมอบให้แก่ผู้ที่กั้นประตูป่า เจ้าบ่าวจึงเดินผ่านเข้าไปในพิธี

จากแนวปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะเกิดจากการกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมและรับประเพณีเดิมมาจากปัตตานีซึ่งยังคงมีประเพณีพราหมณ์-ฮินดูปะปนอยู่ ในขณะเดียวกันเจ้าสาวสมัยใหม่นิยมการแต่งกายด้วยชุดวิวาห์ ชุดวิวาห์ประยุกต์ ชุดไทย แทนชุดมลายู แต่มีผ้าคลุมศีรษะ วิธีการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักศาสนาเท่าใดนัก เนื่องจากมุสลิมมีบทบัญญัติไว้ว่าพิธีแต่งงานที่ดีคือ พิธีที่จัดขึ้นอย่างเรียบง่ายแต่คนในปัจจุบันก็มีไม่น้อยที่จัดงานแต่งใหญ่โตหรูหราและฟุ่มเฟือย

4. พิธีศพ

คำที่เกี่ยวข้องกับการตาย ที่อธิบายไว้ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย มีดังนี้

การฝัง, การกำจัดศพ (burial) โดยวิธีการต่างๆ เช่น การเอาศพใส่เรือให้ลอยไป การเผา การทิ้งศพไว้กลางแจ้ง การทำมัมมี่ การฝังศพไว้ใต้ที่ขุดพื้น การฝังโดยบรรจุภาชนะ หรือการทิ้งศพลงน้ำ

ส่วนคำว่า funeral หรือ พิธีศพ คือพิธีกรรมที่ทำก่อนและระหว่างการกำจัดศพของผู้ตาย

การตายคือภาวะสุดท้ายของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้ แต่ในสังคมดั้งเดิมนั้น ความตายก็ไม่ใช่สิ่งสุดท้ายอย่างสิ้นเชิง เพราะผู้คนในสังคมดั้งเดิมเชื่อว่าวิญญาณ

เป็นสิ่งที่ไม่ตาย แต่จะคงความเป็นอมตะอยู่ตลอดไปแต่มนุษย์ทุกคนทราบดีว่าความตายคือเครื่องหมายของการที่ร่างกายสิ้นสุด ไม่คงอยู่ไม่มีตัวตนอีกต่อไป ความเชื่อในการผ่านสภาพจากภาวะทางโลกไปเป็นภาวะการคงอยู่ของวิญญาณเมื่อตายแล้ว มาจากความศรัทธาและจินตนาการ เป็นการวางแผนชีวิตในระยะยาวจากภาวะที่เกี่ยวกับทางร่างกาย มีตัวตนและสัมผัสแต่ละต้องได้ มาเป็นภาวะที่ไม่มีตัวตน ที่ได้รับการสนับสนุนอยู่ในลัทธิความเชื่อในวัฒนธรรม เพราะผู้ที่ตายไปแล้ว จะไม่อยู่ร่วมกับคนธรรมดาอีกต่อไป แต่จะมีอิทธิพลต่อคนทั่วไปในทางอ้อม และในโลกของมนุษย์นี้ วิญญาณจะลดความสำคัญลงไป

มนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่มีการฝังศพ ซึ่งการปฏิบัติแบบนี้ไม่ได้เกิดจากความรู้สึกที่จะทำให้ถูกสุขอนามัย แต่เป็นความคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยดั้งเดิมและคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและโชคชะตาของมนุษย์ด้วย มนุษย์ในสมัยโบราณมีวิธีจัดการกับศพในลักษณะที่เป็นพิธีกรรมชนิดหนึ่ง คือไม่เพียงแต่นำศพไปฝังเท่านั้น แต่ยังมีการจัดอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่างให้ศพด้วย นี่คือการเชื่อที่ว่า ผู้ที่ตายไปแล้ว และอยู่ในหลุมฝังศพ ก็ยังมีความต้องการสิ่งเหล่านี้อยู่ (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2543)

พิธีศพของมุสลิมตามแบบฉบับของศาสนาอิสลามกำหนดไว้นั้นเป็นพิธีกรรมที่เรียบง่าย ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายมาก การจัดพิธีศพจะต้องอยู่บนรากฐานของการประหยัดเป็นสิ่งสำคัญทั้งที่ด้วยเหตุผลที่ว่าจะได้ไม่เป็นภาระสำหรับครอบครัวผู้ตาย ส่วนในเรื่องการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของพิธี ตามคำสั่งของท่านนบีเมื่อมีคนตาย มุสลิมจะต้องจัดการใน 4 อย่าง คือ

- 4.1 อาบน้ำให้แก่คนตาย
- 4.2 ห่อศพ
- 4.3 นำศพไปละหมาดที่มัสยิด
- 4.4 นำศพไปฝัง

4.1 ทศนะเรื่องความตายในอิสลาม

การตายในทศนะอิสลามไม่ถือว่าเป็นความทุกข์ การฟื้นทุกข์หรือการเพิ่มทุกข์ แต่ในมุสลิมถือว่าการตายคือการกลับไปสู่ความเมตตาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้นมุสลิมทุกๆ ไป เมื่อทราบข่าวการตายของมุสลิมไม่ว่าจะรู้จักหรือไม่ก็ตาม ต้องกล่าวคำว่าอินนาลิลลาฮิวะอินนาอิลัยฮิรรอญูอน (หมายถึง แท้จริงเราเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์)

ในชุมชนมุสลิมหนองจอก ถ้าหากมีการตายเกิดขึ้นอิหม่ามก็จะประกาศทางเครื่องขยายเสียงประจำชุมชน จากนั้นจึงออกอากาศในสถานีวิทยุท้องถิ่น รายการภาคมุสลิม คนที่ทราบว่าจะรีบไปช่วยงานศพโดยเร็วที่สุด ญาติพี่น้องของผู้ตายจะไม่ตีโพงตีพาย (เนื่องจากทำตามคำสอนของศาสดา) เพียงแต่ต้องร้องไห้ด้วยความเสียใจ ด้วยความเชื่อที่ว่าความตายถือเป็นการลาโลก หหมดโอกาสที่จะนำในสิ่งที่ถูกหรือสิ่งที่ผิด แต่จะมี 3 อย่างที่ติดตัวผู้ตายไป คือ วิชาความรู้ การบริจาคที่เป็นถาวรวัตถุ และการที่ลูกของผู้ตายขอ คุอาฮ์ ให้ผู้ตาย เมื่อพิธีฝังศพเสร็จสิ้นลงวิญญาณของผู้ตายก็จะถูกนำไปพำนักไว้ในสถานที่ซึ่งไม่มีใครล่วงรู้ได้ เรียกว่า อลัมบัรซัค (โลกแห่งสิ่งปิดกั้นขนาดใหญ่) (หมัด คาบีดิน, 2545) จากนั้นวิญญาณของแต่ละคนถูกสอบสวน ถูกทำให้หลับอย่างสบาย หรือถูกทรมาน แล้วแต่การกระทำของคน จนกว่าจะถึงวันกิยามะห์ (สุวินัย สมันเลาะ, 2545)

4.2 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตาย

ในอิสลามมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการตายทั้งจากคัมภีร์อัลกุรอาน และหะดีษ เช่น “พระองค์ทรงทำให้มีเจ้าเป็น (เกิดมา) แล้วทรงทำให้สุเจ้าตาย แล้วทำให้สุเจ้าเป็นอีกในวันที่ฟื้นคืน” (22: 696)

พระองค์ทรงตรัสว่า “ณ ที่นั้น (แผ่นดิน) สุเจ้าจะดำรงชีวิตและ ณ ที่นั้นสุเจ้าจะตาย และจากนั้นสุเจ้าจะถูกนำออกมา” (7: 25)

“และพระองค์คือผู้ทรงให้สุเจ้าตาย (ในพระอำนาจ) ของพระองค์ คือการสับเปลี่ยน (หมุนเวียน) ของกลางวันและกลางคืน สุเจ้ามิใช่ปัญญาหรือ” (23: 80)

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แท้จริงความตายที่พวกเจ้าหนีจากมันไปนั้นเผชิญพวกท่าน แล้วพวกท่านจะถูกนำกลับมายังพระผู้ทรงรอบรู้แห่งสิ่งพันวิสัย และสิ่งเปิดเผย แล้วพระองค์ท่านตามที่พวกท่านได้ประกอบเอาไว้” (62: 8)

จากบทบัญญัติที่ยกตัวอย่างมานี้ แสดงให้เห็นว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งในโลก นอกโลก และสากลจักรวาล รวมทั้งมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็เป็นผู้ทำลายชีวิตมนุษย์ด้วยความตาย เป็นผู้กำหนดกลางวันและกลางคืน

ชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกได้ถ่ายทอดเกี่ยวกับบทบัญญัติเรื่องต่างๆ ให้แก่ลูกหลานในการดำเนินชีวิตประจำวัน จนทำให้เป็นเหตุผลในการประพฤติปฏิบัติของเด็กในชุมชน ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับตามบทบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความศรัทธา คือ ผู้ปฏิบัติจะต้องทำด้วยใจที่ศรัทธาซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนเป็น “มุมิน” (มุสลิมที่มีความศรัทธา) เป็นส่วนใหญ่ (ชลายุทธ ธรรมสารี, 2545)

4.3 หน้าที่ของชาวไทยมุสลิมพึงปฏิบัติเกี่ยวกับการตาย

คนในชุมชนหนองจอก ต้องปฏิบัติดังนี้

4.3.1 หลักจากทราบข่าวการตายมุสลิมต้องกล่าวว่า “อินนาลิลลา ฮิวะอีนาลิลลัยฮอริญูน” (สรรพสิ่งและทุกชีวิตเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ และทุกสิ่งต้องกลับไปหาอัลลอฮ์) หน้าที่ของมุสลิมที่ต้องปฏิบัติเมื่อมีการตาย

4.3.2 เมื่อคนในชุมชนตาย ชาวบ้านก็จะไปเยี่ยมบ้านผู้ตายและช่วยกันอาบน้ำศพ ซึ่งนายสออด บอริมีเล่าให้ผู้วิจัยทราบว่า การอาบน้ำศพนั้นถ้าศพเป็นเพศหญิง ญาติที่เป็นผู้หญิงก็จะเป็นคนอาบ ถ้าศพเป็นเพศชาย ญาติที่เป็นชายก็จะเป็นคนอาบ วิธีการอาบน้ำศพของคนในชุมชน คือ ล้างหน้า ล้างมือ ล้างปาก สระผม ถูขี้ไคล ให้สะอาดหมดจดด้วยการฟอกสบู่ แล้วล้างด้วยน้ำเปล่า หลังจากนั้นก็นำพิมเสนละลายใส่ขันน้ำมาราดที่ศพทางด้านขวาของร่างกาย 3 ครั้ง ด้านซ้ายของร่างกายอีก 3 ครั้ง จากนั้นก็จะรดด้วยน้ำพุทรา โดยรดที่ซีกขวาร่างกายก่อน 3 ครั้ง แล้วรดซีกซ้ายร่างกาย 3 ครั้ง เช่นกัน (สออด บอริมี, 2545)

4.4 การห่อศพ เมื่ออาบน้ำให้ศพแล้วญาติช่วยกันยกศพมาห่อ ก่อนห่อศพต้องนำสำลีชุบพิมเสนใส่ไว้ตามข้อศอก เข่า คอ คาง ข้อเท้า ฯลฯ จากนั้นห่อศพด้วยผ้าขาว โดยห่อ 3 ชั้น หรือ 5 ชั้น แล้วผูกด้วยเชือกโดยผูกที่ศีรษะ คอ แขน เข่า ปลายเท้า เมื่อผูกแล้วจึงนำศพใส่โลง ขั้นตอนต่อไปคือนำศพไปมัสยิด (หวังฮิม มาแม, 2545)

การยกศพลงจากบ้าน ชาวบ้านก็จะนำศพไปมัสยิด โดยการนำไปทางรถยนต์หรือทางเรือ แต่ในกรณีที่ไม่มีรถ หรือไม่ใช่เรือชาวบ้านก็จะหามศพไปมัสยิด เพื่อทำการละหมาดให้แก่ศพ หลังจากละหมาดแล้วก็จะนำศพไปฝัง (ซึ่งชาวบ้านจะต้องฝังให้เสร็จภายใน 20 ชั่วโมงหลังจากที่ตายแล้ว) การขุดหลุมฝังศพจะขุดหลุมให้ลึกประมาณที่สัตว์จะคุ้ยกินไม่ได้ ปกติหลุมจะลึกประมาณ 2 เมตร เมื่อนำศพลงหลุม ต้องหันหน้าศพไปทางเมืองเมกกะ พอถึงขั้นตอนการนำดินกลบที่หลุมฝังศพ จะต้องเว้นช่วงเพื่อขอคุอาศัยต่อพระเจ้าเป็นเจ้าให้อภัยโทษแก่ผู้ตาย

พิธีที่คิดขึ้นมาใหม่เกี่ยวกับงานศพ คือ ก่อนที่จะอาบน้ำศพจะมีการเขียนหน้าผากของศพว่า “ลาอิลลา ฮะฮิน ลัลลอฮ์” (ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์) ก่อนที่จะยกศพลงจากบ้าน จะยกโลงศพ 3 ครั้ง คือยกขึ้นแล้ววางลง ยกขึ้นแล้ววางลง ทำอย่างนี้ 3 ครั้ง เนื่องจากมีความเชื่อที่ว่า

การยกศพครั้งแรก เป็นการลาครอบครัว ซึ่งหมายถึงภรรยา หรือสามี ลูก

การยกศพครั้งที่สอง เป็นการลาญาติพี่น้อง

การยกศพครั้งที่สาม เป็นการลาทรัพย์สินสมบัติ

(ดอรอมาน เดวีเลาะ, 2545)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความหมายของการยกศพ 3 ครั้ง มีลักษณะคล้ายกับการมัดตราสังศพของชาวไทยพุทธ คือ มัดด้วย ด้ายดิบเส้นขนาด 3 หุน ทำเป็นบ่วงมัดสามส่วน คือ

เปลาะแรก ทำเป็นบ่วงผูกสวมคอศพ แล้วภาวนาคาถาว่า “ปุตฺโต ทิว” หมายถึง ห่วงผูกเป็นบ่วงผูกคอ

เปลาะที่สอง ทำเป็นบ่วงผูกตะกรุดเบ็ดที่ข้อมือทั้งสองข้างโดยให้มือพนมไว้ที่หน้าอก แล้วภาวนาคาถาว่า “ ธนํ หตุเถ ” หมายความว่า ห่วงทรัพย์ ทรัพย์กุศลและอกุศลเป็นเงาตามตัวของผู้นั้น

เปลาะที่สาม โยงเชือกทำบ่วงผูกผูกข้อเท้า แล้วภาวนาคาถาว่า “ ภริยา ปาเท ” หมายความว่า ห่วงภริยาเป็นบ่วงที่สาม (ถ้าเป็นศพผู้หญิง สำหรับห่วงที่สามก็ภาวนาคาถาว่า “ ภริยา ปาเท ” เช่นกัน) (เสฐียร โกเศศ 2516, 41-443)

จากข้อสังเกตนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นแนวปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีศพในความหมายที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งน่าจะมาจากวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีอิทธิพลต่อชาวมุสลิมสมัยปัตตานีและชาวไทยพุทธมาก่อนศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

การปฏิบัติของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกเกี่ยวกับพิธีศพนั้น จะเห็นได้ว่าทั้งพิธีดั้งเดิมแบบมุสลิม และแนวทางที่คิดขึ้นมาใหม่ผสมผสานกันอยู่ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นในการคิดขั้นตอนบางอย่างขึ้นมา พิธีกรรมจะเป็นความเชื่อได้รับอิทธิพลจากสังคมใกล้เคียง ความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 เป็นเหตุผลในการยึดถือเลขนี้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามคำสั่งของศาสดา เนื่องจากว่าเมื่อหักเลขคู่ออกแล้ว ส่วนที่เหลือคือ 1 ซึ่งหมายถึงเอกภาพของพระเจ้า ภาพสะท้อนของการเป็นมุสลิมที่ปรากฏเด่นชัดในพิธีกรรมนี้ คือ การฝังศพ การอาบน้ำศพ และการแต่งกาย

การถ่ายทอดวัฒนธรรมในชุมชน

1. วัฒนธรรมกับการถ่ายทอดในชุมชน

วัฒนธรรมอิสลามเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก เพราะว่าคนในชุมชนได้ยึดถือและปฏิบัติตาม แนวทางที่ท่านศาสดาได้กำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงทำให้เห็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในชุมชนได้ 2 วิธีคือ

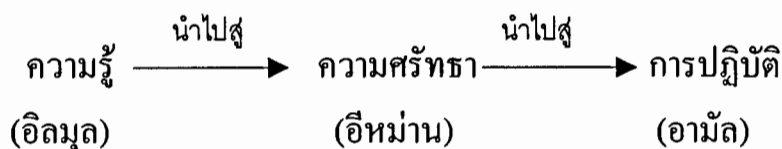
1.1 การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางตรง คือ การสอน

การสอน เป็นการถ่ายทอดด้วยคำพูดให้เห็นถึงสิ่งที่ถูก สิ่งที่ไม่ควรทำและสิ่งควรทำครอบครัวคือสถาบันแห่งแรกของคนในชุมชนเป็นที่สั่งสอนอบรม หลังจากนั้นโรงเรียนและมัสยิดจึงมีบทบาทในการสั่งสอนต่อไป (ยูซบ เจริญวงศ์, 2545) ผู้วิจัยได้พบว่า พ่อแม่ และผู้ใหญ่ในครอบครัวเป็นผู้ปลูกฝังความศรัทธา และสร้างค่านิยมในวัฒนธรรมอิสลาม ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของเด็ก ดังนั้นเมื่อเด็กทุกคนเติบโตขึ้นมา เด็กจึงมีพฤติกรรม และวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่แตกต่างกันมาก เมื่อเด็กในครอบครัวมีอายุถึงเกณฑ์ที่ต้องศึกษาใน โรงเรียนสามัญภาคบังคับของรัฐบาลเด็กก็ต้องไปเรียนเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม ในตอนเย็นที่มัสยิดหรือที่บ้านของอิหม่ามหรือโต๊ะครูทุกวัน

1.2 การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางอ้อม คือการปฏิบัติ

ผู้ใหญ่ในชุมชนจะเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามครรลองของวัฒนธรรมอิสลามได้เป็นอย่างดี เป็นการสอนให้เด็กมีศรัทธาในเรื่องการละหมาดผู้ใหญ่จะปฏิบัติโดยไม่ขาดตกบกพร่อง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และทำอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ตรงต่อเวลา จึงทำให้เด็กในครอบครัวเชื่อถือ และเชื่อฟังในการปฏิบัติ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้ง 2 ชนิดนี้ ชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอกใช้ควบคู่กันไป ซึ่งพอจะมองเห็นความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ดังนั้นจึงมีผลให้เด็กในชุมชนรับเอาวัฒนธรรมอิสลาม เป็นวิถีของการดำเนินชีวิต ซึ่งคนในชุมชนคาดหวังว่า เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เด็กเหล่านั้นก็สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอิสลาม อย่างที่เคยได้รับให้กับคนรุ่นหลังต่อไป (บกา โชะพิทักษ์, 2545)

2. การผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมไทยพุทธ

สังคมที่อยู่ใกล้กันย่อมเกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือรับเอาวัฒนธรรมของอีกสังคมหนึ่งเข้ามาปฏิบัติในกลุ่มของตนเอง ดังเช่นชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกปัจจุบัน คนในชุมชนนี้มีโอกาสพบปะกับคนไทยพุทธมากขึ้นกว่าสมัยอดีต จึงทำให้คนในชุมชนรับเอาวัฒนธรรมของไทยพุทธเข้ามาปะปนในวัฒนธรรมอิสลาม แล้วเกิดการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนกลายเป็นประเพณี เนื่องจากคนในชุมชนได้ปฏิบัติตามที่ท่านศาสดากำหนดไว้ แตกต่างกันตรงที่ต่อเติมบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ใช่อิสลามเข้าไป เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ ท่านศาสดากำหนดไว้ว่า เมื่อมุสลิมประสงค์จะปลูกบ้านใหม่ ก็ให้ปลูกได้เลย เสร็จแล้วก็เป็นที่เลี้ยงอาหาร และการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากผู้เป็นเจ้า

ประเพณีที่คิดขึ้นมาใหม่ ชาวบ้านบางกลุ่มก็มีประเพณีในการปลูกบ้านคล้ายกับไทยพุทธ นั่นก็คือ การลงเสาเอก, เสาโท และนำต้นกล้วยต้นอ้อยมาผูกที่เสา พร้อมกับทำบุญและเจ้าภาพ ก็จะอ่านบทขอพรจากพระเป็นเจ้าอย่างขีดยาว จากการที่ผู้วิจัยได้สอบถามคนในชุมชน ถึงการลงเสาเอก เสาโท หรือการนำต้นกล้วย, อ้อย มาผูกกับเสานั้น ก็ได้ทราบเหตุผลว่า เป็นเพียงต้องการความเป็นมงคลให้กับบ้านของตนเอง (อารีฟิน ไทพิทักษ์, 2545)

จากที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมไทยพุทธ เป็นสิ่งที่เกิดจากจากแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมที่แพร่กระจายเข้ามานั้น อาจเป็นเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ทั้งหมด เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายเข้ามาในชุมชน จึงเกิดการผสมกลมกลืน กับวัฒนธรรมเดิม จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ ดังเช่นพิธีต่างๆ ที่คิดขึ้น จนกลายเป็นประเพณีดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า บรรพบุรุษดั้งเดิมของชุมชนซึ่งมาจากปัตตานี และเมื่ออิสลามเผยแผ่เข้าสู่ปัตตานี คนท้องถิ่นปัตตานีในขณะนั้นมีวัฒนธรรมของพราหมณ์ - ฮินดู และพุทธมหายาน ผสมผสานกันอยู่ด้วย ดังนั้นจึงทำให้มองเห็นได้ว่า ประเพณีบางอย่างที่ชาวชุมชนปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งก็มีมาตั้งแต่สมัยปัตตานีบ้างแล้ว แต่ในขณะเดียวกัน ชาวไทยมุสลิม บางส่วนก็ไม่ได้ยอมรับเอาวัฒนธรรมไทย

ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ที่อยู่ในสังคม ดังที่ชาวไทยมุสลิมได้พยายามแยกตัวไปอยู่อย่างโดดเดี่ยว และห่างไกลจากสังคมไทย เช่นชุมชนหนองจอก ปทุมธานี นครนายก ฯลฯ จึงทำให้มุสลิมกลุ่มดังกล่าว ได้รับการผสมผสานทางวัฒนธรรมน้อยกว่าชาวไทยมุสลิมที่อยู่ในสังคมเมือง

วัฒนธรรมทางภาษา

ภาษาเป็นสื่อในการติดต่อเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่ามนุษย์ใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้และความรู้สึกแก่ผู้อื่นได้ นักสังคมวิทยา กล่าวว่า ถ้าปราศจากภาษาก็จะไม่มีวัฒนธรรมอันแท้จริง วัฒนธรรมทั้งปวงในโลกนี้เกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ในสังคมได้ ก็เพราะมีภาษาเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่กัน (อุทัย หิรัญโต 2521, 85) ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีการสืบทอดกันไว้โดยการพูดกันทุกวัน นอกจากนี้เครื่องมือที่ยึดเหนี่ยวในการสืบทอดภาษาในสังคมมนุษย์ก็คือ การพูดกับการเขียน ภาษาจึงมีลักษณะพิเศษกว่าวัฒนธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ ภาษาเป็นพาหนะของวัฒนธรรมและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ทำให้เราสามารถเข้าใจอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจ และติดต่อกับแนวคิดต่าง ๆ ได้ (พิเชษฐ ทองศรีนุ่น 2536, 49 อ้างจาก อารงค์ สุทธศาสตร์)

1. ภาษาที่ใช้ในชุมชน

ในชุมชนหนองจอก ชาวบ้านใช้คำยืมภาษาอาหรับ และคำยืมบางคำภาษามลายูในการสื่อสาร โดยในอดีตบรรพบุรุษได้ใช้ภาษามลายูพูดกันในชีวิตประจำวันมากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากว่าสังคมในอดีตเป็นสังคมของชาวไทยมุสลิมล้วน ๆ ที่อพยพมาจากทางใต้ ไม่มีคนศาสนาอื่นหรือจากถิ่นอื่นเข้ามาปะปน ดังนั้นวัฒนธรรมทางภาษาที่ได้รับมาจากปัตตานีจึงอยู่คู่กับชุมชนตลอดมา แต่ในปัจจุบันพบว่าจากปัจจัยหลายๆด้านที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชาวบ้านจึงพูดภาษามลายูในการสื่อสารน้อยลงมาก ส่วนใหญ่ที่พบเห็นคือ การพูดเป็นคำๆปะปนกับภาษาไทย แต่ก็มีผู้อาวุโสบางคน

ที่ยังสามารถพูดภาษามลายูในการสื่อสารได้คืออยู่บ้าง สำหรับภาษาอาหรับส่วนใหญ่จะใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และพูดเป็นคำศัพท์เฉพาะโดยใช้คำทับศัพท์บางคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

1.1 ภาษาอาหรับ

1.1.1 ภาษาอาหรับที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา

ทุกคนในชุมชนจึงต้องกล่าวบทคุอาฮ์เป็นภาษาอาหรับได้ตามครรลองของวัฒนธรรมอิสลามมุสลิมคือผู้ที่มีความศรัทธาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความศรัทธาที่เกี่ยวกับพระเจ้าว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เกิดจากพระประสงค์ของพระเจ้าทั้งสิ้น ดังนั้นวิถีชีวิตของมุสลิมจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการรำลึกถึงพระเจ้าด้วยการสรรเสริญ การขอพร การขอขอบคุณ การขออภัย ฯลฯ อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มองเห็นได้ว่าวัฒนธรรมอิสลามใช้ภาษาอาหรับ ในการใช้ถ้อยคำในพิธีกรรมทางศาสนา

1.1.2 ภาษาอาหรับที่ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน

การที่มุสลิมในชุมชนหนองจอก ปฏิบัติตนตามครรลองของศาสนาอิสลาม จึงทำให้ภาษาอาหรับปรากฏอยู่คู่กับการดำเนินชีวิตประจำวันในทุกๆ สถานการณ์ เช่น

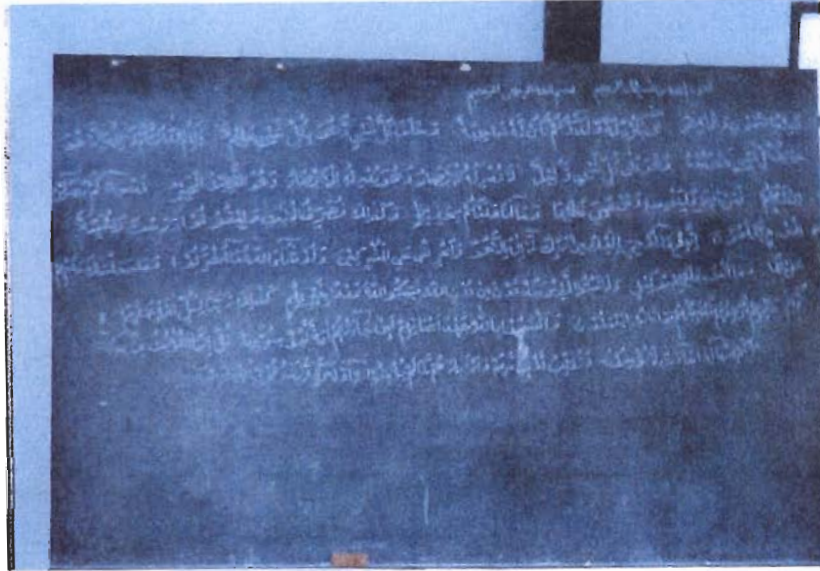
เมื่อจะเข้านอนจะกล่าวว่า “บิสมิ้ลลลอฮุมมะอะหฺยวะฮฺอามุดุ” (มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิ์แห่งอัลลอฮ์ที่ให้เราใช้ชีวิต หลังจากที่เราตาย ให้เราตื่น หลังจากที่เราหลับ เราจะฟื้นชีพกลับไปสู่พระองค์)

เมื่อเริ่มอริยาบถต่างๆ เช่น จะค้ม จะนั่ง จะอ่าน จะเขียน ก็จะกล่าวว่า “บิสมิลลาฮิรเราะห์มานิรเราะห์อีม” (ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ)

เมื่อโกรธ จะกล่าวว่า “อะอูซุบิลลาฮิมินชะฮฺฎอนนิรเราะอีม” (ฉันขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ ให้พ้นจากชัยฏอน มารร้ายที่ถูกขว้างปา)

เมื่อเห็นความงดงาม สิ่งที่ทำให้สุขใจ จะกล่าวว่า “มาซาอัลลอฮ์ลาฏวะตะอิลลาบิลลาฮิ” (เป็นที่ประสงค์ของอัลลอฮ์ ไม่มีอำนาจใด ๆ นอกจากที่มาจากอัลลอฮ์เท่านั้น)

เมื่อพอใจสิ่งใดจะกล่าวว่า อัลฮัมดุลิลลา (การสรรเสริญทั้งหมดเป็น
สิทธิ์ของอัลลอฮ์)

ภาพที่ 6 การสอนภาษาอาหรับให้แก่เด็กที่มัสยิดคารูนาอิม (สุเหร่าใหม่) เพื่อให้เด็ก
ในชุมชนสามารถใช้ภาษาอาหรับในพิธีทางศาสนาได้ถูกต้อง

1.1.3 ตัวอย่างคำภาษาอาหรับที่ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ของมุสลิม

หนองจอก

อิหม่าม

อิหม่าม คือ ผู้นำ เช่น ผู้นำละหมาดในมัสยิด เรียกว่า

มะมูม คือ ผู้ตาม เช่น การละหมาดตามอิหม่าม

อิหม่าน คือ การศรัทธาต่อบทบัญญัติของอัลลอฮ์

อาหล่ม คือ ผู้ที่มีความรู้

ยาฮัล คือ ผู้ที่ไม่มีความรู้ เบบัญญา

ตักบิร คือ การอวดอ้าง

ริย้อ คือ ทำความดีเพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็น

ซุมอะห์ คือ ทำความดีเพื่อที่จะให้คนอื่นชื่นชม

ถึง ยิวในปัจจุบัน	ยาฮูดี	คือ ประชากรของท่านนบีมุซา (ยิว) หรือ หมายถึง
คริสเตียนในปัจจุบัน	นัศรอณี	คือ ประชากรของท่านนบีอีซาหรือหมายถึง
อิหร่าน	อิสรออีล มายูซี ชีอะห์	คือ พวกยิว คือ พวกที่ไหว้ไฟ ดวงอาทิตย์ คือ นิกายหนึ่งที่ไม่ใช่มุสลิม ส่วนใหญ่อยู่ใน
หรือทำไว้	ซุนนะห์ บิโดอะห์ กูรออ่าน ฮ่าดีส	คือ แนวทางของท่านนบีมุฮาหมัด คือ ที่ไม่ใช่แนวทางของท่านนบีมุฮาหมัด ซ.ล. คือ คัมภีร์สูงสุดของศาสนาอิสลาม คือ คำกล่าวของท่านนบีมุฮาหมัด ซ.ล. ที่กล่าว
และได้ลงมติไว้	อูลละมะห์	คือ การพิจารณาของผู้มีความรู้ในเรื่องของศาสนา
ศาสนา	ก่อลีพะห์ นบี	คือ ผู้ปกครองสูงสุดของมุสลิมในสมัยก่อน คือ ผู้ที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งมาเพื่อให้เผยแพร่อิสลาม
หนึ่ง เพื่อมาเผยแพร่อิสลาม	ร่อซูล	คือ ผู้ที่อัลลอฮ์ทรงคัดเลือกมาจากบรรดานบีอีกที
ซึ่งมีตำแหน่งสูงกว่าบรรดานบี	ซอและห์	คือ คนดีเป็นคนที่มีความดี
ซุฟี	ซุฟี	คือ คนที่ซำระตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์
มะฮ์รึฟัตอัลลอฮ์	มะฮ์รึฟัตอัลลอฮ์	คือ การรู้จักอัลลอฮ์
เนียะมัด	เนียะมัด	คือ ความกรุณา ความโปรดปราน
ซุโกัด	ซุโกัด	คือ การขอขอบคุณ
ม่าวซัยยัฮ์	ม่าวซัยยัฮ์	คือ สิ่งชั่วร้าย สิ่งที่เป็นอบายมุข

พิตนํ้าฮ์	คือ ความสับสนวุ่นวาย
ซํารืออะห์	คือ บทบัญญัติศาสนา
กียามัต	คือ วันสิ้นโลก
เราะห์มัด	คือ ความเมตตา
มูรตัด	คือ การตกศาสนาหรือสิ้นสภาพจากการเป็น

มุสลิม

ซัยฎอน	คือ มารร้ายล่อลวงให้มนุษย์หลงผิด
แมลิด	คือ วันเกิด
มูนาฟิค	คือ คนหน้าไหว้หลังหลอก
ซึยารอฮ์	คือ การเขียนเขียน
ฮํากิเกาะห์	คือ ความจริง
ซําฟาอะห์	คือ การช่วยเหลือ
อุมมะห์	คือ ประชากรประชาชาติ
ซอฮาบะห์	คือ อัศรสาวกสหายของท่านนบีมุฮํามาดี ซ.ล.
มูอัลลัฟ	คือ ผู้ที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม คนที่เพิ่งเข้า

รับอิสลาม

ซอเฮียะ	คือ ถูกต้องหรือใช้ได้
ถึยถ่าตุลถ็อด	คือ คินหนึ่งในเดือนรอมฎอน (คินที่มีความสำคัญ

มากกว่าคินอื่นๆ มีอยู่ในเดือนรอมฎอน)

อัลมัรซุม คือ ผู้ได้รับเมตตา ถ้าใช้กับคนตาย เรียกว่า การ
กลับไปสู่ความ เมตตาของ อัลลอฮ์ ถ้าเป็นหญิงใช้อัลมัรซุมะห์

อาญํ้าล	คือ กำหนดเวลาแห่งความตาย
อาคิเราะห์	คือ โลกสุดท้ายของมนุษย์
เอียะซาน	คือ ความดี

อินชาอัลลอฮ์ คือ หากอัลลอฮ์ มีความต้องการ จะให้เป็นไปตาม
ความ ประสงค์ของ พระองค์

บ่าร่อกั๊ด	คือ ความเป็นสิริมงคล
บ่าล้าอ	คือ ภัยพิบัติ
ด้าวก้าล	คือ การมอบหมายต่ออัลลอฮ์
ตออัค	คือ การเชื่อฟัง
ญานะชะหฺ	คือ การละหมาดคนตาย
ญาม่าฮ้าฮ	คือ หมู่คณะ ถ้าเป็นการละหมาด คือ การละหมาด

รวมกันหลายคน

คู้ชะวะฮ์	คือ การนอบน้อมถ่อมตน
คูลา	คือ การขอพร การวิงวอนต่ออัลลอฮ์
ริสกี	คือ ปัจจัยยังชีฟ โชคลาภ ความมั่งมีศรีสุข
ฮิดายะหฺ	คือ การได้รับทางนำ
ฮิกมะหฺ	คือ เหตุผล
ว่าชีละหฺ	คือ คำสั่งเสีย
ซ่อลาหฺวาด	คือ การขอพรกล่าวสดุดีแก่บรรดารอซูล

ผู้ให้ข้อมูล : 1 นายอารีฟีน ไทพิทักษ์ อายุ 87 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2 นายสุวินัย สมันเลาะ อายุ 40 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าภาษาอาหรับก็มีอิทธิพลต่อมุสลิม และการดำเนินชีวิตของมุสลิมในชุมชนหนองจอกและมุสลิมทั้งหมดเป็นอย่างมาก และทุกคนในชุมชนก็จะได้รับการฝึกฝนให้ใช้ โดยการท่องเที่ยวให้คล่อง แล้วใช้พูดในสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น

1.2. คำยืมในภาษามลายูที่ใช้ในชุมชนหนองจอก

1.2.1. ที่มาและคำยืมในภาษามลายู

ภาษามลายูมีวิวัฒนาการตามธรรมชาติของภาษา พูดถึงที่มาและความเปลี่ยนแปลงของภาษามลายู มีข้อสังเกต สำคัญ 3 ประการคือ

1) ภาษาพื้นเมืองเดิม มีลักษณะส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว พยางค์หนึ่ง ๆ แสดงความหมายแน่นอน เมื่อนำมารวมเป็นคำประสมก็ยังมีเค้าความหมายเดิม เช่น “บู” หมายถึงลักษณะกลมๆ เมื่อเป็นคำประสมมี “บู” นำหน้าอย่างคำ

อุปสรรค (Prefix) เช่น บูลัน (ภาษาถิ่นว่าบูลแล) หมายถึงดวงจันทร์ บูลัด (ภาษาถิ่นว่าบูลละ) หมายถึงผลไม้ บูลุด (ภาษาถิ่นว่าปูลู) หมายถึงจอมปลวก บุนดิง (ภาษาถิ่นว่าบุนดิง) หมายถึงมีครรภ์ จะเห็นว่าดวงจันทร์ ผลไม้ จอมปลวก ครรภ์ มีลักษณะกลม ๆ เป็น คำสำคัญ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2540, 181-182)

2) ภาษาสันสกฤต เริ่มด้วยชาวอินเดียนำศาสนาฮินดูและศาสนา พุทธมหายานเข้ามาสู่หัวเมืองมลายูและเกาะชวารวมทั้งเกาะสุมาตราทำให้ภาษา สันสกฤต ซึ่งเกี่ยวกับศาสนาทั้งสองนี้ ปรากฏอยู่ในคำมลายูถึง 50-60 เปอร์เซ็นต์ของ ภาษามลายูทั้งหมดสันสกฤตในภาษามลายูได้รับการปรับรูปและเสียงสอดคล้องกับ ธรรมชาติการออกเสียงของผู้ใช้ เช่น กปาละ (ภาษาสันสกฤต) เกอปาลา (ภาษามลายู) หมายถึง ศีรษะ หัวหน้า ต้นเครื่องภาษา (ภาษาสันสกฤต) บาสาซา (ภาษามลายู) หมายถึง ภาษา, ถ้อยคำ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2540, 182)

3) ภาษาอาหรับ หลังจากที่ชาวอินเดียนำศาสนาฮินดูและศาสนา พุทธมหายานพร้อมด้วยภาษาสันสกฤตเข้าสู่หัวเมืองมลายูแล้ว ศาสนาอิสลามและภาษา อาหรับเผยแผ่เข้ามาสู่หัวเมืองดังกล่าวคัมภีร์อัลกุรอานบันทึกด้วยอักษรและภาษาอาหรับ ด้วยเหตุนี้เองภาษาอาหรับปรากฏในภาษามลายู นอกจากนี้ยังมีภาษาอาหรับเผยแผ่จาก ชาวอาหรับที่เดินทางมาสู่หัวเมืองมลายู รวมทั้งมุสลิมจากมาเลเซียและชายแดนไทยภาค ได้เดินทางไปยังดินแดนอาหรับ ณ ประเทศตะวันออกกลาง ล้วนมีผลทำให้ภาษาอาหรับ ปรากฏในภาษามลายู เช่น กูรมา (ภาษาอาหรับ) กูรมอ (ภาษามลายู) หมายถึง อินทผลัม, สาบูน (ภาษาอาหรับ) สาบุง (ภาษามลายู) หมายถึง สบู่ เป็นต้น (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2540, 183)

จากที่กล่าวมาแล้วว่าคำยืมในภาษามลายูที่สำคัญคือ ภาษาสันสกฤต และภาษา อาหรับ นอกจากนี้มีคำยืมภาษาอื่น ๆ อีก เช่น

ภาษามลายูถิ่น	ภาษาเขมร
กือกูบา	กระบือ
กาปง	กำปง (หมู่บ้าน)

ภาษามลายูถิ่น	ภาษาจีน
กูจา	กุษ่าย
กาแจ จาเบะห์	เทาแฮ่ (ถ่วงอก)
ภาษามลายูถิ่น	ภาษาชวา (ตระกูลเดียวกับภาษามลายู)
กือแบ	เกิมบัง (ช่อดอกไม้)
มาแล	มาลัม (กลางคืน)
ภาษามลายูถิ่น	ภาษาเปอร์เซีย
โรตี	โรตี
การี	การี (แกงชนิดหนึ่ง)
ภาษามลายูถิ่น	ภาษาทมิฬ
อาแป	อาปัม (ขนมถ้วยฟู)
มานิกแก	มานิกัม (เพชรพลอย)
ภาษามลายูถิ่น	ภาษาอังกฤษ
ชีกอละ	สกูล (โรงเรียน)
มูตาซีกา	มอเตอร์ไซค์ (รถจักรยานยนต์)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่ามีคำภาษามลายูถิ่นปัตตานีบางคำที่ชาวบ้านในชุมชนหนองจอกใช้พูดมาจนถึงปัจจุบันคือ กาปง มาแล โรตี ชีกอละ เช่น

มะแกโรตี (มากินโรตี)

มีชีกอละ (ไปโรงเรียน)

(อามีเนาะห์ เดวีเลาะ , 2545)

ชุมชนชาวไทยมุสลิมหนองจอกปัจจุบันได้รับความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของคนปรับเปลี่ยนไปหลายด้าน พร้อมกันนี้ คนในชุมชนมีการติดต่อกับสื่อสารกับสังคมภายนอกมากขึ้น จึงทำให้การใช้ภาษามลายูในการสื่อสารในชีวิตประจำวันน้อยลง จะพบเห็นเพียงผู้อาวุโสในชุมชนเพียงไม่กี่คนที่พูด

ภาษามลายูในการสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว แต่จะพบว่าชาวบ้านยังใช้ภาษามลายูปะปนกับการพูดภาษาไทยอยู่บ้าง เช่น

1.2.2 ภาษามลายูถิ่นปัตตานีปรากฏในภาษาพูดของมุสลิมหนองจอก

1) ภาษามลายูถิ่นปัตตานีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวมุสลิมหนองจอก

(1) ภาษามลายูถิ่นปัตตานีเกี่ยวกับบุคคลและอวัยวะ

ภาษามลายู	ความหมาย
กะปะลอ	ศีรษะ
จุง	หน้า
ตะแง	มือ
ทวอ	คนแก่
มากอ	ตำรวจ
มาตอ	ตา
อาเต๊ะ	น้อง
อะกู	ฉัน
มุกอ	หลาน

ผู้ให้ข้อมูล: 1. นายอามีเนาะห์ เควีเลาะ อายุ 77 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2. นางมรัยัม ฮับมุซอ อายุ 74 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

3. นายอาบีดิน เสือสมิง อายุ 70 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

(2) ภาษามลายูถิ่นปัตตานีเกี่ยวกับสัตว์

ภาษามลายู	ความหมาย
กูจิง	แมว
อะยัม	ไก่
อะยัมปะกินอ	ไก่ตัวเมีย
ฮาญิง	สุนัข

ผู้ให้ข้อมูล: 1. นางมรัยัม ฮับมุซอ อายุ 74 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2. นางเล็ก สนิทสุริวงศ์ อายุ 88 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

3. นางชมัยศุษา เควีเลาะ อายุ 77 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

(3) ภาษามลายูถิ่นเกี่ยวกับสถานที่และสิ่งของอื่น ๆ

ภาษามลายู	ความหมาย
กาโป	ปูน
กะนี	เทน้ำ
แกตอ	รถ
จะแบ	พริก
จะจิ	ฟ้า
ซุจ	ช้อน
คูวิ	สตางค์
นาชิปูโจ๊ะ	ข้าวเหนียว
บาเวียปูโต๊ะ	กระเทียม
บายู	เสื่อ
บามะห์	ข้าวสาร
บาลา	กระทะ
บิลิ	ห้อง
ปาเฆา	เรือ
ปีซัง	กล้วย
มะห์	ทอง
อูเมะห์ (รูเมะห์)	บ้าน
ฮูยัน	ฝน

ผู้ให้ข้อมูล: 1. นางอามีเนาะห์ เควีเลาะ อายุ 77 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2. นายอารีฟิน ไทพิทักษ์ อายุ 87 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

3. นายดอรอฆาน เควีเลาะ อายุ 74 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

(4) ภาษามลายูถิ่นเกี่ยวกับกิริยาอาการและอื่น ๆ

ภาษามลายู	ความหมาย
-----------	----------

เนาะฉี	พรงนี้
ปืซา	มีด
บาศาร์	ใหญ่
บะลี	ชื้อ
บอแล	จีโกง
ปานะห์	ร้อน
ฅูแล	แกง
อะปอ	อะไร
ฮารี อินี	วันนี้

ผู้ให้ข้อมูล: 1. นางเล็ก สนิทสุริวงศ์ อายุ 88 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2. นางอามีเนาะห์ เควีเลาะ อายุ 77 ปี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2) ลักษณะการใช้ภาษามลายูสื่อสารในชีวิตประจำวัน

(1) ภาษามลายูสื่อสารเป็นวลีหรือประโยค เช่น

บายู บารู แปลว่า เสื้อใหม่

อูเมะห์ บารู แปลว่า บ้านใหม่

ตะเคาะควิ แปลว่า ไม่มีสตางค์

รูเมะห์เบอซา แปลว่า บ้านใหญ่

บิลิชิกิต แปลว่า ห้องเล็ก

บะลีดาอิงแรมบู แปลว่า ชื้อเนื้อวัว

ซาขอมากันซีนีบูละห์ แปลว่าฉันกินนี้ได้ไหม

(นายคอรอมาน เควีเลาะ, 2545)

(2) ภาษามลายูประสมภาษาไทย เช่น

ฮาญิงซีนีคูใหม่ แปลว่า หมาตัวนี้คูใหม่

ฮารี อินี วันอะไร แปลว่า วันนี้วันอะไร

ไปหิบบูชดูหน้อย แปลว่า ไปหิบบูชอนหน้อย

วันที่บ้านแกงอะฮัม แปลว่า วันที่ที่บ้านแกงไก่

อะเนาะสะปอละ แปลว่า ลูกใครละ
 วันนี้จู่และอะไร่อ แปลว่า วันนี้แกอะไรละ
 (3) ภาษามลายูกลางที่ใช้สอนในโรงเรียน เพื่อใช้ใน

พิธีกรรม เช่น

อะกู หมายถึง ข้าพเจ้า
 ปุวาซอ หมายถึง ถือศีลอด
 คุณยา หมายถึง โลกปัจจุบัน
 มะนี หมายถึง อาน้ำ
 มะงะเซาะห์ฮานี หมายถึง ปรานี
 (นายสมคิด โพธิ์กระเจน, 2545)

จากตัวอย่างคำ และประโยชน์ของการใช้ภาษามลายูเพื่อการสื่อสารใน
 ชุมชน พบว่า

- (1) ส่วนใหญ่ชาวไทยมุสลิมหนองจอกที่สามารถพูดได้จะใช้ภาษามลายูแบบปัตตานีมากกว่าภาษามลายูกลาง แต่คำบางคำเสียงที่พูดก็ยังคงผิดเพี้ยนไป เช่น รุเมาะห์ ชาวชุมชนจะพูดว่าอูเมาะห์ แต่ก็ใช้ในความหมายเดียวกันคือ บ้าน
- (2) การใช้คำมลายูถิ่นปนกับคำไทย เช่น การพูดคำในภาษาไทย 2 คำ พูดภาษามลายู 1 คำ แต่เมื่อเวลาผ่านไป คนรุ่นหลัง ๆ จึงใช้แต่คำภาษาไทย ซึ่งทำให้คำมลายูได้หายไป
- (3) ภาษามลายูกลาง ใช้สำหรับให้เด็กได้ศึกษาในโรงเรียน เพื่อเด็กในชุมชนจะได้มีความสามารถในการอ่านภาษามลายูในพิธีกรรมได้ เช่น ในเขตหนองจอก มีโรงเรียนที่สอนภาษามลายูอย่างเป็นทางการ คือ โรงเรียนศาสนศึกษา ซึ่งสอนทั้งหลักศาสนา ภาษาอารบิก และภาษามลายู แบ่งเป็น 6 ระดับชั้น

2. เรื่องเล่าประเภทนิทาน

เรื่องเล่าพื้นเมือง ในชุมชนมุสลิมหนองจอกมีลักษณะต่างกันเกี่ยวกับ คนและสัตว์ ซึ่งผู้เล่าส่วนใหญ่คือผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ในชุมชน เช่น เรื่องต่อไปนี้

2.1 เรื่องเล่าชุดที่ 1 เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติบุคคล

2.1.1 เรื่อง อุตุทหารเอก

เมื่อประมาณ 170 ปีมาแล้ว ในสมัยที่ปัตตานีเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรในแหลมมลายู วันหนึ่งในงานเฉลิมพระชนมพรรษาของพระราชอาคันตุกะที่มีการแสดงต่อหน้าพระพักตร์ ปราภุชชายฉกรรจ์วิกัลจริตได้วิ่งฝ่าฝูงชนแล้วใช้ดาบฟาดฟันผู้คนล้มตายนับสิบคน ทุกคนต่างตกตะลึง ไม่คาดคิดว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้น ราชองค์รักษ์สั่งให้ทหารช่วยกันจับตัวชายผู้นั้น แต่ไม่มีทหารคนใจจัดการกับชายผู้นี้ได้ ชาวบ้านบางคนในที่นั้น ตะโกนบอกให้อูตุช่วยกันจับชายผู้นั้น พระราชาได้ยินเรื่องที่ชาวบ้านบอก จึงมีรับสั่งให้คนซื้ออูตุ เข้าจับตัวชายวิกัลจริต อูตุจึงปรากฏตัว แล้วเข้าอาสาจับตัวทันที มือเท้าของชายวิกัลจริตอ่อนลง มีดาบหลุดจากมือ และให้จับกุมโดยละม่อม พระราชาพอพระทัยมาก จึงมีรับสั่งให้อูตุเข้าเฝ้า พระองค์มีพระราชประสงค์จะรับอูตุไว้ เป็นทหาร อูตุเต็มใจในภายหลังได้เป็นราชองค์รักษ์

ตามประวัติเดิมอูตุเป็นชายชาวประมง มีความรู้ทางด้านวิชาอาคมของคนมลายู ซึ่งมุสลิมในแหลมมลายูสมัยก่อนชอบที่จะเรียนวิชาอาคมทั้งนี้ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่าเป็นวิชาความรู้ที่ต้องห้ามในอิสลาม การเรียนวิชาดังกล่าวต้องพึงพิงภูตชนิดหนึ่ง ที่พระองค์อัลเลาะห์ทรงสร้างขึ้นมาในภาษาอารบิกเรียกว่า ญิน องค์อัลเลาะห์ทรงห้ามพึงพิงผู้อื่นผู้ใดนอกจากพระองค์เพียงองค์เดียว ญินมีอยู่โดยทั่วไป ญินมองเห็นมนุษย์ แต่มนุษย์มองไม่เห็นญิน นอกจากญินจำแลงร่างมาให้เห็น ญินมีอำนาจเหนือมนุษย์ที่มีความศรัทธาอ่อนแอ แต่ญินเกรงกลัวมุสลิมที่มีหลักการศรัทธาที่เข้มแข็ง

ในระยะ 90 ปี ที่ผ่านมามีการเรียนรู้วิชาอาคมที่ต้องการพึ่งพาอาศัย ญินได้ลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมุสลิมในแหลมมลายู และกรุงเทพมหานคร รวมถึงท้องที่ในภาคกลาง ได้รับความรู้จากแนวทางของอิสลามที่ถูกต้อง โดยที่ในช่วงดัง

กล่าวได้ว่ามีนักศึกษาจากแหลมมลายู รวมถึงกรุงเทพมหานครได้เดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามและภาษาอารบิก ณ นครมักกะห์ (เมกกะ) ประเทศซาอุดีอาระเบีย แล้วนำความรู้มาถ่ายทอดอันเป็นการฟื้นฟูแบบฉบับที่ถูกต้องสู่มุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหนึ่ง (สาตี บริสุทธิ์ อายุ 84 ปี แขวงหนองจอก)

2.1.2 เรื่อง อุตุราชบุตรเขย

อุตุรับราชการด้วยความขยันขันแข็ง และจงรักภักดีจนได้เลื่อนเป็นนายทหารใหญ่จนกระทั่งได้รับการโปรดเกล้าให้เป็นแม่ทัพพระราชาทรงเล็งเห็นถึงความซื่อสัตย์ และจงรักภักดีจึงยกพระราชธิดาให้อภิเษกสมรสกับอุตุ ในเวลานั้นอุตุสุภาพบุรุษรูปงามผิวขาวสูงใหญ่ พุคน้อย จึงเป็นทั้งแม่ทัพ และราชบุตรเขยของพระราชธิดาแห่งปัตตานี (นางอำมรินทร์ พรหมประดิษฐ์ อายุ 76 ปี แขวงหนองจอก)

2.1.3 เรื่อง อุตุถูกจับเป็นเชลย

ปี พ.ศ. 2373 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ต่อมาก็คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมประยูรวงศ์ คุมกองทัพจากกรุงเทพฯ ไปตีปัตตานี และหัวเมืองใกล้เคียง ฝ่ายปัตตานีซึ่งมีท่านอุตุเป็นแม่ทัพสู้ไม่ได้เพราะมีกำลังน้อยกว่าจึงพ่ายแพ้บรรดาทหารและหนุ่มสาวรวมทั้งเด็กวัยรุ่นถูกจับกุมเพื่อกวาดต้อนมากรุงเทพฯ ในเวลานั้นท่านแม่ทัพอุตุได้แต่งงานกับเจ้าหญิงได้ไม่กี่เดือน เจ้าหญิงภรรยาของอุตุ ถูกพรากจากแม่ทัพอุตุ โดยถูกนำตัวพำนักในวังที่กรุงเทพฯ ทหารของปัตตานีถูกควบคุมอย่างเข้มงวด โดยการนำหาวร้อยที่ตาตุ่มตรงที่เรียกว่าเอ็นร้อยหวายแล้วเดินทางมากรุงเทพฯ ทหารไทยพยายามฆ่าฟันแม่ทัพอุตุแต่ไม่สำเร็จจะเจาะร้อยหวายเพื่อใส่หาวก็เจาะเนื้อแทงหนังไม่เข้า ท่านแม่ทัพอุตุบอกกับทหารไทยว่าอย่าได้ฆ่าฟันท่านเลย ไม่เป็นผลหรอกเพราะท่านเป็นคนอยู่ยงคงกระพัน หากต้องการฆ่า ให้นำไม้รวกสวนทวาร ให้ทะลุทางปากคนก็จะตาย แต่ในเวลานี้ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะฆ่าแกงตน เพราะตนไม่มีทางสู้แล้ว หากจะนำตนขึ้นกรุงเทพฯ ตนก็ไม่ขัดข้อง ทหารไทยจึงนำโซ่ตรวนใส่ข้อเท้าของแม่ทัพอุตุแล้วคุมตัวขึ้นมากรุงเทพฯ ทั้งนี้ท่านแม่ทัพอุตุหวังจะได้พบกับภรรยาของตนเอง และญาติพี่น้องที่ถูกกวาดต้อนมา (ปรีดี เอี่ยมอิทธิพล อายุ 73 ปี ข้าราชการบำนาญ)

2.1.4 เรื่อง อูลูตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หนองจอก

แม่ทัพอูลูพร้อมด้วยทหาร เด็กชาย หญิง หนุ่ม สาว ถูกนำตัวขึ้นมากรุงเทพฯ โดยมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในละแวกคลองมหานาค นางเลิ้ง คลองส้มป่อย บางลำพู สวนพลู ฝั่งธนบุรี และอาณาบริเวณใกล้เคียงแม่ทัพอูลูถูกนำตัวมาพำนักที่ทุ่งนางเลิ้ง ท่านไม่มีโอกาสได้พบภรรยาของท่านอีกเลย เวลาล่วงเลยผ่านมานาน ญาติพี่น้องของท่านจึงขอร้องให้ท่านหักห้ามใจจากเจ้าหญิง แล้วขอให้ท่านแต่งงานใหม่ ซึ่งญาติพี่น้องของท่านได้แนะนำหญิงสาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานีซึ่งท่านแม่ทัพอูลูพอใจ และได้สมรสกับนาง ต่อมาหลังจากที่คลองแสนแสบได้ขุดเสร็จสรรพ ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ได้จ้างชาวจีนให้ขุดเส้นทางยุทธศาสตร์ลำเลียงอาวุธจากกรุงเทพฯ ไปแม่น้ำบางปะกงผ่านตรงไปยังเขมรเพื่อรบกับญวนที่มารุกรานเขมร รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าให้ผู้อพยพชาวบ้านปัตตานีและหัวเมืองใกล้เคียงย้ายที่อยู่เดิมที่อยู่โดยรอบพระนครให้มาจับจองที่อยู่แห่งใหม่ตลอดแนวคลองแสนแสบ ตามความสมัครใจ

แม่ทัพอูลู มีบุตรสาวสอง คนชักชวนภรรยาให้มาอยู่ที่แห่งใหม่ริมคลองแสนแสบ ท่านให้บุตรสาวทั้งสองของคณันท์ในหาบหน้าหลัง ส่วนภรรยาถือแบกของใช้อื่นๆ เดินทางออกจากนางเลิ้ง พร้อมกับผู้สมัครใจย้ายที่พำนักนำคนอื่นๆ โดยมีทหารควบคุมการเดินทางมาในครั้งนั้นด้วย เมื่อเดินทางมาถึงป่าต้นกระทู้ทหารผู้นำทางได้ให้ท่านตั้งหลักแหล่งอยู่ที่นี่ ซึ่งในปัจจุบันคือบริเวณมัสยิดอัล-ฮูดา, คารุสซุนนี บ้านกระทู้มราย แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ท่านได้หักร้างถางพงปลูกพืชผัก ทำนา ร่วมกันสร้างที่ประกอบศาสนกิจ จนเวลาผ่านไป 10 กว่าปี บุตรสาวทั้งสองคนเติบโตขึ้นเป็นสาว (อามีเนาะห์ พรหมประดิษฐ์ อายุ 76 ปี แขวงหนองจอก)

1.2.5 เรื่อง รักแท้ของเจ้าหญิง

เวลาผ่านไป 10 กว่าปี เจ้าหญิงภรรยาของแม่ทัพอูลูได้รับอิสระก่อนหน้านี้นางได้รับทราบข่าวว่า แม่ทัพอูลูสามีของนางย้ายไปอยู่ที่หนองจอก เมื่อเดินทางออกจากวังนางมีเครื่องประดับ และทรัพย์สินติดพระองค์มากพอสมควร นางรวบรวมความกล้าหาญเดินทางไปหาเรื่องจ้าง แล้วว่าจ้างเรือให้แจวไปส่งที่หนองจอกเพื่อ

หาแม่ทัพอูดู โดยนางได้มอบทรัพย์สินและเครื่องแต่งกายทั้งหมดให้เป็นค่าจ้าง นางพูดภาษาไทยได้เพียงเล็กน้อยรู้จักแต่เมืองหนองจอก นางเดินทางไม่ยากนัก เพราะชาวบ้านริมคลองแสนแสบพูดภาษามลายู เช่นเดียวกับนาง นางเดินทางถึงบ้านกระท่อมราย และได้พบกับท่านแม่ทัพอูดูในที่สุดทั้งสองคือใจเป็นที่สุด เข้าโผกอดและร่ำไห้ด้วยกัน อยู่เป็นเวลานาน ทั้งสองต่างเล่าเรื่องราวที่ได้ประสบตั้งแต่พลัดพรากจากกันฟังเจ้าหญิงเข้าใจแม่ทัพอูดู และยินดีกับครอบครัวใหม่ของแม่ทัพอูดู อูดูได้ขอแต่งงานกับเจ้าหญิงอีกครั้ง ภรรยาสามัญชนของแม่ทัพอูดูมีความยินดีที่แม่ทัพอูดูได้พบกับเจ้าหญิง และได้อยู่กับเจ้าหญิงอีกครั้ง ต่อมาแม่ทัพอูดู และเจ้าหญิงได้กำเนิดบุตรชาย 1 คน ชื่อ “เอี่ยม” โดยมีอายุน้อยกว่าพี่สาวต่างมารดาเกือบ 15 ปี แม่ทัพอูดู เจ้าหญิง และภรรยาสามัญชนได้ร่วมชีวิตกันอย่างมีความสุข พอมีพอกินจนตายจากกัน โดยที่ทั้ง 3 คน ได้เป็นต้นตระกูลของชาวกระท่อมราย และชุมชนละแวกใกล้เคียง ในเขตหนองจอก เขตบางน้ำเปรี้ยว บางชุมชน นับจนถึงปัจจุบัน (ไม่นานมานี้แล้ว อายุ 75 ปี แขวงหนองจอก)

ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าชุดที่ 1

1) สถาปัตยกรรมศาสตร์

แสดงให้เห็นถึง “เมืองปัตตานี” เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเล จากอาชีพของอูดูที่เป็นชาวประมง และบอกให้ทราบว่า การขุดคลองแสนแสบได้ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 พร้อมทั้งการตั้งถิ่นฐานของชาวปัตตานีที่ป่ากระท่อม ซึ่งน่าจะหมายถึงกระท่อมรายในปัจจุบัน

2) วิถีชีวิต

แสดงให้เห็นถึงภาพชีวิตในอดีตของบรรพบุรุษและประวัติศาสตร์ของชุมชนหนองจอก ตั้งแต่สมัยที่อยู่ปัตตานี จนกระทั่งการถูกกองทัพไทยจับตัวในฐานะเชลย ซึ่งทำให้ผู้ปกครองบ้านเมือง และชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก กล่าวถึงการเดินทางจากปัตตานีมายังกรุงเทพฯ ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของกองทัพไทยซึ่งได้ใช้หวายร้อยที่คาดุมตรงที่เรียกว่าเอ็นร้อยหวายในขณะที่เดินทางเพื่อป้องกันการหลบหนี ในครั้งนั้นผู้คนเป็นจำนวนมากต้องพลัดพรากจากครอบครัว

เกี่ยวกับค่านิยมที่พบคือการปฏิบัติหน้าที่ของอูลูในฐานะข้าราชการ จนทำให้ได้รับตำแหน่งแม่ทัพ และราชบุตรเขย ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีวิชาอาคม มีความสามารถในการทหารเหนือผู้อื่น แสดงให้เห็นถึง ชายในสมัยนั้นนิยมศึกษาเวทย์มนตร์คาถา

การตั้งถิ่นฐานที่หนองจอกครั้งแรก ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต การคมนาคมของบรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้านต้องเดินทางด้วยเท้า การแบกสิ่งของ และการหาบลูกไปยังที่หมายปลายทาง จากเรื่องเล่า “รักแท้ของเจ้าหญิง” แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภาษา ที่มีมาพร้อมกับชาวปัตตานีในสมัยนั้น คือในขณะที่เจ้าหญิงออกติดตามหาสามี ในขณะที่เจ้าหญิงพูดภาษาไทยได้ไม่มาก แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคสำหรับเจ้าหญิง เนื่องจากคนที่อาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบพูดภาษามลายู

3) สังคม

แสดงให้เห็นถึง ฐานะของเมืองปัตตานีในอดีตว่าเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรในแหลมมลายู มีพระราชาเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง จากเรื่อง “รักแท้ของเจ้าหญิง” ได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในพิธีแต่งงานว่า ผู้ชายชาวมุสลิมสามารถแต่งงานได้หลายครั้ง โภภณีที่ได้รับความยินยอมจากภรรยา เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนได้กล่าวถึงอาชีพทำนาและการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเองที่บ้าน

4) ความเชื่อ

แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ญิน” ในขณะเดียวกันก็ให้บทสอนว่า ญินจะเกรงกลัวมุสลิมที่มีหลักศรัทธาอย่างเคร่งครัด และจะมีอำนาจเหนือคนที่มีหลักศรัทธาน้อย และกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคมว่า คนที่มีคาถาอาคมสามารถบังคับและมีอำนาจเหนือผู้อื่นได้ เช่น การที่อูลูเข้าจับตัวชายวิกลจริตได้ เนื่องจากอูลูเป็นคนที่มีความคาถาอาคมและถ้าคนใช้คาถาอาคมในทางที่ดีก็สามารถคุ้มครองตนเองได้ในสถานการณ์คับขัน เช่นเมื่ออูลูถูกจับเป็นเชลย ศัตรูก็ไม่สามารถทำอันตรายท่านได้

2.2 เรื่องเล่าชุดที่ 2 เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมหนองจอกเมื่อครั้งอยู่ที่ปัตตานี และมาตั้งถิ่นฐานในหนองจอก

2.2.1 เรื่อง ร่นหลักเขต

ชาวปัตตานีที่ถูกนำมาอยู่ริมคลองแสนแสบ โดยส่วนลึกในใจแล้วไม่ต้องการอยู่ที่ที่จัดให้เมื่อแรกที่อยู่คลองแสนแสบ ทหารไทยจะกำหนดเขตให้ทำการถางป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกิน ชาวปัตตานีส่วนใหญ่รักบ้านเกิด จึงคงมีความหวังที่จะหลบหนีกลับปัตตานีอีก ดังนั้นในเวลากลางวันพวกเขาจะทำการ ถางป่า แต่ตกกลางคืนจะแอบถอยร่นหลักเขตที่ทหารไทยปักไว้ให้แคบลง เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเวลาไปหักร้างถางพง (นางเอม ซากีรี อายุ 95 แขวงกระทุ่มราย)

2.2.2 เรื่อง ช้างแสนรู้

เมื่อชาวปัตตานีที่อยู่พหามาตั้งหลักแหล่งที่บ้านกระทุ่มราย เขตหนองจอก ในระยะเริ่มแรก บริเวณดังกล่าวเป็นป่ามีช้างมาเหยียบย่ำเดินเล่นในนาข้าวที่กำลังสุก เมื่อชาวบ้านบ่นว่าโขลงช้าง บรรดาโขลงช้างกลับไปชวนสมัครพรรคพวกมาเหยียบย่ำจนนาข้าวแหลกลาญ ชาวนาบ้านใดไม่ค้ำว่าโขลงช้างก็ไม่ทำลายนาข้าว (นายฮับเซาะ อัสฮาดี อายุ 87 ปี แขวงหนองจอก)

2.2.3 เรื่อง กลอุบายทหารไทย

ในขณะที่กองทัพกรุงเทพฯ ยাত্রาทัพถึงปัตตานีในสมัยรัชกาลที่ 3 กองทัพไทยยังไม่สามารถบุกเข้าตีเมืองได้ จึงตั้งค่ายอยู่นอกเขตเมือง ณ บริเวณดังกล่าวมีป่าไม้ไผ่ปลูกอยู่หนาที่บ ทหารไทยต้องการประหยัดแรงงานในการตัดโค่นกอไผ่ จึงใช้เหรียญเงินโยนเข้าไปในกอไผ่ที่ละน้อย ๆ ชาวบ้านปัตตานีเห็นเหรียญเงินตกในกอไผ่เกิดความต้องการ จึงตัดโค่นกอไผ่ออก ไม่นานแนวกอไผ่ที่เป็นเสมือนกำแพงเมืองจึงถูกเปิดออก ทหารไทยจึงเข้าเมืองปัตตานีได้โดยง่ายดาย (นายอาบีดิน โภฎิ ตระกูล อายุ 82 ปี แขวงกระทุ่มราย)

2.2.4 เรื่อง ตามหาสมบัติ

เล่ากันว่าก่อนปัตตานีจะแตกพ่าย ชาวเมืองที่ร่ำรวยจะขุดหลุมซ่อนทรัพย์สมบัติไว้ใต้ดินเพื่อหวังว่าสักวันหนึ่งคงมีโอกาสได้กลับมาใช้สมบัติที่

ซ่อนไว้ เมื่อคนเหล่านั้นถูกกวาดต้อนมาอยู่กรุงเทพฯ จึงมีชาวปัตตานีจำนวนหนึ่งหลบหนีกลับบ้านเกิดของตนเพื่อขุดหาสมบัติเก่า จากคำบอกเล่าพบว่าไม่มีผู้หลบหนีกลับบ้านเกิดคนใด เดินทางหวนกลับไปกรุงเทพฯ อีกเลย (นายฮัจยี มะห์มูด อายุ 105 ปี แขวงโคกแฝด)

ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าชุดที่ 2

1) สถาปัตยกรรม

แสดงให้เห็นถึง ภูมิประเทศของเมืองปัตตานี ว่ามีแนวกอไผ่ล้อมรอบเมืองเอาไว้ เปรียบเสมือนกำแพงเมือง และการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษในหนองจอก ซึ่งมีลักษณะของภูมิประเทศที่ประกอบด้วยป่ากระทุ่มตลอดแนวคลองแสนแสบ บริเวณนี้เดิมเคยมีช่างอาศัยอยู่

2) วิถีชีวิต

แสดงให้เห็นถึง การที่ชาวบ้าน ใช้แรงงานของตนเองในการถางป่า เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เมื่ออพยพมาอยู่หนองจอก ซึ่งชาวบ้านต้องรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3) สังคม

คนในสังคมได้ใช้นิทาน และเรื่องเล่า ในการอบรมสั่งสอนลูกหลาน เช่นเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่คับขัน ดังกรณีที่พบช้าง ถ้ำตกใจและวิ่งหนีหรือส่งเสียงดัง อาจจะทำให้ช้างพลอยตกใจและวิ่งตามคนไปด้วยผู้ใหญ่จึงสอนให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ที่หวาดกลัวด้วยการพูดจาที่ไพเราะ

4) ความเชื่อ

ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การใช้ปิยวาจาในเวลาคับขัน อาจทำให้รอดพ้นจากอันตรายได้

2.3 เรื่องเล่าชุดที่ 3 เกี่ยวกับความเชื่อทั่วไป

2.3.1 เรื่อง ผีบักดำ

ผีบักดำเป็นผีที่กลัวสีทองและเสียงดังมาก ๆ มันอาศัยอยู่ตามโพรงวันหนึ่งมีนักเลงสุราไปปีศาจวะใส่โพรงที่มันสิงอยู่ เมื่อนักเลงสุราปีศาจวะเสร็จ ผีบัก

คำก็เกิดอาการโมโหขึ้นอย่างมาก จึงทำให้นักเลงสุราเกิดอาการป่วยหนัก เมื่อนักเลงสุรา กลับถึงบ้านก็รู้สึกมีอาการหนาวสั่นอย่างมาก เช้าวันรุ่งขึ้นนักเลงสุราจึงเดินไปถามเพื่อนบ้านว่าเป็นอะไรไม่รู้ยู่ดี ๆ ก็หนาวขึ้นมา เพื่อนของนักเลงสุราจึงถามว่าไปทำอะไรมา นักเลงสุราจึงบอกว่าเมื่อคืนไปปีศาจอะไรที่โพรงอะไรก็ไม่รู้ กลับมาถึงบ้านก็หนาว เพื่อนของนักเลงสุราจึงบอกว่าโดนผีบังค้ำเกล้า้ง นักเลงสุราจึงถามว่าจะทำอย่างไรดี เพื่อนของนักเลงสุราจึงบอกให้ไปขอขมาเสีย นักเลงสุราจึงไปตามที่เพื่อนบอก หลังจากนั้นมาอาการหนาวสั่นก็หายไปกลับเป็นปกติ (นายวีระชัย โสภะบุญ แฉวง โศก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

2.3.2 เรื่อง สุสาน

ในสมัยก่อนชุมชนหนองจอกมีบ้านเรือนไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่ากระทุ่ม ในป่านั้นมีสุสานอยู่ 2 สุสาน ซึ่งย้ายมาจากปัตตานี ผู้ใหญ่ในชุมชนบอกว่าถ้าใครอยากเห็นฉุน (ผี) ก็ให้นำก้อนดินไปปาที่สุสานวันละ 7 ก้อน เป็นเวลา 3 วัน เมื่อถึงวันที่ 3 ก็จะเห็นฉุนที่บ้านของตนเอง วันหนึ่งคุณลุงของผู้เล่าได้นำดินไปปาพร้อมกับตะโกนว่า “เก่งจริงก็ออกมาสิวะ” จนถึงวันที่ 3 คุณลุงก็จะไปกินข้าวที่ในครัวเมื่อถึงครัวคุณลุงก็มองเห็นฉุนมาเปิดหม้อข้าวคุณลุงร้องลั่นด้วยความกลัว ทวดจึงเปิดอัลตราอ่านขึ้นมาอ่านเป็นการขับไล่ฉุนไป (นายไม้มุนะ สมันเลาะ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

2.3.3 เรื่อง นายกอเซ็ม

วันหนึ่ง สมัยที่คุณตาของผู้เล่ายังเด็ก คุณทวดห้ามว่าอย่าไปเล่นหลังพระอาทิตย์ตกดิน แต่ท่านไปเล่นที่ชายคลองจนกระทั่งมืดค่ำ มีคนออกมาตามหาท่านมากมาย แต่กลับไม่มีผู้ใดพบท่านเลย เนื่องจากทุกคนเดินค้นหาจนเมื่อยและต้องกลับบ้านในที่สุด ท่านมีความรู้สึกที่ท่านเข้าไปซ่อนอยู่ในพงหญ้า ซึ่งคล้ายกับว่ามีคนจับตัวท่านซ่อนเอาไว้ ท่านเรียกใครให้เข้ามาช่วยแต่กลับไม่มีใครได้ยิน ต่อมาท่านรู้สึกว่าคุณถูกยกให้ลอยขึ้นไปอยู่บนยอดต้นตาล ท่านมองเห็นคนจุดตะเกียงมาละหมาด ในขณะนั้นคุณทวดก็จุดตะเกียงตามหาท่านด้วย แต่ก็ยังไม่พบ เวลาผ่านไปจนกระทั่งถึงกลางคืนของอีกวันหนึ่ง คุณทวดได้มาบนบานต่ออัลลอฮ์ว่าถ้าหากพบท่านจะเชือดวัว

กลางคืนของอีกวันหนึ่ง คุณทวดได้มานบนานต่ออัลลอร์ว่าถ้าหากพบท่านจะเชื่อควรว
หนึ่งตัว หลังจากนั้นคุณทวดจึงได้พบท่าน (นายสุวินัย สมันเลาะ แขวงหนองจอก
เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าชุดที่ 3

1) สภาพภูมิศาสตร์

แสดงให้เห็นถึงสภาพของชุมชนที่อยู่ในภูมิภาคที่เป็นป่าชาว
บ้านสร้างสุสานไว้ในป่า มีลำคลอง ใกล้เคียง ๆ ลำคลองประกอบไปด้วยพงหญ้า กล่าวถึง
โพรงในเรื่องผีบักคำ

2) วิถีชีวิต

จากเรื่องนายกอเซ็ม แสดงให้เห็นถึงพิธีกรรมทางศาสนา คือ การ
ละหมาดในเวลากลางคืน สมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้า ชาวบ้านได้จุดตะเกียงเพื่อเป็นแสงสว่าง
ในการเดินไปมัสยิด ส่วนเรื่องผีบักคำ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คงไม่ใช่เรื่องเล่าของชาว
ไทยมุสลิมโดยตรง เนื่องจากมีการกล่าวถึงนักเลงสุรา ซึ่งชาวมุสลิม ไม่ดื่มสุรา
ประกอบกับในสมัยนั้น ชาวชุมชนอื่นได้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่หนองจอก ดังนั้นเรื่องนี้จึงน่า
จะเป็นเรื่องของคนไทยพุทธที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะคำว่า “บักคำ” เป็น
ชื่อที่ใช้เรียกคนเพศชายของชาวอีสาน

3) สังคม

แสดงให้เห็นถึงสภาพบ้านเรือนของชุมชน ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เป็น
ป่า ดังนั้นผู้ใหญ่จึงเล่าเรื่องสุสานหรือเรื่องนายกอเซ็ม เพื่อป้องกันมิให้เด็กออกไป
เล่นในเวลากลางคืน เนื่องจากสมัยนั้น ในป่ากลางคืนคงมืดสนิท และอาจมีสัตว์ป่า
หรือสัตว์ร้ายออกมาทำอันตรายได้ เรื่องเล่าจึงเป็นบทสอนให้เด็กเห็นถึงโทษของการ
ออกจากบ้านในเวลากลางคืน และยังเป็นการอบรมให้เด็กให้อยู่ในกรอบประเพณี ไม่
เล่นซุกซนในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นที่เคารพของคนในชุมชน จึงทำให้มองเห็นว่า
นิทานน่าจะเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่คอยควบคุมสังคมให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

4) ความเชื่อ

จากเรื่องสุสาน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับ ญิน ซึ่งถ้าบ้านใดได้รับการรบกวนจากญิน ก็สามารถอ่านอัลกุรอานเพื่อเป็นการขับไล่ญินได้ จากเรื่อง นายกอเซ็ม แสดงให้เห็นถึงการบนบานเกี่ยวกับการเชือดวัว ซึ่งชาวมุสลิมจะเชือดวัวในพิธีสำคัญทางศาสนา และจะเชือดเมื่อบนบานต่อพระผู้เป็นเจ้า

2.4 เรื่องเล่าชุดที่ 4 เกี่ยวกับญิน

2.4.1 เรื่อง การป้องกันขโมย

คนในสมัยโบราณนิยมนำทรัพย์สินเงินทองไปฝังในใต้ดิน แล้วนำไม้มาปักไว้ แต่พอเวลาผ่านไปประมาณ 3-4 วัน เจ้าของทรัพย์สินได้มาดูของที่ฝังไว้ ปรากฏว่าได้หายไป ในสมัยนั้นบรรพบุรุษซึ่งมาจากปัตตานีนิยมเลี้ยงญินไว้ที่บ้าน เพื่อป้องกันขโมย เมื่อขโมยมาขโมยควาย ญินจะปรากฏตัวทำให้ขโมยหนีไปด้วยความหวาดกลัว (นายมะห์มูด สมันเลาะ แขวงคู้ฝั่งเหนือ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

2.4.2 เรื่อง ญินและผี

โต๊ะ(ผู้อาวุโส)เล่าว่าเมื่อ 40 ปีที่แล้ว สมัยที่โต๊ะของฉันทยังสาวอยู่นั้น โต๊ะของฉันทอยู่บ้านทรงไทยสมัยก่อนซึ่งเป็นบ้านแม่ของโต๊ะ อีกทั้งในบ้านมีของเก่าแก่หลายอย่างเช่น กระดาษทองเหลือง ซึ่งขณะนั้นไฟฟ้ายังไม่มี พอดกเวลา กลางคืนก็เห็นดวงไฟลอยดวงใหญ่อยู่ในกระดาษทองเหลือง คนในบ้านหลายคนก็เห็นเหมือนกันหมด โต๊ะบอกว่ามันลอยสูงขึ้นเรื่อย ๆ แล้วก็หายไป แยกไปใครมานอนค้างที่บ้านก็เห็นเหมือนกันหมด มันเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อ เมื่อกิ (ลุง) ของโต๊ะตาย ได้มีการแบ่งมรดกกัน พี่ชายของโต๊ะฉันทก็ได้กระดาษทองเหลือง ต่อจากนั้นก็ไม่มีใครเห็นดวงไฟในกระดาษอีกเลย (นายแหมะหนับ เควีเลาะ แขวงกระทุมราย เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

ภาพสะท้อนเรื่องเล่าชุดที่ 4

1) วิถีชีวิต

แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของคนที่มีฐานะดี นำเงินไปฝังไว้ในดินเพื่อเป็นการป้องกันขโมย จึงทำให้มองเห็นว่าในสมัยนั้นมีการลักขโมย อาจเป็นเพราะ

ความขัดสนที่เพิ่งมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นใกล้ชิดกับธรรมชาติ ในเวลากลางคืนจะมีคิมมาก และน่ากลัว จึงทำให้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับดวงไฟที่ลอยอยู่เหนือ กระทะทองเหลือง ซึ่งมองคล้าย ๆ กับผีกระสือ เพื่อป้องกันมิให้คนออกมาเดินใน บริเวณบ้าน ช่วงกลางคืนโดยไม่จำเป็น

2) สังคม

แสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน มีอาชีพเกษตรกรรม จึงเลี้ยงควายไว้ไต่ถุนบ้าน ทำให้มองเห็นสภาพบ้านเรือนทรงไทยไต่ถุนสูง ความผูกพันของคนในสังคมเปรียบเสมือนญาติพี่น้อง เมื่อเดินทางไปเยี่ยมบ้านใดก็สามารถนอนค้างได้ ในสังคมยังมีขโมยอยู่บ้าง

3) ความเชื่อ

แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของภูินและผี จากความเชื่อในเรื่องเล่าให้ บทสอนคนในสังคมว่าภูินมีคุณและโทษต่อมนุษย์ ภูินจะให้คุณแก่ผู้ที่ทำดี และให้โทษแก่ผู้ที่ไม่ดี ส่วนความเชื่อเรื่องดวงไฟ น่าจะมาจากอิทธิพลของเรื่องเล่าของชาวไทย พุทธที่เป็นลักษณะของดวงไฟของผีกระสือที่ลอยมาในเวลากลางคืน

3. เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็กในชุมชนมุสลิมหนองจอก ส่วนใหญ่เนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวที่ เกี่ยวข้องกับศาสนา พระเจ้า การขอพรจากพระเจ้า เช่น

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก ชุดที่ 1

(1) โต้ะลาไบ	ไม่มีความรู้	ไปเรียนอิสลาม	เอาไว้ทำไม
โต้ะลาไบ	จะไปฮายี	ลูกเมียไม่มี	ว่าจะกินแกงไก่
โต้ะหนวดยาว	ไปรับคู่อ	มารีก็ตอ	กำปง กำปง
หนุ่มๆ สาวๆ	ไปรับคู่อ	มารีก็ตอ	กำปง กำปง
ลาอิตา	ฮาอิลัลลลอฮ์	ฮาลาอิตา	ฮาอิลัลลลอฮ์
โต้ะ	หมายถึง	ผู้อาวุโสและสูงอายุ	หรือ ผู้ที่ชาวบ้านให้ความ

นับถือ

คู่อ (คูอาฮ์) หมายถึง การสวดขอพร

มารีก็ตอ หมายถึง รถ
 กำปง หมายถึง หมู่บ้าน
 ลาอิตา หมายถึง ไม่มีพระเจ้าอื่นใด

(นายสุวินัย สะมันเลาะ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

(2) โต๊ะลาไบ จะไปมูกอห์ ไปถึงมาตินอห์ กูโบร์นาบี

มูกอห์ หมายถึง นครเม็กกะ
 มาตินอห์ หมายถึง เมืองของท่านศาสดามุฮัมมัดที่ฝังศพท่านไว้
 กูโบร์นาบี หมายถึง สุสานของศาสดามุฮัมมัด
 ความหมายของเพลงคนเคร่งศาสนาจะไปแสวงบุญที่นครเม็กกะห์

(เมกกะ) และไปถึงสุสานของศาสดามุฮัมมัดที่นครมะดีนะห์(มาดีนา)

(3) ล้าอีลาฮาอีลันลอส ล้าอีลาฮาอีลันลอส

ความหมายของเพลง ไม่มีพระเจ้าอื่นใด ไม่มีพระเจ้าอื่นใด

(นางเสาวนีย์ มีมุซอ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

(4) ลาอิตา หะอินลันลอส มานคะรอส รอสูลันรอส โต๊ะลาไบจะไปมูกอ จะไป
 แครอ กูโบนาบี

ความหมายของเพลง ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (มาตินอ) นอกจากอัลลอฮ์องค์
 เดียวเท่านั้น และท่านนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์

(นายพีชะห์ พิสุทธิพงษ์ แขวงหนองจอก เขตหนองจอกกรุงเทพมหานคร)

ภาพสะท้อนเพลงกล่อมเด็กชุดที่ 1

แสดงให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ซึ่งมารดาได้นำบทสวด
 จากคัมภีร์อัลกุรอานมาใส่ทำนองร้องกล่อมเด็กในขณะที่นอน บางเพลงก็จะนำคำภาษา
 อาหรับปนกับคำภาษาไทย โดยมีเสียงคล้องจองกัน การนำเพลงกล่อมเด็กในลักษณะนี้
 มาใช้ น่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการปลูกฝังให้เด็กคุ้นเคย ได้ยินเกี่ยวกับเรื่องของพระ
 ผู้เป็นเจ้า และสามารถจดจำได้เป็นอย่างดีเมื่อเด็กเติบโตขึ้น ค่านิยมในด้านอื่นเช่น การ
 เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ การทำนา

ในด้านวัฒนธรรมทางภาษา จะเห็นได้ว่า การใช้ภาษาอาหรับ ภาษา
มลายู ประปนกับคำในภาษาไทย แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นอิสลาม ซึ่ง
บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลานในชุมชน

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก ชุดที่ 2

(1) เพลง นกเอี้ยง

นกเอี้ยงเอ๋ย	มาเลี้ยงควายเฒ่า
ควายกินข้าว	นกเอี้ยงหัวโต
มาจับต้นโพ	ร้องให้หงิง หิง
มาจับต้นขิง	เขาก็ยิงลงมา
มาจับต้นข่า	เขาก็ดำแม่ให้
มาจับต้นตะไคร้	เขาเอาใส่หม้อแกง
คำพริกแดงแดง	แกงอ้ายนกเอี้ยงเอ๋ย

(หมัด ชันเสม แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร)

(2) นกกาเหว่าเอ๋ย ไข่ให้แม่กาฟัก

แม่กาก็หลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
คาบเอาข้าวมาเผื่อ	คาบเอาเหยื่อมาป้อน
เลี้ยงลูกในอุทร	จนแข็งแรง

(3) ตู๊กแกเอ๋ยมากินตับเด็กน้อย เด็กคนนี้ไม่ยอมนอน ถ้าอีลาฮาอีล
ลั่นลอส ถ้าอีลาฮาอีลลั่นลอส ตู๊กแกเอ๋ย ตู๊กแกเอ๋ย

(นางบุญส่ง โพธิ์เจริญศรี แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก
กรุงเทพมหานคร)

ภาพสะท้อนจากเพลงกล่อมเด็ก ชุดที่ 2

แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีอาชีพทำนา เนื่องจากได้กล่าว
ถึง ควาย ข้าว และนกเอี้ยง นอกจากนี้แล้วยังมีพืชผักสวนครัว เช่น ขิง ข่า ตะไคร้
ซึ่งชาวบ้านน่าจะปลูกไว้รับประทานในครัวเรือน จากเพลงนกเอี้ยงนี้ มีส่วนคล้ายคลึง
กับเพลงกล่อมเด็กของคนไทยพุทธเป็นอย่างมาก จึงทำให้มองเห็นว่า มีลักษณะของสิ่ง

แวดล้อมและอาชีพที่คล้ายกันในสังคม จากเพลงตุ๊กแก ซึ่งมีการใช้คำผสมกับคำไทย แสดงให้เห็นถึงการไม่ละทิ้งที่จะกล่าวพระนามของพระเจ้า แต่คำว่า “เด็กน้อย” หมายถึง คำที่ใช้เรียกเด็กเล็กๆทั่วไป

4. ภูมินาม

ในชุมชนหนองจอก มีชื่อภูมินามต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของชุมชน โดยคำที่ปรากฏเป็นชื่อสถานที่ ได้บอกถึงเอกลักษณ์ของสิ่งนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจน เช่น

4.1 สามแยกทำไข่

เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมากลองแสนแสนมีดินคลองอยู่ที่คลองตันและปลายคลองอยู่ที่บางน้ำเปรี้ยว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้หม่อมเจ้าสว่างามเป็นผู้ควบคุมในการจ้างบริษัทของอังกฤษขุดคลองขึ้นใหม่ต่อจากคลองแสนแสน ซึ่งเรียกว่าสามแยก เนื่องจากบริเวณพื้นที่ตรงนั้นเป็นสามแยกเหมือนลักษณะของไม้ง่าม ขณะที่ขุดคลองก็จะพบแต่ไข่จระเข้ คนจึงเรียกคลองนี้ว่าสามแยกทำไข่

การขุดใช้เรือมีเครื่องจักรขุด เค็มแถบนั้นเป็นที่ราบลุ่ม สัตว์ป่าอยู่ชุกชุม เช่น จระเข้ชอบวางไข่ การที่จะขุดคลองต้องใช้คนงานไปถางป่าก่อน พบไข่จระเข้จำนวนมาก จึงเรียกว่า สามแยกทำไข่ (ราชการเรียก คลองนครเนื่องเขต) (นายวินัย ดิเจริญ อายุ 64 ปี แขวงกระทุ่มราย)

4.2 ศาลาแดง

ขณะนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนและสุเหร่าศาลาแดง เค็มจะเป็นเขตแบ่งระหว่างแปดริ้ว (ฉะเชิงเทรา) กับหนองจอก โดยเขตกรุงเทพฯ มีศาลาอยู่ระหว่างเขตแดนแปดริ้วกับกรุงเทพฯ คนเรียกว่าศาลาแดน แล้วจึงเพี้ยนมาเป็นศาลาแดง (นายหวังบะห์ มาแอ อายุ 77 ปี แขวงกระทุ่มราย)

4.3 ลำปลาทิว

เป็นชื่อคลองสายหลัก แยกมาจากหนองจอก ตรงมาทางทิศใต้ ที่จะไปลาดกระบัง คลองนี้เมื่อขุดครั้งแรกจะเห็นปลาว่ายน้ำมาเป็นทิว คนจึงเรียกว่าลำปลาทิว (นายฮันนะห์ สมภักดี อายุ 71 ปี แขวงกระทุ่มราย)

4.4 สุเหร่าใหม่

ชุมชนแห่งนี้อยู่ถัดมาทางตะวันตกห่างจากศาลาแดง มีเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาว่าเป็นสุเหร่าใหม่สร้างด้วยไม้ที่ชาวบ้านบริจาคมาหลังใหญ่ เดิมมุสลิมที่มาอยู่อันดับแรกก็ร่วมกันสร้างที่ละหมวด เมื่อคนมากขึ้นจึงสร้างจากสุเหร่าไม้เป็นก่ออิฐถือปูน จุคนได้ 200 ถึง 300 คน เป็นสุเหร่าที่มีมาตรฐาน วันหนึ่งอากาศหนาวคนกำลังออกไปเกี่ยวข้าว ในบริเวณสุเหร่าจะมีบ้านคนปลูกล้อมไว้ ส่วนใหญ่สร้างด้วยฝาจากหลังคาจาก แต่ละบ้านจะเลี้ยงไก่ บ้านที่ติดกับสุเหร่าเลี้ยงไก่หลายรัง เกิดโรมาตอมไก่จนไก่พอมตาย ชาวบ้านจึงแก้โดยใช้ไฟลนที่รังไก่ เมื่อลมแรงรังไก่จึงไหม้ และลูกกลมติดบ้านคนอย่างรวดเร็ว คนที่อยู่กลางนาได้ยินเสียงตะโกนจึงวิ่งมาช่วย นำภาชนะต่างๆ มาสาดน้ำไล่ไฟ แต่การตักน้ำลำบากจึงไม่ทันการณ์ ทำให้สุเหร่าถูกไฟไหม้หมด ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมใจกันสร้างสุเหร่าขึ้นมาใหม่และหลังใหญ่กว่าเดิม และเรียกที่ตรงนั้นว่าสุเหร่าใหม่ (นอยคอรอฆาน เควีเลาะ อายุ 74 ปี แขวงหนองจอก)

4.5 หนองปลาหมอ

เป็นบึงที่เชื่อมต่อระหว่างบึงต่าง ๆ มีชื่อว่าหนองปลาหมอ เนื่องจากมีปลาหมอชุกชุม

4.6 คุ้

เป็นชุมชนใหญ่เนื่องจากคนที่มาจากเมืองนิคมมาอยู่ที่คุ้เป็นส่วนใหญ่(ผู้นำจะมาจากคำว่า โค้ง แล้วภายหลังเพี้ยนมาเป็นคุ้ เนื่องจากสภาพพื้นที่คลองแสนแสบบริเวณนั้นมีลักษณะเป็นรูป โค้ง จากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกเฉียงใต้ จึงทำให้ปัจจุบันมีประชากรหนาแน่น คุ้ช่วงต่อระหว่างคลองซอย มีคนจีนมาตั้งร้านค้าเพื่อทำการค้าขาย

ศาสนสถานที่สำคัญ คือ มัสยิดคารู่มุตตากีน ปัจจุบันคนตาย มีผู้นำศพมาจากที่อื่น มักฝังที่คุ้ (กูโบร์ หรือ สุสาน) (นายมะห์มูด สมันเลาะ อายุ 105 ปี แขวงโคกแฝด)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนหนองจอกประกอบข้อมูลด้านเอกสารในบางส่วนเกี่ยวกับวัฒนธรรมในช่วงชีวิต พบว่าชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนอง

จอกได้ดำเนินชีวิตไปตามหลักการของศาสนาอิสลามซึ่งหลักการของอิสลามหล่อหลอม และกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมไว้เหมือนกับชาวมุสลิมโดยทั่วไป ส่วนในด้านการ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่เนื่อง จากปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในชุมชน มีความพัวพันอยู่กับสังคมของชาวไทยพุทธ มากขึ้น จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีในบางอย่าง มีความเคร่งครัดปรากฏลดน้อย ลง มีการคิดขั้นตอนบางอย่างเพิ่มขึ้นมาถือปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณีผสมผสานกันไป กับวัฒนธรรมเดิม แต่อย่างไรก็ตาม เอกลักษณะของความเป็นมุสลิมก็ยังปรากฏให้เห็น ได้อย่างชัดเจน

วัฒนธรรมด้านภาษา ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านในชุมชนใช้ภาษาอาหรับเกี่ยวกับพิธี กรรมทางศาสนาทางมัศยิดจึงจัดสอนภาษาอาหรับให้กับเด็กนอกเวลาเรียนในภาคบังคับ และใช้ภาษามลายูในการสื่อสารในชุมชน โดยใช้ภาษามลายูกกลางสำหรับการประกอบ พิธีกรรม ดังนั้น จึงพบว่าในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามได้สอนภาษามลายูกกลางให้กับ เด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กสามารถอ่านในเวลาประกอบพิธีกรรมได้ ส่วนภาษา มลายูถิ่นปัตตานี ชาวบ้านผู้อาวุโสบางคนยังสามารถใช้ในการสื่อสารได้อย่างเชี่ยวชาญ แต่จะพบได้ไม่มากนัก สำหรับคนส่วนใหญ่ในชุมชน จะใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานีใน 2 ลักษณะ คือ การใช้ภาษามลายูล้วน ๆ เป็นประโยคสั้น ๆ หรือวลีพูดในชีวิตประจำวัน และการใช้คำภาษามลายูถิ่นปัตตานีปะปนผสมผสานกับคำในภาษาไทยในการพูดคงตัว อย่างที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งการพูดในลักษณะนี้ จะพบเห็นมากกว่าการใช้ภาษา มลายูในลักษณะแรก

นอกจากนี้แล้ว มีเรื่องเล่า เพลงกล่อมเด็ก และภูมินาม ปรากฏในชุมชนเป็น ภาพสะท้อนทำให้มองเห็นถึงวิถีชีวิตของคนในอดีต และประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ของชุมชน สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลานสืบมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และภาษา ทำให้เกิดรูปแบบทางสังคม วัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ของละแวก ย่าน หรือชุมชน สังคมมุสลิมมีสถาบันศาสนาเป็นส่วนสำคัญมากที่สุดต่อชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน ต้องอยู่บนครรลองของศาสนาอิสลามอย่างแยกจากกันไม่ได้ จึงปรากฏให้เห็นเอกลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในที่ต่างๆ แตกต่างจากสังคมที่อยู่ใกล้เคียง ดังเช่นชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯมีวิถีการดำเนินชีวิต แตกต่างจากชาวไทยพุทธซึ่งเป็นชุมชนส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ นำไปสู่การวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก”

การศึกษาถึงประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อวิถีชีวิต ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของศาสนา จริยธรรมและค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก

2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก

วิธีการในการศึกษาใช้การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มคนใน 4 แขวง คือ แขวงหนองจอก แขวงกระทุ่มราย แขวงคูฝั่งเหนือ และ แขวงโคกแฝด รวมทั้งการศึกษาเอกสารจากสำนักหอสมุดและสำนักวิทยบริการของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในกรุงเทพฯผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ด้านความเป็นมาของชุมชน ชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกส่วนใหญ่เป็นมุสลิมอพยพมาจากปัตตานีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ครั้งแรกกลุ่มนี้จะตั้งบ้านเรือนอยู่รอบๆ คูเมือง แล้วมาตั้งถิ่นฐานที่ริมคลองแสนแสบในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงนับว่าชุมชนมีอายุประมาณ 160 กว่าปีมาแล้ว วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนสมัยก่อนมีความคล้ายคลึงกับสมัยที่อยู่ปัตตานีหลายด้าน เช่น การปลูกสร้าง

ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การแต่งกาย อาหาร การรักษาโรค และภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร จึงทำให้เอกลักษณ์ของการเป็นมุสลิมปรากฏจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเป็นภราดรภาพสูง ในลักษณะเป็นกลุ่มแบบเครือญาติ ประกอบกับกลุ่มคนบางกลุ่มมีเชื้อสายมาจาก เจ้าผู้ครองปัตตานี(ในสมัยที่ปัตตานีมีฐานะเป็นรัฐ) ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป จึงทำให้มองเห็นความเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมของศาสนาอิสลามได้มาก เช่น การไม่แต่งงานกับคนนอกศาสนา หรือคนนอกกลุ่ม เป็นต้น ประกอบกับเขตหนองจอกเป็นเขตปริมณฑลชั้นนอกของกรุงเทพฯ ในอดีตการคมนาคมในชุมชนใช้เรือเป็นพาหนะเดินทางในคลองแสนแสบซึ่งเป็นคลองสายหลัก จึงทำให้ขาดความสะดวกในการติดต่อกับสังคมเมืองหลวง ดังนั้นการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจึงมีความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นมุสลิมอย่างเด่นชัด การประกอบอาชีพจึงมีลักษณะเพื่อการบริโภครายได้ในครัวเรือน โดยมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก

อิทธิพลทางด้านศาสนา จริยธรรม ค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนพบว่ามีมัสยิดเป็นศาสนสถานที่ใช้ประกอบศาสนกิจร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมมือกันในการปลูกสร้างมัสยิด นอกจากนี้แล้วมัสยิดยังเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ และสังคมของคนในชุมชน มีอิหม่ามเป็นผู้นำในการอยู่ร่วมกัน ชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอกมีความศรัทธาในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของคัมภีร์อัลกุรอานเนื่องจาก คัมภีร์อัลกุรอานคือธรรมนูญของการดำเนินชีวิต จึงทำให้อิทธิพลของศาสนาอิสลาม ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนแต่ละครอบครัว เช่น การไปละหมาดประจำวันที่มีมัสยิด การอ่านอัลกุรอานซูเราะฮะยาซีน ในคำวันศุกร์ ฯลฯ ในด้านจริยธรรมและค่านิยมชาวบ้านได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างเคร่งครัดหลายประการ เช่น การปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัว การปฏิบัติต่อผู้อื่น มารยาทในการทักทาย มารยาทในการกิน และค่านิยม ในการประกอบอาหาร การแต่งกายในพิธีกรรมต่างๆ การแต่งกายของสตรีมุสลิม การรักษาโรคด้วยวิธีเสกเป่า และการประกอบอาชีพ เช่น การทำนา เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศาสนา จริยธรรม และค่านิยมแบบอิสลาม มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอกเป็นอย่างยิ่ง

ด้านวัฒนธรรมในช่วงชีวิตพบว่า บุคคลในชุมชนได้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามโดยมีกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมบางประการ ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ไว้อย่างเคร่งครัด เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิด โดยให้ความสำคัญในการตั้งชื่อตามแบบที่ท่านนบีได้กำหนดไว้ การโกนผมไฟ การเข้าสู่หนัด พิธีแต่งงาน การประกอบอาหารและการจัดเลี้ยงอาหารในพิธีแต่งงาน พิธีศพ การเยี่ยมสุสานในเช้าวันศุกร์และวันอีดิ้ทังสอง เป็นต้น แต่ก็พบว่าวัฒนธรรมบางประการก็มีความเปลี่ยนแปลงตามสภาพสิ่งแวดล้อมและการแพร่กระจายของวัฒนธรรมสมัยใหม่ เช่น การแต่งกายต่างๆ ไปของเยาวชนรุ่นใหม่การศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาของสตรีมุสลิมได้รับความนิยมนำขึ้นการประกอบอาชีพ เป็นต้น

วัฒนธรรมทางภาษา พบว่า ชาวบ้านในชุมชนใช้ภาษาอาหรับในพิธีกรรมทางศาสนา จึงมีการส่งเสริมในการเรียนภาษาอาหรับให้กับเด็กในวัยเรียนโดยโรงเรียนสอนศาสนาและมัชยิด นอกจากนี้แล้วยังพบอิทธิพลของภาษาอาหรับในการตั้งชื่อแบบมุสลิมสำหรับทุกคนในชุมชน และใช้ภาษามลายูในการสื่อสารบางชุมชนเฉพาะกลุ่ม โดยใช้ทั้งในการสื่อสารเป็นวลีหรือประโยค และใช้ปะปนกับภาษาไทยเป็นคำๆ มีผู้อาวุโสในบางชุมชนจำนวนหนึ่งที่สามารถใช้ภาษามลายูในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

1. ชาวบ้านในชุมชนมีความตื่นตัวในการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามมากขึ้น
2. ค่านิยมทางการศึกษา คนที่มีฐานะดีหรือฐานะปานกลาง ส่งเสริมให้บุตรหลานในครอบครัว เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสามัญที่มีการสอนศาสนาตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา
3. ค่านิยมทางการศึกษาของสตรีมุสลิมผู้ปกครองนิยมส่งเสริมให้สตรีมุสลิมได้รับการศึกษามากขึ้น โดยให้เรียนทั้งด้านสามัญ ศาสนา และภาษาอาหรับ

4. ค่านิยมในการแต่งกายของสตรีมุสลิม ได้รับการส่งเสริมให้แต่งกายแบบคลุมฮิญาบมากขึ้น

5. ค่านิยมในการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและปัจจัยหลายด้านคนในชุมชนนิยมไปเป็นพนักงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โดยจ้างแรงงานจากคนในครอบครัวอื่นทำนาในที่นาของตนแทน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์ในการศึกษาดังนี้

1. ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ กับกลุ่มมุสลิมชุมชนอื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบ ซึ่งอาจได้คำตอบที่น่าสนใจหลากหลายขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลามให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
3. ควรมีการเผยแพร่เพื่อความเข้าใจในด้านวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก
4. หากมีการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาถึงวัฒนธรรมด้านภาษาที่ปรากฏอยู่ในชุมชน เช่น ชื่อของสถานที่ต่างๆ

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลภาคสนาม

รายนามผู้ให้ข้อมูลภาคสนาม

กลุ่มที่ 1 วิทยากร

1.1 ผู้นำทางศาสนา

นายหมัด คาบีดีน	อายุ 77 ปี	อิหม่าน
นายอับดุลฮาคีมี มะกูดี	อายุ 33 ปี	อิหม่าน
นายมุกตาร์ ชนะมิตร	อายุ 39 ปี	อิหม่าน
นายสมคิด โพธิ์กระเจิน	อายุ 45 ปี	อิหม่าน
นายสวัสดิ์ ปรียากร	อายุ 82 ปี	อิหม่าน
นายอาบีดีน เสือสมิง	อายุ 72 ปี	ผู้ช่วยอิหม่าน

1.2 ผู้นำชุมชน

นายสวัสดิ์ เควีเลาะ	อายุ 60 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน
นายพงษ์นรินทร์ อิมามิ	อายุ 49 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน
นายหวังฮิม มาแม	อายุ 65 ปี	กรรมการมัสยิด

1.3 ครูสอนศาสนา

นายชลาฤทธิ์ ธรรมธารีย์	อายุ 47 ปี	
นางรอชีกะห์ ทรงศิริ	อายุ 50 ปี	
นางสาวปิยะนุช สมันเลาะ	อายุ 46 ปี	
นางสายสุณี สมันเลาะ	อายุ 40 ปี	
นางฟูลลา บินอับดุลการิม	อายุ 38 ปี	

1.4 ข้าราชการมุสลิม

นายปรีดี เอี่ยมอิทธิพล	อายุ 74 ปี	ข้าราชการบำนาญ
นายประวัติ ชากีรี	อายุ 73 ปี	”
นายวินัย คีเจริญ	อายุ 64 ปี	”
นายอนุรักษ์ เทียงตรง	อายุ 55 ปี	รับราชการ

1.5 ข้าราชการครูมุสลิม

นายมนู สุขสมบูรณ์	อายุ 41 ปี	ข้าราชการครู
-------------------	------------	--------------

นายสุวินัย สมันเลาะ	อายุ 40 ปี	”
นางสุรียา สุจริต	อายุ 47 ปี	ข้าราชการครู
นางอภิฤดี นีละไพจิตร	อายุ 46 ปี	”
นางสุนันท์ ชัยมานิต	อายุ 45 ปี	ครู โรงเรียนเอกชน
นางศรีสุดา แสงสุข	อายุ 52 ปี	ข้าราชการครู

กลุ่มที่ 2 ประชากรมุสลิม

2.1 ผู้อาวุโสในชุมชน อายุ 70 ปีขึ้นไป

นายมะห์มูด สมันเลาะห์	อายุ 105 ปี
นายอารีฟิน ไทพิทักษ์	อายุ 87 ปี
นายอาบีดีน โกฏิตระกูล	อายุ 82 ปี
นายสำราญ สุขุมภักย์	อายุ 79 ปี
นายนุรณะ เอี่ยมอิทธิพล	อายุ 74 ปี
นายคอรอมาน เควีเลาะ	อายุ 73 ปี
นางเอ็ม ซากีรี	อายุ 94 ปี
นางฮันเซาะห์ อัศอาดี	อายุ 87 ปี
นางเล็ก สนิทสุริวงศ์	อายุ 87 ปี
นางสาตี นริสุทธิ	อายุ 84 ปี
นางซัหมัยคุสา เควีเลาะ	อายุ 77 ปี
นางอามีเนาะห์ เควีเลาะ	อายุ 77 ปี
นางอามีนะ พรหมประดิษฐ์	อายุ 76 ปี
นางไมมูนะ สมันเลาะ	อายุ 75 ปี
นางฟีซะห์ พิสุทธิพงษ์	อายุ 75 ปี
นางมัรยัม ฮับมุซอ	อายุ 73 ปี
นางนุรียะห์ ทรัพย์สमान	อายุ 70 ปี
นางแมะ หมันทอง	อายุ 70 ปี

2.2 ประชากรมุสลิมที่มีอาชีพทำนา อายุ 45 – 60 ปี

นายหวังบะห์ มะแอ	อายุ 77 ปี
นายอุซบ เจริญวงศ์	อายุ 75 ปี
นายสอ็อค บรอฮีมี่	อายุ 73 ปี
นายสอ็อค โต๊ะสะแหละ	อายุ 68 ปี
นางฟาติมะห์ เควีเลาะ	อายุ 46 ปี

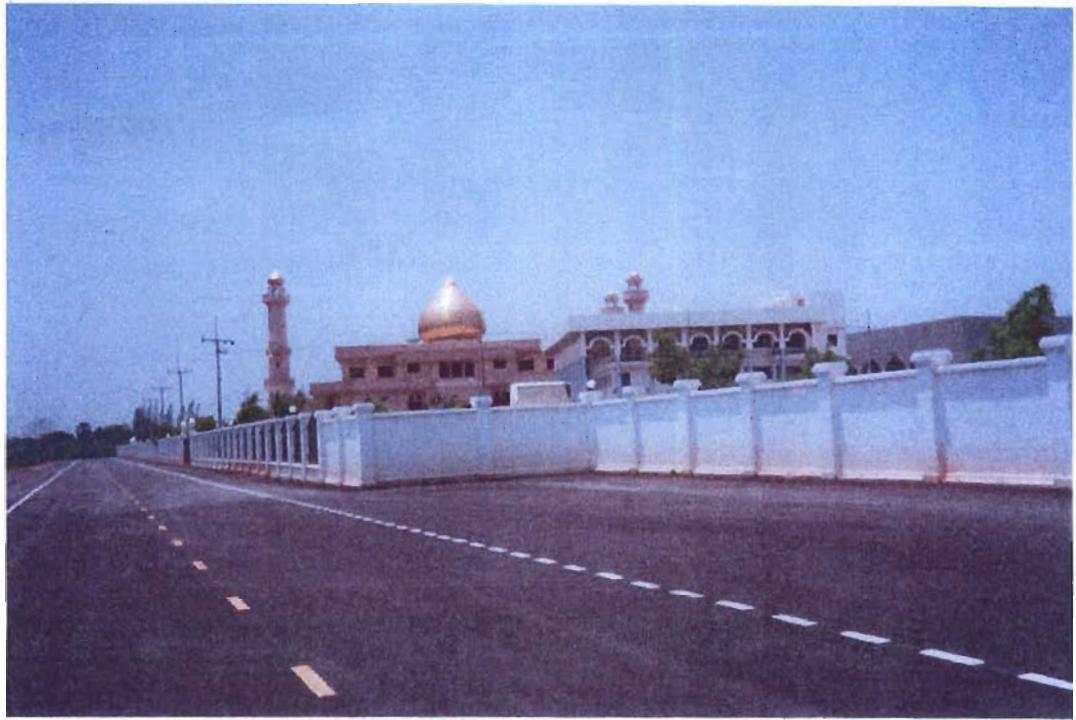
2.3 ประชากรมุสลิมที่มีอาชีพค้าขาย อายุ 35 – 60 ปี

นายอับดุลเราะห์มาน รอดลอยทุกซ์	อายุ 76 ปี
นายอมรศักดิ์ นิละไพจิตร	อายุ 69 ปี
นายบุญส่ง โพธิ์เจริญศรี	อายุ 62 ปี
นางฮันนะห์ สมภักดี	อายุ 71 ปี
นางเยาะ สมะทอง	อายุ 68 ปี
นางเสาวนีย์ มีมุขอ	อายุ 53 ปี
นางอามีนะ ยาสุลง	อายุ 51 ปี

2.4 ประชากรมุสลิมอื่น ๆ อายุ 35 – 60 ปี

นายเมะหนับ เควีเลาะ	อายุ 65 ปี	ชาวบ้าน
นายบากา โชะะทิกักซ์	อายุ 58 ปี	ชาวบ้าน
นายวีระชัย โสภะบุญ	อายุ 38 ปี	รับจ้าง
นายหมัด ชันเฮม	อายุ 36 ปี	รับจ้าง
นางมารียะห์ แซอี่	อายุ 67 ปี	แม่บ้าน
นางคอยเราะห์ มีสะ	อายุ 65 ปี	แม่บ้าน

ภาคผนวก ข
ภาพประกอบ

ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
ตั้งอยู่ที่ ถนนคลองเก่า แขวงคลองสิบ เขตหนองจอก

สำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย

สำนักจุฬาราชมนตรี
ถนนมิตรไมตรี แขวงหนองจอก เขตหนองจอก

หออะซาน ที่มัสยิด อัลสุสนา
(ณ บ้านจุฬาราชมนตรี) แขวงหนองจอก

มัสยิดคาถูลนาอัม (สุเหร่าใหม่) และ โรงเรียนมุสลิมอนุเคราะห์
ถนนผดุงพันธ์ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก

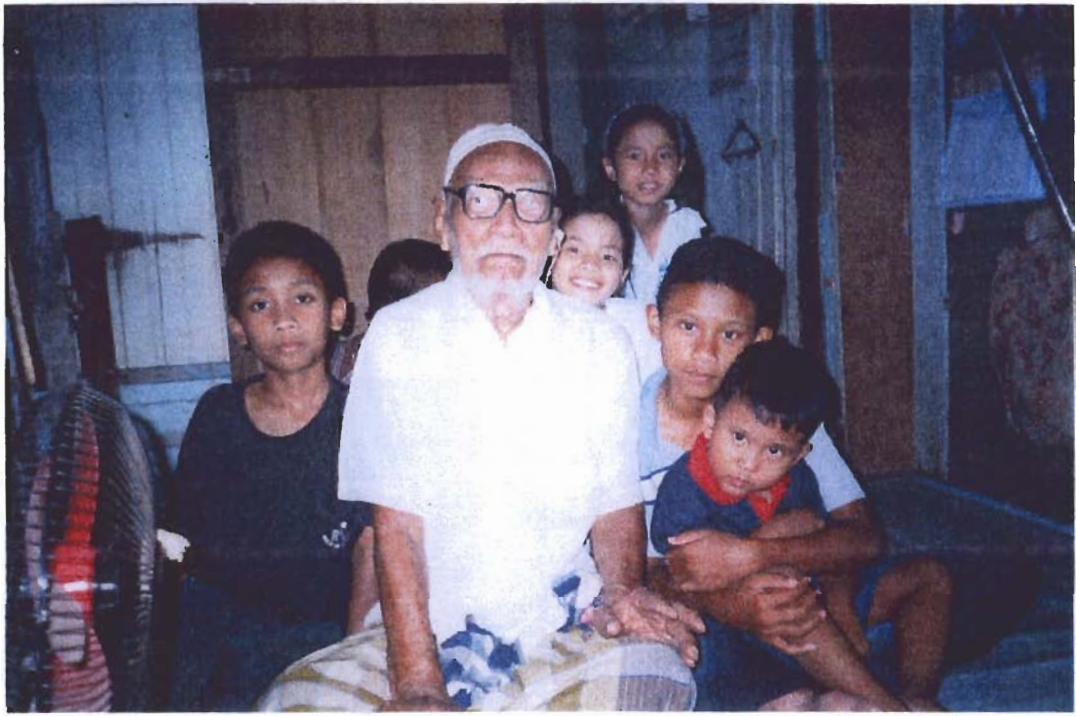
มัสยิดอินดารูตมีนา และ โรงเรียนสอนศาสนา
แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก

คลองแสนแสบซึ่งเป็นคลองสายหลักของชุมชน
และเป็นคลองที่ยาวที่สุดในประเทศไทย

ที่นาของชาวบ้านในชุมชนหนองจอก

นายฮัจยีมะห์ สมันเลาะ อายุ 105 ปี ผู้อาวุโสในชุมชนคู้
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน

นายอารีฟิน ไทพิทักษ์ ผู้อาวุโสในชุมชนกระทุมราย ที่มีเชื้อสายทางสกุลदानสุไลมาน
และเป็นครูช่างแกะ (พ่อครัวงานใหญ่) ของชุมชนบ้านกระทุมราย

นายหมัด คาบีคีน อีหม่าม มัสยิดคาร์ตูนานิม (สุเหร่าใหม่)
และดำรงตำแหน่งคณะกรรมการกลางอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร

นางสาวลี บริสุทธิ์ ผู้อาวโสในชุมชน
เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากแม่ทัพอุลู่

บรรยากาศของตลาดหนองจอกในตอนเช้ามืด

รถ”ซาเล้ง”สัญลักษณ์รถรับจ้างของชุมชนหนองจอก

การต้อนรับแขก โดยการเลี้ยงน้ำชาตามแบบประเทศอาหรับ

นักเรียน เข้ารับการอบรมศาสนาภาคฤดูร้อน
พร้อมทั้งเลี้ยงอาหารกลางวัน

ขนม และ อาหารในพิธีกรรมต่างๆ

ที่อาบน้ำละหมาดประจำมัสยิด คาร์ลนาอิม (สุเหร่าใหม่)

หนองจอก

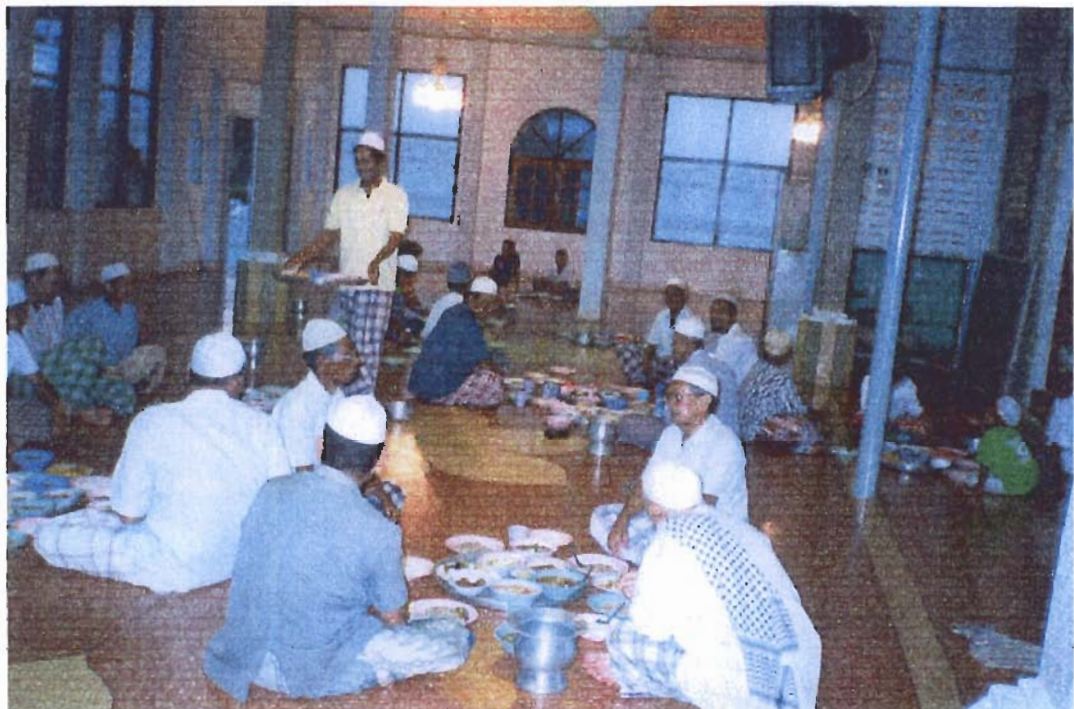

ที่อาบน้ำละหมาด ณ มัสยิด อินคาร์ลมีนา (สุเหร่าหะยีมีนา)

แขวงกระทุ่มราย

การละหมาด ตะรอเวียะห์
หลังละหมาด อีชา ในเดือน รอมฎอน

การละศีลอดที่มัสยิด
ชาวบ้านจะนำอาหารมารวมกัน

การละหมาด ชุมนนะห์ ก่อนหรือหลังละหมาดฟิรฎู
(ละหมาดฟิรฎู คือละหมาดภาคบังคับที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ)

การละหมาดที่บ้าน บิดา มารดา จะสอนวิธีละหมาด
ให้กับสมาชิกในครอบครัว ตั้งแต่เด็กยังมีอายุน้อย

การละหมาดศุบฮิ ที่มีสยิด ในขณะที่แสงอรุณเริ่มจับขอบฟ้า

หลังจากการละหมาด ศุบฮิ มุสลิมจะอ่านอัลกุรอาน
ต่ออีกระยะหนึ่ง

พิธีโกนผมไฟ เมื่อทารกมีอายุ 7 วัน

เด็กชายมุสลิม แต่งกายแบบมลายูในพิธีเข้าสู่หนัด

อาหารที่ใช้ในขบวนแห่ ประกอบด้วย
ขนมสามสี ไก่ย่าง

ขบวนแห่ก่อนพิธีเข้าสู่หน้า

การคุดา (การขอพรต่ออัลลอฮ์) จากญาติเจ้าบ่าว
เมื่อแห่เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว

การคุดา (กล่าวขอพร) ต่ออัลลอฮ์ จากญาติเจ้าบ่าว
ที่แห่ไปบ้านเจ้าสาว

ขบวนแห่เจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าว

พิธีกรรมกล่าวเสนาของผู้อุปการของฝ่ายเจ้าสาว
และการต้อนรับจากเจ้าบ่าว

ในพิธีศพ ผู้ตายบรรจุอยู่ในโลงศพ
ที่ญาติเตรียมจะทำการละหมาดให้แก่ผู้ตาย

หลุมศพ ที่สุสาน (กูโบร์)

การละหมาดให้แก่ศพที่สุสาน (กูโบร์)

การบริจาคทาน (ชะดะเกาะฮ์)
ให้แก่ผู้มาร่วมในพิธีศพ

การเดินทางของชาวบ้าน ระหว่างตลาดหนองจอก
กับคลองซอยที่ห่างไกล เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมา

บรรณานุกรม

- เกษม แสงวณิชย์ และ นิพนธ์ ลักษณะปรีชา, แปลและเรียบเรียง. 2507. ประวัติศาสตร์อิสลาม. กรุงเทพมหานคร: ส. วงศ์เสงี่ยม.
- กิติมา อมรทัต, แปลและเรียบเรียง. 2541. เมื่อดอกไม้บาน : รวมบทความเกี่ยวกับสตรีอิสลาม. กรุงเทพมหานคร: อิสลามิก อเคเดมี.
- ขจัดภัย นุรุษพัฒน์. 2519. ไทยมุสลิม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. 2543. ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า : สำพันธภาพระหว่างพหุสังคมวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการธำรงชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทนา บุญสง่า. 2543. การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์คลองแสนแสบศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนกมาลุลอิสลามกรุงเทพ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชมรมผู้บริหารมัธยมศึกษาหนองจอก. 2544. คู่มืออัลลัฟ (มุสลิมใหม่). กรุงเทพมหานคร: สำนักจุฬาราชมนตรี.
- ชลายุทธ์ ธรรมธารี. 2545. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม.
- ซันมัยตุฮา เดวีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 20 เมษายน.
- คอบเราะห์ มีฮะ. 2545. สัมภาษณ์, 6 เมษายน.
- ดอรรอมาน เดวีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 27 เมษายน.
- ดาบีดิน โภฏิตระกุล. 2545. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม.
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2506. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. 2517. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย และสำภาษกษัตริย์สุลัยมาน. พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2526 ก. ภูมิหลังชาวมุสลิมในประเทศไทย. เอกสารวิชาการ
หมายเลข ๕0 บันทึกการอธิปราชและคำบรรยายพิเศษ. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- _____. 2526 ข. อิสลาม-ธรรมเนียมแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปก
เจริญผล.
- เดช บุนนาค. 2525. ขบถ ร.ศ.121. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2504. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภา.
- ชนากิต. 2543. ประเพณีพิธีมงคลและวันสำคัญของไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ครุสภา.
- นพรัตน์ จันทรดี. 2535. การสมรสในเครือญาติของชาวไทยมุสลิมในอำเภอปากเกร็ด
นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นุริยะ ทรัพย์สมาน. 2545. สัมภาษณ์, 24 มีนาคม.
- บาคา โชะพิทักษ์. 2545. สัมภาษณ์, 28 เมษายน.
- บุรณะ เอี่ยมอิทธิพล. 2545. สัมภาษณ์, 12 มกราคม.
- บุญส่ง โพธิ์เจริญศรี. 2545. สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม.
- ประจักษ์ ช่วยโล่. 2521. โลกอิสลาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรสมัย.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. 2528. เรื่องเล่าจากชาวมุสลิม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- _____. 2529. ลำนํ้าใต้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- _____. 2535. บุษงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. 2537. สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
เจริญวิทยาการพิมพ์.
- _____. 2541. มาลีศรีตรังสารคดีจากเมืองใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- _____. 2543. ข้าวย่ำคำใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- _____. ริมฝั่งคลองแสนแสบเมื่อวันวาน. ข้าวรามคำแหง, มกราคม, หน้า 6 – 7 .

- ประภา เสียงเสนาะ. 2535. อิสลามกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม: ศึกษาผลกระทบทางศาสนาจากการขยายตัวของเมืองในชุมชนมุสลิม แขวงทรายกองดินใต้ เขตมีนบุรี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประยูรศักดิ์ ชลาชนเคชะ. 2535. มุสลิมในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โครงการหอสมุดกลางอิสลามสายสกุลสุลต่าน สุไลมาน.
- ประวัติ ชากีรี. 2545. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม.
- ปรีดา ประพฤติชอบ. 2526. อิสลามศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. ใน รายงานการประชุมสัมมนาเพื่อจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษา, หน้า 294 – 340. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปรีดี เอี่ยมอิทธิพล. 2545. สัมภาษณ์, 27 เมษายน.
- ปิยะนุช สมันเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์.
- พงษ์นรินทร์ อิมามิ. 2545. สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม.
- พงษ์นรินทร์ พุชวัฒน์. คติชนวิทยากับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยมุสลิม: ศึกษากรณีชุมชนบ้านครัวเหนือ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรรณี ฉัตรพลรักษ์, แปลและเรียบเรียง. 2506. วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจ้าพระยา.
- พหล แก้วเขียว. 2545. ฌาปนกิจ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พิเชษฐ ทองศรีนุ่น. 2536. ไทยมุสลิมกับความมั่นคงแห่งชาติ: ศึกษากรณีชาวไทยมุสลิมในอำเภอรามัน จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พีชะห์ พิสุทธิพงษ์. 2545. สัมภาษณ์, 7 เมษายน.
- ฟาติมะห์ เดวีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม.
- ฟูลลา บินอับดุลการ์ิม. 2545. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม.
- ภรณ์ หิรัญชาติ. 2542. การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวประมงมุสลิมบ้านแสนสุข จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มะห้มุด สมันเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 5 มกราคม.
- มัรขัม ฮับมซอ. 2545. สัมภาษณ์, 3 มีนาคม.
- มณู สุขสมบุรณ์. 2545. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 2527. **พจนานุกรม
ภาษามลายูถิ่นปัตตานี – ไทย**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- มารียะห์ แซอี. 2545. สัมภาษณ์, 21 เมษายน.
- มุกตาร์ ชนะมิตร. 2545. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม.
- แมะ หมันทอง. 2545. สัมภาษณ์, 21 เมษายน.
- แมะหนับ เดวีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม.
- ไมมูนะ สมันเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 23 มีนาคม.
- ยูซบ เจริญวงศ์. 2545. สัมภาษณ์, 28 เมษายน.
- เยาะ สมะทอง. 2545. สัมภาษณ์, 7 เมษายน.
- รอซีคะห์ ทรงศิริ. 2545. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม.
- เล็ก สนิทสุริวงศ์. 2545. สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม.
- วินัย เจริญดี. 2545. สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม.
- วีระชัย โสกะบุญ. 2545. สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม.
- ศรีสุดา แสงสุข. 2545. สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม.
- สกุณี ัญฐพุลวัฒน์. 2541. **คลองและเส้นทางเดินเรือในอดีต**. กรุงเทพมหานคร:
ฐานการพิมพ์.
- สมคิด โพธิ์กระเจน. 2545. สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม.
- สมคิด มณีวงศ์. 2507. **มุสลิมไทย. สัมคมศาสตร์ปริทัศน์**, 3 (มกราคม): 75.
- สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์. **มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันมลพิษจากเรือกล:**
ศึกษาเฉพาะกรณีเรือกลในคลองแสนแสบ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาน ธีรวัฒน์. 2531. **การตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวัสดิ์ เดวีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม.

- สวัศคี ปรียากร. 2545. สัมภาษณ์, 6 มกราคม.
- สอ๊ต บรอฮีมี. 2545. สัมภาษณ์, 27 เมษายน.
- สอ๊ต โต๊ะสะແທລະ. 2545. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม.
- สายสุณี สมันเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์.
- สาลี บริสุทธิ์. 2545. สัมภาษณ์, 6 มกราคม.
- กรุงเทพมหานคร. 2545. เขตหนองจอก. กรุงเทพมหานคร:
- ตำรวจ สุขุมภักย์. 2545. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม.
- สุนันท์ ชัยมานิต. 2545. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม.
- สุริยา สุจริต. 2545. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม.
- สุวินัย ชีร์วัฒน์. 2544. คติชนวิทยาชาวไทยมุสลิมในเขตหนองจอก. เอกสารประกอบคำ
บรรยาย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2537. หน้าหนึ่งของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง. วิทยานิพนธ์
ภาคสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2531. กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล.
- _____. 2533. วัฒนธรรมอิสลาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล.
- เสาวนีย์ มีมุขอ. 2545. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์.
- เสาวลักษณ์ อนันตศาสนต์. 2543. สรุปคำบรรยายวิชา TS 655 ระบบความเชื่อพื้น
บ้านไทย. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสถียร โกเศศ. 2539. การเกิด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทัศยาม.
- _____. 2544. วัฒนธรรมเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ไทยมิตรการพิมพ์.
- แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2394. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์การพิมพ์.
- หมัด ชันเฮม. 2545. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม.
- หมัด คาบีดิน. 2545. สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์.
- หวังบะห์ มาแอ. 2545. สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์.
- หวังฮีม มาแม. 2545. สัมภาษณ์, 7 มีนาคม.

- องอาจ อนุกุลประโยชน์. 2537. การศึกษาเพื่อวางแผนชุมชนหนองจอกศึกษากรณี:
ชุมชนบริการ. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- อนรรักษ์ เทียงตรง. 2545. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม.
- อภิฤดี นิละไพจิตร. 2545. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์
- อมรา พงศาพิชญ์. 2538. วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมร ทวีศักดิ์. 2533. พจนานุกรมภาษามลายูถิ่นสตูล นครศรีธรรมราช – ไทย.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อมรศักดิ์ นิละไพจิตร. 2545. สัมภาษณ์, 9 มกราคม.
- อัคระสิทธิ์ อับดุลกรเดร. 2528. อิสลามกับมุสลิม. กรุงเทพมหานคร: สายสัมพันธ์.
- อับดุลฆอนี นาทอง. 2545. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม.
- อับดุลเราะห์มาน รอดลอยทุกซ์. 2545. สัมภาษณ์, 25 มีนาคม.
- อับดุลฮาดีย์ มะกูดี. 2545. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์.
- อัล มะฮ์ดีย์. 2545. สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม.
- อาบีดิน เสือสมิง. 2545. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม.
- อามีนะ พรหมประดิษฐ์. 2545. สัมภาษณ์, 6 มกราคม.
- อามีนะ ยาสุลง. 2545. สัมภาษณ์, 23 มีนาคม.
- อามีนะห์ เควีเลาะ. 2545. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม.
- อารง สุทธาศาสตร์. 2519. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพมหานคร:
พิทักษ์ประชา.
- อารีฟิน ไทพิทักษ์. 2545. สัมภาษณ์, 5 มกราคม.
- อำพัน ณ พัทลุง. 2531. สายสกุลสุดดำน สุลัยมาน พ.ศ. 2144 – 2581. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุฟ.
- อุทัย หิรัญโต. 2531. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์.

एम चाकिरी. 2545. สัมภาษณ์, 12 มกราคม.

ไอยูบ ชัยมานิต. 2545. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม.

ฮันนะห์ สัมภักดี. 2545. สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม.

ฮับเซาะห์ อัสอาดี. 2545. สัมภาษณ์, 6 เมษายน.

ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ ชื่อสกุล : นางรัชณี ไผ่แก้ว
- วัน เดือน ปีเกิด : 2 ธันวาคม 2499
- สถานที่เกิด : จังหวัดกาฬสินธุ์
- วุฒิการศึกษา : สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.)
วิทยาลัยครูสวนดุสิต ปีการศึกษา 2517
สำเร็จการศึกษาระดับ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง
(ป.กศ.ชั้นสูง) วิทยาลัยครูมหาสารคาม ปีการศึกษา 2519
สำเร็จปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต (คบ) จากวิทยาลัยครูสงขลา
ปีการศึกษา 2525
- ตำแหน่งหน้าที่
การงานปัจจุบัน : อาจารย์ 1 ระดับ 5 โรงเรียนบางขัน (ปลื้มวิทยานุสรณ์)
กรุงเทพมหานคร